jean bart

«Prin Jean Bart a pătruns în literatura noastră de lanuri şi păşuni candida navă cu pînzele desfăcute. Paginile sale răsună de comenzi navale...»

«Ofiţerul de marină era însă şi un artist. De pe puntea de comandă el privea, cu un sentiment de devenire universală, fluiditatea apelor. Vasele treceau pe dinaintea lui ca nişte zburătoare fantastice amerizate şi porturile se iveau în zori ca decoruri de poveste...»

«Jean Bart a realizat în *Europolis* primul roman nautic românesc şi a dat dovadă că poate să fie un strălucit romancier.»

G. CĂLINESCU (1933)

editura minerva

Lei 5

118

jean bart

jean bart

europolis

Ilustrația copertei : *Florica Țapu*

jean bart (eug. botez)

europolis

ROMAN

CU O PREFAȚĂ DE
OCTAV BOTEZ

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ, NOTE ȘI
TABEL CRONOLOGIC DE
C. MOHANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1971

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Ediţia a II-a (B.P.T.)

Ediţia de faţă reproduce textul romanului *Europolis*, inclus în volumul II de *Scrieri* — Jean Bart, în curs de apariţie la Editura „Minerva", text care a avut la bază ediţia princeps : *Europolis*, Editura „Adevĕrul", Bucureşti, 1933. Nu au fost reproduse notele prin care în ediţia amintită s-au făcut unele corectări de text, ca urmare a colaţionării cu capitolele păstrate în manuscris sau tipărite în periodice înainte de apariţia romanului ; în transcrierea textului am menţinut, în general, particularităţile fonetice şi lexicale specifice autorului şi epocii.

C. M.

Sorin

JEAN BART
romancier *

Cînd în toamna anului 1932, întrerupînd lectura ultimelor capitole din manuscrisul romanului, cuprins de o firească emoţie, contemplam, alături de Jean Bart, în largul balcon al vilei din Balcic, peisajul marin cu azurul celest şi argintul scînteietor al undelor, privelişte, pentru el, familiară şi scumpă, mi-am amintit de unele lucruri de odinioară.

Cu prilejul ***Însèmnărilor lui Neculai Manea*** ale lui Sadoveanu, Ibrăileanu afirmase, în 1908, că, împreună cu marele prozator moldovean şi Brătescu-Voineşti, numai pe Jean Bart, în care realismul puternic se îmbina cu o profundă cunoaştere a vieţii, îl credea în stare să dea literaturii noastre romanul adevărat, pe care ea nu-l avea încă.

Mă gîndeam că prevederile pătrunzătorului critic, ironizate mai tîrziu de unii, s-au adeverit în ce privea pe Sadoveanu, cel puţin pe tărîmul epicei istorice sau a celei de inspiraţie populară, că ele nu au fost confirmate pentru Brătescu-Voineşti care a rămas numai un maestru al nuvelei, iar privitor la Jean Bart păreau a se adeveri

* Text reprodus din volumul lui Octav Botez : *Figuri şi note istorico-literare*, „Casa Şcoalelor", 1944, pp. 100—107.

acum, dar abia după un sfert de secol. De ce acesta întîrziase atît?

Format în mediul literar de la sfîrşitul secolului trecut, în epoca eminesciană, atunci cînd conştiinţa artistică a scriitorilor începuse să devină exigentă, Jean Bart era stăpînit, asemeni unora dintre ei, de o veşnică îndoială şi de un simţ autocritic exagerat.

De aceea producea greu şi cizela cu îndărătnicie, impresionat pentru totdeauna de vorbele pe care în casa lui Vlahuţă le auzise de la Caragiale: „Scrisul nu-i un joc agreabil, ci o muncă chinuitoare, cumplită; lumea confundă pe bijutieri cu tinichigiii şi pe arhitecţi cu zidarii".

Deplin conştient de dificultăţile tehnice ale romanului, ezitînd mereu, deşi a aspirat totdeauna la dînsul, Jean Bart a preferat mai degrabă să condenseze în cîteva nuvele, gen literar cu deosebire cultivat pe atunci, subiecte care comportau — lucru de altfel remarcat de unii — situaţii, motive şi material de roman.

Şi din această cauză: *Datorii uitate, Prinţesa Bibiţa, După douăzeci de ani*, cu toată ascuţimea observaţiei, subtilitatea psihologică sau, uneori, poezia, în genere recunoscute, prezintă unele defecte de compoziţie, cuprinzînd pe alocuri elemente parazite, fragmente adesea interesante de roman social sau sentimental, dar constituind din punct de vedere artistic un balast în unitatea organică a nuvelei.

Un obstacol desigur mai însemnat decît scrupulele sau şovăirile de ordin artistic au fost însă multiplele şi variatele lui îndeletniciri profesionale. Ele nu i-au dat decît prea puţin răgaz pentru munca de concentrare, tenace şi îndelungată, pe care orice roman, cînd nu-i o simplă fabricaţie în serie, o cere imperios scriitorului.

Exemplar neobişnuit de umanitate bogată, armonioasă şi complectă, Jean Bart nu a făcut artă decît în ceasurile lui libere şi numai cînd a simţit că are ceva de spus.

Socotindu-se mai mult un diletant în această materie, el s-a crezut totdeauna dator să consacre partea cea mai mare a timpului ocupaţiilor direct sau în legătură cu meseria lui de militar, marinar, diplomat, funcţionar superior în Ministerul Muncii, delegat al statului român în Suedia şi în Statele Unite, alteori la Paris sau Geneva.

Cei care au lucrat aproape de el ştiu ce abil, prob şi demn a îndeplinit unele misiuni dificile, competenţa şi pasiunea pe care a pus-o în chestia Dunării, problemele navale, munca în porturi sau asistenţa socială, contribuţia lui prin scris şi faptă în aceste domenii.

Un amic din tinereţe, care îi preţuia talentul, regretînd că scrie atît de rar, i-a spus într-o zi, nu fără o nuanţă de ironie: „Ce păcat pentru literatura română că dumneata ai avut, lucru rar şi chiar neiertat de unii, în ţară la noi, naivitatea să iei în serios slujbele de stat care ţi-au fost încredinţate!"

Dar întîrzierea ca şi scrupulele artistice legate de apariţia romanului, terminat abia în toamna vîrstei şi a cărui anevoioasă gestaţiune, întreruptă de lungi intervale, a durat aproape cinci ani, nu cred că au stricat operei.

Am, dimpotrivă, impresia că au contribuit să-i dea într-o largă măsură, mai multă substanţă, densitate, adîncime.

Căci, şi spre deosebire de atîtea romane, prea des produse grăbite sau facile, ale unor autori tineri, ce nu au avut încă vreme să trăiască viaţa şi mai puţin încă să mediteze asupra ei şi care ne jignesc la tot pasul printr-un literaturism artificial, convenţional şi factice, lectura lui *Europolis* ne lasă, înainte de toate, impresia de verosimil, trăit, autentic.

Ficţiunea se impune cititorului, intens şi uneori fascinant, căci acesta simte la orice pagină că un om care a cutreierat mări şi oceane, venind în contact cu o

faună umană variată și diversă, a dat la lumină aici rodul copt și sinteza unei experiențe personale din cele mai vaste.

O dovadă a sincerității și probității lui de artist e faptul că Jean Bart a localizat acțiunea plină de mișcare și patetic a romanului în micul port de la gurile Dunării, unde, în calitate de comisar maritim, și-a petrecut anii maturității, și a cărui viață o cunoștea ca nimeni altul sub toate aspectele și în cele mai infime amănunte. În acest centru curios și unic, el ne înfățișează un număr impunător de personaje, fiecare din ele cu fizionomia lui distinctă, ființe ce se agită, iubesc sau urăsc, animate de pasiuni intense și violente, care mînă pe unii la sacrificiu, pe alții la acțiuni ilicite, avînd uneori ca epilog sinuciderea sau moartea. Eroii principali, lucru firesc acolo, unde colonia elenă alcătuiește elementul etnic dominant, sunt greci levantini, copii ai soarelui sudic, pe care imaginația aprinsă îi predispune la iluzie, iar sîngele clocotitor la gesturi și manifestări iuți, subite, rizibile, de obicei, dar fatale și funeste, prin urmările lor, cîteodată.

Alte figuri pregnante sunt ofițeri ai flotilei noastre, lumea în care Jean Bart și-a petrecut tinerețea și de care, oricît de variate au fost ocupațiile lui mai tîrziu, sufletește, a rămas legat totdeauna. Pe primul plan se desprind, cu o deosebită intensitate, două femei : focoasa, romantica și vanitoasa Penelopă, un fel de Madame Bovary orientală, în contrast cu delicioasa și nefericita Evantie, grațioasă floare exotică, care, transplantată într-un mediu neprielnic, se stinge cu nostalgia peisajului tropical.

Dar cît de viu sunt înfățișați de asemeni : bietul soț înșelat Stamate Marulis sau fratele lui, Nicola, americanul, fostul pușcăriaș din Guyana, îmbrățișat de toată lumea pentru presupusa lui bogăție, cînd sosește în Sulina, și apoi hulit și respins de aceiași oameni, cînd iluzia

colectivă se risipește ; Angelo Deliu, Don Juanul, expert, rafinat și lipsit de milă în aventurile lui galante sau visătorul, scrupulosul și timidul Neagu.

Fără a insista asupra numeroaselor figuri secundare (enigmaticul Maistru Jack, simpaticul medic Barbă-Roșie, Ahile Buzatul și atîția alții), schițate în trăsături sumare, dar greu de uitat, remarcînd, în treacăt, vioiciunea și desăvîrșita naturalеță a dialogului, prefer să mă opresc asupra altor particularități ale acestui roman, abil compus, bine închegat, de solidă și masivă construcție.

Conducînd cu dibăcie mai multe acțiuni paralele care rămîn totuși subordonate țelului final, fără a fi niciodată prolix, didactic sau monoton, talentul complex și cu multe coarde al lui Jean Bart, izbutește să alterneze cu măiestrie scene de erotism, uneori delicate (idila Evantiei cu Neagu), alteori îndrăznețe, deși tratate fin, discret și totdeauna în limitele decenței (seducerea Evantiei de către Deliu), cu altele străbătute de suflu tragic (sinuciderea și înmormîntarea Penelopei), sau pline de haz și invincibilă vervă (balul marinei sau cheful de la varieteul „Englitera").

Cine, față de acestea din urmă, va mai împărtăși părerea lui M. Dragomirescu, care, recunoscînd lui Jean Bart, odinioară, unele însușiri de descriptiv și liric, afirma că este lipsit cu totul de simțul umorului ?

Elementul satiric, existent în unele din nuvelele lui și vizînd de obicei pretenții și ambiții nejustificate, dar mai ales diversele forme de naționalism șovin și interesat, se întrevăd și aici pe alocuri, dar, în acest roman, în primul rînd de narațiune pură, el nu ia niciodată un caracter direct sau virulent, rămînînd mai totdeauna învăluit într-o ușoară și discretă ironie.

Însă, ceea ce autorul a urmărit în *Europolis*, și episoadele lui variate se întregesc între ele din acest punct de vedere, este să ne redea fizionomia însuflețită, dramatică și completă a Sulinei.

Cu toată profunzimea de personaje de toate categoriile, eroul principal al romanului e micul port cosmopolit, cu mozaicul său de rase diverse, înfățișat sub aspectele cele mai diferite, de la Comisiunea Europeană cu protocolul și tradițiile ei învechite pînă la tavernele în care foiesc marinari beți și aventurieri atrași de setea cîștigului, sau cheiul unde muncitorii încarcă vapoarele, se încaieră pentru pînea zilnică, sau se odihnesc tolăniți la arșița soarelui de amiază.

Viața portului, în totul dependentă de recolta anuală a țării, este de asemeni zugrăvită în capricioasa și fatidica ei devenire, cu perioade de belșug, alternînd cu altele de decadență, și nu lipsesc nici indicii alarmante, care prevestesc apropiata ruină.

Cadrul celor mai multe din scrierile lui Jean Bart, fiind, din cauza profesiei și experienței lui directe, adesea nautic sau exotic, unii critici au fost înclinați să-l scoată un fel de Loti român, pictor sau poet al mării, îndrăgostit de țări depărtate, costume bizare sau moravuri curioase.

Jean Bart a prețuit totdeauna pe marele scriitor francez pentru viziunea intensă și grandiosul lui simț cosmic, dar spiritul de observație al lui Loti i se părea superficial și temperamentul lui senin și echilibrat se opunea nihilismului subiectiv și amar al acestuia.

Desigur, peisajul marin nu lipsește din *Europolis* și imaginea Constantinopolului, răsărind în amintirea Penelopei, sau aceea a Sulinei, desfășurîndu-se în succesiunea anotimpurilor, dovedesc măiestria artistului, dar ceea ce atrăgea în primul rînd pe Jean Bart nu era pitorescul exterior, ci particularitățile sufletului omenesc, fasonat de ambianța socială.

Observator ager și pătrunzător, pururi pasionat de documentul viu (au rămas de la el numeroase carnete în această privință), Jean Bart a fost totdeauna un discipol al marilor realiști francezi, Maupassant și Daudet cu deosebire.

Prețuind înainte de toate realitatea palpabilă și tangibilă, el nutrea o adevărată aversiune pentru tot ce i se părea fantastic, nebulos, patologic ; după cum nu-l atrăgeau nici analizele sufletești microscopice, gen Proust, a cărui operă, cu toate insistențele unor amici, nu l-am putut convinge s-o citească.

Asemeni meșterilor săi, el a urmărit să redea viața cotidiană din mediul care îi era familiar, în ce avea tragic sau comic, căutînd să surprindă gestul sau vorba care relevau ceva din fizionomia individuală și psihicul unui ins înfățișat mai totdeauna dinamic, prin trăsături sumare, dar sugestive.

Supunerea fidelă și probă, conștiincioasă și neprevenită la materialul observat, nu a luat însă la el caracterul unei anchete științifice sau al unei disecții medicale, și acest scriitor atît de obiectiv ca metodă nu a rămas niciodată, față de figurile sau întîmplările evocate, rece sau indiferent.

*

Romanul românesc în plină eflorescență azi, ne-a dat în ultimii ani cîteva opere cu adevărat remarcabile.

E destul să pomenesc fresca de psihologie colectivă rurală, amplă și viguroasă a d-lui Rebreanu, *Răscoala*, romanul de stranie și fantastică atmosferă al regretatului Gib. Mihăescu, *Rusoaica*, pătrunzătorul și lucidul *Pat al lui Procust* al d-lui Camil Petrescu, cu tehnica lui îndrăzneață, *Rădăcini* al d-nei Hortensia Papadat-Bengescu, operă, oricît de mari i-ar fi defectele, unică prin adîncimea și subtilitatea sondajului interior, sau *Enigma Otiliei* a d-lui G. Călinescu, roman balzacian de solidă factură a vieții noastre urbane. Alături de acestea, deși inovînd desigur mai puțin și rămînînd mai fidel tradiției

literare a genului, *Europolis*, ignorat de unii sau nesocotit de alții, înseamnă totuși o dată în proza noastră[1]. După cum, cu *Jurnalul de bord*, atît de limpede și sobru, Jean Bart a adus pentru întîia oară într-o literatură bogată mai ales în plugari sau păstori, marea, cale pe care, cum observa Arghezi, cu prilejul morții scriitorului, nu a fost urmat, cel puțin cu un talent egal, de nimeni, *Europolis* înavuțește romanul românesc cu un aspect inedit al realității noastre geo-etnice, viața de port cosmopolit cu pitorescul și fizionomia lui proprie.

Dar ceea ce face pentru cititor originalitatea și farmecul romanului, mai mult poate decît caracterul său realist și dramatic, e acel imponderabil care plutește pe deasupra paginilor, ca o subtilă aromă : regretul duios pentru lucruri care ar fi putut fi, dar n-au fost, nimicite de un destin implacabil, ca și un accent resemnat, dar vibrant, de compătimire față de victimele lui și de eterna suferință omenească.

OCTAV BOTEZ

---

[1] În frumoasa, dar subiectiva și mult discutata sa *Istorie a literaturii române*, dl G. Călinescu vorbește despre „simpaticul roman, scris cu îndemînare, deși fără adîncime", recunoscînd că „mediul naval și societatea interlopă a portului sunt înfățișate cu multă competență". Sub titlul *Sirena nera*, *Europolis* a fost tradus în limba italiană de d-na Silvestri Giorgi. Publicat în colecția „I grandi successi stranieri" din Milano, romanul a avut un mare succes de librărie. Prima ediție fiind repede epuizată la finele lui 1942, a doua a apărut în primăvara acestui an [1944] (n.a.).

TABEL CRONOLOGIC *

1874 *28 noiembrie* : Se naște Eugenie Bottedu „la casa părinților sei din strada a doua cu n° 84, fiu a d-lui capitanu Panaite Bottedu de profesiune militaru și a d-nii Smaranda Bottedu, născută Mihail, de profesiune liberă, ambii cu domiciliul în Tîrgulŭ Burdujeni". Despre părinții lui Panait Botez, tatăl lui Eugeniu, se cunosc puține date, așa cum va mărturisi mai tîrziu scriitorul : „După tată, prea puține informații am, adică despre părinții tatii, căci el a trăit pînă în timpul războiului, dar despre bunicul, nici o știre. Pare că l-a părăsit, s-a despărțit de mama lui, a plecat nu se știe unde. Foarte puține rude am din partea tatii." Memoriile generalului Panait Botez, păstrate în manuscris, la urmașii scriitorului, aruncă însă o lumină clară asupra filiației paterne a lui Eugeniu : „Pe malul drept al Bistriții, dinjos de Bacău, este satul Creminea. În curtea din sat locuia posesorul moșiii, un grecu cu numile

---

* Datele cuprinse în prezentul tabel cronologic sînt extrase din monografia : *Jean Bart — Marinarul și scriitorul*, aflată în faza de definitivare.

de Alecu Andrieadi, cu soția sa Catinca, româncă. La 1843, april 3, se născu un băietu : la botez îi dete numile de Panaite. Nu tîrziu, traiul dintre soți înrăutățindu-se, după cîteva luni de la nașterea băietului se devorță" (*Memorii*, ms. inedit, p. 1). Băiatul, rămas la început în grija tatălui, mama fiind fără avere, este încredințat apoi preotului Neculai Corbu din Schitul Frumoasei care îl crește ca pe copilul său. Peste ani, Catinca vine să-și vadă băiatul care află astfel că cei care îl crescuseră nu erau părinții lui adevărați. Dat la școală la Bacău, unde este înscris de mama sa, sub numele ei de familie, Botez, Panait nu se mai întoarce în sat, descurcîndu-se singur printre străini pînă în iunie 1859, cînd se înscrie ca voluntar în armată, în compania 1, din regimentul 5 de linie, din Iași, care tocmai poposise o noapte în Bacău, în drum spre Băicoi, unde urma să se concentreze întreaga armată a Principatelor Unite. Din voluntar, urcînd toate treptele ierarhiei militare, va ajunge general. Mama scriitorului, absolventă a unui pension de franțuzește, era fiică a căminarului Nastasachi Mihail din Tg.-Ocna, oraș considerat de scriitor ca „leagăn al familiei" sale și în care Eugeniu își va petrece multe din vacanțele de elev. Despre familia bunicului dinspre mamă, stirpe a Movileștilor și înrudită cu aceea a lui Gheorghe Sion, Eugeniu Botez va relata mai tîrziu, într-un interviu, la întrebarea : Cum de a ales cariera de marinar ? „— Mi se urîse cu muntele. Toți strămoșii mei au fost oameni de la munte. Cunoști Tîrgul-Ocna și Băile «Nastasache», zici. Ei bine, acest Nastasache Mihail, din familia Movilă, e bunicul meu. Serdarul Mihălucă, tatăl lui, el e cel care a descoperit în timpul unei vînători de urși, primul izvor mineral la Tîrgul-Ocna. Acesta e izvorul numărul 1, despre care scrie într-un loc Kotzebue, autorul lui *Lascar Viorescu*, povestind episodul acestei descoperiri a serdarului Mihălucă. Pentru familia noastră el e cel care a descoperit, dacă pot spune, apa. Eu, ca un netrebnic, numai am explorat-o. Am pornit-o de la izvor, am ajuns la Dunăre, și am trecut în mare și în ocean. Sunt acum un comandor la pensie..."

Căsătoria dintre căpitanul Panait Botez, detașat în fruntea unei companii la „Castelul" de lîngă Tg.-Ocna, și fiica lui Nastasachi Mihail, Coca, cum era alintată în familie, are loc la 2 iulie 1870, după ce, la 22 mai, căminarul legalizase la Tribunalul din Bacău o foaie de zestre prin care dona fiicei sale băile de peste apa Trotușului, moștenire de la serdarul Mihălucă, tatăl căminarului, cel care descoperise și băile de la Slănic. În fața băilor era amenajat un frumos parc, cunoscut pînă astăzi de cei mai în vîrstă locuitori din Tg.-Ocna sub numele de „Parcul Nastasachi". Panait Botez va fi proprietarul băilor pînă în 1897, cînd le vinde primăriei orașului Tg.-Ocna, parcul devenind astfel grădină publică.

1874—1878 Eugen Botez își petrece primii ani ai copilăriei în tîrgușorul Burdujeni, într-o casă închiriată de tatăl său, în fața clădirii

în care se afla compania de grăniceri, al cărei căpitan era Panait Botez : „o casă albă, cu ferești multe, joasă și veche, pe care mușchiul crescuse înnegrit de ploaie și de vreme", unde poposea adesea, trecînd frontiera, și Eudoxiu Hurmuzachi, cel care a găzduit revoluționarii moldoveni la 1848.

1877 *19 martie :* La trei zile după ce s-a declarat mobilizarea pe întreaga țară, căpitanul Panait Botez pornește, în fruntea companiei, de la Burdujeni la Iași, iar de acolo spre Dunăre. Momentul despărțirii va fi evocat mai tîrziu de scriitor : „Cînd a plecat tata în războiul cu turcii, eu eram mic de tot, așa de mic, încît mă săltam în vîrful picioarelor ca să-l pot apuca de urechi pe Mochi, cînele nostru cel mare..." „Mama și noi, copiii toți, grămadă în trăsura cea largă de la țară, înaintam la pas în mijlocul mulțimii..." „Și prin atîtea rînduri de puști și pene de curcan înfipte în căciuli, zăresc trupul înalt al tatei săltînd ușor călare în capul companiei de dorobanți..." „La răscrucea drumului, cînd se rup rîndurile și fiecare ostaș își ia rămas bun de la cei dragi, tata vorbește încet, întunecat, ceva ; ne ia apoi la rînd pe fiecare, ne ridică în sus și ne sărută pe amîndoi obrajii, ne strînge la piept și noi ne ținem agățați de gîtul lui. Cu ochii tulburi se scutură, se îndreaptă și ne spune cu glas schimbat : «Să fiți cuminți, să ascultați de mama»" *(În ziua despărțirii, Scrisorile tatei).*

1878 Familia maiorului Panait Botez se mută la Iași, unde, ceva mai tîrziu, își va ridica o casă în Fundacul 40 de Sfinți, nr. 4.

1883 În toamnă, este înscris la Școala de băieți nr. 2, din Păcurari, unde în clasa a II-a (1884—1885) are norocul să fie elevul celui mai iubit dascăl al Iașului de pe atunci, scriitorul Ion Creangă. În catalogul scris de mîna lui Creangă (păstrat la Arhivele Statului Iași), Eugeniu Botez figurează al treilea, are cea mai bună frecvență din clasă și note peste 7. Scriitorul va evoca mai tîrziu, atît la radio cît și în presă, figura dascălului pe ale cărui manuale a învățat în primii ani de școală : „Printre atîția dascăli severi și înăcriți care mi-au chinuit cu orele de clasă zilele copilăriei, îmi apare figura blîndă și jovială a lui Ion Creangă pe care toți băieții îl iubeau. Omul acesta... veșnic cu surîsul pe buze, radia pretutindeni, pe stradă, ca și în clasă, în vorbă ca și în scris, aceeași lumină, bunătate și veselie." Că scriitorul Ion Creangă, printre altele și institutor, știa să ceară unui elev în clasă să fie bun școlar, iar în orele libere neîntrecut la joc, se vede și din cele relatate în continuare : „Stam în Sărărie și iarna ne dam drumul cu săniuța pe lunecușul rîpii de la Scăricica, trecînd ca săgeata prin fața bojdeucii lui Creangă. Într-o zi dascălul nostru care privea din cerdac, și-a aruncat de pe umeri o cațaveică scurtă de blană de vulpe și a ieșit la portiță. Oprind sania din coadă, după ce și-a îndesat bine în cap căciula de oaie, a încălecat cît era de mare pe săniuța mea și a pornit la vale, ca să ne învețe pe noi *mucoșii* cum trebuie să cîrmim sania la cotitură."

1887 Termină clasa a IV-a primară, la aceeaşi şcoală din Păcurari unde îl înscrisese tatăl său, cu patru ani în urmă. În aceşti ani are fericitul prilej să-l vadă la Iaşi pe luceafărul poeziei româneşti, Mihai Eminescu, aşa cum va mărturisi mai tîrziu scriitorul : „Pînă azi păstrez clară în fundul minţii icoana marelui Eminescu. Restabilit după primul acces de boală, se plimba singuratic, melancolic, pe sub teii din grădina Copoului. Noi băieţii de şcoală îl pîndeam de la distanţă şi ne uitam la dînsul ca la o fiinţă extraordinară..." „Am visat şi eu în grădina Copoului chiar sub teiul lui Eminescu. Am văzut pe Eminescu ! n-am vorbit cu el, pentru că eram copil."

1887—1889 La Iaşi termină două clase gimnaziale. Încă din anii gimnaziului face cunoştinţă cu presa progresistă a Iaşului, aşa cum va mărturisi mai tîrziu într-un preţios articol, intitulat *Misterul casei din Sărărie* : „În drum spre şcoală, treceam în fiecare zi prin faţa unei case vechi, cu geamlîc, tupilată în fundul unei curţi mari. La poartă, pe-o tablă neagră, era scris cu litere albe : *Revista Contimporanul...*" „O fată, servitoare la Ion Nădejde, venea să ia apă de la fîntîna din curtea noastră. În schimbul unei perechi de mănuşi de mătase, furate din scrinul mamei, fata mi-a adus într-o seară, sub şorţ, un pachet... zece reviste *Contimporanul*, toate acelaşi număr. Luase la repezeală din pachetele pentru expediţie. Am oprit un număr şi celelalte le-am împărţit a doua zi băieţilor la şcoală" *(Misterul casei din Sărărie)*. Influenţa lecturilor şi înţelegerea lor, în limitele perceptivităţii vîrstei, l-au îndemnat pe tînărul elev la activităţi care contraveneau disciplinei şcolare a timpului : „În clasa întîia gimnazială umblam fugar de la şcoală şi călăuzeam grupe de ţărani pe străzile Iaşului, veniţi pentru întruniri la club, ca să ceară pămînt şi drepturi. În clasa a doua, în vacanţă, la moşia unei rude, împărţeam pe ascuns broşuri de propagandă la o stînă unor ciobani care nu ştiau carte". „...Apucăturile mele de pe-atunci l-au făcut pe tata să mă bage în şcoala militară."

1889 *28 august* : Este înscris de tatăl său la Şcoala fiilor de militari din Iaşi, în urma aprobării Ministerului de Război. La nr. matricol 876/1889 îl găsim menţionat pe viitorul comandor : „faţa brună, ochii căprui, părul castaniu, sprîncene negre". Aici are colegi pe Gheorghe Brăescu, cu trei ani înaintea lui, şi pe Emil Gârleanu, absolvent al şcolii în iulie 1894. Ca elev la Şcoala fiilor de militari din Iaşi, Eugeniu Botez, ca şi în anii de gimnaziu, are purtări care contrariau spiritul cazon şi pe superiori. În acest sens scriitorul însuşi mărturiseşte : „Eu eram acela care, elev al Liceului militar din Iaşi, distribuiam printre colegi cărţi şi broşuri socialiste, pînă într-o zi, cînd generalul Macarovici, atunci colonel şi comandantul Şcoalei fiilor de militari, m-a descoperit şi m-a băgat la închisoare. Am scăpat numai datorită intervenţiei tatălui meu, colonel activ, care era în raporturi camaradereşti cu directorul meu".

Prin primii ani de şcoală, prin anii gimnaziali şi prin cei de la Şcoala militară, scriitorul s-a considerat întotdeauna un fiu al Iaşului. Aici apucase încă în viaţă pe cîţiva reprezentanţi ai generaţiei de la 1848 şi i-au rămas vii întipărite în minte unele figuri de unionişti moldoveni. Apoi mulţi dintre membrii „Junimii" i-au fost profesori. Însă o deosebită importanţă pentru formarea personalităţii de mai tîrziu a scriitorului a avut-o legătura cu *mişcarea* aceea „ciudată" care, aşa cum va afirma scriitorul mai tîrziu, în 1926, „ar merita să fie studiată amănunţit pentru a înţelege structura sufletească, spiritul timpului şi formarea caracterelor tinerimii din acea vreme". Vorbind mai tîrziu despre atmosfera Iaşului din anii adolescenţei sale, Jean Bart va înţelege, ca şi Ibrăileanu, prin mişcare socialistă, „un curent de idei umanitare şi generoase, închegate în acel socialism romantic". Era imaginea despre socialism mai ales a intelectualităţii din acea vreme.

1894 *12 iunie :* Debutează în publicistica socialistă. În ziarul *Munca* (an. V, nr. 12), apare primul articol scris de Eugeniu Botez : *D. Vlahuţă să ne dumerească.* Articolul este semnat : „Gh. Rot... Iaşi", după numele croitorului de la Şcoala fiilor de militari din Iaşi : Gheorghe Rotopană.

26 iunie : După răspunsul împăciuitor al lui Vlahuţă, tipărit în *Munca* din 19 iunie 1894, Eugeniu Botez scrie articolul *Dragostea domnului Vlahuţă pentru muncitori (Munca,* anul V, nr. 17). Articolul semnat : „Un muncitor" cere schimbarea atitudinii revistei *Vieaţa* faţă de mişcarea muncitorească. Referitor la debutul în presa socialistă, scriitorul va mărturisi mai tîrziu : „Am început a activa ca socialist la vîrsta de 16 ani. Atunci am urmărit cu pasiune polemica dintre *Evenimentul literar, Adevĕrul literar şi Munca* de o parte şi *Vieaţa* de altă parte. Primul articol l-am publicat în *Munca...* Vlahuţă mi-a declarat mai tîrziu că a fost foarte impresionat de cele ce am scris şi credea că autorul era într-adevăr un uvrier."

1 iulie : Elevul Botez Eugeniu este declarat absolvent al Şcolii fiilor de militari din Iaşi.

14 septembrie : Încetează de a mai figura înscris la Şcoala fiilor de militari din Iaşi ; trece la Şcoala de ofiţeri din Bucureşti. „La şcoala militară comună tuturor armelor, din Dealul Spirii din Bucureşti, numele lui e purtat pe buze de tinerii camarazi."

25 septembrie : Tot în ziarul *Munca* (anul V, nr. 30) Eugeniu Botez publică articolul *Internaţionala,* dedicat cîntecului mobilizator al proletariatului. Articolul este semnat „Tr.", prescurtare de la „Trotuş", pseudonim ce va însoţi şi primele sale scrieri literare.

1896 *1 iulie :* Este declarat absolvent al Şcolii de ofiţeri din Bucureşti, obţinînd gradul de sublocotenent, după care face Şcoala de aplicaţie a marinei (6 luni) la Galaţi şi se îmbarcă pe bricul *Mircea,* navă-şcoală ata-

şată pe lîngă şcolile marinei pentru instrucţia pratică a ofiţerilor şi elevilor.

1 august : Ca sublocotenent pe bordul bricului *Mircea* şi elev la Şcoala de aplicaţie a marinei, face prima călătorie în Marea Neagră, călătorie pe care o va consemna apoi în *Jurnalul de bord.*

Ca supliment al ziarului socialist *Lumea nouă,* apare la Bucureşti (între 28 ianuarie şi 28 decembrie) *Lumea nouă literară şi ştiinţifică,* unde, în nr. 24, va vedea lumina tiparului prima scriere literară a lui Jean Bart : *Iapa căpitanului,* semnată cu pseudonimul „Trotuş". Nemulţumit de felul cum scria, nu mai încredinţează nimic tiparului timp de cîţiva ani.

1897 *1 aprilie :* Sublocotenent la Diviziunea de Mare.

1898 *1 aprilie :* Sublocotenent la Inspectoratul Navigaţiunei din porturi.

10 decembrie : În *Adevĕrul de joi* (an. I, nr. 9), supliment literar al ziarului *Adevĕrul,* apare una din cele mai bune schiţe ale autorului, *Moartea pilotului,* prima scriere semnată „Jean Bart", pseudonim care va deveni de acum încolo numele literar al lui Eugeniu Botez. Alegerea acestui pseudonim se datoreşte lecturilor de pe cînd era elev şi admiraţiei neţărmurite pentru Jean Bart (1650—1702), viteazul marinar francez (la început corsar), care prin isprăvile şi îndrăzneala sa, devenite legendare, a reuşit, cu toată originea modestă, să fie numit căpitan de escadră pe timpul lui Ludovic al XVI-lea şi înălţat la rangul de pair.

1899 *21 ianuarie :* Începe colaborarea frecventă la revista *Pagini literare,* din primul număr, prin scrierea *Din concentrare,* datată : „Galaţi 1898".

1 aprilie : Sublocotenent la Apărarea porturilor fluviale.

17 iunie : În *Pagini literare,* nr. 22, apar primele file din cea mai valoroasă scriere din tinereţe, *Jurnalul de bord.* Fragmentul semnat „Jean Bart" este intitulat : *Dintr-un jurnal de bord. Sulina, 1 august 1896.*

1900 *1 ianuarie :* Începe colaborarea la *Noua revistă română,* prin publicarea, încă din primul număr, a scrierii *La bătrîneţe,* căreia, la includerea în volum (*Jurnal de bord. Schiţe marine,* 1901) îi va schimba titlul în *Rătăcit.* În *Noua revistă română* tipăreşte şi fragmente din *Jurnal de bord.*

martie : La Brăila apare *Revista maritimă,* scoasă de 90 de membri fondatori din cadrele armatei şi condusă de Comandamentul marinei. La nr. 68, îl găsim ca membru fondator pe sublocotenentul Eugeniu Botez. Este prima revistă de prestigiu care-şi propune susţinerea intereselor marinei româ-

nești. Avea în vedere și completarea instrucției tehnice a ofițerilor.

1 aprilie : Sublocotenent la Depozitul echipamentului marinei.

aprilie : În numărul 2 al *Revistei maritime* îl găsim menționat ca secretar de redacție pe Eugen Botez. Începînd din aprilie 1900 și pînă în februarie 1901 (ultimul număr de apariție al revistei) va fi prezent în toate numerele revistei, uneori și cu cîte trei materiale.

iunie : În aceeași *Revistă maritimă*, Eugen Botez începe tipărirea, număr de număr, a o serie de cercetări proprii asupra acțiunilor navale purtate pe Dunăre în trecut, cercetări ce vor fi incluse în volumul *Războiul pe Dunăre* (1905), scos în colaborare cu locotenentul N. Kirițescu.

1901 *martie sau aprilie* : La București, la editura „Eminescu", apare prima carte a scriitorului : *Jurnal de bord. Schițe marine și militare*, cu ilustrații de pictorul Arthur Verona, întîmpinată elogios de critica literară. Cea dintîi recenzie apare în *Noua revistă română* (15 mai), nesemnată, dar aparținînd lui H. Sanielevici, ca în nr. 7—8 (iulie-august) din *Arhiva* cartea să fie recenzată de Emilgar (Emil Gârleanu). Un puternic răsunet are apariția volumului și peste munți, în Transilvania. În *Tribuna poporului*, Ilarie Chendi salută astfel apariția *Jurnalului de bord* : „În culori vii vedem înaintea noastră marea întinsă. Vaporul român (O, noi nu știm ce frumos poate fi un vapor român !), în coastele căruia se citesc literele MIRCEA și pe care fîlfîie superbul nostru tricolor, strătaie valurile amenințătoare."

1 aprilie : Sublocotenent la Divizia de Dunăre.

10 mai : Eugeniu Botez este ridicat la gradul de locotenent și repartizat la Divizia de Mare.

1902—1903 : Locotenent la Divizia de Mare.

1903 *25 martie* : În urma raportului prezentat de Ion Bianu, Academia Română premiază *Jurnalul de bord* cu o parte din premiul divizibil „Adamachi". Aceeași sumă din premiu (600 lei) se acordă poetului St. O. Iosif pentru volumul *Poezii 1901—1902*.

Împreună cu comandorul Cezar Boerescu, lt. Neculai Ionescu-Johnson și sublt. A. Negulescu, lt. Eugen Botez ține cursuri la Școala de adulți din Galați, la secția a III-a (Academia populară). Profesorii ofițeri au fost trimiși în ancheta Consiliului de război fiind învinuiți că duc o activitate *socialistă*. Sînt salvați de Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii Publice, care susține că „acești oameni trebuiesc decorați, nu pedepsiți, pentru că își sacrifică timpul liber spre a lumina poporul".

1904 *16 aprilie* : Locotenent la Depozitul Echipamentului Marinei. În acest an i se conferă Ordinul Coroana României clasa a V-a.

1905 *1 aprilie :* Este numit locţiitor al căpitanului de port din Călăraşi.

Legături cu potemkimiştii : „conducătorul răsculaţilor, Matuşenko, în semn de pioasă şi tovărăşească amintire pentru dragostea arătată de Jean Bart, i-a făcut un dar de preţ : pecetea crucişătorului *Potemkin*".

15 noiembrie : Începe colaborarea, încă din primul număr, la *Curentul nou* din Galaţi, cu scrierea *În ziua despărţirii*, scriere memorialistică ce evocă plecarea tatălui său pe front în campania din 1877.

1906 *martie :* Sub conducerea lui C. Stere, apare la Iaşi *Viaţa românească*, din al cărei cerc va face parte Jean Bart şi fratele său Octav Botez. Jean Bart va colabora la revista ieşeană de-abia la începutul anului 1908, deşi a fost considerat pretutindeni ca făcînd parte de la început din grupul *Vieţii româneşti.*

1 aprilie : Locotenent la Divizia de Dunăre.

10 mai : Este ridicat la gradul de căpitan la Divizia de Dunăre. Tot în acest an va fi decorat cu Medalia jubiliară.

vara : Renunţă la postul de căpitan de port la Călăraşi şi îmbarcat pe un vapor comercial face o călătorie în Scandinavia.

1907 La începutul anului ia fiinţă la Galaţi, din iniţiativa lui Jean Bart, „Salonul literar".

În primăvară izbucnesc marile răscoale ţărăneşti. Prin tactul său, căpitanul Eugeniu Botez va fi socotit un „pacificator", „fără să tragă un glonţ".

14 iulie : Căpitanului Eugeniu Botez i se conferă distincţia de „Comandor al ordinului sîrb «Sf. Sava»".

Este distins cu medalia de argint „Expoziţia naţională 1907", pentru scrieri militare.

1907—1908 Căpitan la Divizia de Dunăre.

1908 *ianuarie, februarie :* În două numere ale *Vieţii româneşti* apare nuvela *Datorii uitate*, în ambele cu menţiunea „fragment". Aşa cum mărturiseşte autorul însuşi, se gîndea să scrie un roman cu acest titlu. N-a mai revenit asupră-i, nuvela rămînînd în esenţă aşa cum a văzut lumina tiparului în revistă. De menţionat că din 1908 pînă în 1922, cînd începe colaborarea la *Adevěrul literar şi artistic*, Jean Bart îşi va tipări scrierile literare aproape în exclusivitate în *Viaţa românească.*

1909 Colaborează la revista *Dunărea-de-Jos* din Galaţi.

La 1 aprilie fiind trecut de la Divizia de Dunăre la Inspectoratul porturilor care avea sediul la Galaţi, scriitorul participă din plin la viaţa culturală a oraşului de pe malul Dunării. Împreună cu magistratul Corneliu Botez, poetul socialist C. Z. Buzdugan, profesorii C. Calmuschi, Grigore Forţu, H. Sanielevici, avocatul şi publicistul George Orleanu

şi Grigore Trancu-Iaşi, face parte din comitetul pentru comemorarea lui Eminescu, la a cărui întrunire ţinută la 3 aprilie se hotărăşte : 1. Organizarea unui festival comemorativ la Galaţi, în cadrul căruia, pe lîngă producţiuni muzicale, declamaţiuni, să fie reprezentată piesa *Sărmanul Dionis*, încredinţată spre dramatizare lui Jean Bart, G. Orleanu şi C. Calmuschi ; 2. Scoaterea unui volum comemorativ ; 3. Ridicarea unui monument lui Eminescu la Galaţi ; 4. Baterea unei medalii comemorative ; 5. Publicarea de articole despre Eminescu.

22 aprilie : Este numit provizoriu comisar maritim la Sulina, rămînînd deocamdată tot în cadrele armatei. Prin adresa nr. 292 emisă de la Comisariatul maritim Sulina înştiinţează Inspectoratul General al Navigaţiei şi Porturilor Galaţi : „Am onoare a vă raporta că azi m-am prezentat la serviciu, luînd în primire funcţia de comisar maritim".

16 iunie : Are loc sărbătorirea lui Eminescu, aşa cum a fost prevăzută iniţial. Se bat şi medalii comemorative de aur şi de argint cu chipul poetului, iar pe revers cu o strofă din *La steaua*. Dramatizarea *Sărmanul Dionis* s-a bucurat de mare succes la reprezentare. Aceasta se va tipări o dată cu volumul închinat lui Eminescu.

iulie : În *Viaţa românească*, scriitorul începe publicarea notelor de călătorie dintr-un voiaj întreprins în Mediterana, în august 1908, sub titlul : *Din al doilea jurnal de bord*.

august : Pentru a avea mai mult timp liber de scris, intenţionează să rămînă definitiv în portul Sulina comisar maritim, „dacă nu... atunci trebuie să mă îmbarc şi să mă militarizez complect pentru a da examen de maior... şi atunci adio literatură..."

1911 *aprilie :* „De la 1/14 aprilie 1911, căpitanul Eugen Botez, comisar maritim la Sulina, era confirmat în postul de căpitan principal al portului Sulina cu 550 lei salariu şi 100 lei diurnă." Va ieşi din cadrele active ale armatei peste puţin timp, îndeplinindu-şi funcţia încredinţată ca ofiţer în rezervă.

16 octombrie : La Galaţi, în cadrul unei mari sărbătoriri, la care participă delegaţi din toată ţara şi de peste munţi, are loc dezvelirea bustului lui Eminescu, executat de sculptorul Fr. Storck, monument iniţiat încă din martie-aprilie 1909 de către un comitet din care făcea parte şi Jean Bart.

1912 În primăvara acestui an întreprinde o călătorie în America de Nord, ca delegat la Congresul Navigaţiei de la Philadelphia. Călătoria va fi consemnată în viitorul volum *Peste Ocean*.

1913 *15 ianuarie :* În primul număr al *Revistei porturilor şi navigaţiunei comerciale*, apare articolul : *Furturile de cereale în porturi şi pe Dunăre*, la sfîrşit cu indicaţia „Sulina".

Unele pasaje din articol au corespondente într-un capitol din *Europolis.*

20 iunie : Mobilizat.

31 august : Demobilizat, își reia postul de la Sulina.

noiembrie : Este numit căpitan al portului Constanța. De la Căpitănia portului Eugeniu Botez dă o circulară în care arată că : va servi interesele generale, va facilita dezvoltarea și progresul portului, va da atenție doleanțelor comerciale.

La Galați apare *Memoriu asupra Comisiunei Europene Dunărene din punct de vedere politic și militar. Material de studii pregătitoare în vederea viitoarelor aranjamente în chestia Dunării* (litografiat). Este prima lucrare bine documentată în care se afirmă clar punctul nostru de vedere ca țară riverană.

1915 *iunie :* Se reîntoarce la Sulina în calitate de comisar maritim ; rămîne aici și în timpul războiului pînă în 1919, înlocuindu-l și pe căpitanul de port din partea Comisiei Europene a Dunării.

28 noiembrie : Eugeniu Botez este ridicat la gradul de locotenent comandor în rezervă, la Divizia de Dunăre.

1916 *aprilie :* Apare la București volumul *Datorii uitate,* subintitulat *Documente omenești,* o dată cu apariția celei de a doua ediții adăugite din *Jurnal de bord,* volumul din urmă

cu desene de Voinescu și Verona. Răsunetul în presă al *Datoriilor uitate* este deosebit de favorabil : Ibrăileanu considera nuvela cu același titlu „o capodoperă a genului", iar N. Iorga, în *Drum drept,* sublinia realismul lui Jean Bart, volumele autorului fiind „cărți de viață", iar „documentele omenești" constituind un „dosar" „cu care vor avea de-a face vremile chemate să judece".

15 august : Mobilizat.

Apare la București volumașul *În cușca leului,* „Scriitori români", nr. 14, colecție coordonată de A. Vlahuță.

1 septembrie : E ridicat la gradul de căpitan comandor la Divizia de Dunăre și în același timp e numit comandantul militar al portului Sulina.

1918 *13 mai :* Demobilizat, își reia postul de comisar maritim la Sulina.

4 octombrie, „ceasurile nouă după amiază" : A încetat din viață, „în urma unei come diabetice", tatăl scriitorului, general Panait Botez.

1919 Apare în broșură una din conferințele dedicate Dunării, intitulată *Cum se deslegă chestia Dunărei ?*

E înaintat ca subinspector cu delegație pentru Dunărea-de-Jos (de la Galați pînă la gurile de vărsare).

ianuarie-iunie : Face parte din delegaţia română trimisă la Paris, la Conferinţa Păcii (consilier în problema Dunării).

iunie : Academia Română distinge prima ediţie a *Datoriilor uitate* cu o parte (1 000 lei) din premiul „Constantinide“, pe anul 1917, în urma raportului prezentat de I. Al. Brătescu-Voineşti.

1920 Comandorul Eugeniu Botez, ca subinspector la Navigaţia în porturi, e detaşat la Bucureşti „pentru întocmirea lucrărilor Comisiunei Interaliate a Dunării“.

februarie : Are loc conferinţa de la Budapesta a Comisiei Interaliate a Dunării, la care participă şi Jean Bart : „am fost chemaţi trei marinari pentru a susţine interesele ţării“ — mărturiseşte scriitorul. Cu privire la problema dunăreană şi în strînsă legătură cu serviciile încredinţate în această privinţă, comandorul Eugeniu Botez scoate lucrarea : *La question du Danube et sa solution*, Galaţi, 1920, difuzată şi peste hotare, iar în *Revista maritimă* (1 martie 1920) va face o dare de seamă asupra celor realizate *(Chestia Dunării. Activitatea Comisiilor întocmite la Paris, Belgrad şi Budapesta).* Chiar după ce nu va mai avea misiuni pe lîngă Comisia Europeană a Dunării, va scrie articole dedicate problemelor de navigaţie pe marele fluviu în care va arăta cu durere că nu s-a schimbat nimic în statutul Dunării, ţara noastră, ca ţară riverană, fiind dezavantajată prin păstrarea vechii Comisii Europene a Dunării, potrivit vechilor tratate *(Comisia Europeană a Dunării păstrată de Puterile Centrale ca şi de aliaţi* în *Adevĕrul,* 3 oct. 1925).

Jean Bart începe colaborarea la cea de a doua serie a *Curentului nou* (de data aceasta apărut la Bucureşti) cu primul capitol din viitorul volum *Peste Ocean,* capitol intitulat : *În birourile Nord-Lloyd-ului german din Brema.*

1921 *1 februarie :* Este numit director general în Ministerul Muncii, la Direcţia generală a Asistenţei Sociale. În aceeaşi zi depune jurămîntul. Pe lîngă măsurile practice luate în calitate de director al Asistenţei Sociale, Eugeniu Botez a susţinut şi o activitate publicistică în acest sens, semnificativă prin ţelurile propuse. Citām cîteva articole : *Drepturile copilului (Adevĕrul,* 19 martie 1926) ; *Sănătatea salariaţilor publici. Datoria statului de a o îngriji. Conferinţa d-lui Eugen Botez (Jean Bart) (Adevĕrul,* 30 martie 1926) etc.

iunie-iulie : Apare la Iaşi, în editura „Viaţa românească“, ediţia a doua din *Datorii uitate,* o dată cu ediţia a treia din *Jurnal de bord.* Ambele volume poartă menţiunea : „Carte premiată de Academia Română“.

Ia fiinţă Institutul Social Român, la care va colabora şi Eugeniu Botez.

1922 *5 februarie :* Începe colaborarea la *Adevĕrul literar şi artistic.*

martie : Colaborează la *Cugetul românesc.*

8 iunie : În cea de-a 55-a sesiune generală, Eugeniu Botez, intrat în literatura română sub numele de Jean Bart, este ales membru corespondent al Academiei Române, la Secţiunea literară, obţinînd 22 de voturi din 22 votanţi, în urma raportului asupra activităţii sale literare prezentat membrilor Academiei de Mihail Sadoveanu.

1923 În ianuarie apare volumul *Prinţesa Bibiţa*, în care locul principal îl ocupă nuvela cu acelaşi titlu — despre care unii critici au afirmat că putea fi transformată în roman — şi *În Gibraltar*, un jurnal de bord dintr-o călătorie întreprinsă aici prin 1912. Deşi redus ca întindere, volumul s-a bucurat de o atenţie deosebită din partea criticii literare.

iunie : În urma raportului lui Ion Bianu, cel care susţinuse cu 20 de ani în urmă şi premierea *Jurnalului de bord*, noului volum al lui Jean Bart i se acordă premiul „Eliade Rădulescu" (5000 lei), premiul cel mai mare din acel an.

noiembrie : Ia parte, cu lucrări statistice asupra Asistenţei Sociale în România, la expoziţia centenarului Pasteur, la Strasbourg, unde obţine diploma „Grand Prix".

Apare un volum selectiv din opera lui Jean Bart, intitulat *Proză*, în colecţia „Pagini alese din scriitorii români", nr. 119—120.

1924 *ianuarie-februarie :* În *Analele Ministerului Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale. Buletinul oficial*, Eugeniu Botez semnează unul din

primele studii închinate Asistenţei Sociale : *Privire generală asupra situaţiei şi activităţii Asistenţei Sociale.*

15 decembrie : Transferat după cerere — din motive de sănătate — în postul de inspector general de pe lîngă Direcţia generală a Oficiului Naţional I.O.V. În cererea înaintată pentru transfer, Eugeniu Botez afirmă : „În februarie 1925 împlinesc patru ani de cînd conduc Direcţia Generală a Asistenţei Sociale. Într-un timp relativ scurt această nouă instituţie s-a organizat dezvoltîndu-se, stabilită pe baze destul de solide. A fost nevoie de o grea şi stăruitoare muncă în această ramură de activitate românească, încercată pentru prima dată la noi în ţară ca organizaţie de stat... operă socială abea începută şi în care totul era de creat."

1925 *mai :* Jean Bart participă ca delegat al scriitorilor din România la Congresul internaţional al scriitorilor (PEN-Club) care s-a ţinut la Paris. Masa de onoare este prezidată de John Galsworthy, Paul Valéry, Georges Duhamel. La celelalte mese : H. Mann, Pirandello, Unamuno, James Joyce, Kuprin, John Bojer, Alfonso Reyes. Împreună cu Miguel de Unamuno, călătoreşte înspre Soisson.

26 decembrie : Apare volumul *Politica externă a României. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român*, care include şi o conferinţă a lui Jean Bart : *Dunărea şi comisiile ei.*

La tipografia „Răsăritul“ apare *În Deltă...*, fără menționarea vreunei edituri. Volumul gravitează în jurul primei bucăți, cea mai amplă din volum : *Rătăcind prin Deltă...* Este întîmpinat favorabil cu recenzii semnate de : Mihai Ralea, Ion Marin Sadoveanu, D. I. Suchianu, Izabela Sadoveanu.

1926 În revista *Europe* apare în traducere franceză scrierea *Hormuz Talek*, iar în *Literatura Mondo* de la Budapesta, revistă scrisă în limba esperanto, se tipărește schița *Moartea pilotului*.

27 martie : Confirmat în postul de inspector general la Ocrotire, conducător al Inspectoratului general de Ocrotire I București.

mai : Apare *Peste Ocean. Note dintr-o călătorie în America de Nord*, editura „Brănișteanu“, București. Volumul a avut un răsunet deosebit — era printre primele cărți cu note de călătorie din continentul cel nou. La a doua ediție (1929), Tudor Vianu îi dedică o substanțială recenzie în *Adevĕrul literar și artistic*.

6 iunie : În *Adevĕrul literar și artistic* nr. 287 apare un important interviu acordat de Jean Bart. Întîlnim aci prima mărturisire a scriitorului asupra intenției de a scrie roman : „Pentru-că nuvela nu mai e la modă, nu se mai poartă acum, prietenii mă sîcîie mereu să scriu și eu numaidecît un roman. Și ca să nu rămîn de rușine, m-am hotărît să scriu, cu orice preț, un roman din viața porturilor și altul de cel puțin trei volume : volumul I — *El ;* volumul II — *Ea ;* volumul III — *El și Ea.*“ Deci asupra romanului care se va numi mai tîrziu *Europolis* scriitorul medita cu șapte ani înainte de apariție. Proiectul romanului în trei volume nu s-a realizat, deși ideea încă nu-l părăsise pe autor în 1929.

1926—1927 În iarna acestor ani comandorul Eugeniu Botez participă la Congresul Internațional de Navigație de la Cairo, prilej cu care vizitează Egiptul, Palestina, iar la întoarcere Constantinopolul. Însemnările de călătorie făcute acum vor fi tipărite, începînd din ianuarie pînă în septembrie 1927 în *Adevĕrul,* cu mențiunea : „Scrisori din Orient“, ciclu ce va fi retipărit în volumul *Însemnări și amintiri,* 1928.

1927 *1 ianuarie :* Transferat în postul nou creat de inspector general cl. I (Director general cl. I) al Inspectoratului de Ocrotire București.

13 februarie : Participă la șezătoarea literară-artistică cu tema „Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea“, ținută în sala sindicatelor muncitorești.

1928 *4 martie :* Colaborează la *Bilete de papagal.*

22 martie : În sala de ședințe din Palatul Camerei de Comerț din București are loc solemnitatea constituirii Ligii Navale Române. Din Comitetul Central al Ligii face parte și comandorul Eugeniu Botez.

10 mai : Căpitanul comandor Eugeniu Botez este ridicat la gradul de comandor în rezervă, la Divizia de Dunăre.

august : Jean Bart reprezintă țara noastră la cel de-al XIX-lea Congres Internațional contra alcoolismului, ținut la Anvers.

decembrie : La editura „Casei Școalelor" apare volumul *Însemnări și amintiri*, semnificativ pentru bogata activitate de publicist a scriitorului cetățean. Pe marginea acestei cărți, George Călinescu îi acordă rînduri de aleasă prețuire : „Jean Bart era de altfel un om mult mai complex decît îl arătau puținele schițe și nuvele scrise pe apucate. Cu lecturi foarte variate, mergînd pînă în domeniul arheologiei (citise *Getica* lui Vasile Pârvan), el medita asupra celor citite și văzute și căuta să scoată din ele un criteriu pentru el și pentru civilizația românească. *Însemnările și amintirile* sînt pline de interes și oglindesc pe omul de toate zilele..." „Jean Bart se relevă întotdeauna ca un sociolog, preocupat de soarta individului în societate și în Univers."

În același an, la editura „Cartea românească", apare unul dintre cele mai valoroase volume ale scriitorului : *Schițe marine din lumea porturilor*, cuprinzînd piesele devenite antologice : *Fără permis de export* și *Intrarea cîinilor în Anglia este strict oprită.*

1929 *20 ianuarie :* Cu prilejul morții lui Ion Nădejde, îndrumătorul *Contimporanului*, Jean Bart semnează în *Adevĕrul literar și artistic* articolul *Misterul casei din Sărărie.* Articolul este bine primit și tipărit în broșură separată la editura „Adevĕrul". La 24 februarie redacția ziarului face un apel ca toți cei care au participat la mișcarea socialistă din trecut și au avut legături cu socialiștii să trimită materiale revistei : „Ne vom adresa puținilor participanți la mișcarea socialistă, cîți au mai rămas, pentru a ne trimite note, impresii și amintiri din această mișcare sub toate fețele ei". Apelul este reînnoit la 3 martie, cînd se menționează că au promis colaborarea : Jean Bart, Izabela Sadoveanu, Th. V. Ficșinescu, C. Z. Buzdugan, Iosif Nădejde, I. Negreanu, dr. Ygrec, Z. C. Arbore, Const. Graur. Într-un interviu tipărit în *Rampa* (23 aprilie 1929) scriitorul îndemna la alcătuirea unei istorii a socialismului din secolul trecut, pe care o vedea în genul *Amintirilor din „Junimea"* ale lui I. Negruzzi, dar colectivă.

mai-iunie : În *Viața românească*, nr. 5—6, apare primul fragment din *Europolis*, intitulat *Scrisoarea miraculoasă,* cu mențiunea : „Fragment din romanul *Arabela*".

10 iunie : În Comitetul de organizare a programelor radio (constituit la 6 mai 1929) din care făceau parte D. Gusti — președinte, I. Al. Brătescu-Voinești, Liviu Rebreanu, Corneliu Moldovanu, I. Nona-Otescu și alții este cooptat și Jean Bart, împreună cu T. Vianu, C. Brăiloiu, Iosif Nădejde, Zenobie Pîclișanu, Apostol Culea.

30 octombrie : Printr-un decret, Eugen Botez este anunţat că a fost pus în retragere din oficiu, „avînd 30 de ani de serviciu, cu aceleaşi drepturi şi în aceleaşi condiţiuni ca şi cum ar avea 35 de ani de serviciu". E rugat să înainteze actele Casei de pensii.

22 decembrie : În *Adevĕrul literar şi artistic,* sub titlul *Frizeria Heladei,* apare cel de-al doilea capitol din roman, de data aceasta cu menţiunea : „Fragment din romanul *Dintr-un port odată...*"

27 decembrie : I se aduce la cunoştinţă că printr-o decizie a Ministerului a fost numit profesor la Şcoala Superioară a Asistenţei Sociale „Principesa Ileana" din Bucureşti.

Ca delegat guvernamental, participă la Conferinţa maritimă de la Geneva, iniţiată de Biroul Internaţional al Muncii.

1930 *1 ianuarie :* Iese la pensie, avînd 30 de ani de serviciu, dar cu aceeaşi dată este numit inspector diurnist la Direcţia Educaţiei Poporului.

Apar mai multe fragmente din volumul *Europolis :* în *Viaţa românească,* nr. 1—3, sub titlul *O scrisoare uitată,* se continuă primul capitol al romanului, apărut în aceeaşi revistă ; *iulie-august :* tot în *Viaţa românească* apare un capitol nou, intitulat *Pentru o pîine.* Ambele fragmente nou-tipărite poartă menţiunea : „Fragment din romanul *Într-un port odată...*"; *9 noiembrie :* În *Adevĕrul literar şi artistic* se anunţă pentru prima dată titlul sub care va apărea romanul : *Europolis ; 28 decembrie :* În acelaşi periodic apare un alt capitol din roman, *Sirena Neagră,* cu indicaţia : „Fragment din romanul *Europolis*" ; *decembrie :* un fragment din *Europolis* apare şi în revista *Vatra* din Craiova, sub titlul *Oraşul plutitor* (descrierea Sulinei iarna).

martie : În cadrul Universităţii radio, la emisiunea „Ştiinţe sociale", ţine conferinţa *Asistenţa socială.*

6 aprilie : În cadrul Universităţii radio, la emisiunea „Comemorări", evocă anii în care Creangă i-a fost dascăl la Iaşi. În aceeaşi emisiune a vorbit şi Ion Pillat despre *Amintirile* lui Creangă. Conferinţa lui Jean Bart se va tipări în *Adevĕrul literar şi artistic* (20 aprilie) sub titlul *Ion Creangă-Amintiri.*

20—25 iunie : Împreună cu Emanoil Bucuţa, participă, ca reprezentanţi ai scriitorilor din ţara noastră, la Congresul PEN-Club ţinut la Varşovia. În *Adevĕrul literar şi artistic* din 13 iulie va relata asupra lucrărilor Congresului.

1 iunie : Este numit inspector general clasa I (Director general clasa I) în Administraţia Culturală a Ministerului, plătindu-se diferenţa între pensie şi leafa bugetară din postul de subdirector la Direcţia Ocrotirilor.

15 iulie : Printr-o cerere, scriitorul „în vîrstă de 55 ani", solicită să i se încredinţeze postul de subdirector la Ocrotire care se găseşte liber. În cerere arată motivele ce-l îndreptăţesc să ceară acest post : „primul organizator al Asistenţei Sociale... am fost scos la pensie ; cum sînt încă acu în putere, familist fără avere şi specialist în materie de asistenţă, dovadă că am fost numit profesor la noua şcoală de serviciu social".

23 septembrie : Eugen Botez este numit subdirector la Ocrotire de către ministrul Sănătăţii „în mod cu totul excepţional şi pentru meritele culturale".

9 noiembrie : În *Adevĕrul literar şi artistic* apare următorul anunţ : „D-nul Jean Bart pregăteşte un vast roman din viaţa porturilor dunărene, în care se descrie amalgamul de popoare adunate într-o Europă în miniatură. Romanul va purta titlul sugestiv : *Europolis.*"

7 decembrie : Din iniţiativa lui Jean Bart, apare volumul *Zece ani de asistenţă socială : 1920—1930*, care include şi studiul său *Organizarea Asistenţei Sociale în România.*

1931 *ianuarie* : La editura „Universala Alcalay", apare în colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 1266, un volum selectiv din opera scriitorului, intitulat *Pe drumuri de apă.*

30 ianuarie : Eugen Botez înaintează o cerere în care solicită menţinerea sa şi în 1931 în

funcţia de inspector general clasa I la Direcţia Educaţiei Poporului, cerere care se aprobă, „avîndu-se în vedere activitatea culturală" ce desfăşoară la acea Direcţiune.

martie : În *Boabe de grîu* (nr. 3) apare *Viaţa unei corăbii româneşti* (cu 11 figuri, o planşă, un desen de G. Voinescu şi o gravură de Sabin Popp). Acelaşi text, sub titlul *O corabie românească. Nava-şcoală bricul „Mircea"*, apare în luna mai în broşură, tipărită de Liga Navală Română *(Din conferinţele Universităţii Libere „Coasta de Argint")*.

aprilie-mai : Începuse lucrul la *Războiul de mîine*, o popularizare a cunoştinţelor despre noua armă aerochimică, aşa cum se anunţă în *Buletinul cărţii româneşti*. În *Adevĕrul literar şi artistic* din 12 aprilie apăruse *Între război şi pace* cu următoarea notă : „Din cartea *Războiul de mîine* care va apare în curînd". Scriitorul, ca unul care cunoscuse ca militar primul război mondial, declara în urmă cu patru decenii : „Toţi ştiu ce-i *Pacea*, dar nimeni n-o preţuieşte — ca şi sănătatea, — o cauţi după ce ai pierdut-o. Toţi care cer *Războiul* nu-l cunosc. Cei care l-au văzut o dată nu mai cer să-l vadă a doua oară."

noiembrie : Apare primul număr din *România maritimă şi fluvială*, organ al Ligii Navale Române, revistă fondată şi îndrumată de Jean Bart, al cărei director este.

Jean Bart intenţionează să scoată într-un viitor cît mai apropiat romanul *Europolis*. Astfel, cu prilejul tipăririi în două numere ale *României maritime şi fluviale* (noiembrie şi decembrie), a unui fragment din roman, intitulat *La gura Dunării*, se menţionează : „Fragment din romanul *Europolis*. Cartea, care va apare în curînd, cuprinde scene din viaţa porturilor dunărene."

În volumul *Contes roumains d'écrivains contemporains*, de Sarina Cassvan, se reproduce schiţa *Moartea pilotului (La mort du pilote)*.

1932 *februarie* : Jean Bart semnează articolul *Politica navală şi dezarmarea*, interesant pentru problemele ce se puneau atunci la Liga Naţiunilor.

martie : *Criza mondială în navigaţia maritimă* este titlul unui articol tipărit de Jean Bart în *Revista maritimă şi fluvială*, unde arată loviturile date navigaţiei de către criza mondială care începuse încă din 1929.

Îşi petrece vara la Balcic. Se aflau acolo şi pictorul Ştefan Dimitrescu, d-rul N. Lupu, T. Teodorescu-Branişte. Tot aici îl vizitează şi fratele său Octav Botez, prilej cu care criticul de la *Viaţa românească* citeşte *Europolis* în manuscris, înainte de forma lui definitivă.

La rubrica literară din *România maritimă şi fluvială* se retipăresc fragmente din *Europolis*, apărute pentru prima dată în alte reviste : în nr. 7—8 (mai-iunie) apare un fragment, intitulat *Oraşul plutitor. Sulina iarna* (fragment care apăruse şi în revista *Vatra*, Craiova, 1930) ; *iulie-august* : în aceeaşi revistă se retipăreşte fragmentul *Sirena Neagră*, apărut cu un an în urmă în *Adevĕrul literar şi artistic* ; iar la 25 *decembrie*, în *Adevĕrul literar şi artistic* se retipăreşte *O scrisoare miraculoasă*, fragment care apăruse şi în *Viaţa românească*, însă aici poartă un moto care va apărea şi în volum „...acolo unde bătrînul Danubiu îşi pierde şi apa şi numele în mare". În pagina 12 a aceluiaşi număr urmează o prezentare succintă a romanului.

septembrie : Intenţionează să scrie „romanul unui bob de grîu românesc în călătorie intercontinentală".

11 decembrie : Într-o recenzie pe marginea cărţii *Privelişti româneşti*, scoasă de Al. Bădăuţă, Jean Bart aduce elogii frumuseţilor patriei, îndemnînd la cunoaşterea ei prin turism : „Munţii prăpăstioşi înconjuraţi de nouri, regiunea bogată a dealurilor cu podgorii, cîmpia cu nesfîrşite holde, clasica Dunăre, eterna mare, peisagii, tipuri, cetăţi şi biserici, într-o vastă varietate plastică, redau toate frumuseţile şi comorile acestui blagoslovit petec de pe scoarţa pămîntului, unde mîna Domnului ne-a aşezat".

Prefaţează cartea *Istoricul mişcărilor muncitoreşti din porturi*, scoasă de Lazăr Măglaşu şi Nicolae Deleanu. Prefaţa constituie un pre-

ţios document asupra concepţiilor scritorului-cetăţean.

La Facultatea de litere din Bucureşti, la Seminarul de istoria literaturii române moderne, vorbeşte studenţilor despre viaţa şi opera sa. Sub titlul *Mărturisiri literare*, cele comunicate de scriitor sînt tipărite postum în *Revista Fundaţiilor*, 1944.

1933 *12 ianuarie* : Jean Bart ţine o conferinţă la radio dedicată Deltei Dunării *(Descrierea Deltei)*.

13 ianuarie : În aceeaşi emisiune, „Ciclul asupra României", vorbeşte despre Dunăre *(Care este importanţa Dunării pentru noi ?)*.

ianuarie : Face o vizită la Iaşi unde se întîlneşte cu G. Ibrăileanu „căruia i-a prezentat în manuscris primul său roman, *Europolis*, ce va fi în curînd pus sub tipar". În interviul acordat lui C. Săteanu face precizări foarte importante cu privire la roman. Reproducem un fragment :

„— *Ce este «Europolis» ?*

— E viaţa unui port. E un roman a cărui acţiune se desfăşoară la Sulina unde am trăit multă vreme, fiind căpitan de port. Era să-i pun numele de *Cosmopolis* — pentru caracterul internaţional, dar titlul acesta aparţinînd lui Paul Bourget, i-am zis *Europolis*.

— *Roman internaţional ? întreb eu.*

— Da ! Sulina este o mică citadelă europeană. Acolo se adună diferite naţiuni. Acolo e sediul Comisiunei Europene a Dunării. Am descris tipuri diferite de oameni din lumea porturilor dunărene. Actualmente dau manuscrisului ultima retuşare."

În acelaşi interviu, apărut sub titlul *Cu scriitorul Jean Bart despre istoricul socialismului în România*, acela care a simpatizat întotdeauna cu mişcarea socialistă şi muncitorească afirma : „Este necesar ca acei cari au fost în vechea mişcare social-democrată, şi cari se mai află în viaţă, să-şi scrie amintirile şi faptele, chiar cu caracter personal sau polemic, pentru ca în istoria politică a ţării să se cunoască şi etica acelei mişcări, partea sufletească şi calda atmosferă în care a crescut o tinerime într-adevăr idealistă". „Aceste episoade ar trebui scrise, ca, laolaltă, ele să formeze, împreună cu partea documentară, o istorie completă a socialismului în România." În acest sens îndeamnă şi pe prietenul său C. Stere să-şi scrie amintirile. Tot aici Jean Bart arată cum l-a cunoscut la Tulcea pe doctorul Petru „refugiat din Rusia şi încetăţenit la noi şi pe cumnatul său, Korolenko".

La începutul anului, scriitorul declara că intenţionează să scrie o carte dedicată Deltei şi Sulinei. „După aceea [după tipărirea romanului *Europolis*] mă gîndesc să descriu decada de mare interes pentru a relata o serie de fapte de mare interes din timpul neutralităţii şi al războiului. Sulina şi în genere toată Delta a fost sediul unor acte şi fapte importante în timpul războiului şi ele prezintă interes istoric, diplomatic şi deci

național. Pe cît îmi va permite timpul, mă voi sili să termin și această lucrare..."

ianuarie-februarie : În *Viața românească* (nr. 1—2) apare un capitol din *Europolis*, intitulat *Hoții de cereale.*

3 aprilie : Jean Bart acordă un interviu redacției *Adevărului literar și artistic* în legătură cu romanul *Europolis*, care va „apare peste cîteva zile", în editura „Adevěrul".

La începutul lunii, apare la editura „Adevěrul" romanul *Europolis.* Prima recenzie o semnează G. Călinescu în *Adevěrul literar și artistic* (16 aprilie). În trei numere consecutive (23 aprilie, 30 aprilie și 7 mai), *Adevěrul literar și artistic* anunță apariția noului volum al scriitorului : „A apărut *Europolis*, noul roman de Jean Bart, Editura «Adevěrul», lei 80". Iar în numărul din 11 iunie se reproduce opinia lui Ibrăileanu : „M-a interesat la extrem. Este o lume nouă, foarte interesantă și tratată de un romancier, nu de un povestitor. *Europolis* are intrigă, mediu, personagii, mai ales cele două femei : Penelopa și Evantia."

aprilie : Sub titlul *După cîțiva ani, România maritimă și fluvială* tipărește epilogul romanului, cu mențiunea : „Epilogul romanului *Europolis* de Jean Bart, apărut de curînd în Editura «Adevěrul». Se găsește la toate librăriile din țară."

Buletinul cărții românești pe luna mai consemnează apariția lui *Europolis*, împreună cu alte romane originale apărute recent tot la editura „Adevěrul" : G. Călinescu, *Cartea nunții* și Damian Stănoiu, *Camere mobilate.*

În 1933, au mai apărut la aceeași editură următoarele romane : *Răscoala*, I, II, de Liviu Rebreanu, *Adela* de Ibrăileanu, *Locul unde nu s-a întîmplat nimic* de M. Sadoveanu, *Papucii lui Mahmud* de G. Galaction, *În preajma revoluției* de C. Stere. Dintre romanele apărute în 1933 la alte edituri menționăm : *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Apostol* și *Aurul negru* de Cezar Petrescu, *Creanga de aur* și *Soarele în baltă sau Aventurile șahului* de Mihail Sadoveanu, *Maidanul cu dragoste*, I-II de G. M. Zamfirescu, *Roxana* și *Doctorul Taifun* de G. Galaction, *Rusoaica* și *Femeia de ciocolată* de Gib. Mihăescu, *Ucenicii Sfîntului Antonie* de Damian Stănoiu, *Velerim și Veler Doamne* de Victor Ion Popa, *Maitrey* de Mircea Eliade. În felul acesta, anul 1933 a fost unul dintre cei mai productivi în ceea ce privește romanul.

vineri 12 mai, orele 8 dimineața : În urma unei come diabetice se stinge din viață, la casa sa din str. Oltea Doamna nr. 158, comandorul Eugeniu Botez, acela care a intrat în literatura română sub numele de Jean Bart. La orele 5 p.m. se comunică la radio trista veste. Moartea a fost fulgerătoare : în zori zilei, scriitorul, care nu împlinise încă 59 de ani, se întreba — aidoma unui personaj din *Europolis* (Nicola Marulis) — „Să fie oare aceasta cea din urmă noapte ?" Așa cum își amintesc prietenii, cu zece zile în urmă era prezent în redacția

Adevĕrului, „sănătos — plin de planuri literare. Succesul romanului *Europolis* îl umpluse de încredere." Iar Tudor Arghezi consemnează în necrolog : „Vineri pe la prînz ni s-a comunicat că forma de diabet l-a ucis într-o clipă. Bietul Jean Bart! Acum cîteva zile ne-am întîlnit cu el pe stradă şi ne-a făgăduit ultima lui carte cu autograf." Iar mai tîrziu, într-un elogiu postum, marele poet va evoca momentul morţii scriitorului : „Jean Bart a intrat fără să ştim în luntrea care pleacă din lume zilnic plină şi se întoarce goală, cu vîslele obosite, atîrnate în apele plumburii". Mormîntul îi va fi străjuit de un bloc de marmură albă în care e săpată inscripţia :

„Comandor Eugen P. Botez (Jean Bart)
1874-1933"

iar în partea de sus a pietrii, sculptorul Fr. Storck „a închipuit, într-un medalion, o corabie nostalgică, din alte vremuri, cu pînzele umflate" — bricul *Mircea.*

14 mai : A avut loc înhumarea în cimitirul Bellu. Cu acest prilej au rostit cuvîntări şi au adus omagii : Ion Pillat, din partea Societăţii Scriitorilor Români ; Tudor Teodorescu-Branişte, în numele ziarelor *Adevĕrul* şi *Dimineaţa ;* Ştefan Şoimescu, din partea „Asociaţiei publiciştilor români" ; amiralul Coandă, din partea Ligii Navale Române ; amiralul Gavrilescu, în numele camarazilor lui Jean Bart ; Lazăr Măglaşu, în numele Uniunii muncitorilor din porturi ; comandorul N. Ionescu-Johnson şi alţii.

13, 14 mai şi în zilele care urmează : apar necrologuri în cele mai de seamă reviste şi ziare : *Viaţa românească, Adevĕrul literar şi artistic, Convorbiri literare, Adevĕrul, Dimineaţa, Universul, Lupta, Epoca, Societatea de mîine, Cuvîntul, Dacia, Marea* (Constanţa), *Răsăritul* etc. Semnează : T. Arghezi, G. Călinescu, L. Rebreanu, Ion Minulescu, M. Sebastian, M. Sevastos, Tudor Teodorescu-Branişte, Barbu Lăzăreanu, comandor N. Ionescu-Johnson, colonel Al. Vasilescu-Paşcani, Dr. Ygrec etc.

21 mai : Prima pagină a *Adevĕrului literar şi artistic* apare îndoliată, cu portretul scriitorului la mijloc. Se reproduce şi un fragment din *Europolis* intitulat de revistă *Canibalism.* G. Călinescu semnează necrologul, iar în nr. 5 (mai) al *Vieţii româneşti* „evocă în pagini emoţionante şi comprehensive, personalitatea literară a lui Jean Bart".

mai : Numărul pe mai al *Revistei maritime şi fluviale* apare îndoliat, cu portretul scriitorului pe copertă. În cuprins şi un fragment din *Cartea Dunărei* de Jean Bart.

4 iunie : La adunarea Ligii Navale Române contraamiralul Bălănescu evocă personalitatea lui Jean Bart.

iunie : Liga Navală Română scoate un supliment la *România maritimă şi fluvială,* în în care se reproduc necrologuri şi cuvintele rostite la înhumarea de la Bellu.

Cu prilejul Zilei apelor, la Constanţa un grup de intelectuali au luat iniţiativa pioasă de a cinsti memoria lui Jean Bart.

decembrie : Tineretul universitar înjghebează o secţie de propagandă pentru marină, intitulată „Comandor Eugen Botez".

Spre sfîrşitul anului, tot la editura „Adevărul", apare, cu o prefaţă de G. Călinescu, a doua ediţie a romanului *Europolis.*

Apare postum *Cartea Dunărei.* Autorul intenţiona s-o scoată de Ziua apelor, iniţiată de el, şi care se sărbătorea în fiecare an în prima duminică din a doua jumătate a lunii iunie : „Lasă s-o termin şi după aceea plec la Balcic".

1934 În memoria lui Jean Bart, apare cartea lui Lazăr Măglaşu şi a lui N. Deleanu : *Marinarii comerciali şi problema organizării lor,* cu o prefaţă de G. Vlădescu-Răcoasa. Pe prima pagină se menţionează : „Memoriei lui Jean Bart (comandor Eugen Botez). Aceluia care a fost sfătuitorul cel mai preţios al marinarilor şi prietenul sincer al mişcării muncitoreşti — smuls dintre noi în 1933, la maturitatea talentului şi credinţei lui într-o lume nouă — închină autorii această modestă lucrare despre viaţa şi aspiraţiile marinarilor români."

1939 16 mai : A avut loc la Sulina solemnitatea schimbării pavilionului şi a luării în primire de către guvernul român a navelor, instalaţiilor şi palatelor Comisiei Europene a Dunării de la Sulina şi Galaţi. S-a coborît pavilionul CED. În timp ce s-au tras lovituri de tun, s-a înălţat pavilionul românesc. Concomitent, pavilionul României a fost ridicat la toate navele Comisiunii Europene Dunărene, devenite proprietate a statului român.

1939 *mai :* Se comemorează 6 ani de la moartea scriitorului. Apar articole în *Lumea nouă, Orizonturi* (Galaţi) şi *Răsăritul.* Acum scrie Octav Botez articolul *Jean Bart romancier,* pe care îl reproducem ca prefaţă la prezenta ediţie a romanului *Europolis.*

11 iunie : Încetează din viaţă, la Bucureşti, în vîrstă de 94 ani, mama scriitorului, Smaranda P. Botez. A refuzat să-şi vadă băieţii morţi (pe Mircea şi pe Eugen), spunînd că vrea să reţină „imaginea copiilor ei de cînd erau în viaţă".

La editura „Cugetarea" apare ediţia a III-a a romanului *Europolis,* cu aceeaşi prefaţă de G. Călinescu.

1942 Sub titlul *Sirena nera, Europolis* este tradus în limba italiană de către d-na A. Silvestri Giorgi. Apărut la editura „Baldini e Castoldi" din Milano, în colecţia „I grandi succesi stranieri", romanul s-a bucurat de un mare succes de librărie. Prima ediţie fiind epuizată la finele lui 1942, în primăvara lui 1944 apare ediţia a doua.

1944 În culegerea antologică de schiţe şi nuvele *Contos romenos,* sub îngrijirea lui Victor Buescu, lector la Facultatea de litere din Li-

sabona, la editura „Gleba", Lisboa, apar în traducere portugheză cîteva din scrierile lui Jean Bart.

1952 La București, în colecția „Poligraficeskoe predprijatie", nr. 4, apare în traducere rusă nuvela *Datorii uitate*.

1953 La Editura Tineretului, în colecția „Biblioteca școlarului" apare, cu ilustrații de D. Ștubei, volumul *Schițe marine*, prima ediție din opera scriitorului după 23 August 1944.

1954 La E.S.P.L.A., în colecția „Biblioteca pentru toți", apare un volum de scrieri, intitulat *Datorii uitate*.

1956 La E.S.P.L.A. se reeditează romanul *Europolis*.

1958 În traducerea lui Constantin Botez, *Europolis* apare în limba franceză, la București.

În același an, sub titlul *Evropolis*, romanul lui Jean Bart apare în limba rusă, tot la București, în traducerea lui P. P. Kazanovici, cu ilustrații de Sorina Ionescu.

1960 Se reeditează un nou volum de *Schițe marine* (Scrieri alese) la Editura Tineretului, colecția „Biblioteca școlarului".

În traducerea lui Beke György, *Europolis* apare la București în limba maghiară.

1961 Sub titlul *Nevîpolnennîi dog*, reapare la București, în colecția „Biblioteka Narodnaia Rumîniia", nuvela *Datorii uitate*.

1962 La Editura pentru Literatură, în colecția „Biblioteca pentru toți", se reeditează romanul *Europolis*.

La București, *Europolis* apare în două ediții în limba maghiară: prima în cadrul convenției culturale dintre țara noastră și Republica Populară Ungară și cea de a doua, în colecția „Kincser Könyvtár".

1963 La Roma, în editura „Carucci", colecția „Naratori stranieri", 1, se reeditează *Europolis* în limba italiană, cu titlul original din limba română, spre deosebire de edițiile din 1942 și 1944 cînd apăruse sub titlul *Sirena nera*.

1964 Romanul *Europolis* apare în limba spaniolă la Barcelona, editura „Caralt", în traducerea lui Jaime Maestro.

1965 Sub titlul *Jurnal de bord* apare, la Editura Tineretului, colecția „Biblioteca școlarului", o nouă ediție din scrierile lui Jean Bart.

1967 Romanul *Europolis* se tipărește la București în limba germană, în traducerea lui Alfred Kittner.

În același an, romanul *Europolis* se tipărește la Praga în limba cehă, în traducerea lui František Holub, sub titlul original din

limba română, iar la București se reeditează *Europolis* în limba maghiară.

1968 Sub titlul *Schițe marine,* apare la Editura Militară o ediție mai amplă din scrierile lui Jean Bart, dintre care unele nereeditate pînă acum.

1969 Sub titlul *După furtună,* apare la Editura Tineretului, în colecția „Prima mea bibliotecă“, un volumaș din scrierile lui Jean Bart, selectate pe înțelesul copiilor.

Apare la București o nouă ediție în limba rusă a romanului lui Jean Bart, traducere de Anca Vasilescu, de data aceasta sub titlul original din limba română : *Europolis.*

C. MOHANU

EUROPOLIS

Roman

...acolo unde bătrînul
DANUBIU *își pierde și apa*
și numele în mare...

CAPITOLUL I

Ziua și noaptea se lucra la încărcarea vapoarelor. Numai în miezul zilei portul era mort. Sub ploaia de aur a soarelui de vară, natura întreagă dormea moleșită. Nici o adiere, nici un semn de viață. Pămîntul și apa, oameni și animale cădeau parcă deodată într-o adîncă letargie. Nici o viețuitoare nu mai mișca pe cheiurile înfierbîntate. Cînd soarele ajungea la zenit, portul mut, poleit într-o lumină orbitoare, părea în arșița zilei un oraș mort, adormit printr-o vrajă, petrificat de veacuri — un oraș fantomă.

O pulbere vaporoasă vibra în unde, plutind în zare ca o muselină transparentă. În rada [1] portului, departe, sub un cer de porțelan, două vapoare negre zăceau ancorate, fixe, ca niște jucării țintuite pe marea netedă, albă, sclipitoare ca o placă de mercur.

Lungiți la rînd, sub peticul de umbră la baza piramidei de bulgări de cărbuni, dormeau doborîți hamalii, negri, pe jumătate goi.

---

[1] *Radă* — zonă de apă din vecinătatea unei coaste, închisă în parte prin diguri, apărată de valuri și de curenți, servind la adăpostirea navelor într-un port.

În dreptul Vămei, lîngă ghereta care da o iluzie de umbră, un grănicer la post pirotea în picioare rezemat de armă.

Cafeneaua din fața debarcaderului era goală.

Afară, sub pînza de barcă întinsă în chip de tendă [1], erau înșirate cîteva mese de lemn văpsite în verde.

Stăpînul cafenelei, căpitanul Stamati Marulis, învins, ațipise și el pe un scaun, scăpînd din mînă gazeta favorită : *Patris* [2].

Un singur mușteriu nelipsit — șeful Vămei — își făcea după obicei cura de slăbit ; ca să nu doarmă după prînz acasă, moțăia regulat un ceas pe zi la cafenea, cu ochelarii pe nas, cu *Universul* pe genunchi. La umbră, sub masă, un cîine flocos visa, mîrîind prin somn. Iar în cușca de sîrmă, deasupra ușei, un canar ca un bulgăraș de aur, adormise cu pliscul ascuns în puful de mătasă al fulgilor zburliți.

Din sus, dinspre poștă, s-auzi deodată un pas greoi, cadențat. Petrachi Hulub, factorul, pornise la împărțirea corespondenței în oraș.

Se opri în dreptul cafenelei. Ușurel, ca să nu-i tulbure somnul, depuse o scrisoare pe masa lui Stamati și trecu grăbit înainte.

Hulub, poștaș vechi, cuminte, chibzuit, știa el unde anume trebuie să aștepte și unde nu.

În port erau case, birouri de comerț, de unde știa el că-i „pică" în fiecare zi ceva. Om cu socoteală, Hulub, își trecea suma în litere și cifre la rînd într-un caiet aparte — carnetul de chicușuri — pe care îl ținea în regulă, la zi, ca un adevărat contabil.

---

[1] *Tendă* — pînză care se întinde deasupra punții unui vapor, pentru a feri echipajul de insolații și de ploaie.
[2] *Patria* (gr.).

Cafeneaua lui Stamati nu intra în contabilitatea lui. De aceea nici nu întîrzia în drum. Își făcea strict datoria și trecea înainte.

Cu ce nepăsare fusese lăsat plicul acela pe masa de lemn a cafenelei !...

A ! dacă ar fi știut poștașul ce scrisoare ducea în ziua aceea în vechea lui geantă de piele ?

Dar cine ar fi bănuit o clipă că un simplu plic banal, francat, nici recomandat măcar, închidea o scrisoare miraculoasă, o forță magică, o bombă menită să provoace o formidabilă explozie într-un depozit de praf de pușcă ?

Cine ar fi crezut vreodată că niște slove scrise acolo, într-o grecească proastă, puteau să scapere scînteia unei amorse [1] fulgerătoare care să electrizeze portul acesta adormit în pustietatea Deltei, să tulbure și să ridice în picioare un oraș întreg, să deștepte sentimente, pasiuni, iluzii, gelozii, invidii, ură și răzbunare, stîrnind într-o singură zi, în acest colț uitat de lume, furtuna patimilor ce zac adormite în fundul sufletului omenesc ?

*

Tîrziu, cînd se trezi Stamati, buimăcit încă de somn, dădu cu ochii de scrisoarea lăsată de poștaș. O ridică surprins, o învîrti între degete, examinînd adresa și timbrele străine. Rupse plicul și, dintr-o aruncătură de ochi, măsură toată lungimea scrisorii, pînă la capăt. Cînd descifră iscălitura de la urmă, tresări deodată. Își frecă ochii cu dosul palmei... E treaz?... Nu visează? Sufocat de emoție, începu să citească în fugă.

---

[1] *Amorsă* — dispozitiv de aprindere a unei încărcături de pulbere sau de exploziv, la nave și torpile.

Scrisoarea venea de departe, tocmai din America de Sud.

Începea cu : *„Iubite frate“* și sfîrșea cu : *„Al tău frate mai mare, care nu te-a uitat. Nicola.“*

Amîndoi frații, Stamati și Nicola Marulis, veniseră de copii împreună la Dunăre, plecați pe o corăbioară trihandin [1] din patrie, de la Hios [2]. Stamati rămase la Dunăre, Nicola, îmbarcat ca marinar pe un vapor francez, își luase lumea în cap. Rudele nu mai știau nimic de soarta lui. Acum, după patruzeci de ani, scria că s-a săturat printre străini ; nevasta i-a murit ; nu are decît o fată ; simțindu-se slab și bătrîn vrea să se întoarcă la Dunăre, să-și petreacă bătrînețele între neamuri.

Scrisul era încîlcit, într-o grecească împestrițată cu vorbe franțuzești, pe care Stamati nu le prea înțelegea. O luă de la capăt, cu ochii lacomi, cătînd să prindă mai mult decît era în scrisoarea care i se părea prea scurtă. Se chinuia, încrețindu-și fruntea, zburlindu-și sprincenele stufoase. Cîteva clipe rămase pe gînduri. Un fior de plăcere îl furnică din creștet pînă în tălpi. În zguduirea sufletească în care vibra, simțea cum îi năvălește sîngele la inimă. Gîndurile i se încrucișau c-o iuțeală fulgerătoare... Nicola vine din America... America cea bogată... în America se duc toți săraci și vin milionari... Nicola a stat patruzeci de ani în America... și acum se întoarce... ce avere poate să aibă ?... Dacă ar fi plecat și el din tinerețe în America ?... poate să întorcea și el milionar...

---

[1] *Trihandin* — corabie cu trei catarge.

[2] Insulă grecească, situată în Marea Egee, lîngă țărmul Anatoliei, la distanță egală între insulele Samos și Lesbos.

Hîrtia îi tremura în mînă. Se încercă a treia oară să citească. Îi jucau literele sub ochi și se împiedeca la fiecare cuvînt.

Se opri din citit. Îi veni deodată în minte o idee salvatoare. Și o luă la goană pe cheu, cu scrisoarea în mînă, cu capul gol, amețit, beat de emoție.

Se opri la ușa unui birou comercial.

— Logaridis e aici ?

Un craniu socratic apăru dezgolit în cadrul ferestrei.

Logaridis era socotit ca cel mai erudit și înțelept bătrîn al portului. Venise de la Atena ca profesor la Școala Comunității Elene. După cîțiva ani fu angajat *grammatikos* [1] la cel mai mare birou de comerț din port. Era consultat de compatrioți în toate chestiile grele. Da sfaturi și traducea acte și scrisori din limbi străine.

— *Horiste! horiste cumbaru!* poftim, poftim cumetre la birou !

— Nu... e mai bine afară, îi răspunse Stamati, arătîndu-i scrisoarea.

— Bre ! bre ! făcu bătrînul înțelept al portului, potrivindu-și ochelarii încălecați pe un nas enorm.

— Numai o dată bate norocul la ușa omului... numai să știe să-i dea drumul la vreme.

*

A doua zi, duminică, toate cafenelele gemeau de lume. Nu se vorbea în tot portul decît de scrisoarea Americanului. Toți voiau să-l vadă pe Stamati, să-l hiritisească, să citească slovele cu ochii lor, să

---

[1] Slujbaș într-o cancelarie (gr.).

pipăie măcar o dată scrisoarea ce căzuse între ei ca o minune din cer.

Cafeneaua lui Stamati Marulis era pavoazată ca în zile mari, la sărbători naționale. Ca și la 10 Mai, afară la ușă, fîlfîiau în bătaia vîntului tricolorul românesc și albastru-alb — culorile naționale grecești.

Pregătirile începură dis-de-dimineață. Stamati dase ordin băieților din cafenea să scoată grădina afară. Grădina se compunea din opt oleandri pa-lizi, crescuți între pereții de tinichea ai unor bi-doane de petrol văpsite în verde.

De cîte ori consumatorii arătau dorința de a-și sorbi cafelele turcești la aer, în sînul naturei, Stamati scotea grădina afară, înșirînd oleandrii în jurul meselor, pe cheu, în fața cafenelei. Noaptea, grădina mobilă era transportată înăuntru.

În cafeneaua lui Stamati exista o ierarhie bine stabilită, după ocupații, caste și clase sociale.

La una din ferestre, spre cheu, o masă mare era rezervată numai pentru autoritățile naționale, așa-zisa „masă a șefilor" : primarul, polițaiul, șeful Vămii, șeful Poștei, căpitanul portului, ofițerii, medicul, judecătorul.

În dreptul celeilalte ferestre era „masa diplomatică", la care veneau consulii de carieră și agenții consulari onorifici. Uneori, foarte rar, se rătăcea și cîte un funcționar de la Comisia Europeană a Dunărei. Anumite prerogative și privilegii, moștenite din regimul capitulațiilor, sub care fusese Împărăția Otomană, ridicau în ochii mulțimii pe amploiații Comisiunii la cea mai înaltă treaptă diplomatică.

Oarecare distanță, o discretă rezervă, totdeauna se menținea cu tact între cele două lumi care se întîlneau în viața portului.

Urmau apoi la rînd mesele căpitanilor de vapoare, de remorchere, de șlepuri, și masa agenților comerciali ; hamalii și barcagiii nu intrau aci în cafeneaua elitei.

Pe postavul verde, decolorat, al unui biliard, monumental ca un sarcofag antic, zăceau maldăre de gazete răvășite, grecești și românești.

Pe peretele din dreapta : portretul lui Venizelos [1] între regele Carol al României și Gheorghios Protos [2] al Greciei.

Pe peretele din stînga, o marină în colori : crucișetorul *Averof* în nori de fum, spintecînd valurile de sineală, pe o mare furtunoasă. De o parte, portretul lui Botzaris [3], și de cealaltă parte, Conduriotis [4].

Toate mesele, în cafenea și în grădină, erau ocupate. Mulțimea discuta cu frenezie cazul Americanului. Numele lui Nicola Marulis trecea din gură în gură. Ce avere putea să aibă după patruzeci de ani petrecuți în America ? Ce va întreprinde el cu dolarii americani aduși aci la Dunăre ? Se făceau calcule financiare, se croiau planuri, vaste combinații de comerț fluvial și maritim, societăți

[1] Eleutherios Venizelos (n. 1864), om politic grec, în primul război mondial a militat pentru alianța Greciei cu Antanta și a silit pe regele Constantin, aderentul Germaniei, să abdice în 1917.

[2] Gheorghe I, rege al Greciei (1863—1913) ; *protos* — primul (gr.).

[3] Marco Botzaris (1788—1823), unul din marii luptători pentru independența Greciei. A căzut pe cîmpul de luptă, după ce fusese învingător la Missolonghi (a fost ucis într-o noapte cînd pătrunse în lagărul turcesc ca să omoare pe pașa, comandantul taberei).

[4] Amiral grec. În 1924 cînd a fost alungat regele Gheorghe al II-lea, Grecia proclamîndu-se republică, a fost ales președinte al republicii.

pe acțiuni pentru vapoare, elevatoare, remorchere, șlepuri ; companii de navigație cu rețele de agenții împînzind tot globul, dominînd căile mondiale ale comerțului pe apă.

*

La masa căpitanilor, Temistocli, vechi căpitan de *lungă cursă*, bronzat, cu barba neagră, de abanos, cu șapca pe ceafă, își povestea tinerețea. Văzuse și el America pe cînd își făcea ucenicia de marinar sub ocrotirea unui unchi, mecanic pe-un vapor englez.

— ...Știu să facă bani oamenii de-acolo, dar nu știu să-i cheltuiască. Umblă ca nebunii la fugă pe strade. Unul era să mă cîrpească fiindcă l-am oprit să-mi dea un foc pentru țigară. Că ei nu stau ca noi la o cafea, de vorbă, la taclale și taifas. Muncesc, aleargă și se frămîntă ziua și noaptea. Doi compatrioți pe care i-am găsit în Filadelfia voiau să mă ia cu ei în California.

— Și de ce n-ai plecat ? Erai și tu acum om procopsit, îl întrerupse c-un surîs ironic un căpitan din capul mesei.

— Pentru că am fost dobitoc. Ce știam eu pe atunci. Eram un mucos prost, un muțunachi. Nu știam decît să mă țin după fuste. Adică se țineau ele după mine. Că acolo toate lucrurile sunt pe dos. Dacă un bărbat se leagă pe stradă de o femeie, înfundă pușcăria. Nu-i ca la noi ; în America femeile se leagă de bărbați. O femeiușcă drăcoasă, o irlandeză cu părul roșu ca focul, pusese ochii pe mine. Și cînd a văzut unchiu-meu că se îngroașă gluma, m-a încuiat într-o cabină de vapor, și m-a ținut închis pînă la plecarea din port. Că eu eram

în vorbă c-o fată de-a noastră, din Pera [1], unde mă aștepta să facem logodna.

— Va să zică tot o fustă te-a împiedicat și pe tine ! izbucni Iani, căpitan fără vapor, rămas mofluz în urma unui lung proces maritim de avarii.

Uscat, nervos, cu mustățile zburlite, cu ochii injectați, căpitanul Iani începu să explice pe larg, cu mare parapon, pricina care-l împiedicase și pe el să plece, tocmai cînd era gata să se îmbarce pentru America.

— Tot o fustă, o zdreanță m-a oprit, mi-a stricat și mie rostul vieței. Unde aș fi eu acum ? Ce n-aș fi făcut dacă plecam atunci ? De ce nu-i vine omului mintea la timp ?... și iritat peste măsură, bătrînul, cu mîna osoasă și tare, își trînti un pumn în cap, care sună ca sub o lovitură seacă de ciocan. *A ma doxa !* [2]

De la masa căpitanilor de șlepuri și remorchere, marinarii care nu ieșiseră din Dunăre — marinari de *aqua dolce* [3], cum îi luau în rîs cei de la mare — se apropiau încet cu scaunele, își ciuleau urechile, ca să prindă mai bine tot ce se vorbea la masa căpitanilor veritabili, de la vapoarele de mare.

Toți ascultau cu atenție și evlavie. Unii clătinau din cap, cu melancolie, în amintirea și regretul ocaziilor pierdute din timpul tinereței. Alții, tăcuți, cădeau pe gînduri, cu ochii în vag, pierduți în mirajul Americei văzute prin prisma minții lor... Unde ar fi ?... ce-ar fi făcut ? dacă plecau și ei la timp, dincolo, peste Ocean ? Și fiecare avea ferma credință că ajungea miliardar acolo, în pă-

[1] Cartier din Constantinopole, situat în partea de est a orașului. Din cele mai vechi timpuri este locuit mai ales de europeni de diferite naționalități. Constituia și cartierul diplomatic al fostei capitale otomane.
[2] Halal înțelepciune ! (gr.).
[3] Apă dulce (it.).

mîntul făgăduinței, pe care o soartă vitregă nu i-a îngăduit să-l atingă în viața scursă fără de folos.

Și unii, îmbătați încă de iluzii, nu se puteau stăpîni. Își croiau planuri absurde arătînd pe larg ce ar face dacă ar veni bogați în patrie, între ai lor. Și toți sfîrșeau cu intenții frumoase, alcătuind mărețe opere patriotice și de largă filantropie.

„Căci s-a dovedit — afirmau ei c-o elenă și antică mîndrie — că grecul rămîne oriunde ar fi același bun patriot și om filotim."

*

La masa diplomaților prezida grav consulul elen. Om fin, în vîrstă, dar zvelt încă și elastic. Avea o chelie foarte strălucitoare și niște mustăcioare încîrligate, negre, bine cănite.

Consul veritabil, de carieră. Foarte venerat. Era o mîndrie a coloniei elene. O victorie cîștigată după numeroase stăruințe pe lîngă guvernul din Atena, care se hotărîse în fine să trimită și la gura Dunărei un consul de „carieră" în locul unui simplu „onorific".

Lîngă el sta *kir* [1] Loverda. Un bătrîn încruntat, cu sprîncene și musteți stufoase. Epitrop la Biserica Grecească. Îmbrăcase în argint o veche *Evanghelie*, adusă de la Sfîntul Munte, și depusese în biserică o icoană a Sfîntului Spiridon, aruncată de valuri la țărm — ca un semn al cerului — în urma naufragiului unei corăbii, din care nimic nu s-a putut salva.

Consulul, cu veșnicu-i zîmbet fin, enigmatic, care-i strălucea prin sticla ochelarilor solid fixați

[1] Domnul, jupînul (gr.); în vorbirea curentă are și o nuanță ironică.

pe-un nas acvilin, aristocratic, discuta cu epitropul o delicată chestiune a coloniei : prin ce mijloace s-ar putea termina lucrarea începută la localul Școalei Elene, față cu afacerile portului, care mergeau din ce în ce mai prost.

În fața lor, la masă, sta Gion Luludi. Măruntel, nervos, cu părul negru, creț ca o blăniță de astrahan. Agent al unei case de export și consul onorific al Danemarcei. După ce-și făcu în gînd socoteala dolarului transformat în lei românești și leptale [1] grecești, puse net chestia care-i preocupa pe toți : „Ce-i de făcut ca să salte comerțul portului și să învingă concurența Galațiului, Brăilei și Constanței ?"

— Eu — începu el c-o voce îngroșată — dacă aș avea un capital mare, aș face o companie monstră de navigație maritimă, cum a făcut Embiricos...

— E mai sigură o afacere la Dunăre, cu șlepuri și vapoare, îl întrerupse Pesmangioglu, agentul casei de cherestele, proprietar al unei jumătăți de elevator și consul onorific al Persiei.

Avea numai opt supuși, toți lustragii în port, pentru care i se zicea uneori în glumă și alteori înadins : „Șeful lustragiilor de la gura Dunărei."

— Cred — spuse consulul — că cel mai nimerit ar fi să se întemeieze aci, unde nu-i nici agricultură nici industrie, o mare fabrică de hîrtie, din stuful care n-are nici o întrebuințare.

— Halal ! asta îmi place ! izbucni crunt Calavrezo, un bătrîn maltez, greoi și păros ca un urs.

Avea un nas coroiat ca pliscul de vultur și din urechi îi ieșeau smocuri de păr, cari se uneau cu musteţile și barba încîlcită.

[1] *Lepta* — monedă grecească, subdiviziune a drahmei (o drahmă = 100 leptale).

O avere frumoasă făcuse pe vremuri cu vasul lui de salvare *Union*. O vechitură de ponton cu pompe, transformat din corpul unui vapor înecat. Bătrînul maltez fusese odinioară groaza societăţilor de asigurare. I se zicea Piratul. Cunoscut pe toată Dunărea ca „cioclul" vaselor împotmolite. Vorbea şase limbi. Era marinar, mecanic şi scafandrier.

— Fabrică ne trebuie nouă ! mormăi el răguşit, mestecînd parcă ceva între măsele. Noi, de copii, din apă am scos banul. Alţii să scurme pămîntul şi să asude în fabrici ! Noi ne-am hrănit din apă întotdeauna. Care-i nebunul să-şi arunce aurul în baltă, pe papură, pentru hîrtie ? Şi bătrînul pirat arătă cu mîna lui vînjoasă spre largul mării, c-un fel de ameninţare : Noi, care umblăm pe ape, ştim să smulgem banul din ghearele valurilor, sfîrşi el, trîntind în masa şubredă de lemn un pumn enorm ca un bolovan greoi.

Se făcu linişte. Bătrînul îşi aprinse ţigara stinsă şi turtită în ţigareta fabricată de el dintr-un picior de iepure, şi începu din nou, mai potolit, cu vocea răguşită :

— Ia să faci aici, la gura Dunărei, o companie ca cea din Stambul, cu aparate de salvare, cu doc-flotant [1], să vedem atunci ne-ar mai trece pe sub nas vapoarele avariate care ne scapă azi din mînă, urcînd întins la Galaţi, lăsîndu-ne pe noi cu buzele umflate ?... Hei ! Să am eu dolari americani, v-aş arăta ce trebuie făcut aici, la Dunărea noastră...

---

[1] *Doc-flotant* — instalaţie specială care, prin afundare, ridică nava pentru a i se face reparaţiile necesare.

*

Un bătrînel uscat ca un ciot se apropie de masa piloţilor. Abia păşea, mărunţel, cu nişte picioruşe fragile şi crăcănate. Avea un cap ca o tărtăcuţă, băgat într-un fes spălăcit, cu vîrful turtit pe-o ureche. Umbla cu gîtul strîmb din cauza unui enorm canaf negru de evzon [1], care-i atîrna pe-un umăr. Era cel mai vechi pilot din port. Fusese în serviciul marinei ruseşti, pe vremea războiului din Crimeea.

— Ia faceţi-i loc lui Barba Toni. Şi toarnă-i un păhărel de mastică de Hios, să mai prindă puteri, făcu voios un pilot de la Comisia Europeană.

— Cum — îl întrerupse şeful piloţilor — tu nu ştii că moşul nu sufere mastica ? El bea numai *duzico* [2] veritabil.

Bătrînul se aşeză cu mişcări scurte, nesigure, pe scaun, încetişor, cu atenţie, de frică parcă să nu se demonteze din încheieturi. După ce-i trase o chintă de tusă seacă, dădu de-a duşca păhărelul de duzico tare. Alcoolul pur, otravă grecească preparată jos, în insule, zgîriindu-i gîtul ca ghearele de pisică, diformă o clipă faţa suptă şi scrijelată a moşneagului, făcîndu-i o mască de babă zbîrcită.

— Ei, Barba Toni, ai auzit vestea cea nouă ? Cică se-ntoarce din America Nicola Marulis, fratele lui Stamati. D-ta l-ai apucat. Îţi mai aduci aminte de el ?

— He ! să vedem dacă el şi-o mai aduce aminte de mine ! Cine i-a pus cîrma în mînă ? Eu i-am fost cel dintîi dascăl. Eu eram tînăr, dar el era

---

[1] *Evzon* — soldat grec.
[2] *Duzico* — alcool foarte tare, preparat din orez.

copil, cînd am venit aici pe vremea turcilor, după căderea cetății de la Sevastopoli[1]. Îl luasem cu mine ca mus[2] pe cea dintîi faga[3], care lucra la adîncirea canalului, cu cela... de la Comision... cum îi zicea... inginerul cel mare... englezu cu barbă...

— *Sir* Charles Hartley[4], complectă șeful piloților, surîzînd cu blîndeță.

■

Evenimentul zilei stîrnise oarecare interes, și chiar o undă de emoție amestecată cu gelozie, printre românii de la masa șefilor.

Conul Tudorachi, șeful Vămei, naționalist feroce, era mai îndîrjit decît toți împotriva „palicarilor"[5] îmbogățiți din sudoarea românului, deși nevasta, cunoscută în port sub numele de Leoaica, era grecoaică sadea din Galați.

— Nu-i pot mistui ! declară șeful în gura mare. Pe cît îmi permite rigoarea legilor și regulamentelor îi ard pe cîți îmi cad în labă, cu formule legale, mă rog, după tariful vamal în vigoare. Posac, roș de invidie, se sufoca discutînd cu aprindere : Asta

[1] În războiul Crimeei (1854—1856), după un lung asediu din partea trupelor Turciei, Angliei, Franței și Sardiniei, Sevastopolul cade la 8 septembrie 1855.

[2] *Mus* — elev marinar.

[3] *Faga* — ambarcațiune folosită la adîncirea unui canal navigabil.

[4] Charles Hartley, inginer șef în Comisia Europeană a Dunării din 1856 pînă în 1872, apoi inginer consultant pînă în 1907. Îi aparțin cele mai multe proiecte pentru canalele navigabile amenajate în Deltă. Pentru cei cincizeci de ani de activitate la Dunărea-de-Jos, inginerul englez a fost ales membru onorific al Academiei Române (la 16 aprilie 1907).

[5] *Palicar* — voluntar grec în războiul pentru independența patriei ; voinic.

ne mai lipsea... să vezi de acu mîndria caprelor... care va să zică dacă actualmente abea le ajungi cu prăjina la nas, dar cînd vor rula dolarii americani... ei vor fi suverani aici în portul nostru, pe teritoriu ista care să cheamă că-i românesc.

— Degeaba coane Tudorachi, noi nu ne putem compara cu grecii în chestii comerciale. Rasă veche, rafinată de mii de ani... zise Petrăchel Petrașcu, un bărbat frumos, marțial, cu mustăți blonde pomădate.

Șeful Poliției, ultimul vlăstar al unei vechi familii boierești din fundul Moldovei, părăsise armata ca locotenent, pe vremea celebrei greve a ofițerilor de cavalerie, sub Jak Lahovari[1] — zicea el ; gurile rele susțineau că Petrăchel fusese reformat în urma unui scandalos proces, rămas celebru în analele armatei : „Flagrant delict cu nevasta unui ofițer superior". Cavaler de rasă, cu maniere elegante, vorbind o franțuzească impecabilă, gentil cu sexul frumos, abil și tolerant, Petrăchel era simpatizat de toate naționalitățile și, lucru rar, în grațiile Comisiei Europene. Febleța lui — cum o declara surîzînd — era conul Tudorachi, pe care îl tachina pînă la disperare.

— Nu vezi mata că puterea grecilor nu-i în patria lor, ci afară, în străinătate. Bogătașii lor sunt la Stambul, Cairo, Marsilia, Londra, America...

— Și în România noastră săracă nu-s tot ei ?... Care va să zică, de fapt, eu, român curat, să fiu mereu pîrlit în țara mea... și veneticii să se îm-

[1] Iacob Lahovari (1846—1907), general român, de mai multe ori ministru de război. În februarie 1894 a fost nevoit să se retragă din fruntea ministerului, în urma demisiei in corpore a ofițerilor de cavalerie, ca protest față de general.

bogățească... bravo... asta îmi place, zise șeful Vămei iritat, roșu de mînie.

Petrăchel nu se lăsă bătut.

— Vezi că grecii au, în felul lor, dreptate cînd se pretind că sunt cei mai vechi locuitori pe țărmurile din partea locului. Mă rog, din antichitate n-au fost aici colonii grecești ? Ai uitat istoria cu expediția argonauților, cari căutau pe aici Lîna-de-aur ?

— De unde ai mai scos povestea asta ? Și de unde știi că cei cu Lîna-de-aur erau greci ? îl întrerupse șeful Vămei indignat, ștergîndu-și sudoarea de pe frunte c-o fină batistă de mătase — mostră dintr-un sort oprit la controlul vamal. Cînd discuția era în toi, sosi și căpitanul de port, tocmai la timp să-i scoată din încurcătura în care îi băgase argonauții, de cari șeful nu mai auzise din anii claselor gimnaziale, făcute în Fălticeni, orașul său natal.

— Bine că ai venit căpitane. Ca om citit și umblat, să ne lămurești chestia cu Lîna-de-aur.

Căpitanul de port, ras proaspăt, îmbrăcat în alb din cap pînă în picioare, șterse ușor cu batista praful de pe scaun și, c-un zîmbet îngăduitor, se așeză la masa șefilor. Mîndru, încîntat că poate să-și arate erudiția, începu să explice cum se găsea în antichitate aurul în albia rîurilor noastre și cum se spăla întinzîndu-se pe piei de oaie...

— Și — adăugă el — la drept vorbind argonauții nu erau decît niște pirați ca și toți eroii greci pe cari i-au cîntat poeții antichității. Prima dată cînd țara asta s-a făcut cunoscută lumei a fost atunci cînd au plecat să jefuiască țărmurile Mărei Negre și ale Dunărei.

— A ! sări conul Tudorachi triumfător, va să zică pirați, tîlhari de mare, ce vă spuneam eu ? Bravo ! m-am luminat. Mă rog asta am vrut să știu. Este sau nu grecul cea mai *oață* nație din lume ?

*

La o masă din fund se făcuse socoteala rudelor lui Nicola Marulis. La numărătoare s-au găsit neamuri aproape jumătate din populația portului. Cari nu erau rude, erau prieteni sau compatrioți. Printre toți verii, cumnații, nepoții și cumetrii, cel mai sărac, calic, lipit pămîntului, era un văr primar : Ahile Xidias, zis și Harapul, cu niște buze groase, răsfrînte, groaznice la vedere.

Pătimaș jucător de cărți, căzuse la treapta de hamal la vaporul poștal ; căra cu spinarea geamandanele călătorilor de la debarcader la otelul din față. De data asta, Ahile, îmbrăcat curat, cămașă albă și basma albastră la gît — guler nu obișnuise niciodată — trecînd de la o masă la alta, cu ochii în lacrimi, sugîndu-și buzele late, povestea amintiri din viața vărului său Nicolachi, pe care-l iubise ca pe un frate. De altfel mulți bătrîni se găseau prieteni vechi din tinerețe cu Nicola Marulis. Cîțiva compatrioți susțineau cu duioșie că își aduc aminte de el din frageda copilărie, de pe cînd umblau la aceeași școală, în patrie, la Hios.

▪

Pe cînd jos, în cafenea și în grădina de oleandri, lumea roia ca un stup de albine, sus, în balconul dinspre chei, Penelopa, nevasta lui Stamati, primea vizite — musafiri de duminică.

Două vecine, gătite, pudrate, cu buzele de culoarea zmeurei zdrobite, fierbeau pe scaune, așteptînd ca gazda să deschidă vorba despre scrisoarea Americanului. Însetate de știri, sorbeau în silă cafele turcești și siropuri cu sifon.

Penelopa Marulis, o brunetă coaptă, cu ochi mari, negri, focoși, sub o pereche de sprîncene de catifea, avea o siluetă de invidiat. Rece, mîndră, vorbea înțepat, cu buzele vinete, strînse peste dantura bogat plombată în aur.

Nimeni n-o văzuse încă punînd piciorul jos în cafenea. Și nici la piață nu catadicsea să meargă. Stamati, după obiceiul oriental, făcea toate tîrguielile. Nu se vedea toată săptămîna, numai duminica apărea sus în balcon. Vizitele de obicei le primea într-un *robe de chambre* [1] foarte decoltat, de culoarea coajei de lămîie.

Rezervată, discretă, Penelopa se stăpînea. Nu vorbi nimic despre scrisoarea care răscolise portul. Părea perfect indiferentă, deși se chinuise toată noaptea fără să închidă ochii, agitată de emoții, cu mintea aprinsă de iluzii, chinuită de grijele pregătirilor de găzduire a celui așteptat.

Vecinele plecară, învinețite de parapon.

Tocmai jos, în stradă, amîndouă, în același moment, explodară de indignare :

— Vai ! dragă, ce ființă fățarnică și fudulă e Penelopa asta ! Înfiptă e acum, că-i așa de calică, dar cînd i-or intra în gheare dolarii Americanului ?

[1] Capot (fr.).

CAPITOLUL II

Din prima zi în care debarcase, copilă încă, aci la gura Dunării, Penelopa simți colții sfîșietori ai provinciei meschine. Instinctele ei aristocratice, mîndria și aerele ce-și lua scandalizase[ră] orașul.

„De unde — se întreba lumea — fumuri de nobleță și gusturi rafinate la o fată săracă și orfană?"

„De ce își ținea nasul pe sus, în bastista-i parfumată, de parcă toate i-ar fi mirosit rău în cale ?"

„De unde venea ? Din ce familie ?"

„Ce blazon necunoscut avea fata asta debarcată în micul port de la gura Dunării, într-o lume provincială și cosmopolită ?"

Cînd venise din Constantinopole avea numai 16 ani. În șoaptă se povesteau multe despre familia ei. Dar se știa sigur că mama ei, de o frumusețe rară, se aruncase în Bosfor, din disperare că o părăsise amantul, un căpitan de vapor plecat în Argentina. N-avea nici opt ani cînd o luă s-o crească unchiul ei, Iovanachi Iovanidis, translator la ambasada rusă din Cospoli.

„Cine-i țigăncușa asta ?" întrebă ambasadorul, luînd-o de bărbie, cînd o găsi într-o zi în cancelarie.

„Vai ! ce delicioasă copilă !“ se extazie contesa Katușa, monumentala ambasadoare.

Vara, din cauza căldurilor din Pera, ambasada își lua reședința la Terapia, unde adia un vînt răcoritor de pe Bosfor.

Translatorul avea drept la două camere în palatul de vară, ca să fie în permanență la îndemîna lucrărilor de cancelarie. Unchiul se mîndrea cu nepoțica și o lua pretutindeni cu el. Copila asta, uimitor de precoce, era un număr de senzație în lumea diplomatică de la Terapia. Ofițerii de marină de la bastimentele staționare ale Marilor Puteri, o purtau pe genunchi în plimbările lor cu bărcile pe Bosfor, în nopțile cu lună. Era vioaie, îndrăzneață, intra fără sfială peste tot, parcă neam de neamul ei trăise în societatea înaltă, în luxul și atmosfera palatelor de ambasadă.

În timpul seratelor de gală, fetița se strecura prin sălile palatului, rămînea în extaz în fața maiestuoasei scări de marmoră, acoperită de covoare turcești, moi și roșii ca sîngele. Valeții în livrele galonate, cu pantaloni scurți, ciorapi lungi, prinși în jaretiere argintii, cu mănuși albe, muți, nemișcați, păreau niște statui.

Atrasă din instinct spre lux și strălucire, ea ajungea uneori pînă sus. Tupilîndu-se prin faldurile draperiilor de catifea, spiona cu emoție lumea elegantă care se mișca în lumina orbitoare a policandrelor. Admira toalete decoltate, evantalii de pene și dantelă, broșele, brațele, coliere de perle, toate juvaerele cari scînteiau de focul pietrelor scumpe și.. flori... flori peste tot. Muzica, freamătul vag al mulțimei, atmosfera parfumată, o îmbătau, o fermecau, ca fantasmagoria unui vis feeric.

O nepoțică a ambasadorului rus venise de la Odesa. Era cu doi ani mai mică decît Penelopa. O chema Natașa. Un dop de saca. Îndesată, bucălată, cam cîrnă, dar foarte drăgălașă, cu niște cîrlionți bălai și ochi albaștri de email. Numai doi ani diferență de vîrstă, dar Natașa era un copil zburdalnic, și Penelopa o prețioasă domnișoară cu pretenții.

Serioasă, reținută, umbla, vorbea cu gesturi studiate. O perfectă miniatură de femeie. C-o ușurință uimitoare, știa să mimeze gesturile, să prindă gamele la piano și, după ureche, fura accentul just al fiecărei limbi — ca levantină, se născuse poliglotă.

Bona Natașei, o bătrînă elvețiană, foarte pedantă, *m-elle* Perrin, desperată că nu poate să înfrîneze și să șlefuiască pe sălbateca rusoaică, drăcoasă ca un băiet, o da mereu de exemplu pe mica Penelope, care, cuminte și deșteaptă, prindea repede toate manierele din lumea bună.

O umbră de vagă gelozie se strecura adesea între cele două copile așa de diferite.

Ca să corecteze lipsa de tact pedagogic a elvețienei, ambasadoarea n-o uita niciodată pe Penelopa de cîte ori cumpăra ceva pentru Natașa. Ajunsese să umble amîndouă copilele aproape la fel îmbrăcate.

În excursiile și plimbările prin Stambul, Penelopa nu lipsea niciodată.

Familia ambasadorului era veșnic însoțită de obișnuitul cavas [1], un arnăut gigantic, cu niște caiere de mustăți cărunte, îmbrăcat în ilic brodat cu fir de aur ; purta iatagan și două pistoale în brîu.

[1] *Cavas* — odăiaș, servitor consular.

Ceasuri întregi pierdea Penelopa mîncînd cu ochii lacomi bijuteriile și filigranele expuse în galantarele vechiului bazar din Stambul.

Mulți o socoteau pe mica orfană ca făcînd parte din familia ambasadorului, și unii, cari îi remarcase ținuta mîndră și gravă, îi spuneau c-o dulce ironie : „Mica prințesă".

Dar o întîmplare neprevăzută căzu din senin, schimbîndu-i brusc macazul vieții.

Într-o zi nefastă, ambasadorul, furios, roșu-vînăt de mînie, în urma unei scene violente provocate de un denunț, cîrpi translatorului două strașnice perechi de palme, de s-a clătinat din temelie întreaga ambasadă a Marei Rusii...

„Afară mișelule !... *Graeca fides !...*" [1]

Căzut în dizgrație, fostul translator, peste cîteva zile, căzu din picioare trăsnit de o apoplexie, pe cînd trecea podul de la Kara-Kioi.

Fata, rămasă singură, fără nici un sprijin, fu îmbarcată pe un vapor rusesc care pleca pentru porturile dunărene.

Transportată gratuit, orfana debarcă într-o dimineață pe cheul Sulinei, cu batista de dantelă la nas, sufocată de mirosul de iuft și pește sărat, care se îmbibase profund în structura vechiului *parahod* [2] rusesc.

Penelopa venise la singura rudă rămasă în viață, fratele mamei, căpitanul Leonida Iovanidis, un bătrîn uscat, mărunțel, care purta niște enormi ochelari negri. Fusese pilot la Comisia Europeană a Dunării și, din cauza unei boli de ochi, își schimbase profesia.

---

[1] Fidelitate grecească... (lat.), cu sensul de necredință, nestatornicie.

[2] Vapor, folosit îndeosebi pentru pasageri (rus.).

Intrase în serviciul unei agenții maritime ca furnizor de alimente la vapoarele cari se aprovizionau la gura Dunării : „Chipchandler" [1].

Din diferența ce ieșea prin încărcarea facturilor peste prețul pieței, îi pica și lui cîte ceva în fiecare zi. Și pentru că lumea îl vedea forfotind pe la vapoare cu barca plină de zarzavat, ducînd în brațe legături de ridichi, i se zicea în glumă : „Căpitanul Rapanachi". Iar înfumuratei sale nepoate, palida prințesă bizantină trimisă în exil, băieții îi spuneau : „Contesa de Rapanachi".

Nu avea decît 17 ani, cînd unchiul a convins-o că menirea ei este să se mărite.

Fără avere, fără familie, ce putea să aștepte ? Pretendenții nu se prea grăbeau. Trebuia să profite de ocazie. Stamati Marulis, pilot clasa I-a la Comisia Dunării, era un om serios, cam în vîrstă, dar bărbat bun, econom și fără vicii. Avea să aibă o casă bună și o fericire potolită.

Și Penelopa s-a măritat.

*

„Ați văzut ce nevastă și-a luat Stamati ?"

„Nu face pentru el."

„Asta-i femeie de lux, nu-i de mutra unui pilot."

Așa vorbea lumea prin cafenelele portului. Iar unii adăugau zîmbind pe sub mustață :

„Asta nu-i femeie pe care s-o poți lăsa singură acasă."

Și Stamati, prin meseria lui, era veșnic pe drumuri.

---

[1] Negustor, furnizor pentru vapoare (engl.).

Omul acesta retras şi timid, c-o existenţă ştearsă, lîngă o asemenea femeie fină şi admirată, simţea o bucurie vanitoasă, o mîndrie ascunsă, savurînd fericirea posesiei unui juvaer de mare preţ. O adora c-o mută pietate şi tremura de teama să n-o piardă.

Toate economiile lui Stamati s-au topit din prima lună. Trusou, mobilă, piano, toate au fost comandate la Galaţi, după gustul Penelopei.

Ea ţinea să aibă un interior plăcut.

El lipsea de acasă cîteva zile pe săptămînă, pilotînd vapoarele pe Dunăre, între Sulina şi Brăila.

Pleca tiptil de dimineaţă la vapor, cu geamandanaşul în mînă, cu nelipsita manta de ploaie, de pînză ceruită, după obiceiul piloţilor din toată lumea.

După ce vaporul se punea greoi în mişcare, el, de sus de la comandă, îşi arunca ochii spre mal ; casa lui era cu faţa la drumul Dunărei. În primele zile zărea la una din ferestrele deschise o batistă fluturînd la trecerea vaporului.

Şi mai pe urmă, cu toate că nimic nu se arăta în zare, el îşi păstra obiceiul, privind din mers la geamurile acele cari rămîneau veşnic închise.

Singură, părăsită, în balconul dinspre apă, Penelopa rămînea pe gînduri ceasuri întregi, c-o broderie pe genunchi.

Uneori vîntul de la mare aducea ecouri de fluiere şi sirene de la vapoarele cari intrau în port. Un fior îi fulgera prin corp. Lăsa orice lucru din mînă, sărea de la locul ei şi căta în zare cu binoclul, urmărind toată mişcarea de pe apă.

Cîte un vapor venind de la mare urca încet, măreţ, cursul fluviului.

Ea, curioasă, îl privea cu atîta interes, deşi nu cunoştea pe nimeni, parcă aştepta mereu pe cineva care întîrzia să vie.

Dincotro ? De unde venea vaporul ? A trecut desigur prin Bosfor. Şi magicul film al copilăriei începea din nou să-i ruleze pe ecranul minţei.

Cu ochii închişi pe jumătate, vedea crescînd din sînul mărei, gigantic, amfiteatrul Cornului-de-Aur [1]. Pe verdele colinelor, în terase, se înălţau chiparoşii negri cari păzeau cimitirele turceşti.

Prin voalul diafan al serei se poleiau cupolele din Scutari [2], şi minaretele ascuţite păreau suliţi de aur înfipte în pămînt. În zare clipea regulat ochiul farului din Turnul lui Leandru [3].

Şi Penelopa cădea în reverie, auzind glasul prelung al muezinilor cari chemau credincioşii la rugăciune, simţea aroma pinilor cari lăcrămau, îmbălsămînd cu răşină aerul purificat de adierile vîntului salin din larg.

Şi nostalgia trecutului o făcea să plîngă amar paradisul pierdut al Bosforului.

Ce frumos... ce departe... erau locurile copilăriei !...

„Ce viaţă nenorocită... ăsta-i traiul pe care l-am visat ?... Asta-i soarta pe care am meritat-o ?... De ce m-am măritat eu oare ?“

---

[1] Mic golf în strîmtoarea Bosforului, situat în faţa Constantinopolului.

[2] Scutari, Usküdar, orăşel pe ţărmul asiatic al Bosforului, în faţa Constantinopolului, fiind considerat ca o suburbie a acestuia.

[3] Turnul purtător al farului din Bosfor a fost denumit astfel în amintirea legendei antice atribuite lui Hero şi Leandru (simbol al sacrificiului făcut din dragoste — tînărul Leandru trecea în fiecare noapte înot Hellespontul, ca s-o vadă pe Hero ; înecîndu-se, Hero se aruncă în apele mării, găsindu-şi sfîrşitul alături de iubitul ei).

Şi întrebările pe care mai toate femeile le pun după luna de miere, ea şi le-a pus după cîteva zile de la nuntă.

Stamati, cînd se întorcea acasă, o găsea enervată, capriţioasă sau melancolică.

Ingrijat şi înduioşat pînă la lacrimi de suferinţa ei, el căuta s-o mîngîie, s-o distreze, ceea ce pe dînsa o enerva mai tare.

În zadar se frămînta ca să găsească leacuri pentru această boală romantică, pe care el n-o putea bine înţelege.

Că are nevricale era sigur.

„O doctorie contra epohondriei" îi ceruse bătrînului doctor, nenea Tomiţă.

„Pacienta trebuie examinată", îi spusese doctorul. Dar pacienta cu nici un preţ nu voia să se arate.

„N-o doare nimic, răul e aici..." şi el arăta cu mîna la inimă.

După multe stăruinţi, Penelopa se hotărî.

Doctorul, cu vechea lui experienţă, de la prima vedere i-a fixat diagnosticul şi remediul.

„N-are nevoie de doctorii, nici regim, nici băi. Îi trebuie... şi bolborosind ceva, după obicei, în barba lui albă de patriarh, făcu : Hm ! îi trebuie un copil. *La vie... c'est la vie...*" [1]

El a plecat palid, confuz.

Ea, roşie ca vişina, a plecat cu ochii în pămînt.

Ca s-o mai distreze, Stamati o lua uneori cu el, pe vapoarele pe care le pilota, pînă la Galaţi sau Brăila.

Ce profundă mulţumire avea Penelopa la fiecare drum ! Punînd piciorul pe bord, ea simţea că intră

[1] Viaţa... aşa-i viaţa... (fr.).

parcă într-o baie de fericire. De cu seară îşi pregătea costumul de voiaj, ajusta cîte-o beretă băieţească de marinar, sau garnisea pălăria cu voaluri şi museline, ca să fluture ca nişte flamure în vînt, dîndu-i astfel un exotic aer aristocratic.

De obicei, în zorii zilei, cînd vaporul îşi balansa maşina şi elicea forfotea gata de plecare, Penelopa, zveltă, sprintenă, suia scara, ducîndu-şi singură mica ei valiză de voiaj cu trusa de toaletă.

Intra la bord uşor înfiorată, cu iluzia lungilor traversee maritime. Ar fi voit să meargă mereu, la nesfîrşit, un drum fără liman, ca vasul fantomă care rătăcea fără să poată atinge ţărmul.

Stamati, înainte de a-şi lua postul la cîrmă, cerea respectuos voie căpitanului să permită îmbarcarea soţiei sale, care — spunea el întotdeauna — scăpase vaporul de cursă pentru Galaţi.

Chiar şi cei mai acri şi posaci căpitani nu puteau refuza ; se îndulceau îndată şi deveneau gentili, invitînd pe eleganta doamnă în careul ofiţerilor [1], sau îi întindea pe punte un *longue chaise* [2], într-un loc ferit de vînt.

E destul o singură fustă să fîlfîie pe puntea unui vas şi viaţa bordului se schimbă ca prin farmec — întregul echipaj începe a se agita electrizat.

Vaporul însufleţit intra în sărbătoare ; nu lipsea decît să se înalţe la catarge, în cinstea femeii îmbarcate, steguleţele colorate a marelui pavoaz.

Robinetele spălătoarelor din cabine începeau să curgă în plin debit de apă. Ferchezuială generală, de la căpitan pînă la băiatul, ajutor de bucătar.

[1] *Careul ofiţerilor* — încăpere la bordul unei nave, servind ca sală de mese, sală de lectură şi de recreaţie pentru ofiţeri.

[2] Şezlong (fr.).

Spălaţi, raşi, pudraţi, ieşeau pe rînd la lumină, făcîndu-şi de lucru în jurul ei pe punte. Toţi, bucuroşi, o sorbeau din ochi cu lăcomie. Pînă şi fochiştii, nespălaţi, neraşi, cît ţinea drumul, ieşeau cîte unul din tartarul căldurilor ; pe jumătate goi, cu gîtul învelit în şăluţul lor de bumbac, de care se slujesc să şteargă uleiul şi unsoarea de pe maşină, ca şi sudoarea de pe trup. În figurile negre de cărbuni luceau ochii lor albi, cătînd pe furiş la făptura aceea încîntătoare, căzută parcă din altă lume pe vaporul lor, ca să îndulcească numai cu un zîmbet o zi din viaţa aspră, monastică, a bordului. Ofiţerii, cavaleri servanţi, n-o slăbeau nici o clipă. Tot drumul urmau trataţii felurite, după naţionalitatea şi felul vaporului : ceai englezesc, cafea turcească, vermut italienesc, şampanie franţuzească, bomboane ruseşti, vin de Malaga, portocale de Jafa, rahat de Syra, ţigări egiptene.

Vorbind vreo două vorbe din fiecare limbă, Penelopa reuşea să-i cucerească pe toţi bărbaţii aceia, pe care poate, niciodată n-avea să-i mai întîlnească în viaţă.

Mulţi confundau, socotind-o fata pilotului. Ea îi lăsa în credinţa lor şi, veselă de confuzia ce se făcea, zîmbea de satisfacţie.

Privirile de admiraţie ce i se aruncau le primea cu îndrăzneală ; avea un fel al ei de a-şi da capul pe spate şi a coborî cu voluptate pleoapele.

Şi bietul Stamati, care nici o clipă nu putea părăsi cîrma, din postul lui, de sus de la comandă, îşi arunca uneori ochii în jos, pe punte, ca s-o vadă măcar de la distanţă. Nu era niciodată singură. O escortă respectuoasă o însoţea pretutindenea. O vedea culcată pe pernele unui *longue chaise*, graţioasă, cu maiestatea unei regine în convalescenţă.

Modestul pilot simţea adesea fiorul unei bucurii vanitoase, văzîndu-şi soţia înconjurată de atîţia ofiţeri, cari o examinau cu spiritul încordat.

Uneori îi trecea cîte-un junghi prin inimă, văzînd-o cochetînd, dar se stăpînea ; îşi ştergea numai sudoarea de pe frunte şi într-o clipă îşi revenea hotărît, bărbăteşte.

„Şi totuşi, îşi zicea el cu siguranţă, e o femeie cuminte, rece şi mîndră, sigură pe sine. Cochetăria nu-i un păcat pentru o femeie ca dînsa."

Un sentiment de ruşine parcă îl oprea de a face cel mai mic gest care ar trăda o urmă de gelozie.

Dar ce era fatal s-a întîmplat.

■

În timpul unei călătorii pe vapor a întîlnit un bărbat pe care nu l-a mai putut uita toată viaţa — deşi auzise că o aventură pe vapor e ca şi un accident de cale ferată.

Din momentul în care cunoscuse pe căpitanul Angelo Deliu, ceva nou se ivi în existenţa ei.

Îl remarcase cum a pus piciorul pe bordul vaporului *Carpaţi*. O intriga ofiţerul acela, zvelt, elegant, care poza într-o rezervă studiată.

La prima vedere el o fixă cu îndrăzneală.

Ea, de obicei îndrăzneaţă, avu un moment de slăbiciune ; timidă, emoţionată, se roşise ca o candidă fecioară sub ochiul expert care o cîntărea cu precizie.

Privirea aceea avea parcă o strălucire de oţel. Şi cînd buzele lui schiţau un fin surîs, îndulcindu-i figura, ea înţelese fără cuvinte impresia ce făcuse înfăţişarea ei.

Un fulger de bucurie o străbătu, şi în taină simţea cum se îmbată de plăcerea conştiinţei de a fi frumoasă.

Confuză, subjugată, aştepta. Simţea un fel de necaz nelămurit pentru acel îndrăzneţ necunoscut, care o învăluia ca într-o plasă de paianjen, impunîndu-i voinţa lui de fier. Căci presimţea fatal neputinţa oricărei rezistenţe. Şi la un singur gest al lui, gata ar fi să-l urmeze oriunde, roabă, pînă la capătul pămîntului.

Angelo Deliu, din rasa cuceritorilor, abil maestru în tactica şi strategia aventurilor galante, mergea aproape la sigur în clasarea speciilor de femei.

Se pipăiau cu ochii de la distanţă.

Ea îi admira ţinuta lui de o bărbăţie regească. Era complect în alb, de la şapcă pînă la pantofi ; umeri laţi şi o talie mlădioasă, tenul bronzat, de maur ; ochii lui adînci, arzători o fixau...

El examinase femeia *en connaisseur* [1]. Făcu trei paşi apropiindu-se, ca să-şi verifice observaţiile. Se prezintă singur c-o eleganţă în gesturi şi cuvinte, arătîndu-şi surprinderea că o vede pentru prima oară, deşi el se găseşte de vreo două luni în Sulina.

„Cine ar fi bănuit că într-un colţ obscur de provincie, într-o lume aşa de monotonă şi meschină, poţi întîlni asemenea figuri de o rară distincţie ?..."

Ei i se părea o muzică glasul lui. O încînta timbrul acela sonor, care ascundea în vorbe banale o perfectă înţelegere sufletească.

Gîndurile se trădau în privirile lor, care se încrucişau ca lamele floretelor de scrimă. Nu prea aveau ce-şi vorbi, dar ochii lor spuneau mai mult decît cuvintele.

I-a fost destul jumătate de ceas de conversaţie lui Deliu, ca să-i descopere punctul tangibil — cum îl numea el — pentru a-i stabili precis specia :

[1] Ca un cunoscător (fr.).

„Soţie nesatisfăcută... visătoare, romantică... cucerire uşoară... despărţire dificilă... retragere strategică la timp..."

Deliu se temea numai de un singur tip : „femeia-crampon", care nu-ţi lasă — în termeni nautici — libertatea de manevră.

În stăpînirea lui, excitată, vrăjită, ca pasărea sub ochiul magnetic al şarpelui, Penelopa sta rezemată de balustrada punţei, cu ochii ţintă la el, vorbea aiurită, numai ca să-şi acopere simţirea.

Despre ce puteau vorbi ? Amîndoi adorau marea ; ea crescuse pe malul apei ; el călătorise mult pe apă ; şi c-o măsură justă el se ţinea la unison, ştia să ridice şi să coboare conversaţia la nivelul femeii care era în faţa lui.

El, meloman, s-a angajat să-i dea lecţii de mandolină ; ea, poliglotă, să-l înveţe a pronunţa corect limba engleză — cu toate că şi ea păstra încă accentul levantin.

El de-acum înainte avea s-o numească Floarea Bosforului şi ea, Amantul Mării.

Numai cînd coborî în barcă, Deliu schimbă vreo două vorbe de politeţă cu Stamati, care venise amărît din postul său de la comandă.

După ancoraj, Penelopa sări zglobie de pe scara vaporului în barcă, drept la pupa [1], cu mîna pe cîrmă ; ştia să manevreze ; avea ochiul sigur — marinară din instinct.

Deliu, măsurînd din ochi ţinuta umilă a pilotului lîngă o femeie aşa de focoasă, înţelese într-o clipă tragicomedia acestei căsnicii.

„Picantă femeie... de unde a găsit-o, nenorocitul ?... Cum e posibil o aşa bizară împerechere ?"

[1] *Pupă* — partea de dinapoi a unei nave ; *proră, provă* — partea din faţă a navei, unde se află postul de comandă.

se întreba în taină, meditînd o serie de întrebări fără răspunsuri.

Penelopa, schimbată ca prin farmec, adormi tîrziu în noaptea aceea, îmbătată de o dulce otravă.

Deliu nu putea să închidă ochii, era chinuit de imagina ei. O vedea în faţă şi profil... îmbrăcată în costumul ei de voiaj... o dezbrăca în minte, pipăind-o imaginar : „Ce corp admirabil... ce picior cochet !..."

*

Se revăzură. Se întîlneau în fiecare zi, în fiecare noapte, departe de ochii lumei, afară, în sînul naturei, pe malul pustiu al mărei. Simţiră fericirea iubirei, viaţa completă în doi. Îşi făcură confidenţe şi planuri ce nu aveau să se realizeze niciodată. Nopţi delicioase petrecute în delir — luna de miere pentru femeia asta care iubea întîiaşi dată.

Se făcuse mai frumoasă. Bucuria, plăcerea o transfigurase[ră]. Înflorea triumfătoare. În ochii îndrăzneţi avea o licărire stranie. Tenul palid i se rumenea — avea obrajii de femeie iubită. Un surîs cald îi îndulcea discret asperităţile figurei reci altădată. În colţuri, deasupra buzelor umede, vibra puful mustăcioarelor de brunetă arzătoare. Pe stradă, trecătorii întorceau capul după ea, îi admirau mersul săltăreţ, piciorul fin şi talia mlădioasă...

Nici o remuşcare nu cunoscu. Simţea numai o intensă bucurie, pe care nu ştia cum să şi-o închidă mai bine în inimă, s-o ţină cît mai ascunsă de ochii lumei.

Nu deschidea niciodată gura să-i spună bărbatului pe unde a fost şi cum a întrebuinţat vremea.

Învechit şi ridicol i se părea obiceiul de a da raportul zilnic către soţul-şef, suveran absolut. Cu nici un chip nu-i putea suporta autoritatea.

Îl deprinsese ca să n-o întrebe niciodată unde se duce şi de unde vine. Metodic, ea îi făcea educaţia perfectului soţ încornorat.

*

„Nevasta lui Stamati se compromite... se întîlneşte cu un ofiţer pe plajă..." Vorbe începură să circule în lumea provincială şi cosmopolită a portului.

Zvonul pornise din cafeneaua piloţilor, de la gardianul farului mare, Alexe Boroş, poreclit Vede-Tot. Numele adevărat îi era Bou-Roşu. Ca să poată intra în serviciul Comisiunei Europene, mulţi români îşi poceau numele. Un oarecare Curjos era român neaoş, cu numele compus din două cuvinte. Străinii erau preferaţi, pentru ca să nu-şi piardă Comisia caracterul ei internaţional.

Boroş, de sus din postul său de observaţie, de pe platforma farului, vedea ca în palmă tot ce se întîmpla pe mare şi pe uscat. Sta la pîndă. Prindea orice mişcare. Vedea, ştia totul. Era ochiul şi urechea direcţiei.

Un fel de grijă, o vagă teamă plutea în jurul farului.

Luneta de mare distanţă, arma gardianului, ameninţa pe fiecare, căci aducea obiectul sau fiinţa la cîţiva metri înaintea ochiului ce sta acolo sus, veşnic de veghe.

Gardianul farului ajunsese un fel de gardian al moralităţei acestei înalte instituţii internaţionale, în care domnea un rigid puritanism, alături de un răspîndit mahalagism diplomatic.

Penelopa se simțea spionată. Asta o irita cumplit. Uneori, tremurînd de furie, c-o legitimă revoltă în suflet, se întreba : Cu ce drept se amestecă lumea în traiul ei ? Ea nu cerea de la nimeni nimic. De ce n-o lasă lumea în pace ? De ce vrea să-i fure fericirea ? Nu era stăpînă pe corpul ei ? Nu era liberă să-și trăiască viața ei ? ! ! ! Ura înverșunată a amanților pentru restul lumei o izola, o îndîrjea din zi în zi.

Spre toamnă se mărise circulația vapoarelor pilotate pe Dunăre. Stamati lipsea mult de acasă. Penelopa sta pe cărbuni pînă îl vedea plecat. Urmărea după perdele trecerea vaporului. O atrăgea aventura. Își arunca o manta pe trupul aproape gol și, grăbită, cu răsuflarea tăiată, alerga la locul de întîlnire, pradă plăcerei fără frîu.

Egoistă și feroce, își căuta cu sete mulțumirea în afară. Fugea cu dezgust de vulgara realitate a căminului, trăia o viață interioară plină de vise delicioase.

La cîteva zile, cînd pilotul se întorcea acasă, intrînd în vîrful picioarelor, o găsea culcată — ea se făcea că doarme, sau se plîngea chinuită de migrenă.

Dar... ceea ce era fatal să se întîmple s-a întîmplat.

*

Într-o seară Stamati se întoarse mai devreme acasă ; coborîse fluviul cu un vapor poștal de mare viteză.

Ușa de jos. deschisă. Pe sală, întuneric beznă. Făcu doi pași cu mîna întinsă. Și cînd să apese

pe clanță, se opri brusc, tresărind. Auzise bine... șoapte... zgomot de pași... Nu îndrăzni să intre. Își duse mîna la frunte, lovit parcă de un glonte nevăzut. Și împleticindu-se, căuta un punct de reazem. Din cuierul de la perete, de care se sprijinise, căzu ceva jos pe podele. O pălărie, o haină... se aplecă pipăind. Simți sub vîrful degetelor niște galoane aspre de fir metalic.

Șapcă de ofițer. Pășind încet, ieși în stradă ; vroia s-o vadă la lumină. Era o șapcă albă, cercuită cu trei galoane. O strînse cu mîna crispată ; o turti diformînd-o, gata să-i facă vînt în Dunăre. Dar se opri. Făcînd-o ghem, o vîrî în sîn și se încheie la manta.

O durere chinuitoare îi strîngea gîtul uscat. O mînă nevăzută parcă îl sugruma cu încetul. Simțea cum se îneacă. Trăgea aerul rece al nopței, adînc, pînă în fundul plămînilor. Simțea o sete cumplită de răzbunare. C-o iuțeală amețitoare îi trecu prin minte felurite planuri.

Trebuia să lovească într-un chip oarecare. Vedea sînge înaintea ochilor. N-avea nici o armă la el, dar îi va înfige unghiile în gît, va strînge, va strînge pînă la ultima suflare... și instinctiv el își strîngea pumnii încleștați, cu unghiile intrate în carne.

Dar sta pironit pe loc. Numai cîteva clipe îl torturase setea de răzbunare. Un sentiment de teamă, o lașă slăbiciune îi paralizară mișcările. Avea oroare de zgomot, de scandal, ruptură, divorț, gura lumei... și ținea încă la ea... o iubea. În loc să se întoarcă spre casă, Stamati o luă încet la vale, pe malul apei, șovăind cu capul gol, zdrobit, leoarcă de sudoare.

„Ah !... Penelope... Penelope... de ce mi-ai făcut tu asta ? De ce m-ai nenorocit, Penelope ?..." și

izbucni în plîns ca un copil, bîlbîind cuvinte fără legătură. Nu se putea stăpîni.

Un barcagiu îi ieși înainte crezînd că umblă să caute o barcă pentru a trece fluviul. Stamati se opri zăpăcit. Îi era rușine. Își șterse ochii și se îndreptă spre cafeneaua piloților. Avea o sete cumplită. Gîtul uscat îi ardea. Se opri în ușă ; i se părea că toate privirile sunt ațintite asupra lui.

Nu avu curajul să intre. Plecă înainte. Știa el o cafenea la capătul cheiului. Avea nevoie de liniște, să chibzuiască singur, să vadă ce-i de făcut... și cît a iubit-o el pe femeia asta... și o iubește încă... Ce avea să facă ? Nu știa. Dar simțea nevoia să fugă de ea, să dispară, să nu dea ochii cu dînsa. Acasă nu se putea întoarce.

Îi veni o idee. Să plece la Brăila.

Se întoarse, luînd-o întins spre biroul de pilotaj. Întrebă ce vapor pleacă dimineața. Sub motiv că are nevoie să fie a doua zi la Brăila, ceru să conducă el vaporul în locul pilotului care urma de rînd.

Și Stamati plecă să se îmbarce pe vaporul *Zara*.

Avea să doarmă pe bord, ca să ridice ancora de plecare de cu noapte.

Din drum văzu lumină la ferestrele Cercului Marinei. Instinctiv pipăi șapca ce o avea în sîn. O idee îi fulgeră prin minte. Dacă ar intra înăuntru ? Îl cunoștea bine pe comandantul Crivătz, de pe cînd era căpitan. Bun om, democrat, fără mîndrie, ca alții, cari se țineau mari.

Intră respectuos. Un marinar îi taie drumul.

— Aș vrea să vorbesc ceva în particular cu domnul comandor.

— Poftim aici în birou.

— A ! Ce mai faci căpitan Stamati ?

— Rău, domnule comandor. Sunt nenorocit. Un ofițer de la d-voastră mi-a stricat casa. Și descheindu-se la manta scoase șapca mototol și o puse pe masă. Iacă ce-am găsit la mine...

Un zîmbet fin flutură pe sub mustața căruntă a comandorului.

— De, ce să-i faci domnule Stamati, așa-s femeile... toate-s la fel... de... vrei să se uite la mine, ori la dumneata ? Să uită la ofițerii tineri... la băieții ferchești... nu la noi... Nici urmă de cinism sau de cruzime nu era în glasul comandorului care vorbea blajin și cu melancolie. În materia asta — urmă el îngăduitor — trebuie să fii mai filozof... nu-ți strica inima... așa-s femeile, crede-mă că le cunosc prea bine. Să nu spui la nimeni nimic din ce s-a întîmplat. Vei fi satisfăcut. Chiar acum o să dau ordine severe ca vinovatul să părăsească imediat portul. Las' că-i tai eu dumnealui pofta de aventuri galante !...

Și Stamati, după o călduroasă strîngere de mînă, ieși de la Cercul Marinei oarecum mai liniștit.

Simțea parcă un val de mîngîiere că-l cuprinde în drum spre vapor. Se culcă îmbrăcat într-o cabină la *Zara*.

Comandorul Crivătz, om cu tact, chemă imediat pe comandantul Garnizoanei.

— A cui este șapca asta care s-a găsit în casa unui pilot ?

— A ! făcu surîzînd comandantul, trebuie să fie șapca lui Deliu.

— Să-și facă imediat bagajele. La ora 4 dimineața să plece cu vaporul poștal la Galați, să se prezinte la Divizia de Dunăre. D-ta rămîi răspunzător de executare.

Comandorul, energic și prudent, avea multă experiență în această materie.

Cu doi ani în urmă, la Chilia, în timpul iernei, cînd erau comunicațiile întrerupte, într-un asemenea caz a fost nevoit să declare stare de asediu în port și să țină o săptămînă întreagă trupa sub arme.

■

După cinci zile Stamati s-a întors acasă.

Părea vindecat. Penelopa era bolnavă.

Nici o vorbă, nici o aluzie. Niciodată între ei n-a fost vreo explicație. Orice încercare ar fi creat ireparabilul. Nu voia s-o piardă. O accepta tolerant. Trist și mut își ascundea chinul sufletesc, care-i rodea ca un vierme inima rănită. Căuta să șteargă din minte tot ce se întîmplase, dar nu putea. Se judeca pe sine fără cruțare, își făcea rechizitoriul și singur se condamna. Indirect, desigur, el era vinovatul... că femeia asta nu era făcută pentru el... ce îl ținea legat de ea ?... de ce îndura tortura martirului crucificat, fără să poată încerca a se desface de ea ?

Ca să nu mai umble pe drumuri, ca să poată sta mai aproape de casă, Stamati se hotărî să se retragă din pilotaj. În loc de pensiune, Comisia Europeană plătea o sumă, o dată pentru totdeauna (regalul), calculată pe anii serviți. Cu banii luați, el și-a cumpărat o casă pe cheu, cu fața la Dunăre. A făcut acte ca să pună casa pe numele soției, pentru a asigura oarecum viitorul Penelopei. La etaj avea locuința. Jos, cafeneaua.

Misitii de cereale, navlosiri [1] de vase — mărunte afaceri de port — se încheiau acolo pe loc, la taifas între două cafele turcești.

---

[1] *Navlosire* — închirierea de către un armator a unui vas de transport pe o perioadă de timp, contra unei sume de bani numită *navlu*.

Mintea iertase, dar inima nu putea să uite. Durerea trădărei îl chinuia mereu pe Stamati, rana îi rămînea deschisă ; nu se putea cicatriza și-i sîngera adesea.

Ridicolul, mila insultătoare a prietenilor, îi făcea rău.

Deși era convins că nu putea s-o cucerească și nici s-o stăpînească, el urmărea în taină orice mișcare a ei. Uneori avea insomnii ; otrăvit și hărțuit de gelozie, se scula în puterea nopței, ca s-o vadă dormind. O contempla tăcut, chinuit de curiozitatea de a ști ce se petrece în sufletul acestei ființe de nepătruns... ce visuri, ce secrete închidea în mintea ei ?

Un zid rece de piatră despărțea parcă aceste două suflete, care-și trăiau aparte fiecare viața sub acoperămîntul aceluiași locaș.

Rigidă, izolată, ea suferea în tăcere. Orgoliu o împiedica să se plîngă. Păstra cu mîndrie o liniște ostilă.

Și cînd, exasperată, simțea că-i gata să izbucnească, își mușca buzele subțiri, șuierînd vorbele cu răutate, tremurînd de o mînie stăpînită.

Își disprețuia, își ura din ce în ce mai tare tovarășul de viață, așa de răbdător. Nu-l mai putea suferi în preajma ei. Se făcu bolnavă și sta zile întregi lîncezind în pat. O viață searbădă. O plictiseală de moarte. Numai o vagă speranță îi susținea încă viața ca într-un fir de ață. Aștepta în fiecare zi, aștepta ceva, o întîmplare care s-o libereze, să-i aducă o schimbare în existența ei cenușie.

Numai două prietene o vizitau. Una îi aducea, pe față, romane de senzație, și alta, pe ascuns, scrisorile ce-i veneau de la Galați.

Purtarea lui Deliu, deşi perfect justificată de el, o irita la disperare.

Ea aştepta o evadare, pe care el o amîna mereu. Cît avea să mai ţină asemenea viaţă ? Nu era nici o scăpare ? Era condamnată pe vecie ?

Cu ce invidie urmărea ea soţiile amploiaţilor de la Comisia Europeană a Dunării. I se părea că toate înoată în fericire. Cunoscuse şi ea în copilărie lumea asta diplomatică. Ce nedreptate strigătoare ! Cîte femei urîte şi fără maniere se bucurau de o soartă fericită ! Şi ea...

Odată ancoră în port, chiar în faţa casei, un vapor militar rusesc.

Albăstriu, elegant, cu alămurile sclipind în bătaia soarelui. Era bastimentul staţionar de la Cospoli, care se oprise în treacăt în Sulina.

Emoţionată, Penelopa, din balcon, privea cu binoclul pe puntea vaporului. Şi deodată păli. Printre ofiţerii cari coborau scara, era o femeie blondă, în albastru. I se părea că seamănă cu mica Nataşa, nepoata ambasadorului rus. Stăpînindu-şi cu greu bătăile inimei, intră în casă. Îi era frică să nu fie recunoscută. Ce ruşine dacă ar vedea cu cine şi-a legat viaţa !

După un ceas avu toate informaţiile : era chiar Nataşa, măritată c-un ofiţer din marina rusă, secund pe staţionarul din Cospoli, care trecea spre Odesa.

Şi Penelopa îşi plînse amar în ziua aceea soarta ei nenorocită.

*

În timpul acesta căzu, ca o bombă, scrisoarea miraculoasă din America.

Cu ce satisfacţie ascunsă intrase Stamati pe furiş în camera ei, punîndu-i scrisoarea deschisă pe măsuţa de noapte. Ce impresie avea să facă întîmplarea asta norocoasă care venea tocmai din partea familiei lui, pe care ea o dispreţuise totdeauna ? Putea şi el măcar o dată să apară altfel în ochii soţiei lui. Îşi ascundea bucuria, aşteptînd efectul scrisorii.

În figura ei neschimbată, Penelopa nu trădă nimic din lupta sufletească ce îi răpise somnul. Amîndoi treceau nopţi albe, frămîntaţi de gînduri, fără să-şi deschidă nici unul inima ; fiecare aparte, în tăcere, îşi făcea planuri şi iluzii.

El visa o societate de navigaţie cu remorchere, şlepuri şi elevatoare, din Brăila să împînzească toată Dunărea pînă la Viena.

Cafeneaua avea s-o treacă unui nepot priceput... pusese el ochii de mult pe o casă frumoasă în Brăila, cu vedere spre Dunăre...

Ea visa o vilă ascunsă între chiparoşi pe malul Bosforului...

Cum i s-ar schimba viaţa ? Ce-i rezerva oare viitorul ? Cine ştie ? Presimţea numai o schimbare.

Aştepta, arzînd de curiozitate ; evenimentul anunţat trebuia să aducă o prefacere a lucrurilor. În tot cazul avea desigur să scape de mizeria Sulinei. Şi, din vreme, exagera vechea ei boală de nervi şi o tusă seacă, pusă pe seama climei umede din Deltă.

Scrisoarea miraculoasă făcuse să înceteze ostilităţile în casa lui Stamati. Dacă nu se ajunsese încă la o împăcare deplină, era totuşi un armistiţiu, o înţelegere tacită. El începuse s-o cîştige. Urmau pregătiri febrile pentru găzduirea Americanului.

S-au cumpărat covoare, lămpi și o garnitură nouă de mobilă. Stamati s-a hotărît să facă un împrumut la Banca Eleno-Română.

Directorul Xenachi, un tipicar neînduplecat, îl primi de data asta cu surîsul pe buze. Foarte culant, îi deschise credit fără nici un gir, în speranța depunerilor ce avea să le facă la bancă fratele așteptat din America.

CAPITOLUL III

— Știu că sunteți amator. E havană veritabilă. Și polițaiul Petrăchel Petrașcu, scoțîndu-și din buzunar un porttabac voluminos, cu monogramă de argint, oferi grațios o țigară de foi în hîrtie poleită, d-lui dr. Lascu.

Distinsul profesor biolog de la Facultatea de științe din Iași, venise în Deltă ca să studieze viața țînțarilor.

Luă havana oferită de polițai și, simțindu-i aroma plăcută, o examină cu atenție, apropiind-o de sticlele groase ale ochelarilor lui de miop.

— Trebuie să fie delicioasă. De unde vin asemenea țigări ?

Polițaiul prinse a zîmbi fin pe sub mustează.

— De unde vin e greu de spus. Ce vă pasă ? Destul că eu mă oblig să vă furnizez pe tot timpul cît veți sta la noi. Și, după o pauză lungă, adăugă : Asta-i singura mită ce ne permitem și noi de pe la vapoarele străine... mai mult în ciuda lui conu Tudorachi, cel mai riguros în serviciu din toți vameșii din țară.

— Care-i cel mai bun bărbier din localitate ? întrebă doctorul, scărpinîndu-și cu necaz bărbia pișcată de țînțari și scrijelată de brici.

— A ! de ce nu mi-ai spus mie ? Hai la Nicu Politicu, acolo vine toată lumea bună.

Pe cheu, numai la doi paşi de cafenea, era frizeria lui Fotiades, cumnatul lui Stamati.

Pe o firmă albă, enormă, scria cu litere albastre :

„FRIZERIA HELADEI
Antiseptico-Americană"

Pe o tablă verticală erau înşirate specialităţile : *„Tunsoare modernă pentru dame a la Garson, Manicur, Ondulaţii, Fricţii, Ventuze şi Lipitori."*

Pe geam, sub o imensă cruce roşie, scria cu litere de-o şchioapă : „Aci se vorbeşte englezeşte" — atracţie pentru căpitanii de la vapoarele engleze.

Înăuntru se vedeau oglinzi bizotate [1], fotolii largi americane, chiuvete de faianţă şi diferite aparate moderne. În vitrină era construită cu artă o mare piramidă din sticle de parfum şi borcănaşe de pomadă.

Şi pentru că toate locurile erau ocupate, doctorul şi poliţaiul, în aşteptare, se plimbau agale pe trotuar.

— E un tip aparte, foarte original, patronul, patriot înflăcărat...

— Dar de ce îi zice Nicu Politicu ?

— Pentru că are pasiunea politicei. Urmăreşte zilnic gazetele greceşti şi româneşti. E la curent cu politica mondială şi discută cu siguranţa şi competinţa unui om de stat. Să te ferească Dumnezeu să-l contrazici cînd o fi cu briciul în mînă. Se enervează, dă din mîini, e în stare să-ţi taie beregata, din greşală bineînţeles. Mi-i groază uneori. Tac chitic cît stau în faţa oglinzii, sub briciul lui. Îl las să vorbească şi numai după ce mă scol, gata ferchezuit, încep şi eu să-i răspund şi să-l tachinez. Altfel bun bărbier ! Mînă uşoară, dar îi prea iute, îl strică politica, singurul lui defect ! Toţi patrioţii îl respectă şi îl admiră de cînd a făcut el un gest frumos.

[1] Tăiate oblic (de la fr. *biseauter*).

— Ce gest ? întrebă curios doctorul, aprinzîndu-şi havana.

— Stai să vezi că-i interesant. Şi poliţaiul începu să povestească : Era pe timpul războiului greco-turc, la 1896. De jos, din Grecia, se trimisese anume un vapor special ca să aducă pe grecii răspîndiţi prin porturile dunărene. Vaporul cu luptătorii, care urmau să fie înrolaţi, coborîse de la Brăila şi acostase la cheu, chiar aici în faţa frizeriei. Entuziasmul grecesc era la culme în tot portul. Nicu fierbea. Trecut de vîrsta serviciului militar, el nu era pe lista Consulatului. În ultimul moment, cînd vasul şi-a ridicat ancora de plecare, el n-a mai putut rezista. A explodat. Şi-a aruncat briciul şi pămătuful de săpun, aşa cum se găsea, în bluza albă, s-a repezit ca un turbat pe uşă. Dintr-un salt a fost pe bord... şi dus a fost. Pe scaun, în faţa oglinzii, îl aştepta clientul lăsat c-un obraz ras şi cu celălalt alb de clăbucii de săpun. Pe cheu, nevastă-sa, Olimbia, leşinase în braţele rudelor. Nicu nici nu şi-a întors capul în urmă. Căta ţintă înainte spre ţara lui, care-l chema la datorie. La celebra luptă de la Domocos n-a putut lua parte. În prima zi a sosirii la Pireu s-a împiedecat de nişte şine în port, şi-a scrîntit un picior. Trei luni a stat întins pe un pat de spital. S-a întors între ai lui erou. Acum cîţiva ani, cînd cu

asasinarea regelui Gheorghe [1] al Greciei, îl găsesc în frizeria lui, plîngînd ca un copil. Îşi smulgea părul din cap şi se văita : „Am spus eu să nu iasă singur la strada... acolo toţi sunt nebuni... cum se poate să ucidă pe Gheorghios Protos, cel mai bun şi filotim rege care a fost la Grecia..." Abia l-am potolit. Îi intrase în cap ideea fixă că el trebuie să plece la Atena să răzbune moartea regelui. Pe urmă s-a făcut cel mai înflăcărat partizan al lui Venizelos. Acum e tare amărît de cînd cu scrisoarea Americanului. E mare vrajbă între greci, ceartă de familie, fiecare vrea să-l acapareze.

— Care American ? întrebă nedumerit doctorul.

— Cum, nu ştii ? Nu eşti la curent cu evenimentele ? Stai să-ţi spun, că-i interesant. Şi poliţaiul începu să povestească pe larg toată întîmplarea cu scrisoarea miraculoasă.

— Adică să fie serioasă istoria asta cu Americanul ? întrebă doctorul, care ascultase foarte atent. Şi prin minte începu să-i treacă într-un vîrtej fantastic serii de numere astronomice, miliarde de dolari aruncaţi cu dărnicie de Fundaţia Carnegie, Rockefeller, şi toate acele averi fabuloase sacrificate pentru progresul ştiinţei şi binele omenirii.

— De ! sfîrşi poliţaiul, să trăim şi să vedem. Eu, care se cheamă că nu sunt interesat în chestie, şi tot sunt curios să văd ce are să iasă pînă la urmă din toată istoria asta care a înnebunit tot portul !...

*

Frizeria se golise.

— Iaca, ţi-am adus un muşteriu de elită. Dl. doc-

[1] Regele Gheorghe I a fost asasinat la Salonic în 1913.

tor Lascu, profesor la Facultatea din Iaşi. Cică a fost la Agop, care l-a măcelărit oribil.

Nicu Politicu, încîntat, îi întinse mîna, după ce o ştersese c-un prosop curat.

— Îmi pare bine de cunoştinţă şi îmi pare rău că de prima dată aţi nimerit tocmai la Agop, care-i considerat ca măcelar şi nicidecum frizer de profesiune. Scuzaţi... d-nul doctor trebuie să ştie prea bine ce periculoase sunt tăieturile vara, cînd e de ajuns să intre cîţiva „spectroscoci" [1], ca să otrăvească tot sîngele omului... şi pe urmă gata !... La noi puteţi fi sigur. Totul e antiseptic, după sistemul american.

Înfundat într-un imens fotoliu cu mecanism de ridicare, cu picioarele sus, aproape orizontal, doctorul se chinuia cu ochii lui de miop să examineze prin oglindă profilul patronului. O figură măslinie, nasul în formă de lamă de iatagan, o coamă bogată de păr negru, lustruit, şi o straşnică pereche de mustăţi falnice, de palicar. În mişcarea mîinilor, un fel de eleganţă. Călca uşor în vîrful picioarelor, mîndru, într-o bluză curată de pichet, albă, cu pantalonii bufanţi, verzui, de culoarea oului de raţă.

Poliţaiul îşi aprinse a doua havană, cătînd cu admiraţie la pereţii de oglindă.

— Ţi-ai renovat complect frizeria.

Nicu Politicu tăcea cu încăpăţînare.

— Modern şi elegant. Dar ce folos, nu mai este viaţa din trecut ! Aici la tine era un fel de club politic. Se discuta, se citeau gazete, se bea cafele. Acum...

— Pardon ! aici nu-i cafenea, e frizerie ! îl întrerupse brusc şi rigid patronul.

[1] Personajul face confuzia — voită de autor — între *streptococ* (bacterie) şi *spectroscop* (instrument optic).

— Cred — adăugă polițaiul surîzînd — că cearta asta în familie din cauza Americanului, îți strică și ție și lui Stamati, cumnată-tău.

Atît fusese de ajuns. Pusese degetul pe rană. Ușor inflamabil, Nicu Politicu, izbucni :

— Cum, eu sunt vinovat ? De unde are el dreptul să sechestreze pe fratele nevestei mele ?

Furios, își da capul pe spate, c-un fel de sfidare căta de jos în sus, cu ochii injectați, cu sprîncenele încruntate.

— Să vedem... nu mă las, să știu că mă îngrop în datorii !... Ce ? suntem la ananghie ?... cu zoru merge... tiu, mascara !...

Doctorul înghețase. Cu șervetul la gît, cu obrajii clăbuciți de săpun, urmărea prin oglindă voltele briciului din mîna care făcea gesturi dezordonate.

„Iacă, s-a enervat, gîndea el. Cine dracu l-a pus și pe ăsta să deschidă vorba tocmai cînd e cu briciul la gîtul meu ?"

Doctorul sta ca pe ace și nici nu îndrăznea să se ridice de pe scaun.

Deodată un suspin prelungit se auzi în fund, și perdeaua orientală de mărgele colorate începu să palpite ușor.

Sprîncenele lui Nicu Politicu s-au descrețit.

Domolit într-o clipă, șopti cu blîndeță :

— Olimbia, nevastă-mea, e nevricoasă... astă-noapte a avut stenahorie... i-a venit așa de la inimă...

Și înainte de a sfîrși vorba, Olimbia apăru în cadrul ușii.

O brunetă cu ochii albaștri ; foarte voluminoasă, într-un capot roșu decoltat ; vorbea puțin cepeleag, c-un glas plîngător, întretăiat de suspine lungi din fundul inimii.

— E drept asta, d-le polițai ? Bietul frate-meu Nicola... bătrîn și văduv... are și-o copilă... cine trebuie să-l îngrijească, dacă nu eu, sora lui bună ?... Cum se poate să-l lăsăm pe mîini străine ?... Aah ! Penelopa, cumnata mea... scorpia asta îl duce de nas pe prostul de Stamati.

Și într-un plîns cu hohote și sughițuri începu să povestească pe larg cum douăzeci de ani au trăit ca frații, și acum au ajuns la cuțite...

*

Mai bine de douăzeci de ani trăise[ră] cumnații în armonie. A trebuit să vină scrisoarea asta din America, pentru ca deodată să învrăjbească cele două familii.

O luptă surdă la început se declarase între cafenea și frizerie, orice relații erau întrerupte ; încordarea creștea pe fiecare zi.

Unde trebuia să descindă Americanul ?

Care dintre cele două familii avea dreptul sau datoria de găzduire ?

De o parte, fratele ; de cealaltă parte, sora. Nici una din părți nu voia să cedeze.

Febril se lucra în ambele părți. Se făceau pregătiri pentru primirea Americanului.

Stamati se împrumutase ca să-și facă mobilă nouă.

Nicu Politicu își renovase complect frizeria.

Rudele și prietenii, de o parte și de alta, se grupau solidari în jurul celor două familii, formînd două partide ostile.

Lupta se întețea, tulburînd armonia din sînul coloniei elene. Consulul, cu abilă diplomație, stăruise pentru o împăcare. Încercarea nu reușise. O

ură de moarte despărţise colonia elenă în două. Duşmănia dintre cele două tabere creştea.

Unde avea să ajungă ?

*

Trecuse destul timp de la prima scrisoare.

Într-o după-amiază înăbuşitoare, pe cînd Stamati visa ca de obicei cu capul rezemat pe mîini, Petrachi Hulub se opri în dreptul cafenelei. Nu mai aruncă scrisoarea grăbit ca altădată. Zîmbind uşor, postaşul se aplecă, şoptind misterios :

— A venit !... Ţi-am adus-o !... E de la fratele din America.

Stamati tresări. Cu degetele tremurătoare scotoci buzunarul vestei şi puse repede cîţiva lei în palma postaşului.

Pe nerăsuflate citi Stamati scrisoarea. Nicola îl înştiinţa că desface tot avutul. Vinde casa şi plantaţia de cafea. Pînă în două luni, cu ajutorul lui D-zeu, el şi fata vor fi la Marsilia. De-acolo, pe un vapor francez, vor veni la Sulina.

Vestea se răspîndi în tot portul. Era deci lucru sigur, Nicola Marulis se întoarce din America.

Cafeneaua lui Stamati era ticsită de lume ziua şi noaptea. Poliţia ajunsese de la o vreme foarte îngăduitoare lăsînd — împotriva legei — deschis localul pînă dimineaţa.

Şeful Poliţiei, de obicei foarte scrupulos în serviciu, găsise şi formula salvatoare cu care să se acopere la nevoie : cafeneaua lui Stamati putea face excepţie ; fiind chiar în faţa debarcaderului, călătorii nu aveau unde să aştepte plecarea vaporului postal de cu noapte.

— Ei, cînd soseşte Americanul ? întrebau unii din uşa cafenelei.

— E pe drum, răspunde[a] Stamati radios, trece acum Oceanul.

După socotelile făcute, Americanul trebuia să fi plecat de mult. Şi nici o ştire. Stamati număra înfrigurat zilele. Într-o dimineaţă sosi şi telegrama aşteptată :

„La sfîrşitul lunii plecăm din Marsilia, cu vaporul Tabor, *în cursă regulată.“*

În sfîrşit, Stamati respiră uşurat. Telegrama trecu din mînă în mînă.

La agenţia companiei „Fraissinet“ mersul vapoarelor fu studiat cu de-amănuntul. S-a calculat matematic timpul, distanţa şi viteza vapoarelor în curse.

În sfîrşit... într-o dimineaţă se înălţă tricolorul Republicei Franceze, fluturînd maiestuos la balconul agenţiei companiei „Fraissinet“. Pe o tăbliţă neagră, la fereastra biroului dinspre cheu, era scris cu cretă :

„Azi, după-amiază, soseşte în port vaporul Tabor, *cu mărfuri şi călători.“*

Vestea s-a răspîndit ca fulgerul în tot oraşul.

„Vine Americanul ! Vine Americanul !“ îşi spuneau unii altora, şi toţi cătau instinctiv spre mare ca să zărească urma fumului vreunui vapor în larg.

Dactilografele, băieţii de pe la birouri îşi părăsiră lucrul şi, înarmaţi cu binocluri şi lunete, priveau în depărtare, cercetînd orizontul.

Încărcarea la unele vapoare din port se oprise pe la amează. Mulţi hamali lăsau lucrul baltă şi se duceau să aştepte sosirea vaporului francez. Prăvăliile, birourile, cafenelele se goleau.

Munca întreruptă, lumea forfotind pe cheu, portul întreg parcă era gata să intre în frigurile unei greve generale.

Cînd apăru sus, la farul cel mare, o flamură albă c-o bulă roşie la mijloc, semnal de recunoaştere a unui vas la orizont, toată lumea se îndreptă în goană spre debarcader. Bătrîni, tineri, femei, toţi alergau gîfîind, întrecîndu-se pentru a prinde cîte un loc mai bun de unde să vadă acostarea vaporului. Toţi voiau să fie faţă la momentul palpitant al debarcării, să vadă de aproape cu ochii lor pe Americanul care sosea. La casele din faţa portului toate ferestrele erau deschise în lături, femeile bătrîne priveau de sus, cele mai tinere, ducîndu-şi copiii în braţe, se luptau, îmbrîncite, prin mulţimea care se îmbulzea într-o harmalaie infernală la capătul schelei. Nişte hamali, pe jumătate goi, cu sacii pe umeri, plini de praf, aşa cum se găseau pe vaporul la care tăiaseră poşta de încărcare, se înghesuiau şi ei să intre pe ponton. O droaie de copii dezmăţaţi se căţărau pe balustrade. Un gardist bătrîn, leoarcă de sudoare, îi plesnea fără cruţare c-o vînă de bou. Grănicerii, cu baionetele la arme, făcură cordon şi izbutiră, cu paturi de puşcă, să ţină în loc valul omenesc care ameninţa să rupă bariera.

O parte din lumea respinsă dădu năvală la bărcile legate la cheu. Alţii se urcară pe un mic remorcher, care se aplecă pe o coastă, gata să se răstoarne peste cap. Numai în ziua de Bobotează, cînd se aruncă crucea în Dunăre, se mai adună atîta lume în port.

Pe ponton, după ordinul căpitanului de port, nu fură îngăduite decît notabilităţile, rudele şi prietenii.

La mijloc, între consulul grec şi preşedintele Comunităţii elene, intrase[ră], de curiozitate numai, şi cîţiva dintre şefii autorităţilor române din localitate. Familia Stamati în dreapta, familia Nicu Politicu în stînga. Grupe compacte de rude şi partizani formau două tabere ostile, cari fierbeau înăbuşit.

Pe Stamati, de nerăbdare, îl apucase un fel de tremur nervos. Simţind că i se moaie genunchii, pipăind uşor, se rezemă de balustradă. Cu ochii ţintă în largul mării, fără să scoată nici o vorbă, aştepta. Între buzele-i vinete strîngea inconştient un muc de ţigară stîns de mult.

Penelopa, lîngă el, se ţinea bine. Demnă, severă, stăpînă pe sine, sta măreaţă în rochia ei galbenă, coajă de lămîie, culoarea favorită.

Nicu Politicu, înfierbîntat, se frămînta pe loc, făcîndu-şi vînt cu pălăria. Îşi trecea nervos degetele uscate prin păru-i bogat, gras de pomadă, şi fuma ţigară după ţigară, aruncînd pe nări cu violenţă două coloane de fum înecăcios.

Pilotina [1], dezlipită de cheu, aluneca lin pe luciu apei ca o pasăre uşoară gata să-şi ia zborul spre larg. Ducea pilotul să întîmpine vaporul, care creştea în zare văzut cu ochii liberi.

Deodată, din mulţime, răsună o voce groasă de bas răguşit :

— Nu-i *Tabor*... e un cargobot [2] !

Vorbise Barba Spiro, capul-pilot al Comisiei Europene.

---

[1] *Pilotină* — navă mică, şalupă, folosită pentru a însoţi vasele străine cînd părăsesc portul sau pentru a duce piloţii care conduc aceste vase la intrarea sau la ieşirea din port.

[2] *Cargobot* — navă maritimă de mari dimensiuni, destinată transportului de mărfuri la mare distanţă.

Toți ochii se ațintiră în larg. Nimeni nu voia să creadă că nu-i vaporul așteptat.

Un tînăr din partidul lui Nicu Politicu, c-un binoclu turtit în dreptul ochilor, izbucni triumfător :

— E chiar *Tabor*... nu vezi că are coșul alb ?

— Ti !... *Diavolo !*... și ce-i dacă are coșul alb ? Numai un cîine e scurt de coadă ?

— Nu mai vezi bine Barba Spiro ! Ia binoclu și ai să recunoști pe *Tabor*.

— *Chi-ta-xi mutra, Fasulaki* !...[1] a ajuns vremea ca oul să învețe pe găină ! Eu am îmbătrînit în pilotaj și n-am nevoie de binoclul tău. Poți să te chiorăști și cu luneta astronomică și tot n-ai să cunoști nimic. Nu vezi că n-are cabine la pupă ? E un cargobot simplu, sfîrși bătrînul încruntat și mînios.

Două tabere se formară.

— E *Tabor !* strigau unii, cu mînele întinse spre larg.

— Ba nu-i *Tabor !* răspundeau alții, cu pumnii încleștați.

Erau gata să se încaiere.

Se făceau pariuri asupra vaporului care se apropia, cînd Barba Spiro, cu mîna pusă cozoroc la ochi, se pronunță definitiv strigînd răspicat :

— E un cargobot românesc, tip *Constanța !* Vapoarele de la S.M.R. au coșurile albe ca și cele de la „Fraissinet".

Numai cînd vasul se apropie intrînd pe gura Dunării, toți ochii recunoscură în tricolorul ce fîlfîia în vînt galbenul românesc, în locul albului franțuzesc, pe care-l așteptau cu toții.

O nemulțumire generală izbucni în mulțime. Unii coborîră de pe debarcader. Lumea se răspîndea pe

[1] Ce mutră ai, Fasulaki !... (gr.)

cheu. Și tot necazul se revărsă pe capul bietului agent al companiei „Fraissinet".

„Pentru ce Agenția anunță sosirea vaporului, dacă nu-i sigură cînd vine ?"

Tocmai tîrziu, sub seară, sosi și *Tabor*, vaporul așteptat. Lumea dădu din nou năvală la ponton. Grănicerii formară în pripă un cordon puternic, rezistînd pe pozițiile asaltului mulțimei.

Trei mugete prelungi, aruncate de sirena vaporului, cutremură văzduhul. Ancora se rostogoli de sus în mijlocul Dunărei, tîrînd lanțul după ea c-un zîngănit asurzitor. Și falnic, uriaș, *Tabor* își tăie drum spre malul negru de lume.

Avînd puțină marfă, vaporul era așa de ridicat deasupra apei, că privitorii de pe mal își strîmbau gîtul ca să privească în sus, să vadă mutrele călătorilor de pe punte.

Care era cel așteptat ? Nimeni nu-l putu descoperi. Lumea pe vapor se mișca dintr-un bord în altul, în lumina scăzută a asfințitului.

Un băiet de jos, din mulțime, strigă în gura mare, arătînd cu degetul :

— Uite, colo sus, o hărăpoaică pe vapor !

Toți își ațintiră ochii spre punctul arătat.

— O negresă, o negresă !... repetară cîteva glasuri și mai multe mîini se înălțară din mulțime, arătînd în sus.

Lîngă scară, rezemată de balustradă. o siluetă grațioasă, se profila ca o statuie așezată la înălțime pe puntea vaporului.

Figura-i neagră se distingea în contrast cu întreaga-i îmbrăcăminte, albă din cap pînă la picioare. În loc de pălărie, un fel de turban înfășurat bizar, cu două colțuri ca niște cornițe în față ; un voal lung de muselină argintie îi undula la spate în bătaia vîntului.

Toate privirile mulţimei erau atrase de fiinţa aceea exotică, necunoscută, care privea ţintă, în jos, la furnicarul omenesc ce se agita pe mal cu nerăbdare.

Manevra de acostare mergea încet. Bătea un vînt dinspre apus.

— Prea departe a ancorat... trebuie să pună maşina înapoi, ziceau unii.

— Prea aproape a ancorat... trebuie să pună maşina înainte, ca să apropie pupa de mal..., spuneau alţii.

Şi fiecare se simţea dator să-şi susţină sus şi tare părerea sa asupra manevrei făcută de pilot.

Critici în gura mare, discuţii violente, căci grecul se naşte marinar, şi, în afară de orice meserie, el e căpitan de... vapor, caic sau barcă.

Doctorul portului intră grav pe bord. După cîteva minute, apăru în capul schelei cu patenta de sănătate în mînă. Cu glas tare, răspicat, pronunţă cuvîntul sacramental, aşteptat de toată mulţimea înfrigurată :

— Liber !

Cel dintîi care se repezi în sus pe vapor fu Ahile Xidias — era dreptul lui, ca şef al hamalilor la vapoarele postale. În capul scărei, un bătrîn mărunţel aştepta uluit, între două geamandane umflate. Ahile se năpusti asupra lui, îi smulse geamandanele şi, cu ele în mînă, începu să-l îmbrăţişeze pe bătrînul care privea zăpăcit, strivit de încleştarea braţelor încărcate cu geamandanele lui.

— Nicola !... bre !... Nicolachi *mu* [1] !... nu mă cunoşti ?... Ahile bre !... *varu-to* bun... şi-l ţocăia pe amîndoi obrajii cu buzele lui groase şi răsfrînte.

[1] Al meu (gr.).

Numai îmbrîncit de celelalte rude cari năvăliră grămadă pe punte, Ahile fu dezlipit de vărul său Nicola Marulis.

Îmbrăţişările, sărutările nu se mai sfîrşeau, „Nicolachi ! Nicolachi !" se auzea repetat mereu printre suspine şi exclamaţii. Stamati, ştergîndu-şi lacrimile, ofta din fundul inimei. Olimbia cea plîngătoare bocea în hohote, ca la înmormîntare. După rude, veniră prietenii, şi toată mulţimea curioasă, care rupsese cordoanele, se înghesuia să-l pipăie, să-l vadă măcar mai de aproape.

Bătrînul, buimăcit, cu vederea împăingenită, căta în neştire, fără să recunoască figurile celor care-l îngrămădeau, înăbuşindu-l într-o hărmălaie cumplită. Luat pe sus cu alai, fu coborît pe debarcader. Acolo numai se dezmetici o clipă şi începu să caute cu disperare în jurul lui, parcă pierduse ceva în urmă pe vapor. Buzele îi tremurau, repetînd mecanic nişte vorbe pe cari nimeni nu le înţelegea.

— Caută bagajele, zise unul din mulţime.

— Aici, aici... n-ai grijă, sunt în mîna mea, răsună un glas profund de bas răguşit.

Ahile Xidias cobora de pe vapor, încărcat de geamandane. Şi la spatele lui, în capul scărei, se ivi deodată silueta zveltă a negresei, pe care lumea de pe chei o văzuse pe puntea vaporului la acostare.

— Evantia ! Evantia !... strigă bătrînul înviorat, pronunţînd cîteva cuvinte într-o limbă neînţeleasă. Fata mea... adăugă el stînjenit, într-o grecească stricată, c-un fel de sfială în glas.

Se făcu un moment tăcere. Toate privirile se îndreptară curioase spre vapor.

Evantia, intimidată de atîţia ochi cari o fixau, păşea încet, coborînd scara cu atenţie.

De pe ultima treaptă o înșfăcă în brațe Olimbia, care începu s-o sărute, fără să poată vorbi, din cauză că o pălise un nou ropot de plîns zgomotos.

Penelopa, hotărîtă, c-o mișcare bruscă a coatelor, își făcu loc, cuprinse talia fetei și o atrase cu blîndeță și siguranță spre ea.

Fata căta speriată, fără să înțeleagă ce vor femeile acele care se îmbulzeau în jurul ei. Cu greu își tăie drum printre brațele care se întindeau s-o cuprindă. Coborî pe mal, strîngînd la piept o legătură făcută dintr-un șal de lînă, în care se simțea că mișcă o vietate.

— E un cățel...

— Ba nu... o pisică.

Și cîțiva copii își apropiau capetele, curioși să vadă mai de-aproape. Un băiețel îndrăzneț întinse mîna, să pipăie. Și, deodată, din legătură zvîcni nervos un căpușor zburlit, cu niște ochi sclipitori ca două gămălii lucitoare. Speriat, băietul își retrase mîna și izbucni emoționat :

— O maimuță !... e o maimuță !

— Hărăpoaica aduce o maimuță ! strigau copiii bucuroși că făcuse[ră] o descoperire așa de minunată.

Tot alaiul se puse în mișcare.

Americanul obosit, călca greoi, ținut de ambele brațe, de o parte de Stamati, de altă parte de Nicu Politicu.

În fața cafenelei, mulțimea se opri nehotărîtă. Stamati împingea ușor spre intrare. Americanul nu pricepea de ce Nicu Politicu îl trăgea de braț înainte.

— Aici... aici... la cafenea ! strigau unii din mulțime.

— Înainte... înainte, la frizerie ! strigau alții, îndîrjiți. Americanul se oprise năucit, nehotărît, în grămada de oameni cari strigau tălăzuindu-se pe loc. Conflictul fu tranșat de glasul de taur al lui Ahile Xidias :

— S-a făcut !... Bagajele sunt sus, la Stamati !

Americanul fu împins cu hotărîre peste pragul ușei înăuntru.

Mulțimea se răspîndi prin port.

Partidul învins se retrase, protestînd zgomotos.

Nicu Politicu, vînăt, cu pumnii încleștați, intră în casă, bombănind printre dinți :

— Care va să zică, merge cu zoru... așa, forțat, să sechestreze un om... Să vedem...

Olimbia căzuse într-un fotoliu de frizerie, apucată de-un sughiț nervos, pe cînd plîngea în hohote.

Două vecine, ca s-o potolească, îi fricționau tîmplele, golind un clondir întreg de „odicolon".

Toată noaptea Americanul a stat treaz, cu mîinile sub cap, cu ochii în tavan.

Evantia, după atîtea zile și nopți pe apă, se credea tot pe vapor. Ațipea și tresărea. I se părea că se învîrtește casa cu totul.

În pat, maimuța, speriată, se lipea tremurînd ca frunza, în șalul ei de lînă. Și ochișorii, cari sclipeau ca două scîntei, priveau fix în ochii fetei, voind parcă să-i spună ceva, în limba ei, stăpînei care o întreba, mîngîind-o :

— Lulu, ți-i frig sau ți-i frică ? Spune, Lulu...

CAPITOLUL IV

Dimineața, Penelopa le servi la pat musafirilor cafea cu lapte, unt de bivoliță și marmeladă englezească.

Cu îngrijiri materne, ajută pe Evantia să se îmbrace... Îi pieptănă părul bogat și, sărutînd-o pe amîndoi obrajii, îi spuse cu duioșie :

— De azi înainte să știi că ai o soră mai mare, care te iubește ; în ea trebuie să ai toată încrederea.

După ce Americanul cu fata se coborî jos în cafenea, Penelopa rămase sus, ca să gospodărească prin casă. Cu ocazia asta, ea cotrobăi curioasă prin toate bagajele Americanului.

Dar nu găsi nimic care s-o poată interesa. O singură hîrtie-monedă de cinci dolari află într-un carnet soios. O scoase cu atenție, o examină cu admirație la geam în lumină și o puse la loc.

De dimineață, lumea începu a se aduna la cafeneaua lui Stamati. Consulul, preotul și toți notabilii coloniei elene erau în păr. Unii, gravi, beau cafele turcești ; alții, nervoși, fumau, așteptînd cu nerăbdare coborîrea Americanului. Afară mulțimea amestecată se mișca pe chei, cu ochii la ușa

de sus de la balcon. Maimuța, agățată c-o labă de balustradă, făcea acrobații, privind curioasă la lumea de jos. Cîțiva copii o zădărau și-i aruncau bucăți de covrig, pe cari ea le prindea cu degetele de la picioare.

Consulul, diplomat prevăzător, ca să prevină izbucnirea certei dintre cele două partide, trecu în dreapta Americanului și făcu semn preotului să treacă în stînga.

Evantia, fragedă, surîzătoare, era în compania galantă a tînărului secretar Fifachi Papagalanis, nepotul consulului. Stamati, îngîndurat, mergea alături de Ahile Harapul, care ducea radios pardesiul Americanului pe mînă.

Nicu Politicu, crunt, urma alaiul, bombănind cu parapon.

După ce au trecut în revistă birourile de comerț, vapoarele, elevatoarele, au vizitat Biserica Elenă, care avea mare nevoie de reparații, școala coloniei și noul local, rămas neisprăvit.

— Din banii noștri s-a făcut tot ce se vede aci, zise cu mîndrie consulul.

— Acum timpurile sunt grele, ani de criză, portul merge prost, de jos, din patrie, nu mai vine nimic, adăugă cu amărăciune profesorul grec, venit de la Atena.

Toți ochii se îndreptară înspre American.

Se aștepta o promisiune, o declarație, un cuvînt. Nimic. Nici o vorbă. După ce clătină ușor din cap, Americanul își luă aceeași mască enigmatică, rigidă.

Dejunul s-a luat la Consulat, într-un cerc intim.

Seara, la Clubul elen, agapă pentru o sută de tacîmuri în onoarea Americanului.

Sala — împodobită cu ghirlande de verdeață și stegulețe de toate culorile, adunate de pe la va-

poarele din port. La intrare, pe fondul alb-albastru al unui imens steag grecesc, o inscripţie în litere elene :

„Ura ! zito ! bine ai venit, fiu al Heladei."

Americanul a fost sărbătorit ca un adevărat erou antic, întors în patrie după o lungă odisee.

S-au ţinut discursuri înflăcărate, slăvind ţăria şi calităţile sufleteşti ale naţiei elene, care nu uită patria, ori în ce loc s-ar găsi pe faţa globului. S-a amintit numele marilor patrioţi, fala lumei, cari prin muncă şi pricepere au strîns averi fabuloase şi le-au dăruit pentru mărirea şi întărirea patriei. S-a vorbit de Zappa [1], care a făcut averea aici la Dunăre şi a lăsat-o pentru Zappionul de la Atena, renăscînd anticile jocuri olimpice. Averof, care a întărit flota cu unul dintre cele mai formidabile cuirasate din lume. Embiricos, plecat de la Brăila şi stabilit la Londra, a făcut una dintre cele mai renumite companii de navigaţie transatlantică.

În jurul mesei, în faţa paharelor, s-au dezbătut toate chestiile importante cu privire la interesele coloniei elene. Şi cum se găseau numai între ei, discuţia se întinse şi asupra unei delicate chestiuni : concurenţa evreiască în comerţul pe apă, lucru care producea mare parapon şi năduf în sînul coloniei elene.

Logaridis, bătrînul înţelept al portului, vorbi cu toată autoritatea :

— Cine nu ştie că din antichitate încă numai noi am stăpînit comerţul pe apă în părţile acestea ale Dunărei şi Mărei Negre ? Aici la gurile fluviului au fost pe rînd stăpîni : turcii, ruşii, acum românii, dar comerţul de cereale în mîna noastră a fost întotdeauna. Numai de cîţiva ani [au] început evreii să coboare la Dunăre. Ce caută, mă rog, dumnealor, aici în comerţul nostru de cereale ?

Pentru ce, mă rog, şi-au lăsat dumnealor prăvăliile de manufactură şi s-au apucat de grîne, venind peste noi în porturi ? Pentru ce să ne încalce dreptul nostru ? De ce să ne ia pîinea de la gură ? Asta-i specialitatea noastră. Nu s-a mai pomenit niciodată pînă acum ca evreii să intre în afaceri de vapoare şi şlepuri. Noi de ce să ne apucăm ? Comerţul pe apă e doar meseria noastră !

Consulul, om fin, ştia să explice cele mai subtile chestiuni şi să dea păreri şi soluţii potrivite în situaţiile cele mai dificile.

— Salvarea — începu el cu gravitate — nu poate veni decît de la capitalul plasat de noi în comerţul dunărean. Mă rog, nu observaţi deosebirea în sistemul de comerţ al evreilor ? Grecul a rămas la vechile obiceiuri. Fiecare lucrează aparte. Evreul care vine aci nu lucrează pe cont propriu. Fiecare, reprezintă o mare casă de comerţ. Ei au la spate marea finanţă evreiască. Ce putem face ? Unde e salvarea ? Să vie cît mai multe capitaluri greceşti aci la Dunăre ! Să se facă societăţi pe acţiuni, bănci, case de export, şi numai atunci vom putea ţine piept concurenţei evreieşti în porturi !

În valuri de şampanie, în acordurile unui concert de şase mandoline, pînă după miezul nopţei s-a exaltat patriotismul şi filotemia elenă.

*

În tot portul se comenta în felurite chipuri apariţia Americanului. Pentru mulţi, înfăţişarea lui

[1] Zappa Evanghelie (1800—1865) şi Zappa Constantin (1820—1892), veri, negustori greci stabiliţi în România. Prin testament şi-au lăsat moştenirea instituţiilor culturale din Grecia. Evanghelie Zappa a donat şi un fond însemnat pentru Academia Română.

produsese o adevărată deziluzie. Se aşteptau să vadă un tip falnic de american veritabil, după închipuirea lor, nu un moşneag mărunţel şi slăbănog, care mergea crăcănat, tîrşind puţin piciorul drept.

Atîţia ochi îi cîntărise[ră], de la sosire, bagajele. Prea puţine : două geamandane vechi, o ladă de lemn şi un balot cu aşternuturi. Atîta tot. „Poate, ziceau unii, îi vine în urmă, cu alt vapor, grosul bagajelor."

Cei mai mulţi nu înţelegeau cum poate un grec adevărat să aibă o copilă arăpoaică. Asta nu s-a mai pomenit. „O fi crescînd-o poate de suflet", îşi dădu cu părerea un pilot bătrîn, cunoscut ca om bisericos.

Ce eveniment a fost în tot portul cînd s-a aflat că Americanul a schimbat o hîrtie de zece dolari la Banca Eleno-Română ! Vestea trecea ca fulgerul prin toate cafenelele, şi suma creştea mereu de la zece la sute şi mii de dolari.

Ahile Buzatul se jură, la cafeneaua piloţilor, că văzuse cu ochii lui cînd a depus Americanul la bancă un pachet mare de bumăşti.

— Nu lei româneşti, sau leptale greceşti, dolari, dolari adevăraţi ! şi cînd rostea cuvîntul dolari, sugîndu-şi buzele lui groase de harap, îi lăsa parcă gura apă.

Unii mai cuminţi nu puteau crede că Americanul a venit, atîta drum, cu sume mari la el. Dar toţi erau siguri că trebuie să aibă banii depuşi la bănci în străinătate.

Cîţiva începură chiar să sondeze la poştă şi la Banca Eleno-Română, pentru a prinde momentul cînd ar sosi vreun cec, sau vreo scrisoare de valoare din străinătate, pe numele Americanului.

— Ei, l-ai văzut ? Ce zici ? întrebă la cafenea Calman pe Hascal.

Amîndoi magazioneri la aceeaşi casă de cereale. Jucau table, ghiulbahar, în fiecare seară. Cînd pierdea Hascal, plătea o cafea turcească. Cînd pierdea Calman, plătea o bucată de rahat, pe care Hascal o împacheta în hîrtie şi o ducea acasă lui Mişu, un nepoţel de cinci ani.

— Ei, ce zici de American ?

— Ce zic ? Eu zic atîta : că n-are fason de american. În viaţa mea am văzut doar americani. Au altă croială.

— Ai auzit că l-au dus la biserică, la şcoală, i-au dat banchet la club ?

— Ei şi dacă ? A zis el vreo vorbă ?

— Nimic n-a zis. Au vrut ei să-l tragă de limbă. Da' ce el îi prost să zică ceva ? El nu ştie că orice vorbă scoasă e o poliţă ? Ştie să tacă. Asta înseamnă că ori e un vulpoi bătrîn, ori îi un calic. Mă rog, să trăim şi să vedem. Da' eu atîta ştiu, că nu vine aici nimeni cu bani. Toţi vin aici, ca să facă bani.

De cîte ori cobora în cafenea, Americanul era înconjurat de rude, prieteni şi compatrioţi.

Îi spionau toate mişcările, îl pîndeau, îi aţineau calea ca să-i vorbească, să-l sfătuiască. Fiecare ţine să-i „facă un bine".

Unii îi propuneau afaceri sigure, rentabile, cîştiguri fabuloase în cel mai scurt timp posibil.

Alţii îl povăţuiau cu grijă, să fie prevăzător : să nu aibă încredere în oricine, să fie cu ochii în patru ; să nu-şi bage capitalul în afaceri riscate.

Critică, zizanie, duşmănie, răscolise în jurul lui Americanul, fără să bănuiască măcar. În fiecare zi, misiţii, cari mişunau în port, îi aduceau oferte,

ocazii rare de șlepuri, remorchere, elevatoare, diverse combinații de acțiuni în bănci, petrol și societăți de asigurare pentru transporturi pe apă.

Americanul tăcea. Din ziua în care debarcase văzuse încurcătura în care intrase. Toți îl credeau bogat. Ce trebuia să facă ? Să strige în gura mare că-i un pîrlit ? Nimeni nu l-ar fi crezut. Tăcea și aștepta. Își compunea o mască rigidă, de nepătruns, și ca un melc se băga în găoacea lui.

Tăcut, închis, el abia răspundea la întrebări. Vorbea încîlcit. Amesteca vorbe românești și franțuzești într-o grecească scîlciată.

„Bietul om și-a uitat limba părintească !“ ziceau unii.

„Mare vulpoi trebuie să fie moșneagul ăsta !“ ziceau alții, cari zadarnic se încercau să-l tragă de limbă, să afle gîndurile și planurile ce clocea în mintea lui.

Ce aștepta ? Simțea că îi apasă inima și-i vin pe buze mărturisirile ce trebuia să le facă fratelui său, dar amîna în fiecare zi o explicare completă, dureroasă.

Ce avea să urmeze ? Ce rost putea să-și facă ? Nu avea decît o speranță : fata.

Admirată, prețuită, era singurul capital de plasat. Pe urma ei aștepta să-și facă și el un rost în lume pentru bătrînețe.

Ca să mai răsufle, să scape de cei cari îi ațineau calea, se strecura tiptil pe din dos și o lua agale spre malul mărei, umbla răzleț, posomorît, pe plaja pustie. Cînd obosea, se așeza la capul digului, pe scara farului verde. Acolo rămînea pînă tîrziu, c-un ciot de lulea între dinți, cu ochii pierduți pe luciul mărei.

Ofta și aștepta... O întîmplare, un eveniment trebuia să cadă de undeva. Ca marinarul pierdut

în singurătatea apelor pustii, căta un punct de sprijin, o pînză albă în ceața orizontului.

*

Într-o seară, pe cînd Americanul se întorcea posac și amărît spre casă, îi tăie drumul englezul Pott. Un levantin uscat și spîn, care vorbea grecește mai corect decît englezește.

— Hai să bem o cafea împreună. Am să-ți explic planul unei afaceri minunate. Dar nu vreau să ne audă nimeni. Să intrăm pe din dos la Clubul marinarilor englezi.

De-o săptămînă sta el la pîndă. Voia să-l prindă pe American singur, ca să-i vorbească, în patru ochi.

Pe cheu, între Cercul Marinei și Biserica Anglicană, era o casă originală, tipul unei construcții de colonii. Pe dinafară, pereții de tablă undulată, pe dinăuntru de lemn de tei lustruit. Deasupra ușei o firmă :

„British Siemens Institut“.

Misterios, pășind în vîrful picioarelor, intră englezul înăuntru. Americanul îl urma cătînd oarecum îngrijat, învăluit parcă în taina unui complot. Lumina slabă. Într-o sală mare trei biliarde englezești cu buzunări la colțuri. Mese cu jocuri de table, șah și ping-pong.

În altă sală erau rafturi de cărți ; pe mese movile de gazete și reviste englezești.

Pe placarde, cu litere mari, scria :

„Consumați lapte, cafea, ceai, limonadă. Nu vă otrăviți cu alcool.“

Spirtoasele, sub orice formă, erau cu desăvîrșire interzise în acest local ridicat în Sulina de o socie-

tate de temperanţă de la Londra. Măsura se respecta cu stricteţă. Dar marinarii englezi intrau aci gata beţi turtă ; după ce cutreierau toate cîrciumile din port, nimereau şi în acest puritan institut de temperanţă.

În seara ceea localul era gol.

Numai un bătrîn, vînăt la faţă, cu nasul roşu, moţăia cu pipa între dinţi, în faţa unei ceşti de ceai.

Era intendentul *mister* Blak. Beat în permanenţă. Nu-i plăcea decît „Jamaica" turnată în ceaşca de ceai.

Pott făcu un semn şi *mister* Blak, după ce aduse două cafele, se retrase discret pe uşa din fund.

— Iată despre ce-i vorba, începu englezul în şoaptă, formăm o societate de salvare la Dunăre. Trebuie să intri numaidecît şi d-ta în grupul nostru. Salvarea vapoarelor înnămolite rămîne tot cea mai bănoasă din toate afacerile de pe Dunăre. Cum crezi că a făcut avere piratul de Calavrezo ? Se înţelegea cu unii căpitani care puneau vaporul pe uscat şi el se ducea să-l salveze... Preţul era dinainte stabilit. Şi, „Lloyd-ul [1] englez" plătea asigurarea în lire, bani gheaţă ! Biroul meu are şase agenţii de vapoare şi reprezintă, aci la Dunăre, cea mai mare societate de asigurare pe apă din toată lumea : „Lloyd-ul englez".

— Bine, făcu Americanul jenat, dar pentru asta se cere un capital mare...

— Nu ţi-am cerut nimic, îl întrerupse Pott zîmbind, vreau numai să te avem în grupul nostru. Atît pentru moment...

---

[1] Asociaţie de asigurări maritime fondată în Anglia încă de la sfîrşitul secolului al XVII-lea de către un om de afaceri cu numele de Lloyd. A fost instituită legal în 1871.

Şi Pott îşi desfăşura planurile bine studiate.

Avea asigurate în buzunar Comisia Europeană şi autorităţile române. Făcuse leafă şi da gratificaţie telefoniştilor, ca să-i anunţe întîi lui orice înnămolire de vapoare pe canalul navigabil.

Tîrziu, cînd au ieşit pe cheu, amîndoi s-au oprit privind cu admiraţie un vapor cu două coşuri, ancorat pe malul opus.

— Aşa ceva ne trebuie ! zise Pott, e *Bertilda !* Are nişte pompe grozave ! Vine anume aici la Dunăre în fiecare an, trimisă de o societate de salvare de la Stambul. Stă la pîndă şi aşteaptă. Nu se poate, mai cu seamă spre toamnă, să nu-i cadă ceva în mînă. Ascultă-mă pe mine, tot salvarea e cea mai formidabilă afacere la Dunăre !

*

Într-o zi debarcă din vaporul postal, ce venea de la Galaţi, un domn grav cu mustăţile castanii bine cernite, purtînd sub braţ o elegantă servietă de marochin, c-o monogramă de argint. Pe ponton îl îmbrăţişă călduros poliţaiul Petrăchel Petraşcu. Fusese[ră] colegi în Şcoala Militară. Gaston Popescu, maior de cavalerie, în rezervă, vechi clubman, crupier [1] abil, deschisese în Capitală în tovărăşie cu Pyncus Iacobson, un „contoar" [2] româno-american : credit intern şi extern, import şi export.

„Cine o fi şi ce caută ?" se întrebau toţi agenţii intrigaţi de prestanţa acestui necunoscut personagiu. Misiţii, copoi de rasă, începură să-i miroasă urmele.

---

[1] *Crupier* — cel care conducea jocurile de noroc în stabilimentele publice de joc, care aduna banii cîştigaţi şi plătea cîştigurile jucătorilor.

[2] *Contoar* — birou de comerţ.

Şi, seara, toţi se minunară văzîndu-l la birtul lui Gherase, în capul mesei, între poliţai şi American.

— Vreau să te bag în petrol, spunea maiorul într-o dulce surdină. N-am avut onoare să te cunosc, dar camaradul meu de arme Petrăchel mi-a vorbit despre d-ta. Tot el poate să-ţi dea referinţe despre mine. Ascultă-mă, ai să-mi mulţumeşti toată viaţa ! Cea mai frumoasă afacere în ţara noastră rămîne tot petrolul !

Americanul asculta cu răbdare, deşi prea puţin pricepea din cîte auzea despre perimetri, redevenţe[1], consolidare şi acţiuni. Iar cînd se încercă să spună şovăind că nu are capital, maiorul îl bătu protector pe umăr.

— *Mon cher*, nu ţi-a cerut nimeni nimic, vrem numai să vii în regiunea noastră, să te convingi singur, cu ochii dumitale, să vezi perimetrii ce posedăm în exploatare. Ţinem mult să te avem în grupul nostru.

Şi, după ce comandă o sticlă de şampanie, scoase din servietă o schiţă de plan cu regiunea Morenilor.

La plecare, lăsă pe masă un bacşiş regal. Căci aşa era maiorul : foarte galanton. Într-o zi arunca un bacşiş de o sută, şi a doua zi se împrumuta c-un pol. Fără capital, împrumuta de oriunde, mîndru, căci datoriile mari, zicea el, dovedesc puterea creditului de care dispune cineva pe piaţă.

Cum putuse acest om să facă datorii de cîteva milioane, era un mister. Despre el se povestea că, lăsînd la Paris o groază de datorii, le trimisese din ţară creditorilor cîte un anunţ de înmormîntare.

---

[1] *Redevenţă* (în economia capitalistă) — cotă care se plăteşte capitaliştilor, la date fixe, din produsul unei exploatări.

Un grec venit de la Odesa pentru export de icre negre, îi propusese Americanului o afacere frumoasă de pescuire, la larg, cu vapoare speciale ca în Marea Nordului.

Un altul ţinea să-l introducă într-o societate care se forma în vederea unei fabrici de celuloză pentru hîrtie din trestie.

Deşi nimeni nu-i cerea imediat bani, rudele, prietenii, compatrioţii, erau alarmaţi de toate aceste propuneri făcute de străini.

Cînd se zvoni în port că Americanul are de gînd să intre în petrol fu o disperare generală.

Grecii spumegau de mînie. Discuţii violente urmau prin cafenele şi toţi criticau, în gura mare, amestecul străinilor în afacerile locale de pe Dunăre. Orice propunere venită din afară era socotită ca o încercare de evadare a capitalului aşteptat, era un fel de trădare a intereselor comunităţei elene.

Afară de aceste propuneri pentru întreprinderi cari reclamau mari capitaluri, Americanul primea zilnic cereri de a sprijini diverse invenţii şi născociri, care aveau să-l facă în scurt timp celebru, aducîndu-i în urmă cîştiguri fabuloase.

Un mecanic grec voia să înlocuiască helicea vaporului c-o turbină proprie, utilizînd presiunea apei de jos în sus, bazîndu-se pe principiul, zicea el cu mîndrie, tot al unui grec : Arhimedes.

Un alt mecanic se ocupa cu pasiune de aviaţie. Avea gata prototipul unui avion special, care trebuia să meargă prin aer, pe apă şi pe uscat. Îi trebuia numai motorul. Corpul îl fabricase singur.

Pentru aripile care erau îmbrăcate în mătase, sacrificase rochia de nuntă a nevestei.

Erau şi români cari veneau să-i ceară o mînă de ajutor.
Dl Efrim Giltan, institutor, se prezentase fără folos la Comandamentul Marinei, c-o invenţie originală.
„E trist dar adevărat — scria el indignat — ca român în ţara mea să nu fiu încurajat, nevoit să mă adresez unui generos străin..."
De unde şi pînă unde îi intrase lui Giltan în cap ideea de a înlocui la bărci şi la şalupe lopeţele şi helicea cu nişte braţe metalice cu încheieturi, care se imite mişcările de înot ale labelor de broască.

Un agent sanitar, cunoscut în port sub numele de Javra, care lucra la dezinfectarea şi deratizarea vapoarelor suspecte, venite din porturile contaminate, susţinea că a inventat un fel de etuvă şi un aparat mai bun decît Clayton, care poate să asasineze în două minute nu numai şoarecii dintr-un vapor ameninţat de ciumă, ci şi ploşniţe şi puricii de orice vîrstă.

Un grup de barcagii greci, constituiţi într-o societate mutuală, avînd de patron pe Sf. Nicolai, ceruse Americanului să le facă onoarea de a primi preşidenţia societăţei, în speranţa unei generoase subvenţii anuale.

Un pictor, venit la o rudă în localitate, voia să facă Americanului un portret în ulei, mărime naturală. Ceruse şi un acont pentru materiale.

Un reporter de la o gazetă din Brăila venise anume să strîngă date biografice, să ia un *interview* şi fotografia.

Americanul se învăţase să asculte c-o răbdare îngerească. Tăcea, avînd pe buze surîsul enigmatic al Sfinxului egiptean.
Unii se enervau pledînd cu ferma credinţă în reuşita invenţiei ieşite din mintea lor creatoare. Alţii plecau indignaţi de zgîrcenia bătrînului vulpoi, viclean şi avar.
Iar cînd el se încerca să le spună sincer că nu are bani, nimeni nu voia să-l creadă. Sumele cari i se cereau, calculate, în dolari, erau ridicol de minime, spuneau toţi, pentru un om ca el, care se întorcea din America.

CAPITOLUL V

Ce senzaţie făcuse în tot portul apariţia Evantiei!

Oriunde se arăta : pe stradă, pe cheu, la plajă, atrăgea toate privirile pe urmele ei — plantă exotică, animal de specie rară.

O siluetă fină, mlădioasă ; deşi copilă încă, dezvoltată bine, crescută din plin ca o plantă de sud, cu sevă bogată, tropicală.

O frumuseţe aproape sălbatică. Pielea de culoarea şocolatei. În ochi avea scîntei de fosfor, ca ochii de pisică. Părul aspru, creţ, era de un negru cu reflexe albastre.

Un zîmbet candid, copilăresc, îi flutura veşnic pe buzele cărnoase, vişinii. Şi cînd rîdea, îi sclipea albeaţa şiragului de dinţi mărunţi ca la un pui de lup. Umbla îmbrăcată c-o graţie bizară. Se drapa c-o stofă indiană, în galben sau în roşu. În loc de pălărie, îşi răsucea cu artă pe cap un fel de broboadă, ca un turban de mătase aurie cu bande verzi ; colţurile ridicate ca două cornițe, îşi schimbau direcţia la fiecare pas.

Cînd apărea pe cheu, în ritmul unui pas elastic, poleită de lumina aurie a zilelor de toamnă, cucerea toate privirile în drumul ei spre plajă. Ochii lacomi o măsurau prin geamurile birourilor din port. Binoclurile se îndreptau de pe puntea vapoarelor de-a lungul cheului. Femeile curioase şi fetele geloase o spionau după perdele, cu ochii lor pizmaşi. Bărbaţii tineri şi bătrîni, cărora ea le furase fără să ştie somnul, o sorbeau c-o voluptate ascunsă.

Şi toţi, cu ochii avizi, o dezbrăcau din mers. Iar ea, neştiutoare de furtuna dezlănţuită în urmă, trecea senină, sigură pe sine, păşind c-o armonie graţioasă, şi mîndră, ca o regină orientală. Turbanul da frumuseţei sale un aer biblic.

La plajă, pe patul cald de nisip, se dezbrăca liniştită, c-o impudică şi senină candoare. Aproape goală, cu tricoul lipit, întins pe rotunzimile trupului ; cu sînul viu, fraged, abia format, apărea în picioare, pozînd lucie sub razele soarelui, în decorul mării ca o statuie sacră antică, sculptată în marmoră neagră.

Cu îndrăzneală şi siguranţă, dintr-un singur salt, se arunca în apă. O clipă dispărea în mijlocul unui vîrtej de spumă, şi apărea departe, spintecînd ritmic valurile, ca un delfin în larg. După ea, pe faţa mării, se deschidea, ca în urma unei torpile vii, un evantaliu imens de spumă albă, dantelată, cu rigle lungi, întinse pînă la ţărm.

Cei mai buni înotători se încercau zadarnic s-o ajungă. Plecaţi în grupe, ca la curse, se întreceau înot pînă ce oboseau pe rînd şi renunţau ; storşi de puteri se înapoiau la mal.

Ea singură, departe, rămînea în larg. Culcată, întinsă ca o planşă, cu mîinile sub cap, cu ochii ţintă în albastrul cerului, fără să mişte un deget, plutea ceasuri întregi — era în elementul ei. Lumea-i spunea Sirena-Neagră.

Mai greu era pe uscat decît în apă. Sirena-Neagră sau *miss* Şocolat cum îi spuneau alţii, căzuse

parcă din lună pe pămînt. Intrase într-o lume nouă, străină și neînțeleasă. Privea la început în jurul ei sfioasă, nesigură, căutînd să pătrundă cu mintea ei fragedă lumea văzută prin vălul magic al tinereții. Atîtea enigme avea de dezlegat. Cu ce frică intrase în lumea asta nouă, străină și neînțeleasă. Nu cunoștea limba țării în care debarcase. Vorbea o franțuzească muzicală, îndulcită c-un ușor accent creol. Românește învăță repede. Grecește mai greu. În patria ei, peste Ocean, Evantia fusese crescută în școala catolică franceză a călugărițelor misionare.

Și, după atîta vreme scursă, ea vedea încă seara, în pat, cu ochii pe jumătate închiși, printre gene, ca într-un vis, dormitorul nesfîrșit al internatului în care-și trecuse copilăria.

Paturile albe, înșirate la rînd. Lumina pală a candelei pîlpîind la picioarele Fecioarei de ipsos din perete. O umbră cu voalul alb al surorilor pășea mută, alunecînd pe luciul parchetului — rondul de noapte al maicii de serviciu.

Copilă, se trezi la mănăstirea-școală a misionarelor, n-avea nici patru ani cînd îi murise mama, mușcată de un scorpion.

Tată-său, neștiind ce să facă, o adusese în brațe la mănăstire. Fu primită la secția orfanelor. Crescuse acolo de mică, îngăduită, mîngîiată și răsfățată de toate maicele, ca un mic animal sălbatic și drăguț.

„Păpușa de șocolată", ageră, îndrăzneață și de o sănătate voioasă, era la carte, ca și la jocuri, cea dintîi. Sora Augustina o ocrotise c-o dragoste de mamă. Ea se legase instinctiv de maica asta duioasă, cu chipul de mucenică, tocmai ca icoana Sfintei Varvara.

Într-o zi, pe cînd mergeau în cîrd cu școala la plimbare, afară din oraș, un păzitor beat, la capul unui pod, le tăiase drumul. Sora Augustina era în primejdie. Bețivul îi pusese mîna în piept și o zgîlțîise înjurînd. Fetele, înspăimîntate o luară la fugă țipînd. Singură mica Evantia sări în ajutor. Se repezi ca o pisică sălbatică zgîriind cu unghiile și mușcînd cu dinții pînă la sînge.

Vioaie, deșteaptă, învățase cu ușurință. Sîrguința îi fusese răsplătită cu micile distincții. Păstra cu pietate cordoane, panglici și medalii cu sfinți. Creșterea religioasă îi rafinase sufletul. Fermecată de legendele din *Viața Sfinților*, prinsese gustul cititului. Trecuse de la cărțile religioase la literatura romanelor, mai mult sau mai puțin inocente, pe care le devora, luîndu-le adesea pe ascuns din biblioteca școalei.

Ce emoție în toată școala cînd a plecat fata asta! Superioara, maica stariță, văzu cu durere planurile ei risipite. Fata asta, care părăsea comunitatea ca să se piardă în lume, fusese de mică anume educată pentru rolul de misionară creștină în colonii. Cîte iluzii... Și Evantia visase ca să ajungă odată să obțină și ea voalul de mireasă a lui Christos. Schimbînd brusc macazul vieții, fata intrase într-o lume nouă. Trăia visînd. Se lăsa dusă plutind pe valurile vieții, măgulită, adulată, înota cu desfătare în farmecul eternei iluzii. Căci din prima zi, fără să cunoască limba și țara în care debarcase, un lucru sigur înțelesese bine: era frumoasă, făcea efect. Instinctiv, simțise că are preț, că-i admirată. Cota ei la bursă urca din zi în zi.

O droaie de tineri, de felurite nații, roiau în jurul ei. Agenții de vapoare, curtierii [1] levantini, din

[1] *Curtier* — mijlocitor care se ocupă cu negocierea operațiilor de bursă.

lumea comerţului maritim, n-o mai slăbeau din ochi. Toţi băieţii mai fercheşi de la birouri s-apucaseră să înveţe franţuzeşte. Amploiaţii spilcuiţi şi gravi, din lumea diplomatică a Comisiunei Europene a Dunării, îi serveau regulat reviste ilustrate şi flacoane de parfum, venite fără vamă direct de la Paris.

Subprefectul, un burlac prezentabil, cărunt, dar bine conservat, o plimba cu barca, discret şi cam jenat, în nopţile cu lună plină. Judele de instrucţie, un tînăr magistrat integru şi băţos, sedus şi el la urmă, se îndulcise în conversaţii lungi ţinute în franţuzeşte pe cînd o acompania la plajă.

Doctorul Lascu îşi neglija ţînţarii. O pîndea de cum ieşea din casă. Şi cînd nu reuşea s-o prindă, trecea atras ca de-un magnet la fiecare oră pe sub balconul ei.

Un borcan mare de lut, pentru castraveţi muraţi, era aşezat în colţul balconului, spre stradă. Doctorul, foarte miop, saluta respectuos, convins că acolo-i Evantia, în colţul ei favorit.

Păcăleala doctorului fusese răspîndită în tot portul de Leoaica, nevasta şefului Vămii, care nu-l mai putea suferi pe doctor de cînd venise în vacanţă băiatul ei cel mare : Ovidiu ; fiindcă era în anul întîi de medicină, familia îi spunea „doctorul". De aci o regretabilă confuzie de titluri şi o răceală în raporturile dintre biroul vamal şi laboratorul bacteriologic din port.

În jurul fetei se formase un fel de suită, o curte de cavaleri rivali, care o însoţea pretutindeni.

„Prinţesa-Dolarilor", cum îi spuneau mulţi, atrăgea ca vraja de necunoscut, ca un ţinut străin şi misterios. În escorta adoratorilor constanţi se distingea dintre toţi un tînăr brunet, c-un nobil nas grecesc.

Fifachi Papagalanis, pentru că debutase urît la cluburile din Atena, după o aventură galantă în lumea mare, fusese expediat de familie, la loc de pocăinţă în Valahia, trimis pe lîngă unchiul său în „colonii", ca diplomat de carieră, secretar la Consulatul elen la Dunărea-de-Jos.

Din prima zi în care debarcase îşi cuceri titlul de arbitrul eleganţei. Cravata şi-o schimba de două ori pe zi. Sacoul, turnat pe trup, şi pantaloni albi, de tenis, călcaţi perfect pe dungă, făceau senzaţie în tot portul.

Volubil, graţios, avea o voce muzicală şi conversaţia elegantă. Vorbea curent o franţuzească de salon şi nu-l trăda decît accentul nelipsit al veşnicului ţe grecesc.

Unchiul, curtezan tomnatic, c-o lungă experienţă în viaţă, îl dăscălea mereu :

— Asigură-te de tînăr, băiete ! O dată îţi bate norocul la uşă. „Comoara neagră" îţi stă la dispoziţie. Numai să întinzi mîna. Mergi repede la ţintă. Îndrăzneala, voinţa, cuceresc femeia cea mai tare. Americanul e un vulpoi bătrîn, dar n-o să aibă încotro, va fi forţat la urmă să cedeze...

Evantia însă rămînea aceeaşi. Cu zîmbetul ei dulce, cu aceeaşi franchetă şi candoare le vorbea la toţi, fără să arate vreo preferinţă nici unuia din suspinătorii care-i compuneau escorta. Şi ochii ei fosforici păstrau aceeaşi privire curată, îndrăzneaţă şi nevinovată.

Nimic nu ascundea, pentru că nu avea nimic de ascuns.

■

Mult s-a minunat tot portul cînd într-o bună zi a văzut pe American bînd cafea turcească pe bordul iahtului Comisiei Europene a Dunării, iar pe

fată jucînd tenis pe terenul de sport, în fața Palatului Comisiunei.

Un fapt banal și fără importanță, ar zice străinul care niciodată nu s-a oprit la poarta Dunărei.

Dar cine a debarcat măcar un ceas aci, pe limba asta îngustă de pămînt, înțelege prea bine importanța și raritatea cazului, eveniment unic poate în protocoalele Comisiunei și în viața micului port cosmopolit de la gura marelui fluviu.

Americanul și fata lui primiți la Comisie...

Minunea asta se comenta în felurite chipuri. Era o favoare deosebită. Se trecea o barieră, se nesocotea o tradiție, se călca un protocol.

Nimeni din afară nu putea pătrunde în Comisie.

Stamati, nedumerit, auzind de cinstea neașteptată ce i se făcuse fratelui său trimise băietul la fugă după Logaridis. Simțea nevoia să-l consulte. Și amîndoi plecară în grabă spre Palatul Comisiei să cerceteze cazul la fața locului.

De pe cheu se vedea ca în palmă pe puntea iahtului.

Vaporul Comisiunei, *Carlus Primus* [1], sau cum i se zicea pe scurt : *Comisionu*, alb ca o lebădă, plutea acostat în fața Palatului.

Numai de două ori pe an, primăvara și toamna, venea aci regulat, cu delegații Statelor la gura Dunărei, pentru ședințele plenare, ținute după protocol, cu toată solemnitatea cuvenită, după care urma banchetul tradițional.

Tot timpul iahtul sta la Galați, ancorat în fața Bursei, sau plimba cu rîndul pe delegații Comisiunei și familiile lor. Avea un salonaș cochet, cabine cu tot confortul și un bucătar excelent, francez, foarte priceput în meseria lui.

Pe puntea curată, lustruită, în jurul unei mese, trei oameni ședeau de vorbă, îngropați în niște fotolii adînci, englezești. Erau la vremea cafelei, la taifas și la fumat.

În mijloc, Americanul cu pipa lui scurtă între dinți. În dreapta, cu fesul roșu dat pe ceafă, sta delegatul otoman, scoțînd pe nări fumul unei țigări egiptene, piperat parfumată. În stînga, inginerul-rezident, c-o havană veritabilă între degete.

Chivork Saradunghian, consul general la Galați, era și delegat în Comisia Dunărei.

Turcia lui Abdul Hamid [1] măcelărea pe armeni, dar tot dintre ei își alegea diplomații. Chivork era scund, buhăit, măsliniu ; un corb bătrîn, cu niște ochi mici, vicleni, cari sclipeau prin sticla ochelarilor.

Diplomatul negustor era băgat în toate afacerile dunărene.

Grecii nu aveau delegat în comisie, dar își făceau prin el toate interesele.

Legenda Americanului îi ajunsese la ureche. Sub pretextul unei plimbări, venise cu familia, să pipăie singur terenul.

Carbyz, fiul delegatului, era un lungan deșirat, făcuse „Roberts-Colegiu", liceul american din Stambul, fiind destinat și el diplomației orientale.

---

[1] *Carlus Primus*, vaporul fostei Comisii Europene a Dunării, se află astăzi pe Dunăre, în apropierea Căpităniei portului Galați, fiind transformat în hotel și restaurant.

[1] Sultanul Turciei Abdul Hamid II (1876—1909) a dezlănțuit groaznice masacre împotriva armenilor în anii 1895—1896. Întreaga domnie a sus-numitului sultan s-a caracterizat printr-o cruntă teroare, atît în Armenia, cît și în Bosnia, Herțegovina și Macedonia. El a fost înlăturat de mișcarea junilor turci (partid înființat în 1908) și încarcerat la Salonic.

Cele două fete mari erau gemene : Zarui și Aighenuș ; oacheșe, cu nasul adus în formă de plisc. Umblau totdeauna la fel îmbrăcate : jachete verzi, berete roșii. Băieții le porecliseră : „Cei doi papagali".

Pe puntea iahtului rămaseră numai bătrînii serioși, gravi. Chivork făcuse un semn discret băiatului să ia fetele și să le conducă în parc ; spera să rămînă singur cu Americanul, ca să-l descoase cum știa el între patru ochi.

Domnul Brüll, însă, grăbit, desfăcuse pe masă un imens sul de hîrtie de planuri și planșe.

Șeful, inginer hidraulic, purta titlul pompos de „rezident" ! Pivotul Comisiei ! Cheia și lacătul de la poarta Dunărei erau ținute de jumătate de secol în mîna lui de fier, corect înmănușată.

El, de origină danez, crescut în Anglia, era un bătrîn monumental — capul lui Bismark — fața cărămizie, întretăiată de o rețea fină de vinișoare albăstruie, ca o hartă hidrografică.

Înfățișarea impunătoare, glacială. Ochi albaștri, privire rece, de oțel. Sub masca unei extreme politețe, ascundea o aspră autoritate și cel mai profund dispreț pentru ultimii stăpînitori ai Deltei. Pe vremea turcilor era suveran în toată regiunea asta. Pescarii se închinau la numele lui. „Ce ! ești Brüll ? Ce faci pe grozavul ? Parcă ai fi Brüll !" așa își ziceau cînd se certau între ei lipovenii din baltă.

S-au dus frumoasele timpuri... și rezidentul, deprins să guverneze ca în colonii, era nevoit la bătrînețe să facă mai multă diplomație decît inginerie, în lupta de culise care se ducea în acest vechi teatru internațional, sprijinit numai de proptelele guvernului român ca să nu se prăbușească.

După o serie de explicări tehnice, destul de complicate, rezidentul făcu semn unui marinar din provă.

Un semnal scurt de fluier și o comandă răgușită răsună în postul de pilotaj.

— „*Muiata*" să acosteze în tribord la iaht !

Mouette era o elegantă șalupă de inspecție a rezidentului — un fel de automobil de apă — purtînd un stegulet triunghiular, care fîlfîia în vînt ca un ghidon de amiral.

Rezidentul cobora rar pe pămînt, din turnul lui de fildeș, de unde conducea imensa mașinărie a Comisiei. În oraș nu descindea niciodată. Umbla mai mult pe apă decît pe uscat.

Șalupa țîșni ca o săgeată sub forfoteala helicei. Americanului i se dase locul de cinste, la mijloc, în fundul șalupei, pe bancheta bogat capitonată în pluș vișiniu.

Viteza șalupei nu scăzu decît la gura fluviului : o dragă [1] gigantică lucra adîncind canalul navigabil.

În fața valurilor de apă și nămol, vînzolite într-un huruit asurzitor, supte și debordate de tuburile dragei, Americanul văzu clar o imagină de mult rămasă uitată în fundul minței sale.

Se văzu copil, mus pe o dragă primitivă, desculț, cu brațele goale, cu părul năclăit, împotmolit în noroiul clisos pe care cupele dragei îl scotea scrîșnind din fundul apei.

Zadarnic căuta bătrînul să șteargă din minte icoana copilăriei, care îl chinuia stăruitor.

---

[1] *Dragă* — instalație plutitoare pentru săparea sub apă și înlăturarea materialului săpat.

Rezidentul, ocrotindu-şi capul sub o cască de plută colonială, asemenea unui explorator saharian, arăta întinderea bancului de nisip care forma bara ce tindea să astupe gura fluviului.

C-o superbă mîndrie, descria lupta dîrză ce trebuia dusă zilnic, ca să învingă formidabila forţă a naturii, care ameninţa cu închiderea canalului de navigaţie. Trebuiau prelungite digurile în larg şi intensificat dragajul ; lucrări amînate mereu din lipsă de fonduri.

— Şi totuşi opera trebuie continuată cu orice preţ — sfîrşi rezidentul, cu obişnuita lui peroraţie asupra Dunării — „cea mai importantă arteră care taie în două continentul, unind Orientul cu Occidentul... drumul civilizaţiei şi al comerţului... *véritable mer en marche vers l'Orient*...[1]"

Americanul, care asistase absent la toate explicările date, simţi că se cuvine să deschidă şi el gura. Puse o întrebare banală asupra chipului cum lucrează dragele de tip nou. Rezidentul, neobosit, începu o nouă serie de explicări tehnice asupra dragelor moderne.

Faima Americanului se răspîndise în aşa proporţii, că ajunsese să-l preocupe şi pe rezident, om pozitiv, ponderat şi neîncrezător. Fără să-şi dea pe faţă planurile ce le clocea, profită de vizita delegatului otoman.

Explicările date erau mai mult ca să pipăie terenul, să tenteze şi să dezlege limba Americanului mut şi opac.

*

Stamati şi Logaridis se plimbau pe cheu spionînd de la distanţă toate mişcările. Mîndria pe care o simţeau în fundul sufletului lor pentru

[1] O adevărată mare în drum spre Răsărit (fr.).

onorurile făcute Americanului era înăbuşită de o teamă vagă, grija de a nu-l scăpa din mînă.

Nu putuse auzi nici o vorbă, dar văzuse de la distanţă hărţile şi planurile desfăcute pe masă, urmărise drumul şalupei de inspecţie pînă la gura canalului. Simţeau că ceva grav se pune la cale. Degeaba n-a fost chemat Americanul la Comisie.

— Tu ce zici ? întrebă Stamati pe înţeleptul portului care tăcea îngîndurat.

— Mie nu-mi place. Nu-i lucru curat. Se clocește ceva aici. Trebuie să fim cu ochii pe el. Te pomeneşti că-l încurcă în lucrările Comisiei... să împrumute... ori să ia el în antrepriză facerea digurilor... Mai ştii în ce mîini cade...

— Eu nu pricep ce caută să se bage Comisia în afacerile noastre ! izbucni încruntat şi neputincios Stamati.

*

Pe terenul de sport al Comisiei, un grup de tineri jucau tenis, în cămăşi de mătase, pantaloni albi şi pantofi speciali, cu pingele de azbest.

Evantia, în mijlocul lor, surîzătoare şi zglobie. Avîntul jocului o rumenea, făcînd-o şi mai atrăgătoare. Toţi ochii îi urmăreau mişcările. Privirile lacome se lipeau parcă de braţul ei gol, care mînuia racheta cu graţie şi siguranţă neîntrecută. Lumea se întorcea de la plajă. Mulţi se opreau în drum, privind cu mirare şi admiraţie spre locul de sport.

Cîteva fete din lumea bună trecură repede, cătînd geloase pe sub gene spre jucători. Una mai îndrăzneaţă izbucni :

— Cu ce neruşinare se agaţă negroaica asta de gîtul bărbaţilor !...

Alta adăogă indignată :

— Cînd te gîndești că noi cari suntem născute și crescute aci, încă n-am călcat pe terenul Comisiei, și pocitura asta neagră, venită de cîteva zile...

O doamnă consuleasă, poreclită de băieți „Doamna Moralescu“, șopti unei nepoate care nu se mai sătura privind :

— E nostimă negreasa, dar e complect lipsită de pudoare !

Atina Ziside se opri brusc pe trotuar, cu ochii țintă la locul de sport. Cu mîna își apăsă pieptul, ca să-și stăpînească galopul inimei. Nu-i venea să creadă. Visa ?

Era chiar el : Alfons al ei care învîrtea surîzător racheta sub nasul obraznic al fetei.

— Asta-i culmea ! Ce falșitate! murmură printre dinți și trecu înainte mîndră, cu sprîncenele încruntate.

Atina era o brunetă picantă, c-un veritabil profil grecesc. Vanitatea și cochetăria o împiedicase să se plaseze încă.

Proclamată „Regina frumuseței“ la cîteva baluri, nu se împăca ușor cu ideea că poate fi detronată așa de repede. Rece, măreață, privea pe toți de sus. Nu vibra niciodată. Calcula numai.

Un ofițer o numise „Virgina fără inocență“.

Mult timp oscilase între marină și diplomație. La urmă se hotărîse și, după o abilă manevră, reușise să capteze pe un francez, care avea dubla calitate de marinar și diplomat.

Situația și titlul îi măgulea[u] vanitatea.

Alfons Briquet, mărunțel, vioi, cu mustața aurie, galică, fusese secund pe un vapor de marfă, dar la Comisie avea titlul pompos de „cancelier“ pe lîngă căpitanul de port.

Cuprinsă de un fel de disperare, Atina vedea cu ochii prăbușirea tuturor planurilor și iluziilor ei.

Dezastrul general venise pe negîndite, într-o clipă. Iuți pasul, ducîndu-se întins la Penelopa Marulis, să-și spună tot paraponul ce-o ardea.

Jos, în săliță, înainte de a urca scara, își aruncă ochii în oglindă. Se opri, îngrozită. Arăta foarte rău. Fanată complect. Ochii înroșiți. Obrajii tăiați de urmele a două mici torente care-i umezise pudra de pe față.

Își scoase grăbită din poșetă pămătuful și rujul ca să se aranjeze puțin.

Plînsese. Explodase de indignare. Îi era necaz că nu se putea stăpîni.

Penelopa Marulis o ascultă tăcută, cu ochii în jos, pe o broderie la care lucra de cîțiva ani. Pe față, nu arăta nimic, deși era chinuită de ideea că Americanul și fata îi scapă din mînă, încurcîndu-i toate planurile.

— Dar pe Fifachi Papagalanis nu l-ai văzut ? o întrebă la urmă.

— Da, l-am văzut umblînd singur pe cheu. Negroaica nici nu se mai uită la el.

După cîteva clipe de tăcere, Atina întrebă, suspinînd :

— Oare ce-o fi avînd negroaica asta că toți bărbații umblă după ea ?

— Ascultă, dragă, și crede ce-ți spun eu : toți bărbații sunt la fel, porci și lacomi... zise apăsat și convingător Penelopa Marulis.

Leoaica, mergînd spre plajă, își întîlni soțul tocmai în fața Palatului Comisiunei. Conul Tudorachi, răsucindu-și o țigară, sta de vorbă cu perceptorul Marcu.

— Ei, văzuși ? Ce-ți spuneam eu ? Au pătruns și în Comisie. Se lăfăiesc ca la ei acasă. Iaca ce în-

seamnă să fii american ! Iaca ce însemnă puterea banului !...

— Bine — făcu domnul Marcu — dar n-a intrat singur, a fost omul poftit...

— Apoi tocmai de asta turbez de necaz ! zise șeful. Care va să zică eu, autoritatea de stat, funcționar superior, vechi în serviciu, stau ca vițelul la poartă, iar un venetic se bucură de favoruri și onoare...

Un fluier lung răsună în postul de pilotaj. O flamură albă c-o bulă roșie se înălță la farul mare : „Vase de război în vedere".

Pilotina de serviciu se dezlipi de ponton și se îndreptă spre gura Dunării, ca să întîmpine navele ce se zăreau proiectate pe linia orizontului.

Toată lumea de pe cheu își îndrepta ochii spre larg.

Pale de fum cenușiu pluteau suspendate în azurul cerului.

— Să știi că-i flota noastră, Tudorachi, făcu Leoaica emoționată.

— Da' bine, domnule, că s-a hotărît și escadra română să mai vie încoace, să ne mai ridice și nouă prestigiul, să ne afirmăm suveranitatea, mă înțelegi, națională, față de străinismul de aici...

CAPITOLUL VI

Marea era potolită. O briză de travers [1] se menținea încă îndărătnică, stricînd linia de front a navelor în larg.

Cînd apăru[ră] fluturînd la catargul vasului-comandant trei stegulețe colorate, semnalul așteptat : „Libertate de manevră !", toată lumea răsuflă ușurată.

De patru zile și patru nopți se învîrtea escadra în jurul Insulei Șerpilor. Manevre, tir, lansări de torpile. Încordați, nedormiți, ofițerii și echipajele cătau lung în direcția gurilor Dunării, spre portul salvator. Toți așteptau în taină deschiderea porților paradisului visat.

Linia de front, brusc ruptă, vasele, gîlgîind pe coșuri nori negri de fum, își măreau viteza întrecîndu-se în goană ca să atingă mai repede limanul așteptat.

Ca de obicei, la urmă, în coada coloanei, venea și nava-școală, bătrînul *Mircea*, legănat domol, cu pînzele în vînt, ca o pasăre albă, uriașă, cu aripele întinse, plutind la orizont.

[1] *Briză de travers* — vînt ce bate perpendicular pe bordul navei.

La pupa, sprijinit de un enorm colac de frînghie cătrănită, noul medic al bordului, doctorul Barbă-Roşie, marinar proaspăt, îşi potrivea binoclul, aşteptînd cu încăpăţînare să vadă „raza verde". Avea ocazia să verifice palavrele lui Jules Verne, în cărţile căruia citise în copilărie despre celebra rază, ce trebuie să apară în clipa cînd sprinceana însîngerată a soarelui se îneacă în apa viorie a mării, la asfinţit.

Şi pentru că făcuse proba că-i „tare de mare" şi nu suferise din prima călătorie, secundul, căpitanul Mincu şi ajutorul său, sublocotenentul Neagu, erau hotărîţi să-l iniţieze pe doctor în toate misterele mărei şi să-l „înmarineze", transformîndu-l din *Homo terrestris* în *Homo navalis*.

Secundul, ajutorul său şi doctorul formau „Trinitatea" bordului : Tatăl, Fiul şi Sf. Duh. Totdeauna nedespărţiţi, în nesfîrşite discuţii. O legătură tainică unea parcă trinitatea asta în care nici vîrstele, nici firile nu se potriveau. Pasiunea pentru cultură şi fermitatea de caracter impunea trinitatea c-un deosebit prestigiu în mica lume a escadrei.

Secundul, Mincu, căpitan cu vechime, era între două vîrste. Părul alb şi musteaţa neagră. Privire sumbră. Om de inimă, de-o nobleţe sufletească pe cari nici unul din şefi nu i-o remarcase.

Vîrsta nu-l schimbase. Păstra aceeaşi structură trupească şi sufletească. Mergea cam crăcănat. Avea un pas nautic, de care colegii făceau haz.

I se zicea în glumă : „Ultimul marinar romantic". Maestru în arta manevrei pînzelor, stîrnea prin porturile Orientului admiraţia corăbierilor bătrîni.

În memoriul personal, ţinut sub cheie de comandant, era notat laconic : „Bun marinar, slab militar. Fire irascibilă, spirit critic, cultură frumoasă ; păcat că îşi pierde prea multă vreme citind cărţi cu totul străine de carieră."

Marinar de rasă, făcuse Şcoala Navală de la Brest [1] şi înconjurul lumei ca aspirant pe *Ephigenia*. Dar la examenul de comandor căzuse din cauza unei aventuri nenorocite şi a unui chef monstru, sfîrşit cu scandal public. Doi colegi, preparaţi de el, reuşise[ră] să pună galonul lat înaintea lui.

Sublocotenentul Neagu, ofiţerul cu cronometrele, băiat „subţire", brunet cu ochi albaştri, avea o figură copilărească. Din şcoală, colegii îi spuneau Bebe. Vorbea puţin, dar citea mult. Timid şi ambiţios. Foarte sensibil, puţin expansiv şi deloc sociabil.

Fire concentrată, imaginaţie comprimată.

Nu-şi găsise încă echilibrul vieţei. Pentru alegerea carierei se certase cu familia. Visase, după vocaţie, să fie marinar ; nu ajunsese decît militar. Ceruse îmbarcarea pe un vapor de marfă care făcea curse regulate : Galaţi-Rotterdam. Neagu era un fel de copil sufletesc al secundului, care-l luase sub aripa lui ocrotitoare din ziua îmbarcărei.

Doctorul era un interesant şi unic exemplar. Uscat, noduros, chel pînă la ceafă ; avea un ciuf rar de barbă roşie şi, sub o boltă craniană socratică, nişte ochi vineţi, tulburi.

Sfîrşise medicina cînd unii din colegii săi erau ajunşi profesori definitivi.

[1] Oraş în Franţa, port comercial şi militar la Oceanul Atlantic.

Cu prestigiul și autoritatea studentului veteran, condusese pe vremuri cîteva mișcări și greve studențești, cari făcuseră mare vîlvă.

Tîrziu, după ce a pus mîna pe diplomă, cînd să-și facă stagiul militar, Ministerul de Război a găsit că-i mai prudent să-l dea la marină, decît la un corp de trupă.

În tinerețe, doctorul își pierduse cîțiva ani în Belgia ; se zicea că fusese un anarhist militar. Cu ce trăise ? Ce făcuse pe-acolo ? Mister.

Acum se potolise, deși rămăsese același om de principii rigide, sectar pătimaș.

Ideile lui sociale nu intrau în cadrul nici unui partid politic. Își crease o doctrină personală pe care o botezase : umanitarism-pozitivist.

Citea mai multă filozofie decît medicină. Natură complexă. Privea lumea c-un profund dispreț de la o suverană altitudine. Discuta cu pasiune, jonglînd cu cinism cele mai îndrăznețe paradoxe.

Și celor care-l găseau că-i mizantrop și înăcrit, le răspundea c-o amară melancolie : „Am ajuns mizantrop tocmai pentru că am iubit prea mult omenirea ; sunt sceptic tocmai pentru că am crezut prea mult în adevăr și dreptate".

Un torpilor, negru ca un bivol, gonit din urmă, trecu vijelios cu botul și nările deschise, adînc îngropate în apă. Și apa spintecată se umfla în unghi ascuțit cu rigle lungi de spumă. Un nor de fum, încolăcit ca un balaur, învălui cernind cîteva clipe albul aripilor lui *Mircea*.

— Ce infecte mașini ! pufni dezgustat secundul. În locul navelor suple, cu forme grațioase, se construiesc asemenea oribile mașini plutitoare !

— Dar mașina ne-a dat viteza. De la carul cu boi la automobil, de la corabie la vapor. Geniul aburului a învins geniul vîntului. Nu trebuie să ne supunem legilor progresului ? întrebă ironic sublocotenentul Neagu, urmărind pe fața mărei coada de spumă lăsată de torpilor în larg.

— Asta nu mă împiedică să constat, răspunse secundul, că, deși tehnica progresează, arta nautică — cea mai veche artă, căci omul întîi a născocit barca și pe urmă carul — scade, se pierde... adică se transformă din artă în știință. Mecanicul ia locul marinarului. Vaporul e o uzină flotantă. Fum, cărbuni, uleiuri și țiței. Meseria, caracterul, vocația se schimbă ; se pierde originalitatea temperamentului naval. Numai pe-o navă cu pînzele umflate în vîntul de la larg înțelegi frumusețea și poezia mărei.

Neagu nu se da bătut.

— E fatală aceeași evoluție pe apă ca și pe uscat : galera, corabia, vaporul — Partenonul, catedrala gotică, zgîrie-nori.

— Stați că vă împac eu pe amîndoi, interveni doctorul Barbă-Roșie. Mă rog, pînă acum frontiera dintre pămînt și mare nu se putea suprima nici în gînd. Iată însă că avionul, care a schimbat ritmul circulației și a scurtat distanțele, zboară la fel pe deasupra apei ca și peste uscat. Pentru el nu există frontieră. El singur anihilează orice barieră dintre apă și pămînt, căci el utilizează „spațiul" constant. Domeniul mărei e amenințat domnilor. Nu se știe cine va stăpîni marea în viitor : marinarul sau aviatorul ?

— E adevărat — întrerupse Neagu — dar e o chestie de timp. Marina nu e o meserie, ci o vocație.

Dacă e drept că avionul anihilează frontiera dintre uscat și apă, nu schimbă vocațiile distincte dintre omul naval și omul terestru. Instinctul popoarelor maritime face ca mai curînd un marinar să ajungă aviator decît un om de uscat să ajungă marinar.

Deodată, doctorul, care se chinuia să învețe a fuma cu pipa după uzul bordului, se ridică în picioare privind nedumerit în larg. Un punct negru apărea și dispărea în zare.

De undeva, din depărtare, se auzea un muget lung, repetat la intervale regulate.

— E geamandura... ne apropiem de gura fluviului, îi lămuri secundul. Ai să vezi acum unul din cele mai grandioase spectacole de natură. Observă culoarea apei. Două nuanțe bine distincte. Suntem în largul mărei, dar plutim deja în apele Dunărei. Vezi, toată suprafața-i albastră pînă la orizont, și numai în direcția spre care navigăm e o bandă lată cafenie, care taie oglinda mărei. Asta-i apa dulce, mîloasă, a fluviului, care trece peste apa sărată și limpede a mărei, fără să se amestece încă. Două domenii, două puteri formidabile ale naturei se întîlnesc aci sub ochii noștri. Fluviul dominator, care n-a cunoscut stavili în cale, și nici o forță nu l-ar fi putut opri, nu-și întrerupe cursul, continuă încă în larg, pînă ce-și pierde și apa și numele în mare. Aci dispare personalitatea Dunărei... după ce a înghițit apa a 130 de rîuri, a scăldat șapte țări și cincizeci de orașe, tăind în diagonal Europa. Așa sfîrșește, ca o ființă însuflețită, bătrînul Danubius, pe care antichitatea îl diviniza, socotindu-l fluviu sacru, fluviu rege. Rinul e romantic, Dunărea e clasică, eternă... sfîrși Mincu, făcînd un gest larg spre gura fluviului.

Doctorul, în picioare, cu capul gol în bătaia vîntului, contempla mut maiestatea naturei.

Un uriaș butoi de fier ancorat se zbătea mugind înfiorător între valuri.

— E geamandura cu sirenă, care marchează bara. Acolo îi limita bancului de nămol adus de apele fluviului, zise secundul arătînd cu mîna spre o pată cafenie ce se întindea pe fața mărei. Dunărea roade, mănîncă malurile albiei sale, sculptează, fasonează, modifică forma scoarței pămîntului pe unde trece, și în drumu-i aduce o enormă masă de nămol, care-i depusă aci pe fundul mărei. Întreaga Deltă nu-i decît pămînt nou adus de apele fluviului. Unde odinioară era apă acum e pămînt locuit. Și depunerile sunt în așa proporții încît Delta înaintează în mare cu zeci de metri pe an.

— Asta înseamnă că într-o zi Delta se va uni cu Insula Șerpilor, întrerupse doctorul.

— Desigur, după cîteva mii de ani. Acum, ca să mențină deschis canalul de navigație, omul trebuie să lupte în permanență cu natura. Dacă nu s-ar scurma continuu fundul, în cîteva zile omul ar fi învins de natură.

— Se vede Sulina în prova ! tună de sus, din catarg, glasul marinarului de veghe.

Viziunea portului, adusă de cuvîntul magic, pe care toți îl așteptau, sculă în picioare toată lumea la bord.

— Sulina !... se vede !... Sulina !... își spuneau unii altora, și o bucurie copilărească cuprinse mulțimea care ieșea pe punte, să prindă cu ochii lacomi liniuța neagră a uscatului ce tremura în zare.

Mircea, aplecat pe-o parte, lovit cadențat în coaste de-un pleoscăit domol, aluneca ușor spre portul care-și scotea încet capul din apă, apărînd ochiului în depărtare haotic și confuz.

La asfințit, cerul roșu, de foc. Linia uscatului devenea portocalie în aureola unui vast incendiu. Părea că arde Delta cu imensele păduri de stuf în zare.

Înapoi, pîcla serei înnegrea treptat fața apei întunecînd orizontul. Și, în depărtarea ștearsă, numai ochiul farului, veghind neadormit pe Insula Șerpilor, clipea misterios.

În rada largă și pustie, o mică brigantină [1], cu linii elegante, își potrivea pînzele desfăcute ca niște aripi albe, să-și ia zborul în larg.

Aproape de intrare o masă enormă, ca un gigantic monstru antediluvian, se profila straniu pe roșul cerului. Era o navă-colos, una din marile *drage* cari scurmă zilnic fundul mîlos al mărei la gura fluviului.

În lumina scăzută a serei se deslușea încă bine cînd *Mircea,* strîngîndu-și pînzele, trecu printre cele două faruri, verde și roșu, puse de strajă la capetele digurilor de la gură.

— Hai sus, pe puntea de comandă, se vede portul mai bine, zise secundul, oferindu-i doctorului un binoclu de mare distanță.

Pentru că întîia dată intra pe gura Dunărei, doctorul privea atent înainte, să prindă de la prima vedere culoarea locală a Sulinei.

Prin lentilele binoclului vedea în față deschis, neted, canalul navigabil, și deodată îi reveni în

[1] *Brigantină* — mică navă cu pînze trapezoidale (*brigantine),* cu două catarge și o singură punte.

minte citații, frînturi de versuri uitate din copilărie :

„Fluviu e un drum care merge."

Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulbere...

Și te dă la Dunăre
Și bea apă tulbure...

*

Pe ecranul cerului se proiectau catarge și coșuri ; corăbii și vapoare, de-a lungul malurilor dormeau ancorate, priponite cu frînghii groase de sîrmă.

Pe-o limbă de pămînt joasă, îngustă, între fluviu și baltă, se înșirau casele aliniate la rînd. O moară de vînt își învîrtea cadențat în aer brațele obosite. La nord, păduri nepătrunse de stuf, la sud, banda nesfîrșită a plajei, cu valurile dunelor de nisip în zare.

— Peisagiu olandez, pronunță scurt doctorul.

— Exact, aprobă secundul. Aceleași condiții. Teren plat. Mlaștină. Cota zero. Nivelul mărei. Privește orașul. Trei străzi lungi, paralele cu malul fluviului. A patra e în baltă ; i se zice Sahara, din cauza nisipului depus ca să țină țînțarii la distanță. Iată orașul văzut ca în palmă. Observă că mai toate casele sunt din lemn.

— Și în caz de incendiu ? întrebă doctorul.

— Nici un pericol, incendii nu se pomenesc aci, pentru că societățile de asigurare nu asigură casele de lemn. Poate e singura comună urbană care nu are post de pompieri. În cazuri rare servesc marinarii noștri și pilotina *Petrel,* care are o pompă cu aburi.

— Dar ce-i clădirea asta colosală, în disproporție cu restul orașului ?

— Palatul Comisiei Europene a Dunării. Impunător, monumental, ca reședința unui guvernator din colonii. Casele din jurul lui sunt locuințele funcționarilor superiori de la Comisiune. Vezi ce vile cochete, îmbrăcate în iederă și glicină ? Panouri de verdeață, boschete, alee plantate, parchete de flori, terenuri de sport... toate cu simetrie, tăiate geometric. Curățenie, ordine, confort englezesc. O insulă, un petic de civilizație în pustiul primitiv al Deltei !

Mircea urca încet pe canal împotriva curentului, așa de-aproape de cheu, încît de pe puntea lui se vedea pe ferestre pînă în fundul caselor.

Doctorul privea confuz la defilarea neîntreruptă a lanțului de cafenele, birouri și consulate, care se înșirau de-a lungul cheului, jos.

Munca în port încetase ; era ora întoarcerei de la lucru. Lumea forfotea. Prin ușile deschise scăpau vaiete de arcuș, țipete de armonică, chiote primitive, cîntece pescărești, glasuri răgușite de rachiu și umezeala mărei.

Cîteva batiste fluturau pe la ferestre. Multe perechi de ochi, ascunși după perdele, pîndeau mersul domol al vasului.

— Sulina asta e unul dintre cele mai originale puncte de pe glob, reluă secundul.

Doctorul își întoarse capul spre el, concentrîndu-și atenția.

— Da, da, să nu te miri. Ai să te încredințezi îndată. Mă rog, mai există pe fața pămîntului o asemenea situație ? Ascultă : Debarci aci, într-un port românesc. Mergi în lungul cheului, pe strada

întîia spre Palatul Comisiunei, și deodată te oprești în loc. Strada-i barată. Un gard de lemn, văpsit în verde, îți închide drumul. Rămîi, aș putea zice, ca vițelul la poarta nouă, dacă poarta n-ar fi foarte veche, cam de vreo șaptezeci de ani [1]. Mai este vreun oraș în lume în care o stradă să fie tăiată de-a curmezișul de un zaplaz, ce slujește drept frontieră, despărțind două state ?

— Cum două state ? întrebă nedumerit doctorul.

— Desigur... două state. Uite, în dreapta zaplazului e România, în stînga e Comisiunea Europeană a Dunării. Observă culorile celor două steaguri : în dreapta gardului fîlfîie tricolorul românesc ; în stînga e steagul Comisiunei : alb cu bande albastre și roșii, cu cele trei litere : C.E.D.

— Așa-i... ciudat lucru, se minună doctorul.

---

[1] Comisia Europeană a Dunării a luat ființă după războiul Crimeei, prin Convenția de la Paris, din 30 martie 1856, conform articolului 10. Confirmată, cu sarcini lărgite, prin Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1879, cuprindea cîte un reprezentant din următoarele state, dintre care unele neriverane : Turcia, Rusia, Austroungaria, România, Germania, Franța, Italia, Marea Britanie. Sediul comisiei a fost la Galați și Sulina. Dacă la început a avut un rol pozitiv, întrucît a limitat pretențiile Turciei și ne-a dat libertatea de navigație, mai tîrziu, menținerea acelei comisii, care ne fusese impusă în timpuri vitrege, știrbea suveranitatea țării noastre, asigurînd marilor state capitaliste neriverane rolul principal în controlul asupra navigației pe Dunăre. A fost desființată în 1939. În 1948, prin Convenția de la Belgrad, s-a înființat Comisia Dunării din care fac parte : Republica Socialistă România, U.R.S.S., R.S.S. Ucraineană, R.P. Bulgaria, R.S.F. Iugoslavia, R.P. Ungară, R.S. Cehoslovacă. În 1960 a aderat și Austria. Sediul noii Comisii a Dunării a fost un timp la Belgrad, apoi la Galați. Din 1954, sediul comisiei este la Budapesta.

— Iată, gardul acesta verde e frontiera. Rubiconul[1] modern. Suveranitatea română rămîne la poarta verde. Autoritățile locale nu pot pune piciorul pe teritoriu Comisiunei, care se bucură de neutralitate — privilegii moștenite din vremea regimului capitulațiilor turcești.

— Cum, și pentru că are steag propriu, Comisia este socotită stat ? întrebă doctorul.

Secundul îi răspunse prompt :

— Desigur ! Ne găsim în fața unui stat independent, stat-miniatură, dar un stat autonom, cu cele trei depline puteri :

Face legi.

Judecă.

Execută.

— Stat în stat, adăugă Neagu, făcînd haz de nedumerirea doctorului :

Două săbii într-o teacă,
Doi stăpîni în țară săracă.

— Dar ce rost mai are Comisia asta ? întrebă doctorul din ce în ce mai încurcat.

— Pe vremea cînd Turcia nu putea și Rusia nu voia să întrețină gura Dunării deschisă navigației, după războiul din Crimeea, s-a alcătuit provizoriu o Comisie Europeană pentru lucrări tehnice, ca Marile Puteri să-și poată trimite vapoarele la Dunăre să încarce grîul românesc, de care aveau nevoie. Noi, ocupînd Dobrogea, am intrat în stăpînirea gurilor Dunării, moștenind pe turci. Azi Comisia nu mai corespunde împrejurărilor, e o alcătuire arhaică, un anahronism, o excepție fără precedent, unică pe glob. Deși provizorie, vegetează încă, doar nu degeaba s-a zis că nimic nu-i mai

[1] Rîu care în antichitate despărțea Italia de Galia Cisalpină. Azi : Rugone.

permanent decît un provizorat. Populația pestriță de aci, indigeni și străini, o privesc cu respect și sfială. O luptă surdă durează, de jumătate de secol, între autoritatea națională și cea internațională.

— Să fii nevoit să trăiești aici... trebuie să fie oribil ! zise doctorul.

— Desigur, că de plăcere nu locuiește nimeni aci. Căci nimeni nu se expune să fie supt gratuit de țînțari. Nevoia sau setea de cîștig i-au adus pe toți aci în Deltă. Totuși, viața acestui mic port cosmopolit e originală și interesantă. Are un farmec și un pitoresc deosebit. Este unicul loc în țară unde găsești adevărata viață de port. Celelalte porturi ale noastre nu sunt decît orașe. Sulina este numai port, nu are oraș. Toată populația se hrănește din viața portului. De altfel, nici nu are nimic comun cu restul țărei. Aci e o viață de colonii. Comerțul levantin atrage aventurieri din toate semințiile, cari se perindează pe aci ca să pescuiască în apa tulbure a Dunărei. Un mozaic de rase. Toate neamurile, toate tipurile și toate limbile. Mica lume a acestei instituții — Europa în miniatură — cu decoruri, culise și protocol, are o viață aparte. Este un cerc închis, impermeabil, perfect etanș. Comisia se ține la distanță, ascunzînd, sub masca unei exagerate politeți, slabul contact cu mulțimea indigenă, în sînul căreia se găsește provizor debarcată aci, la poarta Orientului.

— Echipaj la posturile de sosire !...

Comanda răsunătoare a ofițerului de cart[1] taie brusc firul discuțiilor. Toți ofițerii își luară locurile obișnuite pe punte.

[1] *Cart* — serviciu zilnic (de la 2 la 4 ore), făcut la bordul unei nave de către o parte din echipaj, sub conducerea unui ofițer.

Secundul trecu la postul de manevră a ancorei.
Neagu, la ordinele comandantului.
Doctorul, fără nici o treabă, rămase izolat.
Bandula[1], aruncată cu dibăcie, ca o granată de mînă, căzu departe pe uscat.
Mașina stopase, dar corpul greoi al lui *Mircea* alunecă încă de-a lungul cheului negru de lume.
— Funda ![2] și ancora se rostogoli în huruitul lanțului pe nară[3], pînă se opri cu gheara înfiptă în patul de nămol pe fundul Dunării.

*

Se cunoscură într-un chip așa de comic, încît îi bufnea rîsul pe amîndoi de cîte ori își aducea[u] aminte.
Era una din acele diminețe albastre, vesele, cari, nu știu de ce, nu se mai șterg din minte.
Primele săgeți ale soarelui ce iese din mare aprind în inima noastră flacăra bucuriei de a trăi.
Căci vîntul din larg ne biciuiește pielea, ne înfierbîntă și face parcă să clocotească în vine sîngele care hrănește corpul și întreține viața.
Departe, o corabie cu pînzele poleite se proiecta pe linia roșie a orizontului.
Aproape de țărm, deasupra marmurei fluide a mării caline, un stol de pescăruși îmbătat de soare

[1] *Bandulă* — frînghie subțire, lungă de circa 30—40 m. prevăzută la unul din capete cu o mică greutate în formă de pară ; ajută la aruncarea cablurilor și parîmelor grele între nave sau între o navă și malul de acostare.
[2] *Funda !* — comandă marinărească prin care se indică lăsarea ancorei în apă, ancorarea.
[3] *Nară* — tub metalic care se întinde la puntea navei pînă la unul din borduri și prin care trece lanțul ancorei.

se juca în zbor, scoțînd un fel de țipete stridente întocmai ca rîsul omenesc.
O bărcuță, vopsită în culoarea oului de rață, cobora fluviul spre mare.
Era *Puiul*, cea mai mică barcă a bricului *Mircea*. Un marinar în tricou vărgat, cu bereta pe ceafă, cu picioarele goale, se opintea trăgînd la lopeți. În fund, la cîrmă, un ofițer și un caporal ședeau gravi, ținînd cu mare atenție pe genunchi niște cutii de lemn.
Neagu, ofițerul însărcinat cu hărțile și cronometrele bordului, venea la uscat să-și facă observațiile astronomice pentru calculul orei adevărate a locului.
Tocmai la gură, lîngă farul verde, barca s-a oprit. Cutiile de lemn au fost scoase pe cheu, cu grija debarcării unor lăzi cu ouă.
Pe cînd Neagu se chinuia, necăjit că nu putea să prindă în lentilele sextantului un soare rebel, jos, în mare, aproape de capul digului, zări un punct negru plutind la suprafață.
Și luneta instrumentului astronomic, ingenios făcută ca să prindă imaginea soarelui deasupra orizontului, surprinse deodată imagina răsturnată a unui splendid trup femeiesc, întins planșă pe apă.
— Ei !... știi că are haz... cine dracu e nebuna ceea care face baie la ora asta ?
— După cum lucește negreața pielei, mă bate gîndul că-i o țigancă, îndrăzni caporalul să-și dea părerea. Și iote cum înoată : ca peștele, domnule !
Și pe cînd Neagu își da șapca pe ceafă, potrivind la ochi luneta, deodată o răbufnire de vînt îi smulse șapca, ducînd-o de-a dura pînă în mare. Zadarnic patru brațe s-au repezit după ea cu gesturi disperate.

— S-a dus, fire-ar... și o înjurătură navală scăpă printre buzele caporalului, care instinctiv își scoase bereta din cap, făcînd-o ghem în mînă.

— Dă fuga pînă la barcă și spune-i timonierului[1] să-mi caute șapca înainte de a cădea la fund.

Dar șapca fusese deja pescuită.

Sirena-Neagră, înotînd în salturi, pusese mîna pe ea și, cățărîndu-se pe blocurile de la piciorul farului ieși la lumină, pe cheu, în mărime naturală.

Tablou. Zăpăceală de ambele părți. Aiuriți ședeau unul în fața altuia. El cu capul gol, ea cu trupul gol; numai în tricoul leoarcă, lipit pe corp.

Și amîndoi deodată pufniră de rîs. Voiau să-și vorbească și nu puteau. Pe ea o apucase un tremur nervos de rîs și de răceală. Apa i se scurgea de-a lungul trupului, căzînd în picături perlate în jurul ei, pe cheu.

Cine era sirena ieșită parcă din spuma mărei! De unde venea făptura asta enigmatică, vibrînd în soare de sănătate și veselie, cu brațele înghețate, răspîndind un miros limpede, curat, de apă de mare?

Pe cheul de piatră ce frigea, sub razele albe de foc care le da dureri de ochi, au schimbat între ei primele cuvinte. Și au stat acolo pînă ce el și-a uscat șapca, iar ea și-a uscat trupul la soare.

Barca s-a întors la bord fără Neagu, care a întîrziat, venind pe jos în port.

A condus-o pe Evantia pînă acasă.

Pe drum, alături, în pas egal, el își întorcea ochii involuntar spre ea și o privea pieziș, sufocat de o

[1] *Timonier* — marinar care supraveghează și ține cîrma *(timona)* unui vas de mare și care transmite semnalele de legătură cu interiorul navei, cu alte vase sau cu coasta.

bucurie violentă. Ea privea mîndră drept înainte, cu o inocentă cochetărie, simțind instinctiv că-i studiată. Parcă o scînteie electrică trecuse, legîndu-i de la prima atingere.

Glasul ei avea un timbru muzical; amestecînd vorbele românești cu cele franțuzești, mlădia accentul pe unele silabe, încîntînd auzul c-o limbă nouă, fermecător de stricată.

Îmbujorați, surîzînd amîndoi de-o fericire nelămurită, s-au despărțit. Și-au strîns mînele cu putere, dîndu-și întîlnire în aceeași zi, după-amiază.

*

Cîteva zile calculele nautice la bordul lui *Mircea* au dat niște rezultate surprinzător de anapoda.

Nopți întregi Neagu n-a putut să închidă ochii. Chipul Evantiei, luminat de dulcele ei zîmbet, nu-l părăsea o clipă. În ureche îi suna glasul acela sonor; îl auzea precis. Fiecare vorbă o repeta în minte, căutînd să-i complecteze senzul. Trăia tot timpul în prezența ei. Cu binoclu, de pe puntea vaporului, îi spiona casa. Urmărea orice mișcare. Uneori se scula noaptea să vadă dacă-i luminată fereastra camerei dinspre cheu, unde o știa că doarme.

Scăpat din frîul strîns al școalei, Neagu, ca un mînz slobod, zburdase în primul an îmbătat de sentimentul libertății. Se credea bărbat, se lua la întrecere cu cei mai tari în stricăciunile de marinar consumat, deși nu era decît un copil timid.

O aventură nocturnă la Smirna, cînd era să fie înjunghiat, un scandal la Pireu, unde a fost arestat, îi crease din prima călătorie o reputație rea în ochii șefilor. Căci disciplina rigidă a bordului nu înțelegea că tinerețea, cu sînge fierbinte, avea nevoie

de destindere, că provizia de forță și sănătate din viața monastică pe apă trebuia cheltuită pe uscat, în porturile în care vaporul făcea scurte escale.

În fond, însă, Neagu aducea un suflet proaspăt, candid, aspirînd la marea, unica iubire, care singură dă preț vieței.

El trebuia să-și închidă cu zece lăcăți în inimă taina iubirei lui. Spiritul dominant al bordului era o crudă ironie împotriva oricărei sentimentalități — slăbiciuni nedemne, pentru un om tare.

Trebuia să se ascundă. I se părea că fiecare îi citește pe față ce are el în suflet. Era un sentiment nou, care-i tulburase inima naivă. Evitase totdeauna legături mai strînse și flirtul chiar — pacea armată sau amorul pulverizat, cum se spunea la bord — i se părea un joc periculos și imoral.

Știi cum începe, dar nu știi cum sfîrșește. Fugea instinctiv de strălucirea care nu da căldură și mergea cu judecata pînă la capăt, încătușat de un fel de răspundere morală pe care o avea de-acasă, insuflată din copilărie.

Și deodată căzu... el căruia nici o femeie nu ajunsese să-i umple inima și mintea...

Cum se insinuase în el așa de abil, fără să bage de seamă, iubirea asta care-l robise complect ? Nu era în fața unei dorinți. Era chiar amorul unic, profund cu toată sclavia lui ? Fiecare întîlnire era o baie de fericire. Uneori, tulburat, căuta să reflecteze. Dar nu se mai putea opri. Avea s-o urmeze pînă la capătul vieței...

Sensibilitatea bolnăvicioasă, mîndria și ambiția îl ținea[u] în rezervă față de lumea în care trăia izolat sufletește.

Colegii, în bătaie de joc, îl porecliseră[ră] „Locotenentul Bonaparte".

CAPITOLUL VII

O casă de piatră, acoperită cu olane, în fața debarcaderului — vechea cazarmă turcească — fusese transformată de un ofițer gospodar în Cercul Marinei Române.

Cîteva camere serveau de locuințe ofițerilor burlaci.

Într-o sală mare era instalată popota, înzestrată c-un biliard de ocazie, monumental, dar șchiop ; o pianină dezacordată ; cîteva reviste ilustrate ; un joc de șah și altul de table — jocul de cărți nu era permis decît în zile mari, la balurile cari aveau loc de cîteva ori pe an.

Numai cîteodată se așternea pe postavul biliardului o mușama împărțită în careuri numerotate. O ruletă în miniatură se învîrtea zbîrnîind în palpitația unor jucători savanți, cari voiau să-și verifice combinațiile unui calcul de probabilități.

În căutarea unei rețete matematice, cei mai mulți visau cîștiguri fabuloase, chinuiți veșnic de mirajul ruletei de la Monte-Carlo.

În grădinița din față, în mijlocul unui careu de flori anemice, între două arhaice tunuri reformate, un catarg înalt și putred se menținea încă falnic,

sprijinit într-o armătură de cercuri de fier și frînghii de sîrmă.

Tradiția se respecta cu sfințenie.

De la răsăritul soarelui pînă la ora asfințitului, culorile românești fluturau în vîrful catargului.

Tot în locul acela se înălțase altădată steagul cu pajura marei Împărății Rusești, care înlocuise pe vremuri flamura roșie cu semiluna albă a Sublimei Porți.

„Trebuie să ne afirmăm prestigiul și suveranitatea noastră aci la gurile acestui fluviu internațional !..." cică spusese dîrz un mare bărbat de stat român [1], cu prilejul conflictului avut cu rușii, cînd s-a tras un obuz în vaporul *Olga*, care intrase în port, nesocotind carantina românească.

Și vorbele rostite odinioară se repetau de atunci în toate ocaziile solemne și de cîte ori se întețea zăzania între autoritățile cari se ciocneau adesea în conflicte de atribuții.

Balul Crucii Roșii, dat la Cercul Marinei, era un eveniment anual. Faima lui trecea de limitele Deltei. Venea lume multă din Galați și Brăila. Surprizele de cotilion se comandau direct la București. Cît despre muzica militară și ofițerimea garnizoanei Tulcea, erau oarecum obligate să ia parte, cu toate că existau unele fricțiuni între cele două garnizoane vecine.

În Sulina, unica garnizoană de marină, nu exista nici un ofițer de uscat. Și cînd se întîmpla vreunul în trecere, pleca repede, scandalizat de lipsa disciplinei. Marinarii umblau ca la ei acasă. Înlocuiseră săbiile cu bastoane, tunicile, cu sacouri descheiate, și cizmele, cu pantofi albi de tenis.

[1] Este vorba de Mihail Kogălniceanu (1817—1891), care în calitate de istoric, om politic și diplomat a apărat interesele țării noastre la gurile Dunării.

Împunsăturile dintre cele două elemente ale armatei nu ajungeau să destrame legătura de solidaritate și spiritul de corp, pentru un sprijin reciproc între forțele de apă și cele de uscat.

Din cauza relațiilor delicate cu personalul Comisiei Europene, balurile din Sulina căpătau oarecum un caracter oficial, respectîndu-se un anumit protocol diplomatic.

Se cereau calități de atenție și tact ca să împaci pe toată lumea, căci după o veche tradiție democratică, trebuiau invitați și agenții caselor de comerț din port, fără deosebire de naționalitate și religie.

Era nevoie de o femeie distinsă și abilă, care știa să primească, să facă onorurile casei.

Comandantul Bazei Navale de la gura Dunărei, om instruit și manierat, foarte ocupat cu partea tehnică a meseriei, avînd și mania invențiilor — lucra la o torpilă ce trebuia să-i aducă glorie și bani — trecuse frînele în mîna soției sale.

O mînă fermă, făcută anume parcă să conducă un regat, se mulțumea să guverneze cu tact și energie o mică garnizoană.

D-na comandor Otilia Latiș, care se oprise la limita de vîrstă (40 de ani), fără să mai avanseze deloc, se ținea bine. Dacă talia n-ar fi trădat-o, rămînea aceeași femeie frumoasă, cu bucle negre, cu ochii și dinții sclipitori.

Pentru că avea pronunțate dispoziții de rotunzime, ofițerii o poreclise[ră] : „Turela comandantului".

Cronica locală de provincie îi menținea o bună reputație, și pentru că de la o vreme o pasiona

numai amorul altora, patrona, fără interes personal, tot comerţul secret şi sentimental din cercul ei, dirijat cu artă, după un protocol desăvîrşit.

„Une femme de tête" [1] i se zicea cu admiraţie în lumea bună.

Sub ochiul ei vigilent, urmau de o săptămînă pregătirile la Cercul Marinei.

Tot localul era pavoazat cu stegulete adunate de la vapoarele din port. Trei bărci cu ramuri de stejar fusese[ră] aduse din pădurea de la Letea. O echipă de marinari împletea ghirlande de frunze, o altă echipă îşi tocise pantalonii frecînd în genunchi podelele salonului cu ceară de lustruit.

Portul era în plină sărbătoare.

La sfîrşitul campaniei de instrucţie, toate unităţile navale se concentrau la gura Dunărei, în vederea manevrelor şi a inspecţiei generale.

Lumea se agita pe cheuri. Marinarii cu gulerele albastre, umpleau cîrciumile şi cafenelele. Ofiţerii familişti, sub ochii încruntaţi ai vameşilor, cutreierau magazinele şi se aproviziona[u], tocmind mărfuri aduse fără vamă.

Ofiţeraşii proaspeţi, hoinăreau în cîrduri prin mahala, cu ochii pe la ferestrele cari păstrau încă zăbrele de fier, pentru liniştea şi siguranţa înţelepţilor orientali.

Cînd apăru la catargul vasului comandant, înainte de apusul soarelui, prima flamură de semnalizare, toţi aşteptau transmiterea ordinelor de serviciu sau de manevră, dar se anunţă spre executare la vasele militare din port un ordin neaşteptat :

„Toţi ofiţerii, afară de cei de cart, vor fi prezenţi la serata ce are loc la ora 9, la Cercul Marinei !"

[1] „O femeie cu judecată" (fr.).

Veseli, gălăgioşi, ofiţerii tineri se înghesuiau prin cabinele strîmte ; se ferchezuiau în faţa oglinzilor ; se ciondăneau de la săpunuri, brice, *gilette*-uri şi pudră. (Simţul de proprietate pe bord scade simţitor între indivizii cari trăiesc de-a valma, într-un spaţiu restrîns, după forme sociale apropiate de comunism [1].)

Plictisiţi, sceptici, ofiţerii bătrîni îşi arătau, după obicei, nemulţumirea, bombănind pe înfundate :

— Poftim... serată... bal cazon... obligator... de asta ne arde nouă !

— În armată şi petrecerea e din ordin, zise c-o acră ironică doctorul Barbă-Roşie, aruncînd enervat zarurile în cutia jocului de table.

— Lasă, doctore, mergi cu mine la bal, doar faci parte din marea familie militară, îi vorbi căpitanul Mincu, resemnat şi filozof.

— Bine, dar ce să fac eu acolo ? N-am dansat în viaţa mea.

— Nu-i nimic, parcă eu am dansat... şi doar în Şcoala Militară am avut profesor de dans, care ne punea note. Fiind obligat să merg la baluri, am făcut şcoala lumei, am învăţat să observ. Salonul e ca şi scena. Dacă ai spirit de observaţie, şi ochiul format, petreci ca şi la teatru. Căci în fond balul nu-i decît un teatru erotic, pe care ni-l prezintă viaţa socială. Dansurile primitive, baletul sălbaticilor ca şi dansurile moderne, cu gesturile, mişcările în ritmul muzicei, îmbrăţişarea în văzul public, frecarea trupurilor dau aceeaşi iluzie teatrală, nu sunt decît elementele unei piese erotice. Iar toaletele de gală, rujul şi fardurile, cari azi rectifică na-

[1] Termenul de comunism, folosit aici cu sensul vulgar, acreditat de ideologia burgheză — de colectivitate care trăieşte în devălmăşie — n-are nimic comun cu orînduirea comunistă.

tura, nu fac decît să înlocuiască tatuajul strămoșilor noștri. Numai forma se schimbă, fondul e veșnic același. Crede-mă că n-ai să regreți ! Balurile de aci sunt interesante și originale. Le cunosc bine, am trăit atîția ani în acest minuscul lupanar cosmopolit...

Cercul Marinei, pus în legătură cu dinamul crucișătorului, era feeric luminat. În grădinița din față străluceau pomii, subit înfloriți de mulțimea lampioanelor multicolore.

Sub ochiul comandantei de garnizoană, căreia nimic nu-i scăpa din vedere, un stol zglobiu de ofițerași spilcuiți, pudrați și înmănușați, se agita la intrare, conducînd cu grație lumea spre biroul furierilor, transformat cu stîngăcie în camera de toaletă.

Parasca, o rusoaică îmbujorată, fata de la „Hotelul Internațional", angajată special, făcea pe garderobiera, ajutată de-o cameristă, baba Marghioala, spălătoreasa marinei.

Invitații veneau pe rînd, după categorii : funcționarii, comerțul, diplomații și la urmă Comisia Europeană.

Cel dintîi, ca de obicei, apăru conul Tudorachi, vameșul, în ținută de ceremonie, solemn, într-o redingotă înverzită, lungă pînă la genunchi, răspîndind o aromă puternică de naftalină. Leoaica, într-o rochie bogată de tafta *taupée* [1], avea cerceii și broșa la fel, montate cu pietre antice de topaz.

— Bravo șefule ! ca totdeauna, ești primul reprezentant al autorităților românești ! îl întîmpină un căpitan hazliu.

— Vai de mine, domnule căpitan, mai e vorbă?... aici nu-i chestie de petrecere... e o datorie de

[1] De culoarea cîrtiței (fr.).

onoare, națională, pot zice. Ca bun român, trebuie să fiu prezent, ca la un ordin de serviciu. Doar Marina Regală Română ne mai ridică prestigiul și ne afirmă suzeranitatea aici între străini, în orașul ista „cos-mo-tolit" — aici șeful se încurca regulat, de cîte ori pronunța cuvîntul cosmopolit.

Din lumea comerțului sosi devreme domnul Kohen, într-un smoching strîmt, rămas din tinerețe, de cînd nu i se dezvoltase încă pîntecile. D-na Blanșa Kohen, sub povara unei mari cantități de bijuterii, într-o rochie de mătase azurie, își expunea decoltajul unui piept foarte bogat. Pe carnea albă și grasă străluceau boabele unui colier de perle. Pe fiecare deget, cîte două-trei inele montate cu briliante, rubinuri și smaralde.

Kohen ajunsese celebru cu ocazia unei călătorii a regelui Carol I pe Dunăre. Primarul, pe debarcader, îl prezentase ca procurist, iar Kohen se grăbi să adauge și titlul de agent principal la Loteria Regală Română.

„Eu nu joc niciodată la loterie, nici chiar la cea regală", i-a spus regele, cu finul lui surîs.

Lumea a făcut haz de întîmplarea asta, și a scornit vorba că agentul ar fi încercat să-i vîndă regelui un bilet de loterie, asigurîndu-l că-i dă un număr cîștigător.

— Bine, se poate să nu aduceți domnișoarele la serata noastră ?... niște fete așa de drăguțe și talentate... începu să reproșeze comandanta.

— Scuzați madam, răspunse foarte jenat domnul Kohen, e drept că aici se petrece așa de frumos și fără spese... dar vedeți, fetele mele sunt deja „culturale", „muzicale" și „picturoase", dar prea copile încă... s-ar putea cine știe cum să capete „papietație" între atîția domni, ofițeri tineri, frumoși și... știți, e mai bine cu puțină prudență... fără

supărare... și domnul Kohen se pierdu în scuze și complimente.

Dansul începuse, cînd amiralul cu statul său major își făcu apariția. Perechile s-au oprit brusc în mijlocul sălii. Ofițerii au făcut front și lumea civilă s-a înclinat cu respect. Bărbații, solemni în haine negre, se frîngeau în două pe cît le permitea coloana vertebrală. Femeile, în toalete bogate, cu brațele și umerii goi, se aplecau în reverențe grațioase.

Amiralul, grav, marțial, c-o venerabilă barbă albă resfirată pe piept pînă la placa decorațiilor, traversă ceremonios salonul, ca la o inspecție generală. După cîteva strîngeri de mînă, se așeză în fundul sălei, în mijlocul notabilităților.

Și dansul reîncepu.

Înăuntru căldura era apăsătoare.

Gulerele, înțepenite de scrobeală, începură să se moaie. În atmosfera sălii de bal plutea un miros înțepător, care se suia la cap : amestec de parfumuri tari, sudoare și naftalină.

O parte din lume ieșea în grădinița din față, ca să respire aerul curat și rece care adia dinspre mare.

Cu toată scînteierea lampioanelor printre crengile pomilor, rămînea prin boschete destulă umbră, colțuri tăinuite pentru perechile cari căutau locuri ascunse, ferite de lumină.

Doctorul și Mincu nu dansau, nu se amestecau în lumea balului ; sprijineau cu spatele ușile salonului, observau, comentau și criticau pe șoptite. Și cînd simțeau nevoia unei reflecții mai tari, ieșeau în grădină, la răcoare, continuînd discuția liberi, în gura mare.

— Ce bogată menajerie, zise pedant doctorul. Ce variate specii de mamifere...

— Un adevărat ghiveci internațional, adăugă Mincu.

— Unde mai poți găsi într-un spațiu așa de restrîns, un asemenea amalgam ? Ce bizar amestec de rase, tipuri, limbi și trepte sociale ! O parodie de bal diplomatic ! Oamenii oficiali și gravi, cu masca zîmbetului fals pe buze, dau mîna cu aventurierii și escrocii, barcagiii de ieri, milionarii de azi. Toată lumea asta are pentru noi dispreț și teamă, ca față de niște ocupanți cuceritori. Suntem doar la poarta Orientului ! În punctul *terminus* al Dunărei, la răscrucea căilor mondiale de comerț, se întîlnesc toate neamurile : o mahala a Levantului. Și doctorul sfîrși, declamînd cu patos : „Oraș de vînzare !... Nu-ți lipsește decît un cumpărător !...“ a zis Iugurta [1] părăsind Roma.

Era tîrziu și Americanul cu fata lui nu apăruse încă. Lumea aștepta cu nerăbdare să-i vadă. Era cel mai de senzație număr din programul seratei.

Felurite șoapte începură să circule prin colțuri. „Vine, ori nu vine Americanul ?“ Amfitrioana era îngrijată. I se încurcau planurile. Enervată, pierzîndu-și răbdarea, făcu un semn discret către consulul elen.

Intervenția avu efect. După cîteva minute, consulul, la braț cu Evantia, apăru în cadrul ușei. În urmă, se ivi Americanul cu Penelopa.

Apariția lor făcu senzație în sală.

---

[1] Iugurta, Jugurtha (160—104 î.e.n.), rege al Numidiei. S-a luptat împotriva stăpînirii romane, dar a fost învins de Marius. Luat prizonier, a fost dus la Roma la carul de triumf al învingătorului. Sallustius, relatînd războaiele cu Iugurta, îi atribuie unele maxime despre corupția Romei antice.

Evantia, grațioasă, era îmbrăcată cu mult gust, într-o rochie simplă de mătase roșie, armonizînd de minune cu pielea mată de culoarea coajei de castană.

Tatăl ei în haine cenușii.

— Te pomenești că n-are haine negre ! zise unul în glumă.

— Are haz... se poate ? Un om ca el, întors din America, să nu aibă haine negre ?

— Dar așa sunt americanii, originali ; dinadins nu vor să respecte nici o etichetă, nici o ceremonie, zise un ofițer voiajat.

— Cînd ne-a primit, la un congres, președintele republicei, în saloanele de la Casa Albă, erau toți în haine de turiști.

Americanului, după prezentări și plecăciuni, i se făcu loc în cercul protipendadei, între amiral și rezidentul Comisiei Europene.

Toți ochii urmăreau cu admirație mișcările Evantiei. Dansa parcă plutind în aer. Un fel de candoare îi împodobea fiecare gest. Bărbații o sorbeau din ochi, proclamînd-o, în unanimitate, regina balului. Femeile, făcînd ochii mici, o măsurau c-o ascuțită curiozitate, mascîndu-și gelozia prin aprecieri, spuse cu jumătate de glas.

— Vai ce drăguță ! zise una.

— E adorabilă... ce picantă e negresa !... zise alta.

— Ce-o fi avînd drăcoaica asta neagră de se țin toți bărbații după ea ? întrebă o doamnă serioasă, ascunsă după un evantaliu enorm.

— Și fetelor corecte nimeni nu le face curte, zise înțepat o matroană vînătă de pudră și de mînie.

În pauză, cînd muzica încetase, în mijlocul unui grup, Evantia, în roșu, îmbătătoare, radia un farmec femeiesc care făcea pe toți bărbații să graviteze în sfera ei de atracție, ca niște sateliți.

Ofițerii, în alb, o asediaseră. Civilii, în negru, o contemplau resemnați.

— O floare de mac într-un buchet de crini ! zise romanțios și sarcastic doctorul Lascu, privind grupul cu ochii lui de miop pe jumătate închiși.

— O plantă nobilă, exotică, adăogă Mincu, admirînd trupul grațios al fetei.

— Încîntător amestec de eleganță, gingășie și vibrantă vitalitate... un produs de-o specie rară, și doctorul o examina ca pe o varietate ciudată prinsă în lentilele unui microscop.

În salon se auzeau toate limbile, dar franceza, ca limbă diplomatică, predomina, vorbită cu diverse accente orientale.

O brunetă coaptă, văduva unui agent de vapoare, Evredichi Saris, c-o ținută marțială, păstrînd încă urme de frumusețe, traversă de cîteva ori salonul, schimbîndu-și mereu locul, pozînd pentru a fi în bătaia ochilor Americanului.

— I-a pus gînd rău ! șopteau două prietene, urmărindu-i manevra.

— Uite ce ocheade îi trage !... Fără pic de rușine... la vîrsta ei... Și-a pus ochii pe el... îi aține calea, că doar l-o încurca... să-și facă și ea o situație...

În dreptul unei ferestre dinspre stradă, unde mulțimea gură-cască privea în salon cu nasurile turtite pe geam, consulul elin dicta grav ceva unui tînăr, care lua note pe un carnet.

Jak Măgură, un imberb deșirat, într-un sacou verzui, c-o bogată coamă de păr roșu, artistic zburlită, era reporter la o gazetă din Brăila și corespondentul unui ziar de tiraj din Capitală. Venise

anume să ia un *interview*, date biografice și fotografia Americanului.

— Colega !... colega !... se auzi dintr-un grup de ofițeri o voce ascuțită de femeie.

Și o persoană în negru, de sex nedefinit la prima vedere, se desprinse din grup.

Domnișoara Pampi Fotis, excentrică, nedescifrabilă, făcea o stranie impresie. Băiat sau fată ? Te întrebai privind-o cu atenție de la brîu în sus. Cap masculin, ten mat, tunsă *à la garçonne* [1]; în sacou de catifea de o croială băiețească, fără sîn și fără șolduri, cu mîinile în fundul buzunarelor, cu țigara în colțul gurei, scoțînd fumul pe nări, părea un licean ștrengar.

I se zicea Palicarachi în cercul ofițerilor, în care flirta fără să aibă în special vreo preferință.

Gurile rele șopteau la ureche o sumă de infamii pe socoteala ei. Complect emancipată, ea nu se sinchisea de opinia publică. Levantină poliglotă, vorbea și scria șase limbi.

Născută în capitala Turciei, făcea ziaristică în Grecia și trăia mai mult la rude, prin porturile românești de la Dunăre.

Pregătea pentru o revistă din Atena o bogată monografie asupra „coloniilor" elene din România.

La bal venise în exercițiul funcțiunei, înarmată cu blocnotes și stilou, să culeagă impresii și informații asupra Americanului, întors, după 40 de ani, în sînul coloniei elene de la gura Dunării.

*

Persoanele marcante, serioase, pentru care dansul nu mai avea nici o atracție, ieșiră la răcoare într-un boschet de liliac.

[1] Băiețește (fr.).

Comandanta, căreia nimic nu-i scăpa din vedere, făcu semn unui marinar stîngaci, în mănuși albe de ață. După cîteva minute, fu adus căzănelul argintat cu sticlele de șampanie, puse la frapat. Grupul format în jurul Americanului se mărea pe nesimțite.

Avocatul Zalău, poreclit Dulău, un tînăr deputat de Tulcea, în picioare în fața amiralului, vorbea cu patos :

— Delta, d-lor, e o Californie neexploatată... Bogății în stare latentă... trebuie puse în valoare cu orice preț...

Cei cari ședeau pe de lături și nu îndrăzneau să se apropie, își lungeau numai gîtul, prinzînd cu urechile ciulite silabele cari cădeau ca niște perle pe coarde de aur, într-o muzică divină.

Inginerul rezident asculta, zîmbind cu ironie. Amiralul zise cu gravitate :

— Navigația pe canal ar fi compromisă prin secarea Deltei.

Inspectorul pescăriilor expuse pedant teoria cu geneza Deltei. Fund de mare care nu poate fi utilizat decît pentru pescărie. Secarea este o utopie a dovedit doctorul Antipa.

Deputatul, economist, susținea că-i cel mai fertil teren și nu-i trebuie decît capital străin ca să ajungă grînarul Europei.

Deși părerile erau împărțite, toți se întîlneau la aceeași idee fixă.

„Capital, capital străin să ne fecondeze... trebuie să fim fecondați și... nu vin d-lor... nu vor să vie... de ce nu vin capitaliștii să ne fecondeze ? ...Ce-i de făcut ?"

Și unii se încruntau, privind c-un fel de necaz la Americanul care tăcea chitic. Se încercase el să zîmbească, dar nu reușise.

Muzica rări tactul, pînă se opri obosită. În pauză, un căpitan de marină, întîrziat, se ivi în ușă șoptind unui camarad :

— Ti ! ce odor *di femina !* și nările începură a-i vibra nervos.

Apariția lui făcu senzație în sală... Elegant, mlădios, statură puternică, umeri lați și talia fină. Profil de medalie. Nasul acvilin. Părul castaniu, buclat și pomădat.

Și el, c-o lenevie grațioasă, cu gesturi studiate, făcu doi pași, oprindu-se pentru a scormoni sala magnetizată. Ochiul scînteietor, privire sigură și fără greș. Un vultur care-și alege prada planînd deasupra unui stol de vrăbii.

Buzele fine, cari schițau o umbră de ironie, deodată se destinse[ră] într-un surîs dulce, voluptos, și privirea-i ascuțită se topi într-o lucire catifelată — descoperise o veche cunoștință.

Se îndoi într-un salut ceremonios. Cîțiva pași legănați și, ca un seducător gentilom de altădată, își curbă talia depunînd cu respect un lung sărut pe mîna fină ce i se oferea c-o grație molatică.

Și doamna, flatată în tulburarea ei c-a fost aleasă dintre toate, vorbea îmbujorîndu-se, cu șoapte întretăiate de jumătăți de suspine.

— Doctore, vino în salon, șopti Mincu, ai să vezi un tip interesant : Angelo Deliu. Cuceritorul. Unicul exemplar pe care-l posedă marina noastră.

Și cei doi prieteni se așezară pe o banchetă lîngă ușă, ca să urmărească manevrele de explorare ale căpitanului poreclit de camarazi : „Marchizul de Priola".

— Deliu este tipul amantului de profesie, veritabilul seducător, *l'homme à femmes* [1], începu Mincu. Femeile îl admiră, își pierd mințile. Camarazii îl invidiază. Bărbații însurați se tem de el și evită să-l recomande nevestelor. E un om periculos. M-am întrebat adesea ce calități deosebite are omul acesta ? Care-i secretul artei lui ? Prin ce se deosebește de toți ceilalți ? E adevărat că orice mișcare a lui e studiată, mersul, îmbrăcămintea, vorba, totul atrage și fascinează...

— Cunosc tipul... un abil actor de melodramă.

— Da ! însă un desăvîrșit artist. Arta lui cucerește.

— Cred — zise doctorul — că pe cuceritorul de profesie nu-l face croiala hainei și nici un artificiu de calcul. Asta nu se învață. Se nasc unii c-un fel de grație animală. Numai înfățișarea lor ademenește ochii femeilor.

— Dacă ai cunoaște — continuă Mincu — viața și aventurile lui Deliu, ți-ai rectifica teoriile. Toată preocuparea, întreaga lui forță vitală nu-i îndreptată decît într-o singură direcție. Nici o altă țintă nu are în viață — o pasiune de colecționar. Nimic altceva în lume nu-l interesează. Și e un om fin, inteligent și curajos. E gata să-și riște viața pentru o bonă durdulie, ca și pentru o prințesă de sînge. În fața femeii pe care o dorește, nici un scrupul, nici o piedică. Trebuie să-și ajungă scopul cu orice preț ; înfruntă orice primejdie. Nu există datorie, onoare, carieră, morală. Nimic sfînt. Complect liber. Tot ceea ce pe alții îi reține, îi face prizonierii conștiinței, pentru el nu sunt decît prejudecăți. Fără să se poată fixa, încearcă, schimbă, continuă și nimeni nu-i poate

[1] Muieratic, afemeiat (fr.).

rezista. Interesant e că tocmai prestigiul unei proaste reputații în societate îi înlesnește reclama și succesul. Se știe doar că lumea disprețuiește pe femeia care schimbă bărbații și admiră pe bărbatul care cucerește cît mai multe femei.

Doctorul, care ascultase gînditor, plecînd de la o veche teorie, ajunse iarăși la undele sufletești, o ipoteză care îl chinuia de cîțiva ani.

— Desigur — zise el — cea mai mare calitate a cuceritorului e îndrăzneala, persistența, voința. Căci în fond aci e o luptă. Unul cucerește, învinge în paguba altora. Sunt suflete de pradă. Sunt oameni de acțiune și oameni de gîndire. Calitățile de cucerire, adresa, arta se datoresc unui instinct. Cuceritorul, mai mult decît alții, simte, primește și emană, ca prin niște antene, fluidul, undele sufletești asemănătoare cu cele electrice. Noua ipoteză, oricît de îndrăzneață, mi se pare foarte aproape de adevăr. Se va impune în curînd, va domina știința sufletului limpezind toate fenomenele ce ne par azi așa de stranii, cum e telepatia, sugestia, simpatia și antipatia.

*

Toată noaptea Neagu a stat pironit într-un colț, îmbufnat, absent. Nu vedea din toată sala plină decît pe Evantia.

Ochii femeilor se opreau instinctiv asupra lui. Înfățișarea-i tinerească atrăsese atenția multora și unele chiar manevrase[ră] pentru a se apropia de el, dar aspra și mîndra lui indiferență le ținea la distanță. Deși în fond era măgulit de curiozitatea pe care o deștepta, păstra aceeași atitudine rezervată care atrage și intrighează mai pe toate femeile.

Lumea îl acuza că-i place să pozeze. Vrea să fie original, interesant, și nu-i decît afectat.

Neagu părea că privește distrat vîrtejul perechilor dansînd. Dar el nu urmărea decît o singură pereche. Nu vedea decît două ființe contopite într-una, care se legăna straniu în ceața luminoasă a sălei, în mișcări ritmate, muzicale. Neagu le spiona gesturile, ca să le ghicească gîndurile. Nu auzea șoaptele, dar ochii pe jumătate închiși prindeau orice mișcare.

Rochia Evantiei, în undularea ei, învăluia picioarele lui Deliu, cari se lipeau nervoase de pulpele acele rotunde și elastice. Îi strîngea talia cu atîta dibăcie, încît o ducea pe sus, ca pe o pradă lipită la sîn. În brațele lui, supusă, nu putea să facă decît mișcările pe care voința lui le imprima în cadența orchestrei. Cu fruntea lipită de buclele ei negre, el îi șoptea ceva la ureche. Și ea, topită în voluptatea amețelei, surîdea c-o ușoară cochetărie. Uneori ridica spre el ochii arzători de o candidă îndrăzneală.

De cîte ori treceau în zbor prin fața lui Neagu, el încrunta fără voie sprincenele.

Și dacă privirile se încrucișau, el întorcea ochii c-o indiferență afectată.

— Cum se poate Neagule, la vîrsta ta să faci tapiserie [1] salonului, ca o fetiță de la Sacré Coeur [2] ? Și un căpitan bătrîn îi puse o mînă grea pe umăr.

---

[1] *A face tapiserie* (de la fr. *faire tapisserie)* — a asista fără a lua parte la o petrecere ; a sta pe margine, neluat în seamă ; a pierde timpul.

[2] Numele unui ordin de călugărițe, în Franța, instituit încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Doctorul Barbă-Roşie se apropie cu zîmbetul lui sarcastic :

— Tinerii în genere fac profunda greşală că sunt prea respectuoşi cu femeile. Ei se înşală amar ; nu ştiu că femeile nu cer să fie respectate ; ele vor să fie atacate cu toată îndrăzneala. O babă, ca şi o fetiţă, se bucură la fel cînd îi faci curte sau îi spui un compliment. Asta-i cea mai mare naivitate a tinereţei, de care nu-ţi dai seama decît în vîrsta regretelor. Tinereţea dacă ar şti... bătrîneţea de-ar putea... ce profund adevăr coprind aceste vorbe banale...

Căpitanul Mincu, atras ca de-un magnet, veni lîngă Barbă-Roşie, care privea lumea din sală, ca de obicei, c-un suveran dispreţ, de la o mare înălţime.

— Nu ştiu cine — zise doctorul — a comparat balul c-un cîmp de luptă. Două tabere. Bărbaţii însuraţi, preocupaţi de interese, şi femeile însetate de senzaţii noi, căutînd o evadare, o fugă din realitate. Ei în negru, parcă ar fi toţi în doliu, ele în alb, în roşu, în verde, în toate culorile, vii, ţipătoare. Şi ofiţeraşii aceştia în alb, ca nişte heruvimi fără aripi, pajii aceştia — dintre cari mulţi miroase a iodoform, — după cari femeile îşi pierd minţile, au prestigiu, sunt căutaţi, pentru că amintesc armurile şi broderiile de altădată. Uite la bărbaţii însuraţi ! Vulgari, posaci, îşi spionează nevestele cu coada ochiului. Şi uneori surîd acru. Acasă, de frică să nu le piardă, le ţin sub cheie. Şi aci, în bal, le lasă goale, libere, în vederea atîtor ochi de hoţi cari le pîndesc, gata să le fure. Să băgaţi de seamă la figurile soţilor în momentul plecării din bal. Cu ce cruzime bărbatul îşi scoală de pe scaun nevasta ca să o ducă acasă. Cu ce satisfacţie îşi afirmă el proprietatea ! Şi ea cu ce

regret în ochi îşi părăseşte pajul care a încîntat-o cîteva ore, scoţînd-o din plictiseala provinciei meschine în care vegetează.

— Ia priveşte — vorbi Mincu — ce figură nenorocită face bietul Neagu, văzîndu-şi adorata în braţele lui Deliu !...

— Cine ar putea crede că apariţia acestui om aci în bal, poate stîrni atîta admiraţie, invidie şi gelozie ? Uite colo, în fund, lîngă fereastră, vezi o femeie brună, înaltă ?

— Nu-i urîtă — răspunse doctorul — fixînd-o cu atenţie ; are graţie, dar pare glacială ; dacă aş sta mai mult lîngă ea, sigur că aş căpăta un guturai.

— Te înşeli, nu-i rece deloc, fierbe ; e gata să facă explozie ca o torpilă ; îi lipseşte numai amorsa. E nevasta unui fost pilot. Observă ce privire sumbră are ! Îşi plînge dragostea pierdută. Deliu a abandonat-o, din ordin, fiind mutat la Galaţi. Uite, cu ce ochi asasini îl urmăreşte ! E chinuită de o gelozie feroce.

— Iubirea şi ura sunt două extreme cari se ating, zise doctorul sentenţios. Dintre toate pasiunile, aceea care roade mai dureros existenţa omului e gelozia. În acelaşi timp eşti tiran şi sclav, îndată ce-i inoculat veninul geloziei.

Ca o fiară rănită sta la pîndă Penelopa, în fund, lîngă fereastră. Intrase în sală o dată cu Americanul. Fardată cu artă, într-o rochie neagră de tafta, c-o antică broşe în granate, îşi luase loc în rîndul doamnelor serioase. Rolul de protectoare ştia să-l joace, cu tact şi cu demnitate.

Retrasă, înfiptă, privea aparte, cu ochii mici, lumea strînsă acolo, care se agita c-un zumzet de albine.

Ce meschine i se păreau balurile acestea cu pretenţii diplomatice ! Şi, închizînd ochii pe jumă-

tate, îi apăreau, ca pe-un ecran misterios, vedenii rămase în fundul minţei, din vremea copilăriei...

„Ce bogăţii, ce splendoare era pe atunci la balurile de la Ambasada rusă din Constantinopole !..."

. . . .

Şi cum visa pierdută în amintiri, Penelopa deodată tresări, surprinsă. În cadrul uşei apăru figura lui Deliu. Nu-i venea să creadă. Ştia bine că el nu venise cu escadra în Sulina.

„Cînd a sosit ? Ce frumuseţe bărbătească !"

Şi Penelopa, înfiorată, cuprinsă de un fel de spaimă, simţea cum îi năvăleşte sîngele la inimă. Îi venea nebunie. La asta nu se aşteptase niciodată. Să-l aibă în faţa ei şi să nu-i poată vorbi. Îi venea să se arunce de gîtul lui, să-l înăbuşe cu sărutări. Sta pe cărbuni. Dar nu se putea clinti din loc. Era osîndită, paralizată ; trebuia să rămînă ţintuită acolo toată noaptea. Atîţia ochi o spionau.

Deliu, cu recea lui mîndrie, aruncă priviri în sală, fără s-o vadă. Sau se făcea că n-o vede. Asta-i teribil...

Penelopei îi făcuse altădată plăcere reputaţia de cuceritor a lui Deliu. Era mîndră, auzind de aventurile lui şi de femeile pe cari le înhămase la carul lui de triumf. La început, cînd fusese aleasă, ea simţise bucuria reuşitei la concurs. Dar după scurt timp ajunsese la accese de gelozie sălbatică.

— Ce pereche potrivită ! şopti o doamnă de lîngă ea, privind la Deliu, care dansa cu Evantia, în admiraţia tuturor.

Strînşi, lipiţi, zburau într-un vîrtej nebun. El, puternic, înalt, se înclina uşor, c-un fel de graţie în mişcări.

Ea, delicată, mlădioasă, se atîrna lipindu-se de el, cu respiraţia tăiată, cu ochii închişi.

Privindu-i, Penelopa simţea o durere fizică. De cîteva ori îl fulgerase c-o privire încruntată, pe cînd trecuse prin faţa ei. El n-o văzuse. Sau se făcuse că n-o vedea ? Frîntă în orgoliul ei, Penelopa simţea că-i vine ameţeală în atmosfera înăbuşitoare a sălei.

*

Plecase singură de la serata Cercului Marinei. Zdrobită, căzu pe pat, îşi băgă capul în perne, plîngînd cu sughiţuri. Nu putea dormi. Cum închidea ochii, o vedea pe Evantia în braţele lui Deliu. Imagina, halucinaţia asta o tortura.

În febra în care se zbătea, îşi punea întrebări crude, la cari îi era frică să răspundă.

Cum, să fie adevărat că el n-o mai iubeşte ? A părăsit-o pentru totdeauna ? S-a săturat de ea ? A îmbătrînit ?... S-a făcut urîtă, şi el nu se mai uită la dînsa ?... Adică un om ca el să-şi pună mintea cu un copil ca Evantia ? Dar poate nu-i ceva serios... Totuşi, cum găseşte el o plăcere să sfîşie inima femeii care-l iubeşte cu patimă ?

Şi deodată îşi aduse aminte de o expresie citită într-un roman de senzaţie : „Fiară adorată".

Aceste două cuvinte le repetă prelung, şuierător, într-un rînjet de furie înăbuşită.

Întinsă, cu mîinile sub cap, cu ochii în tavan, a rămas pînă s-a luminat de ziuă. Nu mai putea sta în pat.

Se sculă, îşi spălă ochii, şi se apropie tiptil de camera în care dormea fata. Stăpînindu-şi bătăile inimei, apăsă uşor pe clanţă, crăpînd uşa puţin.

Fata dormea fericită, cu surîsul ei inocent pe buze. Şi sînul ei tînăr, abia format, dezgolit, se mişca în ritmul respiraţiei.

Penelopa se simţi insultată de tinereţea fetei. Închise încet uşa la loc şi se întoarse cu faţa spre oglindă. Era palidă, ofilită, cu cearcăne mari la ochi.

Ce, n-a fost odată şi ea ca fata asta ? Dar cine se uita pe atunci la dînsa ? Era o copilă. Numai după ce s-a copt, cînd avea trupul împlinit, a început şi ea să placă bărbaţilor.

Cum poate copila asta să aibă aşa pretenţii la vîrsta ei ? Ce obrăznicie ! Să-şi pună ochii pe un om ca Deliu.

I se părea ceva absurd, monstruos. O fată ca asta să-i fure amantul. Ideea superiorităţei o înverşunase. Tremurînd, cu ochii în lacrimi, se zbătea prin cameră, desfătîndu-se parcă în ura ce o înăbuşea.

Toată ziua a stat închisă în casă, cu gheaţă la cap. Numai spre seară a ieşit singură, să ia aer de mare, făcîndu-şi obişnuita plimbare pe cheu.

*

Evantia a dormit bine pînă la amiază.

Voioasă, uşoară, fragedă, a plecat seara spre plajă, să-l întîlnească pe Neagu, după obicei.

Unde era el ? Nu se vedea nicăieri.

O vagă nelinişte o cuprinse. Simţea că încearcă s-o înţepe un ghimpe de mustrare : Ce indispus era Neagu la bal ! Păcat că nu-i place şi lui să danseze. Şi ea a jucat ca o nebună. Toată lumea o admira dansînd cu Deliu.

„Ce cavaler desăvîrşit ! E un tip interesant !"

Nu, lui Neagu nu-i plac balurile. Şi ea cum s-a antrenat aşa la dans... nu trebuia nici ea să danseze, dacă lui Neagu nu-i place...

Desigur că el e supărat. Are dreptate. Cum să-l împace ?

Şi Evantia, sub culpa-i închipuită, simţea o dorinţă de sacrificiu, fără să ştie sub ce formă putea să-i dovedească iubirea ei supusă.

Un ofiţer apăru venind dinspre far. Evantia mări pasul. Deodată se opri pe loc, nehotărîtă. Nu era Neagu...

Căpitanul Deliu venea direct înspre ea.

Surprinsă, stînjenită, nu ştia ce să facă. Încotro să apuce ?

— A ! ce surpriză ! o întîmpină Deliu, cu şapca în mînă, învăluind-o în graţioase şi banale complimente. Ce fericită întîmplare să întîlnesc pe Sirena-Neagră singură. Turbanul pe care-l porţi e adorabil, parcă ai fi o prinţesă din *O mie şi una de nopţi*. Şi fără să-i ceară voie, se întoarse s-o însoţească.

Fata, roşie de emoţie, măgulită şi sfioasă, păşea cu stîngăcie alături de el, fără să poată deschide gura. După cîţiva paşi se opriră ca să privească la un vapor care intra în port.

— A ! făcu Deliu c-o falşă exclamaţie : ce bizară coincidenţă !

Evantia, curioasă, îşi întoarse capul.

Dinspre port venea Neagu ; de la far, Penelopa. Cam la egală distanţă, aveau să se întîlnească în acelaşi punct.

Evantia, surîzătoare, ieşi înaintea lui Neagu.

Penelopa se apropie fulgerîndu-l cu ochii încruntaţi pe Deliu, care-i sărută mîna cu o politeţă exagerată.

— Trebuie să-ți vorbesc. La noapte, la farul verde — îi șopti Penelopa, șuierînd cuvintele.

— Unde ai fost ? întrebă cu naivitate fata ; te căutam pe tine și am întîlnit pe domnul Deliu, care m-a acompaniat pînă aici.

Neagu răspunse sec :

— Am fost de serviciu. Abia acum am scăpat.

Și toți patru o luară agale spre port.

— Să lăsăm copiii înainte ! zise Deliu cu aer protector. Și după cîțiva pași, prudent, se despărți, cerîndu-și scuze că trebuie să intre la pilotaj. Penelopa apucă alt drum, avînd să treacă pe la o prietenă.

Singuri. Fata își ridică ochii spre el, învăluindu-l într-o privire drăgăstoasă. Neagu era rece, posomorît.

— Ce ai ? Nici ieri nu erai dispus ; ai stat toată noaptea la bal încruntat. De ce n-ai dansat ?

— Pentru că ai dansat tu și pentru mine.

— Recunosc, îmi place dansul la nebunie, dar nu știam că...

— Mai cu seamă — o întrerupse el — cînd ai un cavaler ca Deliu. Nu-i așa ? Cum îl găsești ?

— Joacă admirabil ; pare un om de lume, interesant și manierat.

— Da. E foarte apreciat de femei...

*

La pîndă, după perdea, Penelopa spiona în lungul stradei întoarcerea fetei. Și cînd o văzu apărînd, senină, neștiutoare de furtuna stîrnită în jurul ei, Penelopa, roasă de suferință, simți că un nou val de mînie îi tulbură vederea.

Candoarea și cochetăria firească a fetei, luau în ochii ei un aer de trufie, care o întărîtă pînă la disperare.

„Ia uite la ea !... ce tupeu !... ce aere de prințesă !... Să nu turbez ? Și cînd mă gîndesc că eu am scos-o în lume... Asta-i teribil !... să încălzești șarpele la sîn !..."

Și Penelopa trecu în fața oglinzii ; își șterse c-un colț de batistă ochii înroșiți de plîns, își pudră ușor obrajii palizi și intră în camera fetei, hotărîtă s-o înfrunte, fără să se compromită.

Cu aerul unei femei plină de experiența vieței sociale, Penelopa începu calm, c-o falșă dulceață în glas :

— Ascultă, fetițo ! Îți vorbesc ca o mamă, spre binele tău. Nu-i frumos ce faci. O fată abia intrată în lume trebuie să fie mai rezervată.

— Cum ? Ce am făcut ? întrebă copilărește Evantia, fără să înțeleagă bine ce vrea să i se spună.

— Tu nici nu-ți dai seama — și buzele subțiri ale Penelopei schițară un zîmbet răutăcios — asta nu se face ; să dansezi toată noaptea c-un singur cavaler și a doua zi să ieși cu el pe cheu, să te afișezi în ochii lumei. Tu ești o copilă încă ; nu știi ce-i viața în societate.

— Ce sunt eu de vină, dacă lui i-a plăcut să danseze numai cu mine ? zise fata enervată.

— A ! Vei fi crezut poate că te-o fi plăcut ? o întrerupse Penelopa, c-un acces de rîs strident. Ei, asta-i nostim... Prea te-ai grăbit, fetițo ! Cum îți închipui că un bărbat ca Deliu o să-și piardă vremea cu o fetiță proastă ca tine ? Ce, ți-a spus ceva ? Ai curajul, vorbește ! Nu fă pe ipocrita... Ce ai cu el ? Te place ? Te iubește ?

— Poate... răspunse fata, dîndu-și capul pe spate și înfruntînd-o cu ochii scînteind în lacrimi.

Penelopa își descleștă fălcile, apăru o clipă albul dinților, parcă voia s-o muște și, scoasă din fire, izbucni desfigurată de furie :

— A ! nerușinat-o !

Și ca o lupoaică turbată se repezi la fată, care se trase un pas înapoi.

În momentul acela Americanul, atras de zgomot, intră pe ușă.

Fără nici o vorbă, se puse între cele două femei gata să se încaiere.

Și apucîndu-și fata de un braț, o tîrî în camera ei, închizînd ușa cu zăvorul.

Evantia, apucîndu-și capul cu amîndouă mîinile, se trînti pe pat și începu să plîngă în hohote.

— Nu mai stau nici un moment în casa asta !

— Ssst ! liniște !... zise bătrînul. Fă geamandanele, ne mutăm imediat la hotel, pînă ce vom găsi o casă.

Penelopa fusese apucată de un acces de isterie. Se potoli după ce sparse o oglindă și o cană mare de sticlă.

A doua zi, cînd Stamati veni de la Galați, își puse mîinile în cap. Nu mai cunoștea casa. Musafirii se mutaseră. Nevasta bolnavă în pat.

— Nu permit — striga Penelopa scandalizată — ca o fată stricată să-mi facă de rîs casa mea.

Deși schiță un nou atac de nervi, în fond regreta amar faptele întîmplate, numai din cauză că nu se putuse stăpîni.

CAPITOLUL VIII

Se întîlneau în fiecare zi. Neagu, cum scăpa de la vapor, se ducea întins la Evantia. Fugind de ochii lumei, rătăceau împreună ceasuri întregi, în cîte o lotcă neagră, pe luciul gîrlelor înguste — poteci de apă tăiate prin pădurile de stuf. Se opreau prin luminișul ghiolurilor. Culegeau flori de nufăr, liane și crini fragezi din bogatele grădini de baltă, create dintr-un joc bizar al naturei. Erau singuri, nici o altă suflare omenească nu se simțea în solemna tăcere a pustiului.

Se înfundau într-o lume aparte, fără nici o legătură cu restul omenirei, în mijlocul naturei primitive și misterioase a Deltei.

Se înfiorau uneori privind în apa limpede, ca într-o oglindă fermecată, pădurile de plante care creșteau pe fundul bălței. Mii de felurite gîze speriate se ridicau din păpuriș, plutind ca niște nourași străvezii. Pe sus, caravane de păsări călătoare treceau în zbor spre țările unde înfloresc portocalii.

Într-o seară de toamnă i-a surprins pe plajă o ploaie de prepelițe. În timpul pasajului [1], aci

[1] *Pasaj* — trecere obișnuită a păsărilor, în anumite epoci, dintr-o regiune în alta.

își fac popasul cîrduri de păsărele cari se adună înainte de a-și lua drumul în zbor peste apa Mării Negre ; zăpăcite de lumina orbitoare a farului, cad ciripind obosite : „Pitpidik... pitpidik..." Furnică pe jos ca niște șoareci de cîmp ; nu pot zbura, și copiii le prind cu mîna.

În fiecare an masacrul ține cîteva zile. Pescarii le pun la butoaie și fac marinată de prepelițe.

*

Într-o zi aurie de toamnă plaja era goală.

În depărtare, tocmai lîngă far, două puncte negre pătau banda netedă de nisip auriu.

În larg, marea calmă, de un verde-închis. La țărm se clătinau molatic valuri mici, destrămînd spuma argintie, ca o dantelă zdrențuită pe nisipul fin.

Neagu și Evantia nu se îndurau să plece. Se desfătau într-o lene delicioasă. Își prelungeau voluptatea ceasuri întregi tolăniți pe salteaua moale de nisip călduț.

Vrăjiți, trăiau în paradisul iubirii, sub stăpînirea acelui farmec amețitor de bucurii intense, care singure fac să simți prețul și frumusețea vieții.

— Ai să răcești.

— Nu... E așa de plăcut !

Și ea își întindea copilărește piciorul gol pînă la marginea apei. Spuma rece a valurilor, suptă de nisipul cald, îi gîdila talpa goală c-o dulce înfiorare. Și fata își ghemuia trupul fraged c-o gingașă mlădiere felină.

Uneori, întinsă, cu brațele goale subt cap, se făcea că doarme, spionînd printre gene bucuria care rîdea în ochii iubitului ei, rămas în contemplare. Și el, cu sufletul pe buze, nemaigăsind cuvinte potrivite, o admira tăcut, cu patimă, c-un fel de pietate. Și cînd nu se mai putu stăpîni, c-o ușoară convulsie a trupului, se aplecă, lipindu-și buzele fierbinți de vîrful piciorușului înroșit de apa rece și sărată a mării.

Tresărind, ea se ridică în genunchi și, cuprinzînd în palme tîmplele iubitului, își alunecă pe obrajii lui degetele, mîngîindu-l ca pe un copil.

Agrafa, care-i strîngea în jurul capului o muselină verde, se desprinse și părul ei lung, negru, care bătea în albastru, căzu în bucle, acoperindu-i curba fină a gîtului.

Neagu, pe cînd sta aplecat ajutîndu-i să-și ridice părul, fără să-și dea seama ce se petrece în el, îi spuse c-un tremur în glas :

— Cum aș putea să te fac fericită ? Asta mă chinuiește mereu.

— Ce copil !... izbucni ea într-un rîs argintiu. Dar tu nu vezi că m-ai făcut deja fericită... pentru toată viața... pentru totdeauna ? !... Ce mă făceam dacă nu te întîlneam pe tine ?...

Neagu îi sorbea cuvintele spuse cu înflăcărare, urmărindu-i mișcările, căci ea vorbea în același timp cu ochii, cu mîinile, cu tot trupul, într-o respirație grăbită.

— Iubirea noastră, spuse el cu gravitate, e una dintre acele legături făcute pe viață... pentru totdeauna... nu se poate să ne mai lipsim unul de altul.

„Totdeauna... toată viața... totdeauna" erau cuvintele care le veneau mereu la amîndoi pe buze, cu ferma siguranță a neștiinței.

Soarele scăpăta oglindit în ghiolurile Deltei — o bombă uriașă încălzită pînă la roșu în furnalul norilor aprinși în asfințit. Marea își schimba treptat culoarea : la țărm bande purpurii, în larg o

pînză violetă, și în fund, pe curba imensă a orizontului, o linie subțire trasă c-un negru de cărbune.

— E tîrziu, să mergem ; nenea Tomiță, doctorul, trebuie să ne aștepte.

Și Neagu se căznea neîndemînatic să-i lege sandalele. Ea, abilă, c-o singură mișcare a degetelor îi înnodă funda cravatei și, lovindu-și cu dosul palmelor șoldurile, ca să scuture nisipul fin furișat în faldurile fustei, se agăță strîns de brațul lui.

Ușori, alergau alături pe placa netedă a cheului de piatră ; fără să atingă parcă pămîntul, alunecau ca-n zbor... tineri... fericiți.

*

În ziua aceea avusese loc o autopsie la spital. Valurile aruncase pe plajă cadavrul unui pescar. Nenea Tomiță, doctorul, își scoase halatul alb, își spălă bine mîinile și se îndreptă spre partea spitalului Comisiunii Europene, unde își avea locuința. Călca greoi, agale, printre spalierii de viță, pe aleea curată, acoperită cu sfărmături de scoici colorate.

Venea de la morga spitalului, întocmită într-o baracă de lemn betonată, văpsită în verde, ascunsă după o perdea de trandafiri sălbatici, în fundul grădinii.

Doctorului îi zicea lumea Patriarhul Deltei. Era decanul funcționarilor români. Purta o venerabilă barbă albă pînă la brîu. Un bătrîn original și blajin. Trup de uriaș, cu suflet de copil. Făcuse medicina la Paris și, abia debarcat în țară, fusese trimis provizor la gura Dunării, unde era nevoie de un medic diplomat, șlefuit în străinătate.

Provizoratul se prelungea de vreo treizeci de ani în șir.

Se zicea că în tinerețe fusese adorat de femei, dar îmbătrînise stingher. Nu se însurase — mărturisea el — din cauza lașității. Gurile rele susțineau că-i avar. Fusese odată surprins acasă, cu ochelarii pe nas, cîrpindu-și singur ciorapii rupți.

Strîngea bani ca să aibă ce risipi nepoții. Mulți îl păcălise[ră] cu bani de împrumut și acțiuni de la diferite societăți, cooperative, opere culturale și filantropice. Patriarhul figura din oficiu ca președinte de onoare în capul tuturor listelor de organizații locale. Un casier dispăruse după ce-l înșelase c-o mare sumă de bani. Unei femei — pe care se zicea c-o iubise el în tinerețe — văduva unui funcționar care se spînzurase, îi făcuse o pensiune pe care i-o trimetea lunar la București, de vreo douăzeci de ani regulat.

Doctorul era un suflet de artist ratat. Condica de consultații de la spital era toată mîzgălită de schițe admirabile, conturate de o mînă abilă și sigură. Meloman pătimaș, fluiera toate operele pe care le învățase în tinerețe. Îmbătrînise exilat în Deltă, așteptînd parcă mereu ceva, o schimbare în viață. Acum nu mai aștepta decît pensia. Să se retragă la Paris era singurul lui ideal. Căci, lucru curios, omul acesta îmbătrînise păstrînd aceeași mentalitate cu care plecase din Cartierul Latin.

*

O cameră imensă — fostă salon de spital — care primea în ferestre din plin toată lumina și aerul sărat al mării, era transformată în birou, salon, bibliotecă, muzeu și bazar de curiozități. Colec-

ționar pătimaș, iubitor de antichități, doctorul adunase și îngrămădise aci o mare varietate de vechituri și obiecte de artă. Divanuri joase cu scoarțe orientale, picturi înnegrite, icoane afumate, stampe vechi, culese de prin cutiile anticarilor de pe cheurile Senei. În rafturi de stejar, se înșirau amestecate cărți de știință, de literatură, teancuri de reviste și ziare venite regulat de la Paris, în cursul celor treizeci de ani de exil.

Panoplii de arme vechi încrustate cu sidef, pipe, narghilele, sculpturi ciuntite, olării zugrăvite, statuete de argilă, vase de alabastru, onixuri și filigrane migălos cizelate, se întîlneau aci de-a valma, într-o artistică neorînduială.

În sînul acestei naturi moarte, în mijlocul amestecului bizar de fărămituri de artă căzute din ruina unor bogății pierdute, doctorul trăia singur, misterios, ca un mag din alte vremuri, stăpînind c-o viziune lăuntrică imensitatea spațiului și a timpului.

În bazarul lui de vechituri petrecea mulțumit, privind c-o bucurie copilărească la acele rămășițe de sforțări omenești, care-l purtau prin tot universul, evocîndu-i o lume fantastică în magica panoramă a trecutului. Ceasuri întregi pierdea el în balconul dinspre mare, cu măturica în mînă, scuturînd cu pietate praful și ațele de păianjen, care legau între ele aceste relicve disparate din epoci și civilizații diferite — epave rămase din naufragiul atîtor lumi pierdute în lunga scurgere a veacurilor.

Cu ochelarii pe nas, doctorul sta înfundat într-un jilț bătrînesc în fața biroului monumental. Făcea triajul unor scrisori vechi, păturite într-o cutie de lemn de piper, încrustată cu arabescuri de argint. Lungiți pe divanurile moi, căpitanul Mincu și doctorul Barbă-Roșie, fumau adînciți în cetirea gazetelor proaspete, aduse de vaporul poștal.

C-un zgomot de explozie, ușa din sală se izbi de perete. Evantia și Neagu intrară gîfîind. Suise[ră] într-o fugă nebună scările „Patriarhiei". Și camera tăcută, solemnă, se umplu deodată de lumina și voioșia sănătoasă a tinereții.

— A ! uite, Patriarhul și-a scos iar bisacteaua [1] amorului, cu trofeele cuceririlor din tinerețe, zise Neagu apropiindu-se curios de birou.

Fata se uita la cărțile și lucrurile răvășite peste tot. Catalogarea bibliotecii, începută de cîțiva ani, nu se mai isprăvea. Patriarhul nu permitea amestecul unei mîini străine în sanctuarul lui.

— Iată — zise Evantia — ce înseamnă să nu fii însurat. O mînă de femeie ar face ordine aici în cîteva ceasuri.

— I-am învățat pe toți, vorbi blajin Patriarhul, să-mi respecte dezordinea. Urăsc slugărnicia. M-am deprins să fiu propriul meu servitor.

— Știi ce se spune, nene Tomiță ? îl întrerupse Neagu. Dacă nu te însori pînă la patruzeci de ani, ai toată șansa să-ți iei bucătăreasa de nevastă.

— Tocmai de asta nu țiu bucătăreasă. Mîncarea mi-o aduce de la spital. Și sunt foarte mulțumit.

Pe cînd Patriarhul ridica bisacteaua amorului, s-o așeze între relicvele păstrate în saltarul bi-

[1] *Bisactea, besactea* — cutioară de lemn, frumos ornamentată, în care se păstrează bijuterii, obiecte de cusut etc.

roului, o foaie îndoită în patru zbură, căzînd în mijlocul camerei.

Neagu se repezi s-o ridice.

— E o scrisoare de amor... Zău că-i o scrisoare de amor ! strigă el ca un copil bucuros în fața unei jucării minunate.

Evantia se apropie instinctiv, cu ochii lacomi cătînd la foaia îngălbenită de vreme, tivită pe margine c-o discretă dungă lila.

— Ne dai voie s-o cetim, nene Tomiță ? întrebă rugător Neagu, care nu-și mai putea stăpîni curiozitatea.

— Mă rog, la dispoziție. Nu-i nici un pericol.

— Să auzim, adăogă căpitanul Mincu, aruncînd jos gazeta.

Și Neagu dezdoi scrisoarea. Cîteva fire de lăcrămioare presate, strînse c-o șuviță de păr căzură jos pe covor la picioarele fetei.

„Dragul meu,

Cu ce cuvinte aș putea să mă exprim ca să-ți descriu disperarea mea, cînd m-am văzut oprită de a veni să cad încă o dată în brațele tale ?

Cu drept cuvînt s-a spus că unde se naște iubirea se naște și durerea.

Nimic nu mă leagă de pămînt decît iubirea ta. Totul în lumea asta mi-i străin, afară de tine.

Iartă-mă că nu am tăria de a-ți ascunde cît sufăr. Nopți albe plîng singură... de fericire... de durere...

Uneori gînduri negre mă torturǎ.

De ce privesc oare cu groază în viitor ?

Cum ? Ar fi oare cu putință ca o asemenea iubire să se stingă vreodată ? Timpul ar putea să distrugă o legătură așa de trainică, făcută pentru toată viața, pentru totdeauna ?

Aștept înfrigurată în fiecare zi scrisoarea ta. Scrie-mi dragul meu, mult, mult... Repetă-mi de mii de ori că mă iubești, că mă vei iubi totdeauna... totdeauna... așa cum te iubește și te va iubi

a ta
S.“

Urmă o tăcere de cîteva clipe.

— Dar știți că nu-i rău scrisă ! zise Mincu, surprins de tonul scrisorii misterioase.

— Cine o fi nefericita asta ? întrebă mișcat Neagu, întinzînd scrisoarea Patriarhului, care ascultase încruntat, cu mîna la frunte.

— Biata femeie ! murmură Evantia, strîngîndu-și buzele, care începuse a-i tremura.

— Pe mine — zise c-un superb cinism Barbă-Roșie — nu mă interesează decît scrisorile frizerilor și ale plutonierilor. Intelectualii scriu toți pe același calapod. E curios cum se aseamănă scrisorile de amor ale lui Napoleon sau Chateaubriand [1] cu ale oricărui student amorezat. Toți scriu la fel. Ce banal și monocord e genul acesta epistolar.

Patriarhul, intrigat, pipăi hîrtia, își șterse ochelarii, examină scrisul, își frecă fruntea de cîteva ori.

Și, încrețindu-și sprincenele, se frămînta zadarnic să-și recheme amintirile din tinerețǎ.

Toți în jurul lui tăceau, așteptînd cu răsuflarea stăpînită.

— Nu mi-aduc aminte, zise el cu necaz.

— Cum, e posibil ? începură cu toții deodată.

---

[1] François René de Chateaubriand (1768—1848, scriitor, unul dintre întemeietorii romantismului francez. Opera lui a fost mult tradusă în românește ; încă în 1839 apar *Atala* și *René*.

— Să uiţi complect o iubire ?
— Să nu-ţi mai aduci aminte de o fiinţă pe care ai iubit-o odată ?
— Să nu-i mai cunoşti nici scrisul ?
— E cu putinţă ?
— Uite un nume de femeie cu iniţiala S. !
— A ! staţi, trebuie să fie Suzana... Una care... şi deodată Patriarhul păli. Îşi aruncase ochii spre firele de lăcrămioare veştede, legate c-o şuviţă de păr auriu.
— Ba nu... nu-i Suzana. Ea avea părul negru. Nu, nu poate să fie ea. E alta... Cine o fi ? se întreba mereu bîlbîind. Ei, dacă nu mi-aduc aminte, ce să fac ? Şi, furios, Patriarhul aruncă scrisoarea cu ciudă în fundul unui saltar de la birou.
O situaţie comică şi dureroasă.
Veselia dispăruse. O tristeţă mută plutea parcă în liniştea care căzuse rece între ei. Şi toţi, pe gînduri, îşi închideau în suflet un sentiment vag de milă pentru fiinţa ceea uitată, pe care o deplîngeau fără s-o fi cunoscut vreodată.
Tîrziu, Patriarhul se reculese şi începu c-un amar regret :
— În viaţă am căutat femeia perfectă, ideală... fericirea complectă... sublima armonie, amorul absolut... de aceea am şi rămas singur acum. O vorbă, un gest, era de-ajuns ca să-mi rateze într-o clipă aripile amorului. Compromisuri în iubire n-am înţeles să fac. Nici pe alţii, nici pe mine n-am ştiut să mint. Iubirii i-am cerut absolutul. Ori tot, ori nimic ! Am avut oroare de scenele urîte de ruptură : mînie, revoltă, imputări, răzbunare, supărări şi împăcări... veşnica alternativă dintre palme şi sărutări. Hotărît, ca în faţa ireparabilului, mă despărţeam fără ură şi fără regrete, atunci cînd simţeam decadenţa sentimentului iubirii, căci pre-

simţeam totdeauna agonia amorului, apropierea sfîrşitului.
— Oricum, e oribil ! De aceea s-a zis că amorul singur poate contopi două fiinţe ca să facă un suflet în două corpuri, şi tot el le poate despărţi — doi străini care niciodată nu s-au cunoscut. Iată ce înseamnă iubirea — zise Mincu — clătinîndu-şi capul încălzit de o romantică melancolie. Suferi, iubeşti, atingi fericirea, juri cu sufletul pe buze, pentru toată viaţa, pentru totdeauna şi... focul scade, se mistuie, flacăra fîlfîie, se stinge, moare. Fumul se risipeşte şi... nimic, nu mai rămîne nimic în urmă... uitare... moarte.
— *Sic transit gloria amoris* [1], pronunţă rar, sentenţios, Barbă-Roşie, care dormita tolănit pe un divan. Şi înviorat, se ridică deodată în picioare, gata să înceapă a-şi desface teoriile lui favorite — marfă destul de veche, pe care el o debita ca nouă şi originală, subt forma unui pozitivism pedant şi cinic : Ce pretenţie absurdă au romanticii naivi, care se pierd în metafizica amorului ! E ridicol să-i ceri amorului mai mult decît poate el să dea. Cine nu ştie că iubirea se distruge prin propria ei ardere. N-am înţeles niciodată de ce se caută o origine supranaturală, ocultă, sacră şi divină amorului, cînd baza lui esenţială e de natură pur organică... nevoie fizică... apetitul instinctului... voinţa oarbă... geniul speciei care cere obligator reproducerea...
— Nu confunda — îl întrerupse Mincu — simpla dorinţă cu pasiunea amoroasă. E o deosebire între om şi moluscă. Numai omului îi aparţine propriu amorul.

[1] Astfel se duce gloria dragostei (lat.), parafrază ad-hoc a dictonului : *Sic transit gloria mundi.*

— Mă rog — îl opri brusc Barbă-Roșie — dar la păsări nu-i o selecție naturală ?

— A ! vrei să vorbești de marile pasiuni amoroase ? Asta-i chestie de temperament. Elementul sufletesc intervine pe urmă, pentru că creierul este direct subt influența glandelor. Suprimă-le și ai potolit imediat cel mai înflăcărat amor... iluzie... minciună...

— Cine poate pătrunde misterul, enigma care unește sau desparte două ființe omenești ? interveni grav Patriarhul. Amorul este cel mai complex dintre toate sentimentele. Nici una din teoriile emise pînă azi nu ne satisface. O exaltare a dorinței și simpatiei ? Maladie ? Beție ? Intoxicație ? Sigur însă că amorul dă cea mai profundă și mai intensă bucurie umană. Și, cine știe, poate lui se datorește avîntul care a ridicat pe om așa de sus, lăsînd în urmă pe toate celelalte animale. S-a zis că foamea și dragostea modifică suprafața pămîntului. Ca să ajungă să guste suprema plăcere, omul a trebuit să cugete, să imagineze, să cucerească, să creeze tot ce-i mare, frumos, bun și generos, ridicîndu-se pe culmile progresului.

— Dar această supremă plăcere — reluă Barbă-Roșie — natura a pus-o cu unicul scop al procreării. Căci în fond numai această plăcere este cauza nașterii noastre. Nu s-a spus, cu drept cuvînt, că o eternitate ține de o secundă de voluptate împărtășită și că în orice febră amoroasă se ascunde dubla natură a omului, care asigură vitalitatea și perpetuarea speciei ? Două glasuri se aud : o dulce melodie îmbătătoare și urletul animalului ce naște. Amorul, puternic și fatal ca și moartea, conține cruzime, violență, căci a iubi înseamnă a zămisli. A treia ființă trebuie să urmeze celor două care, contopite, se consumă, scad, se reduc, dispar prin

chiar faptul iubirii. Natura și-a luat partea. Sentimentul și-a îndeplinit funcțiunea ; fatal se atrofiază, dispare, moare.

— Dar iubirea care leagă cuplul, celula familiei... încercă Mincu să întrerupă.

— Ha ! Ha !... izbucni Barbă-Roșie într-o cascadă de rîs înăcrit. Vrei să vorbești de tragicomedia căsătoriei ? O simplă tovărășie care se leagă dintr-o nevoie socială... se știe... mormîntul amorului... o proptea pusă de morală și religie pentru a sprijini șandramaua socială să nu se prăbușească.

*

Neagu sta lîngă fereastra dinspre mare. Cu ochii pierduți în vag, tulburat, asculta în tăcere. Simțea bine că și el are de spus ceva. Argumente tari, crîmpeie de fraze îi veneau pe buze, gata să le arunce ca niște săgeți în capul lui Barbă-Roșie, tip negativist care profana sentimentul iubirii... sursă de fericire... patima nobilă... idealismul sacru... dar nu îndrăznea să intre în vorbă.

Enervat, se sculă de pe scaun și începu să măsoare în lung camera cu pași mari, apăsați. Și cu mintea încordată, se hotărî să judece rece, cu metodă, pentru a găsi calea care să împace idealul cu realitatea.

Candidă și confuză, fata, într-un colț, cu ochii pe-o carte, făcîndu-se că cetește, asculta atentă și rănită. Era prima dată cînd auzea asemenea teorii savante și crude, care-i sfîșiau visurile primei tinereți.

Patriarhul, cu ochii la o antică pendulă de părete, încheie discuția, ca de obicei, în fața problemelor nedezlegate cu vorbele lui favorite, pe care

le murmura în barbă, fără să ajungă a isprăvi vreodată fraza începută :

— Hei ! *la vie... la vie... c'est la vie...*

Era tîrziu cînd au coborît scările spitalului. Afară, întuneric. O umezeală rece pătrundea pînă la oase. Fata tremura. Neagu o înfăşură în pelerina lui. Mergeau alături, stingheriţi, într-o tăcere apăsătoare, frămîntaţi poate de aceleaşi gînduri. Căci amîndoi simţeau în sufletul lor un gol chinuitor.

Marea suspina prelung spălînd picioarele vechiului dig.

Stelele clipeau înfiorate, gata parcă să se stingă de suflarea unui vînt jilav din larg.

În capătul aleii pustii, subt plopii tremurători care şovăiau despuiaţi de toamnă, s-au despărţit.

Ea a plecat singură, întunecată, cu inima strînsă de teamă în cleştele unei suferinţi mute.

El, după ce a sărutat mînuţa ceea rece, îngheţată, a rămas pe loc, neliniştit, hărţuit de gînduri amare, cu sentimentul vag al unui regret ascuns.

Ghimpele îndoielii îi împungea dureros inima.

CAPITOLUL IX

— Nu mergi cu noi în oraş, mînzule ? întrebă doctorul scoborînd scara vaporului.

— Nu ies, am ceva de scris, îi răspunse cu jumătate de glas Neagu, jenat.

— Ia seama, copile, simptomele sunt alarmante ; boala ta face progrese ; ai început să ne ocoleşti... cauţi singurătatea... semne rele... Îţi urmăresc fazele boalei... să ştii că te ţin în observaţie, ca pe un cobai injectat.

Şi doctorul se opri o clipă la mijlocul scării, ameninţîndu-l cu degetul ca pe un copil.

Rămas singur pe punte, Neagu se mişcă agitat, urmărind nerăbdător mersul bărcei care lăsa o dîră luminoasă pe oglinda neagră a Dunărei.

Un sentiment amar, un fel de ruşine parcă îl făcea să-şi ascundă zbuciumul sufletesc care-l frămînta.

Îi era teamă să nu se trădeze.

Nici celui mai bun prietin nu i s-ar fi putut destăinui.

Cînd barca dispăru, simţi cum îl cuprinde o emoţie ciudată, ca o bucurie copilărească ; rămînea singur, scăpa de apăsarea atîtor ochi care-l pîndeau.

C-o lacomă dorinţă privi pe luciul negru al apei. Îi venea să se arunce peste bord, să-şi taie drum cu braţele şi cu picioarele, să înoate, să zboare pînă la cellalt mal al Dunărei.

Abea se putea stăpîni. Aplecat pe fereastra deschisă a careului luminat, întrebă pe ofiţerul de serviciu care-şi scria jurnalul de bord :

— Nicule, pot lua *Puiul* să fac o plimbare pînă la far ?

— De ce nu aştepţi barca de serviciu, care se întoarce acum ?

— Nu, că vreau să trag singur la lopeţi, să-mi dezmorţesc braţele... E o noapte admirabilă.

Puiul, cea mai mică barcă a vaporului, era legată la scară.

Dintr-o săritură Neagu fu înăuntru.

Îşi potrivi lopeţile, îşi deschise haina, şi din cîteva încordări ale braţelor lui vînjoase fu în mijlocul curentului. Se lăsă pe firul apei la vale, ferindu-se de luminile de pe maluri.

Luna încă nu ieşise. Stelele se oglindeau pe faţa apei, răspîndite ca nişte candele tremurătoare. Barca aluneca uşor, tăind dîrele luminoase ale felinarelor înşirate pe ambele părţi. Pe cheu lumea se mişca în aerul răcoros al serei.

Siluetele se agitau nedesluşite într-un joc de umbre chinezeşti. Neagu vedea fără să fie văzut. Zbura ca o nălucă, satisfăcut că nimeni nu-l putea recunoaşte.

Nu se opri decît la gura fluviului.

După ce legă barca la piciorul farului verde, urcă tiptil pe cheu.

Nimeni.

„Va veni, sau nu ? Dacă nu vine ?"

Sub senzaţia chinuitoare a aşteptărei, se plimba nervos, fumînd. Simţi instinctiv că ceva hotărîtor în viaţa lui trebuia să se întîmple.

Îşi chinuia ochii. Îi făcea mici, strîngînd pleoapele, şi-i deschidea deodată mari, căutînd să străbată întunericul.

Sigur, încrezător, se încerca să distingă umbrele diforme din ceaţa ce învăluia portul ca o pulbere violetă, cernută din tăria stelelor.

Deodată tresări. O umbră părea că se mişcă pe faţa netedă a cheului gol. Un fior îl străbătu şi inima începu să-i galopeze.

Atent, încordat ca un animal de pradă care sta la pîndă, îşi ascuţi auzul, aplecînd capul să prindă cu urechea cadenţa slabă a paşilor din depărtare.

Se uita fix, lacom, înainte. Aşteptă cu respiraţia tăiată. Umbra creştea în forme din ce în ce mai desluşite.

Evantia. Desigur că-i ea. Mersul ei nu-l are nici o femeie. Ca dînsa nimeni nu păşeşte. Parcă nu calcă ; alunecă lin, ca în zbor, abea atingînd pămîntul.

El aştepta încordat. Şi deodată îl cuprinse o sfială ca în faţa unui moment hotărîtor.

Ea îl simţi instinctiv de departe, înainte de a-l vedea. O bucurie şi o spaimă o cuprinsese în acelaşi timp.

— Evantia ! credeam că nu mai vii, zise el ridicîndu-se deodată în picioare, vorbindu-i cu vocea tremurător scăzută.

Ea se opri brusc, speriată. Nu putea să lege nici un cuvînt. Emoţia o sufoca. Zîmbea, jenată.

— Abea am putut scăpa... îngînă ea întretăiat, lipindu-se de el.

Neagu, ghicindu-i tulburarea, o atrase strîngînd-o la piept, tăcut şi apăsat. Trupul ei cald,

plin de fericire şi aşteptare, se lăsă moale în braţele lui.

Înfiorată o clipă, se desprinse şerpuitoare, şoptindu-i ca într-un suspin :

— Hai pe plajă, aici poate să treacă cineva. Cuvintele i se înecau în gît.

Înlănţuiţi, lipiţi unul de altul, păşiră de pe cheul tare de piatră pe covorul moale de nisip al plajei.

El călca apăsat, cu putere ; ea abea atingea inegal pămîntul, săltată de talie la fiecare pas.

Într-un tact grăbit le bătea inima ; gîtlejul sugrumat şi gura uscată ca după o fugă nebună. Neagu simţea cum îl arde trupul ei plăpînd şi fierbinte. Şi deodată se opri în loc. Apucînd-o încordat cu ambele mîini, c-o îndrăzneală de care se sperie o clipă, o ridică în braţe ca pe un copil. Şi degetele crispate simţiră atunci sînul elastic, arzător, mişcîndu-se sub mătasa bluzei. Din părul ei adia cald un miros femeiesc, care-l ameţea.

Lăsat într-un genunchi, el o depuse întinsă pe nisipul moale, care păstra încă o urmă de căldură din arşiţa zilei.

Aplecat deasupra ei, într-o dorinţă arzătoare, îi căuta buzele cu o îndrăzneală sfioasă, pe cînd mîinile netezeau în lung trupul acela fierbinte şi moale care i se lăsa în voie, fără nici o împotrivire.

Dar... deodată el se opri înfrînt. Ca un fulger îl străbătu un fior de răceală prin creier şi prin trup.

„Nu trebuie să abuzez..." şi cînd încet îşi retrase mîinile, se reculese stînjenit, fără putere.

Ea, cu respiraţia întretăiată, îşi ridică pleoapele cu genele tremurătoare, fixîndu-l cu ochii mari deschişi în întuneric. Apoi se ridică tulburată, cu dinţii strînşi, reţinîndu-şi lacrimile printr-o sforţare convulsivă. Şi cuprinsă brusc de o ruşine chinuitoare, îşi netezi apăsat pe genunchi fusta încreţită.

O tăcere de gheaţă căzu între ei. Neagu îşi şterse de cîteva ori fruntea de sudoare.

Simţea în genunchi o slăbiciune supărătoare, tendoanele picioarelor parcă îi erau tăiate.

Şi, stîngaci, c-un glas fals, spuse arătînd cu mîna spre larg :

— Uite o barcă în lumina lunei...

Un pescar întîrziat tăia pieziş, cărarea de lumină aşternută de lună pe oglinda mărei.

S-au sculat deodată amîndoi, fără să se uite unul în ochii celuilalt. Şi fiecare îşi ascundea tainic gîndul şi dorinţa de a pleca mai repede.

— Trebuie să fie tîrziu ?... reuşi ea să întrebe cu timiditate.

În grabă, zăpăcit, el îşi căută ceasornicul prin toate buzunările. Îl găsi şi-l ridică la lumina lunei.

— Unsprezece... peste jumătate de oră trebuie să intru de cart la bord.

Minţea. În noaptea aceea era liber.

— Să plecăm, şopti ea şovăind.

— Te duc cu barca pînă la pilotaj ? întrebă el, încurcat, nehotărît.

— Nu, poate să ne vadă cineva. Mă duc singură şi intru în casă pe ulicioara de din dos.

Pe marginea cheului s-au oprit.

El o îmbrăţişă scurt, grăbit.

Ea se lipi cu gingăşie de pieptul lui şi, cătîndu-i drept în ochi, îl mîngîie c-un zîmbet îngăduitor.

— Ne vedem mîine seară.

— La aceeaşi oră ?

— Da, la revedere.

Neagu sări în barcă, smuci încordat lopeţile şi începu să tragă lung, lăsîndu-se pe spate cu toată greutatea corpului. Îşi mai întoarse o dată capul

spre cheu, urmărind silueta care se pierdea mistuită în faldurile nopţei.

Barca înainta cu greutate în sus pe canal, împotriva curentului tare al apei. După cîteva sforţări se simţi istovit. Picioarele îi tremurau. Braţele îi erau de plumb. Capul îi ardea. Smunci şapca şi-o aruncă mototol în fundul bărcei. Se aplecă peste bord şi muindu-şi mîna în apa rece, îşi răcori fruntea şi gura uscată.

Îşi descheie haina să poată respira în voie. O oboseală îi copleşise trupul. Gînduri chinuitoare îi sfredeleau creierul. Sufletul îi era plin de un amestec ciudat de mîndrie întristată şi umilinţă nelămurită.

Făcea sforţări să se învingă ; calm, stăpîn, voia să judece cu sînge rece.

„Ce ?... trebuia să profite de slăbiciunea unei copile neştiutoare ? O femeie ştie să se apere, dar o fată inocentă..."

„Înfrînarea, stăpînirea de sine, înseamnă tărie" — îşi zicea el — plin de un sentiment de mîndrie, dar numai pentru o clipă, căci un glas surd de undeva îl contrazicea, şoptindu-i c-o răutăcioasă încăpăţînare :

„Slă-bi-ciune ! Viaţa nu-i decît un şir de senzaţii... e un drept legitim să cauţi plăcere... cît mai intensă plăcere... libertate complectă... virtute, morală, scrupule naive, lanţuri, cătuşe — minciuni convenţionale."

O sudoare fină, rece îi acoperea fruntea.

Mintea i se zbătea încleştată în contraziceri.

Zadarnic îşi încorda puterile creierului să iasă lămurit dintr-o situaţie care i se părea ridicolă şi ruşinoasă.

Voia să-şi impună, să fie mîndru, biruitor, dar rămînea micşorat şi umilit.

*

Tocmai la scara vaporului îi ieşi înainte un camarad chefliu : locotenentul Mînzatu.

— Cum, Neagule, la ora asta intri la vapor ? Nu ştii că avem conclav[1] la Gherase ? Înmormîntăm burlăcia lui Mitaş. E ultima lui noapte. Mîine pleacă la Galaţi să se însoare.

Mînzatu, poreclit Contele de Manzatti, era dintr-o familie de mocani de la Chior-Cişmea din judeţul Constanţa. Făcuse Şcoala Navală din Livorno[2], unde îşi dase titluri de nobleţă, arătînd pe harta ţării toată Dobrogea ca un domeniu al vechii familii de Manzatti.

Înzestrat c-o memorie fenomenală, ştia pe de rost întregul *Infern* a lui Dante şi declama cu patos la chefuri :

Nessun maggior dolore...[3]

Neagu n-avu tăria să reziste ; în loc să intre la vapor, o luă întins la Gherase.

Pe trotuarul opus trecură prin lumina felinarului două umbre femeieşti.

Ofiţerii, accelerînd pasul, le măsurau din mers.

Ochiul ager al Contelui le recunoscu de la distanţă.

— He ! alo ! fetelor ! Cînd aţi debarcat şi voi aci ? De unde veniţi ? Unde vă duceţi ? Ce, nu vă cunoaşteţi ? Sublocotenentul Neagu, zis şi Mînzul.

[1] *Conclav* — adunare (franţuzism).

[2] Oraş şi port italian la Marea Ligurică, situat în apropiere de Pisa.

[3] „Nu există durere mai mare..." (it.).

Asta mare-i Baza-Navală și astalaltă mică e Mița Balot. Cele mai bune fete din toate cîte sunt înscrise în controalele marinei. Băgați de seamă să nu care cumva să încercați a întoarce capul băiatului, că-i amorezat lulea !

— A ! făcură amîndouă deodată, privindu-l cu simpatie și admirație.

— Dar tot nu mi-ați spus ce căutați voi în Sulina ?

— Am venit azi din Galați, zise cea mai înaltă, ca să lucrăm aci la varieteul „Englitera". La Galați e șomaj. Aci începe sezonul de iarnă. Portul cred că o să lucreze bine, a fost un an bun agricol.

— Și încotro mergeți acum noaptea ?

— La Gherase. Suntem invitate de niște vechi prieteni.

— A ! bravo ! Acolo mergem și noi.

Ce să fie, ce să fie
La Gherase în prăvălie ?

începu să fredoneze Contele un crîmpei de vers, improvizat cu prilejul unei orgii navale, la care avusese loc un aprig bombardament de epigrame corosive.

Din mers, Neagu le cîntărea cu coada ochiului.

Baza — blondă, corpolentă, monumentală ; păr auriu, oxigenat ; mers maiestuos de regină.

Balotul — brună mărunțică ; păr negru, retezat ; mers vioi, ispititor.

Una privea fățiș cu ochii albaștri, languroși ; cealaltă pe furiș, cu niște ochi negri, catifelați. Una da semne de îngrășare cu vîrsta ; cealaltă, uscată, rămînea pe loc, fără vîrstă.

Baza-Navală își cîștigase pe merit numele pentru devotamentul și fidelitatea dovedită marinei, din ziua în care un marinar o lansase în carieră.

Nefericită la primul ei amor — ofițerul care o iubise se înecase printr-un accident la explozia unei torpile — ea căutase mîngîiere la colegii amantului tragic pierdut.

E drept că-i schimbase pe rînd, dar niciodată nu ieșise din cadrele marinei. Privea c-un suveran dispreț civilii și ofițerii de uscat. Avea prestigiu și umbla veșnic în negru. Unii ziceau că poartă doliul primului amor nefericit ; alții susțineau că umblă cernită numai pentru că blondelor le stă bine în negru.

Mița Balot își păstra numele de pe cînd trăia c-un marinar însurat. Un coleg serviabil anunța sosirea Miței în Sulina printr-o telegramă și, ca să nu înțeleagă nevasta, scria :

„Mîine sosește balotul."

Așa i-a rămas numele. Nimeni nu știa cum o chemase de-acasă. Un ciudat dor de ducă, visul plecărei în America, unde avea neamuri din Ardeal, o atrăsese spre marină. Nu reușise ca să emigreze, dar rămase atașată pentru totdeauna de marinari.

Vîrsta, experiența, o făcuse deșteaptă, manierată și cuminte. Își pusese ochii pe un căpitan burlac. Cu tact și voință își urmărea planul ei croit ca să-și asigure un viitor ticnit de burgheză onorabilă.

La Gherase au intrat în aplauzele generale. Era, de altfel, o favoare deosebită pentru cele două fuste privilegiate ca să fie primite în cercul intim de la Gherase, întrucît de data asta nu era cazul unui „chef de ambe sexe".

Localul de noapte a lui Gherase era amenajat ca să servească toate categoriile de mușterii.

Printre diversele „șambruri" separate, era o cameră în fundul sălei, întunecată, numită „camera obscură", rezervată anume pentru *orgii navale*.

Chefurile marinarilor pe uscat erau celebre. Descărcări electrice urmau fatal unei vieți monastice și asprei disciplini a bordului.

Și pe măsură ce regimul pe apă era mai sever, chefurile pe uscat erau mai năstrușnice.

În seara aceea, „sta în capul mesei, între căpitani, rechemîndu-și dulce tinerii săi ani" (cum îi cîntau camarazii), sărbătoritul mecanic Mitachi.

Un bondoc roșcovan, vesel, iubit de toți ofițerii și soldații pentru bunătatea inimei lui. Făcuse cursurile unei școli de mecanici în Franța, unde i se citea numele : Mitaș. Și pentru că meseria îl obliga să se bage pe la căldările vapoarelor de unde ieșea totdeauna tăvălit, camarazii îl poreclise[ră] : Căpitanul Murdărie. I se făcuse și un cuplet pipărat după o parodie a *Sergentului* de Alecsandri :

> ...Murdară îi era haina,
> Dar strălucea pe ea
> Uleiul și văpsea.
> . . . . .

La Gherase se mînca de obicei brînză de Brăila, foarte sărată și saramură de caracudă foarte pipărată, și se bea șampanie veritabilă, intrată în țară fără vamă, Sulina fiind porto-franco [1].

În seara aceea, însă, pe masa marinei fu așezat un lighean de tablă, plin cu icre negre proaspete, numai îndulcite c-o mînă de sare.

[1] *Porto-franco, port-franc* — port în care, potrivit unei convenții speciale, mărfurile importate sau aflate în tranzit nu sînt supuse taxelor vamale și nici altor formalități fiscale.

Petrușca, rus-hahol, pescar-pirat, ucenicul și omul de încredere a lui Calavrezo, adusese icrele de la Katarletz. Patronul își plătea o datorie de recunoștință către căpitanul-mecanic, care îi montase niște pompe la pontonul de salvare.

— Dacă nu pleca patronul ieri la Stambul, zise Petrușca, avea să vă prepare, cum numai el știe, niște mîncări să vă lingeți degetile : iahnie de *tartaruga*, adică broască țistoasă, și filé de șarpe.

Un căpitan, președinte de vîrstă, poreclit Papachi, holtei tomnatic, oprit de medici să mai bea, se mulțumea numai cu sifon gol, dar își impunea părerile ca un vechi expert în vinațuri.

— Icrile negre pretind neapărat vin negru vîrtos, nu umblați cu poșircă de asta !

Gherase aducea cu vapoarele italiene un vin negru de Catania [1] așa de tare și taninos că i se zicea vin de „Catrania" și nu se putea bea decît după o anumită formulă stabilită de președintele mesei : V+2A, o parte vin și două părți apă.

— Bun băiet e Mitaș — zise Barbă-Roșie melancolic — păcat că-l pierdem ! O dată însurat se retrage în cavoul familiei, dispare și el de pe piață.

— Cum, adică asta-i regulă generală ? încercă să vorbească un tînăr ofițer.

— Bine, ageamiule ! tu nu știi ce înseamnă căsătoria ? Pentru femeie este un început, pentru bărbat un sfîrșit. Ea intră în lume, el iesă. Nu știu cine-a zis, dar bine a zis ce-a zis : căsnicia e lanț de aur cînd îl iei ; de plumb, cînd îl porți ; de fier, cînd vrei să-l rupi.

— Cum, doctore, nu te-ai gîndit niciodată să te însori ? întrebă un căpitan, părinte a șase copii.

[1] Oraș și port în provincia cu același nume, situată la țărmul estic al Siciliei, la poalele muntelui vulcanic Etna.

— Trebuie să dau şi eu răspunsul pe care l-a dat un filozof la întrebarea asta : cîteodată mă gîndesc şi eu la căsătorie, şi mai ales dimineaţa.

Vinul de „Catrania“ înfierbîntase atmosfera camerei obscure. Ca într-un viu foc de artificii, cu rachete şi petarde izbucneau rîsete, glume şi zeflemele, încrucişate într-un zgomot confuz al sălei, ca vuietul unei mări demontate.

Vorbe de spirit, anecdote decoltate, sentinţe suverane, banalităţi patente, cele mai îndrăzneţe păreri asupra femeilor se aruncau c-o brutalitate şi cinică filozofie. Nici o jenă. Nimeni nu se indigna ; nu se simţea nimeni jignit, deşi în jurul mesei erau mulţi însuraţi, buni soţi, excelenţi capi de familie. Simţul solidarităţei de sex îi lega parcă pe toţi într-un acord tacit.

Doctorul îşi iubea glasul şi se asculta cu plăcere.

— Femeile, domnilor, sunt mamifere inferioare. Montaigne [1] are perfectă dreptate. Noi bărbaţii, admirînd frumuseţile corporale, iertăm femeilor slăbiciunea spiritului lor, dar nu s-a văzut niciodată ca în cinstea frumuseţei spiritului bărbătesc, o femeie să întindă mîna unui trup de bărbat în decadenţă. E trist că nu există încă un alt mijloc pentru perpetuarea speciei decît femeia. La femei totul e inimă, chiar şi capul. Între un bărbat îndrăzneţ şi unul delicat, femeia cea mai delicată va alege pe cel îndrăzneţ. Femeia credincioasă e cea care se încăpăţînează să trăiască c-un singur bărbat — pentru că preferă să chinuiască numai pe unul singur.

— De altfel — interveni un locotenent c-o frază luată de undeva — sunt unele femei cari îşi iubesc

[1] Michel de Montaigne (1533—1592), moralist francez, autorul cunoscutelor *Eseuri*.

aşa de mult bărbaţii, încît iau alţi bărbaţi ca să nu uzeze pe al lor.

Şi pentru că fraza avu efect, stîrnind un haz zgomotos în jurul mesei, locotenentul încurajat continua cu ieftine răutăţi despre femei.

— Care-i luna în care femeile vorbesc mai puţin ?

— Februarie — strigă cineva de la coada mesei — fiindcă e luna cea mai scurtă !

— Ce este un decolteu ? Şi tot el răspunse : o dispicătură între două scînduri ale gardului. Bărbatul curios se opreşte, dar nu poate risca decît o privire.

— Ştiţi cu ce se aseamănă o femeie fără sîni ? C-un pat fără perne...

Cheful era în toi cînd începu să picure la uşa camerei obscure dulci sunete de coarde.

— Boulanger ! Bravo Boulanger ! Au sosit jarcaleţii...

Boulanger, ţigan veritabil, lăutar din Tulcea, avea tăitura barbişonului la fel cu a faimosului general francez [1]. Se îmbrăca totdeauna în negru. Vara c-o jantilică „şmoc“ înverzită, iarna c-un paltonaş scurt „Jeanbirboc“.

Ţambalagiul, negru, încovoiat, cu mustăţi pleoştite, cu ochii închişi, lovea mecanic ciocănaşele pe strunele stăpînite de nişte degete uscate. Flautistul, burtos, cu fălcile umflate, avea nişte ochi albi înfiorători.

Şi la urmă apăru o ţigăncuşă crudă încă, dar plinuţă, cu o coapsă fină, cu dinţi albi şi ochi arzători, jucăuşi.

Intrarea ei făcu senzaţie în sală.

[1] George Boulanger (1837—1891), general francez.

— Fiţa, noua mea guralistă — o recomandă rînjind Boulanger, şi coborînd tonul adăugă în surdină : E fată mare... zău !... Să mă trăsnească sfîntul dacă nu-i aşa cum vă spun !... A constatat-o doctorul... Are certificat !

Fata nu era încă formată, dar promitea ca voce şi ca trup. Toţi făceau haz, dar nimeni nu-şi punea mintea cu o minoră.

Un ofiţer îi făcu pe faţa de masă cu creionul o schiţă de portret, iar Klaps improviză un vers pe aria *La Bruna* :

SCLAVA NEAGRA

O !... de n-ai fi minoră
Şi de n-ar fi procurori.

În hazul tuturor, căpitanul Papachi lămuri cazul minorei guraliste din banda lui Boulanger.

— Ştiţi de ce o păzeşte el ca ochii din cap ? Fata a fost cedată de părinţi în anumite condiţii. Şi ca siguranţă că va fi înapoiată intactă familiei, Frosa, nevasta lui Boulanger, şi-a pus în garanţie casa ei din Tulcea... Aşa că...

— Eu am văzut un caz mai ciudat, întrerupse căpitanul Dimiu. Anul trecut pe cînd făceam parte din Consiliul de război în Galaţi, la procesul unui ofiţer, am citit un act original. Ofiţerul răpise fata unui grec din port, misit de cereale. Urmase o împăcare, şi tatăl fetei pretinse din partea ofiţerului un act scris. Chitanţa era ataşată la dosar :

„Am primit una fată mare pe ziua de 8 septembrie anul 1902."

*

Neagu, la coada mesei, căzuse între doi cheflii : cumătru Cîrnici şi Klaps.

Ţăran bine hrănit, Cîrnici — poreclit astfel pentru forma nasului — ajunsese ofiţer mecanic fără să rupă legătura cu tovarăşii săi meseriaşi. Ales ca preşedinte la societatea „Ciocanul", i se făcuse o manifestaţie cu muzică şi drapelul societăţii, la plecarea vaporului unde el era îmbarcat. Amiralul, scandalizat, îi aplică ofiţerului „comunist" o pedeapsă exemplară de zece zile închisoare.

Atunci, martirul Cîrnici pronunţă o frază rămasă celebră în rîndurile marinei :

„Ce sincer e poporul ! Ce falşi sunt amiralii !"

Camarazii îl tachinau în versuri cari aminteau că „meseria e brăţară de aur, şi gîtul, pîlnie de argint".

Locotenentul Klaps, îndesat, vînjos, inventiv şi talentat, era aşa de leneş, că toată ziua vegeta dormitînd. Numai seara revenea la viaţă, şi după miezul nopţei ajungea alt om, ager, ascuţit, scînteind de vervă, şi de spirit. Vieţuitoare nocturnă, de o specie rară, el era animatorul orgiilor navale din camera obscură. Poznele puse de el la cale disperase[ră] comandamentul garnizoanei.

Într-o noapte, la varieteu, fură căţelul unei artiste şi-l văpsi în dungi albe şi negre ; pe cînd artista cînta, dădu drumul pe scenă căţelului transformat în pui de zebră.

Necunoscîndu-l, cîntăreaţa scoase un ţipăt de spaimă şi-o luă la fugă, dar ciudatul animal se ţinea după ea, în hazul nebun al publicului din sală.

Neagu bea în silă. Cît ar fi vrut să se ameţească şi el o dată ! Dar nu putea. Nu reuşea să se pună la unison cu ceilalţi. Se simţea prea lucid şi stingherit în nebuna voioşie colectivă. O coardă care nu vibra în toată orchestra din sală. Fără să vrea, se supraveghea ; cu nervii dezgoliţi, primea impresiile din afară. Sentimentalismul lui în atmosfera

camerii obscure era un beteşug naiv şi ridicol. Îşi da seama şi căuta să-l mascheze prin cinism şi veselie, dar nu izbutea.

Privea cu simpatie şi admiraţie la toţi cei cari îşi înecau necazurile vieţii în chefuri, rîs şi cîntece zgomotoase. Văzuse mulţi oameni simpli, adormiţi, cari la chefuri se deşteptau, ajungînd vioi, isteţi, galvanizaţi de poezia beţiei.

Pe Klaps îl privea Neagu c-un fel de invidie, că nu poate să se bucure ca el de viaţă.

Ca un actor-erou, Klaps aducea o notă de grandoare în gesturi şi cuvinte, o măreţie a chefului departe de viţiu, şi desfrîu. De altfel avea şi teorii pe cari le susţinea cu pasiune :

„Nu confundaţi cheful cu beţia !"

„Englezul se îmbată, românul chefuieşte."

„Să vie un sclav !" se adresa el chelnerilor c-o voce cavernoasă, imitînd gesturi din orgiile romane.

Suit pe un scaun, el începu să declame *Venere şi Madonă*, c-o poetică emfază, cu ochii ţintă la blonda Bază-Navală :

Astfel eu, pierdut în noaptea unei vieţi de poezie,
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Şi-am făcut din tine-un înger, blînd ca ziua de magie.
Cînd în viaţa pustiită rîde-o rază de noroc.

. . . .

Din demon făcui o sîntă, dintr-un chicot, simfonie.

. . . .

Dar azi vălul cade, crudo !...

. . . .

Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nşelăciune
De pe fruntea de fecioară mirtul verde de martir.

. . . .

O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie,
Cu diadema-i de stele, cu surîsul blînd, vergin,
Eu făcut-am zeitate dintr-o palidă femeie,
Cu inima stearpă, rece şi cu suflet de venin !

Declamaţia fu întreruptă, pentru că Baza-Navală se simţi oarecum blesată[1] de unele expresii „prea tari" ale lui Eminescu.

Se ceru un cîntec de inimă albastră. Boulanger îşi umfă guşa, începînd c-un adînc oftat :

Pune capul sub velinţă..

— Opreşte-te ! izbucni Klaps indignat. Cum îţi permiţi, sclav indian, să masacrezi cîntecele româneşti ?

Poetul scrie :

Pune capăt suferinţei.

Şi ţiganul cîntă :

Pune capul sub velinţă...

Aerul în camera obscură ajunsese supraîncălzit. Figurile se îmbujorau, vocile se îngroşau, ochii scînteiau, minţile galopau. Discuţii aprinse, toasturi fără sfîrşit se pierdeau într-o învălmăşeală de rîsete şi voci răguşite.

Ca să iasă fumul de tutun şi să intre aer proaspăt, s-au deschis ferestrele şi, ca să-şi dezmorţească picioarele, cîţiva tineri ieşiră în sală, încercînd un dans nou. Un ofiţer, cîntînd în gura mare, înhăţase de-o aripă pe Fiţa şi-o învîrtea, învăţînd-o paşii. Boulanger, atent, fura cu arcuşul tactul noului dans, auzit pentru întîia dată.

Cînd, un ţipăt strident răsună în sală. Muzica se opri brusc. Un moment de panică şi zăpăceală.

[1] Jignită (de la fr. *blessée*).

Ca un vultur se repezise Boulanger la o ușă închisă, izbind cu pumnii încleștați și strigînd cu disperare :

— Deschide ușa, domnule locotenent !... Dă-i drumul... nu mă nenoroci, domnule locotenent !

Țambalagiul și clarinetistul împingînd din răsputeri cu umerii în ușă, urlau cît îi țineau gura :

— Nu te lăsa, Fițo !...

— S-au dus casele Frosei, mă-ă-ă...

— Ce-i ? Ce s-a întîmplat ? se întrebau toți, într-o învălmășeală generală.

Ofițerul care dansa cu Fița, după un tur amețitor, îi făcuse vînt din fugă într-o cameră goală de pe sală, în care dispăru și el, închizînd ușa cu zăvorul.

Și pentru că ușa nu ceda, Boulanger se văicărea, privind cu lingușire la ofițerii mai bătrîni :

— Domnule căpitan, domnule doctor... Nu mă lăsați... dați ordin să deschidă ușa. Zău, nu mă lăsați... fâceți-vă milă și pomană... că pierd casele... Să mă trăsnească Dumnezeu dacă nu le pierd, zău, sunt casele Frosei în garanție.

. . . .

— Porcilor ! Nu vă-i rușine ? strigă Baza-Navală, roșie de indignare.

— Așa se ademenesc fetele, pentru ca să-și facă plăcere dumnealor !... adaugă cu dispreț Mița Balot.

Și amîndouă, cu același gest de revoltă, se sculară de la masă.

Căpitanul Papachi, ca cel mai vechi în grad, găsi că este urgentă nevoie să intervină cu autoritatea sa.

Își tăie drum și, în liniștea solemnă care se făcuse într-o clipă, răsună glasul lui autoritar, de comandă :

— Locotenent Pitiș ! Deschide imediat ușa ! Și încetează cu asemenea comedii, cari nu fac cinste unui ofițer !

Toți așteptau cu sufletul la gură.

Zăvorul ușei țăcăni scurt. În sfîrșit !

Apăru capul ofițerului : roșu, cu ochii injectați, schițînd un surîs nervos :

— Am glumit, domnule căpitan... N-a fost nimic serios.

— Proastă glumă !... Asta nu se face, domnule !... zise bătrînul căpitan încruntat.

— Auzi glumă... asta-i glumă... cu chestia aia nu se glumește, domnule, niciodată, să știi de la mine... protesta emoționat Boulanger, întorcîndu-se furios către Fița, care-și arăta dinții surîzătoare. Și tu, proasto, în loc să țipi ca din gură de șarpe, cînd te-a înghesuit ofițerul, tăceai chitic, hai ? !... dacă, ferească Dumnezeu, scăpai caii... se duceau de sufletul dracului casele Frosei ? !... Las' că te trimit eu la mă-ta, mangosito !

— Ei, potolește-te, șefule, că nu s-a întîmplat nimic ! încercă Papachi să restabilească ordinea turburată.

În zadar, voioșia se dusese. Cheful se stricase. Orgia navală avu de astă dată un sfîrșit neprevăzut.

Boulanger, din cauza spaimei prin care trecuse, nu mai putea cînta. Se sufoca și îi tremurau mîinile ca la un damblagiu.

Ofițerii se răspîndiră în grupe. Scîrbit, obosit s-a întors Neagu la vapor ; cîțiva cheflii nu s-au potolit pînă dimineață.

A doua zi s-a primit la garnizoană o serie de reclamații asupra isprăvilor de peste noapte făcute de ofițerii scandalagii. Au fost dezhămați caii de la o trăsură al cărei birjar turc adormise pe

capră. S-a făcut o cavalcadă zgomotoasă pe strada principală, sculînd lumea din somn.

O firmă de la măcelăria marinei fusese mutată la balconul unui varieteu-șantan. A doua zi lumea căsca gura la firmă, cetind cu mirare :

„Carne de vînzare. Furnizorul marinei militare.“

Doi ofițeri au apărut pe scena varieteului, făcînd poze de nuduri, lupte de gladiatori și statui antice. Și la urmă, duș cu sifon. Deși publicul a aplaudat frenetic, artistele de la varieteu s-au scandalizat de lipsa de pudoare a ofițerilor.

*

Evantia se trezi brusc dintr-un somn greu, cu inima strînsă de groază, în chinurile unui vis oribil. Deodată deschise ochii mari, cătînd în jurul ei cu spaimă.

Nu visase ? Era dar adevărat tot ce se întîmplase în noaptea aceea.

Săgețile soarelui de dimineață, țîșnind oblic prin crăpăturile obloanelor închise, îi înțepau ochii orbind-o.

Se întoarse cu fața la perete și încercă să strîngă pleoapele pe globul ochilor... să nu mai vadă nimic în fața ei. Dar imaginile se conturau precise, clare, înăuntru, căci creierul lucra biciuit de o febră chinuitoare.

Îi defila prin minte, c-o limpezime uimitoare, în cele mai mici detalii, toate scenele ; vedea tot ce se întîmplase, pas cu pas, din clipa în care, cu nervii răzvrătiți și sufletul dezechilibrat, se despărțise de Neagu, de cînd îi ieșise în cale, ca din pămînt, la capătul cheului, căpitanul Deliu.

Cum o luase de braț, atrăgînd-o înapoi, prin întuneric, spre plaja pustie. Cu ce vorbe înșelătoare o dezmierdase, pe cînd îi netezea părul cu mîna lui fină, mîngîietoare. Și timbrul vocei lui, care tremura ușor, îi picura muzical în auz :

„Frumoasa mea... Sirenă-Neagră... copilă sălbatică... să știi că cea mai frumoasă fată care nu știe să fie drăguță c-un bărbat, nu-i decît o floare fără miros.“

Își amintea clar fiecare mișcare, fiecare gest făcut. Simțea încă vie, ascuțită, o senzație amețitoare, respirația caldă, apăsarea buzelor fierbinți și mustățile acelea parfumate pe gura ei.

O încleștase strîns, înăbușind-o cu trupul lui mare, cu brațele vînjoase, cari o striveau, biruind-o.

Nu putea înțelege întîmplarea în care căzuse. Cum de s-a lăsat ?...

Într-un moment își dase perfect seama că nu putea să i se împotrivească, simțise că omul acesta e mai tare, că avea să facă ce voia cu ea. Trupul se supusese fără rezistență.

Slabă, neputincioasă, căzuse pradă, ca un pui de găină în ghearele uliului.

Era vinovată... desigur că era vinovată... De ce nu l-a respins de la început ?... De ce n-a plecat la timp ?... De ce a cedat ?... De ce asculta cu plăcere vorbele lui ?...

„Am fost nebună ? se întreba ea c-o disperare neputincioasă. Dar nu-l iubesc deloc. De ce am făcut asta ? De el am avut frică de cînd l-am cunoscut. Acum s-a sfîrșit. Totul s-a prăbușit.“

Și-a stricat viața, dintr-o dată și pentru totdeauna.

Cum putea să mai dea ochi cu Neagu ?

Cum să ascundă taina ? Ce să-i spună lui ?

Ar fi vrut să se tîrască la picioarele lui, să-i ceară iertare, să fie strivită de el, să i se jertfească, să-i rămînă sclavă pentru toată viața.

Ce era de făcut ? Nici o ieșire nu vedea înainte.

Ar putea Neagu s-o ierte, dar n-ar mai putea s-o iubească. Și ea îl iubește, n-a încetat nici o clipă să-l iubească.

Înjosită, disprețuită, avea să rămînă pentru totdeauna.

Căzuse parcă într-o prăpastie întunecoasă din care nu mai putea să iasă cu nici un chip.

Cu ochii închiși, zăcea pe pat ghemuită, strivită de rușine și căință, cuprinsă de sentimentul unei degradări ireparabile. De cîte ori deschidea ochii, avea un nod de greață. Se scutura cu groază, dar nu putea scăpa de imaginile cari îi chinuiau mintea.

Își simțea capul strîns într-un cerc de fier, gura arsă, sufletul jicnit și plin de nenorocire.

Leoarcă de sudoare, se dezveli, și cînd își văzu genunchii și pulpele dezgolite, se acoperi repede la loc. Avea impresia că trupul acela nu mai este al ei... îi rămăsese numai capul, care ardea cu tîmplele zvîcnind într-o durere acută.

Corpul i se părea o zdreanță mototolită și murdară, aruncată pe pat.

Încordată, mușca perna cu dinții ; în dorința de a-și chinui trupul, îi venea să-și rupă carnea cu unghiile pînă la sînge.

Tîrziu, cînd auzi ușa scîrțîind, tresări speriată :

— Ce ai fata mea ? Să chem doctorul ? o întrebă tatăl ei îngrijat.

— Nu, nu trebuie, răspunse fata cu spaimă, ridicîndu-se de pe pat.

Și deodată simți picioarele ca tăiate, parcă picase de la o înălțime, iar prin coapse o săgeta o durere ascuțită. Și se lăsă din nou moale pe pat.

Făcea sforțări să adoarmă, dar nu putea.

I se părea că mii de ochi o privesc cu batjocură. Toți îi știau taina, pe care n-o mai putea ascunde.

Deznădăjduită, cuprinsă de o disperare neputincioasă, izbucni într-un plîns sfîșietor.

Lulu, maimuța, care dormita zgribulită pe scaun, în faldurile unui șal de lînă, își ridica ușor capul, privind lung, c-un fel de mirare în ochișorii ei negri, ca niște gămălii sclipitoare.

Și cînd mintea ei puțintică prinse a înțelege că stăpîna sufere și plînge, se ridică din culcuș și țîșni dintr-un salt pe pat, între perne. Se strecură pînă la subțioara fetei, și de-acolo își întindea lăbuța ei neagră, pipăind-o pe obraz, își scotea capul ca să privească întrebător drept în ochii stăpînei, care plîngea cu sughițuri.

CAPITOLUL X

La vapor, în careul ofiţerilor, era prins în perete, cu ţinte, de planşetă, un *Aviz Navigatorilor* :

„Sunt absolut interzise la masă discuţiile privitoare la serviciu. Contravenienţii vor fi amendaţi. Ofiţerul popotar este învestit cu puterea executivă.“

În schimb se debitau destule zeflemele, glume sărate şi nesărate, anecdote cu sau fără perdea. Uneori cîte o victimă căuta să-şi răzbune vreo înţepătură dureroasă şi declama cu patos faimosul vers a lui Vlahuţă :

Anecdota, calamburul — acolo fiind la preţ —
Caută-le prin almanahuri, şi vei trece de isteţ. [1]

La zile mari, cînd comandantul cobora din turnul său de fildeş, ca să ia masa cu ofiţerii, conversaţia lua un caracter serios, şi uneori didactic.

Un comandant pedant, admirat pentru erudiţia sa, fusese păcălit de un ofiţer tînăr. Făcîndu-şi de lucru prin birou, în lipsa comandantului, ofiţe-

[1] Versuri din poezia *Linişte*, dedicată lui Barbu Delavrancea.

rul observă semnul pus între paginile unui volum din *La Grande Encyclopédie : Năvălirea avarilor.*

El citi pasajul însemnat. La masă se discută despre năvălirea avarilor.

Comandantul rămase în admiraţie pentru profunda erudiţie a tînărului ofiţer.

— N-aş fi crezut — şopti secundului — să aibă o cultură aşa de serioasă băiatul ăsta.

— E prea modest, de aceea nu l-aţi remarcat pînă acum, îi răspunse secundul, stăpînindu-şi rîsul.

*

Intr-o seară, pe la sfîrşitul mesei, Neagu ieşi pe punte, fiind anunţat că intră de serviciu.

Bucuros că scapă de gălăgia asurzitoare şi de aerul îmbîcsit din careu, se plimba singur, căutînd să-şi şteargă din minte vorbele auzite în timpul mesei. Se făcuse o serie de glume şi aluzii la tinerii sentimentali şi romanţioşi. El suporta cu greutate tonul de zeflemea obişnuit la bord. De data asta avea impresia că este direct vizat, i se părea că unii camarazi îi aruncau priviri ironice.

Pe punte era întuneric. Un timonier îi aduse jurnalul de bord, în care trebuia să semneze. Neagu se apropie de lumina geamului deschis la spiraiul [1] careului. De jos se ridica un vuiet confuz, vorbe, rîs şi ţăcăneala zarurilor de la jocul de table.

Deodată Neagu tresări ; îşi auzise numele rostit într-un hohot de rîs. Instinctiv îşi ascuţi auzul ; se aplecă atent spre geamul deschis.

— Neagu îi ageamiu domnilor... Nu v-am spus ?... Eram sigur... Am cîştigat pariul... Sirena

[1] *Spirai* — capac cu geamuri în puntea navelor care serveşte ca luminător şi la aerisire.

a eşuat în braţele lui Deliu !... Cum putea un debutant ca Neagu să concureze c-un tip expert ca Deliu ?! Faptul e consumat... l-am văzut cu ea pe la miezul nopţei la plajă...

Ca lovit de un glonte, Neagu se frînse în două. Şovăind, se lăsă moale pe banchetă, îşi duse o mînă la frunte, frecîndu-se apăsat. A înţeles totul. E foarte clar. Se făcuse pariuri pentru cucerirea Evantiei.

El rămase acolo paralizat. Simţea cum i se înfierbîntă capul, fără să poată reacţiona.

Avea o senzaţie de durere fizică aşa de intensă că-i da lacrămile în ochi... Ce ruşine... tocmai el care se ştia aşa de sensibil, veşnic cu groaza de ridicul, să ajungă de rîsul lumii, obiectul de haz al camarazilor, eroul unei sinistre tragicomedii de care toţi îşi băteau joc...

C-o extremă sforţare, se ridică. Era copleşit de ruşine ; simţea mîndria lui rănită, şi o mînie clocotitoare ce trebuia înăbuşită. Noroc de întuneric. Puntea — goală. Dacă l-ar vedea cineva în halul în care se găsea ? I se păruse că timonierul de serviciu l-a privit pe furiş... poate şi el a înţeles ce vorbeau ofiţerii jos în careu.

„Ei, şi ?" Încordat, începu să se plimbe, călcînd apăsat cu tocurile în puntea de lemn. Îşi auzea zgomotul paşilor răsunînd cadenţat în liniştea nopţei. În agitaţia nervoasă în care se afla, simţea cum îi zvîcnesc tîmplele, şi sîngele fierbinte care-i năvălea la creier îi tulbura judecata. Se pierdea în confuze întrebări şi presupuneri contradictorii. El voia să se lămurească, să stea de vorbă cu sine însuşi, să reflecteze cu sînge rece, cu tot calmul necesar pentru a găsi o ieşire.

Cum ? adică trebuia numaidecît să abuzeze de naivitatea unei minore ?... Să-şi bată joc de ea ?... Ca să fie admirat de camarazi pentru cucerirea făcută ?... A ! dacă ar fi fost o femeie cu experienţă... da, dar aşa... o copilă neştiutoare, dezarmată... Nu, sigur ar fi fost o mişelie din partea lui...

Şi un val de furie neputincioasă îl cuprinse, tulburîndu-i vederea. Un nod nervos i se oprise parcă în furca pieptului şi nişte gheare invizibile îi zgîria[u] gîtul. Căuta o descătuşare. Simţea dorinţa să plîngă. S-ar fi uşurat. Dar nu putea, inima îi era încleştată de o profundă suferinţă.

Tîrziu, cînd coborî scara să intre în cabină, simţi cum i se taie genunchii, parcă i s-ar fi rupt tendoanele de la picioare.

Cu faţa în perină, cu ochii închişi, pierdu noţiunea lucrurilor şi căzu pirotind în visuri agitate.

A doua zi se trezi buimac, cu gura arsă, o durere tăioasă la tîmple şi o greutate pe inimă. Simţea o slăbiciune fizică. N-ar fi vrut să dea ochii cu nimeni. Se făcu bolnav. Ceru aspirină, dar n-o luă. Avea să lipsească toată ziua de la serviciu. N-ar fi putut înfrunta privirile camarazilor. Şi compătimirea i-ar fi făcut rău. Cu un fel de orgoliu, căuta să-şi ascundă suferinţa. Nici la masă în careu nu s-a arătat. În cabina lui strîmtă şi întunecată s-a frămîntat ca o fiară în cuşcă.

La amiază, un soldat îi aduse un plic. Îşi aruncă surprins ochii pe adresă. Îi tremura[u] mîinile rupînd febril plicul. Se uită în josul paginei la iscălitură : *„O binevoitoare"*... Un scris stîngaci de femeie...

În cîteva cuvinte, îl anunţa „să nu aibă încredere în negroaica ipocrită şi depravată, că ea îl

înșeală în fiecare noapte, întîlnindu-se la plajă cu amantul ei, căpitanul D."

„Ha, ha ! explodă Neagu. Asta-i frumos ! Va să zică lucrul e public... Toată lumea știe. Ce ridicol ! Ce stupidă situație ! Să cazi cu ochii închiși în așa încurcătură !..."

Nu-și va ierta toată viața asemenea slăbiciune, care l-a compromis în așa hal. Se simțea umilit de-o prăbușire lăuntrică. Chinuit, în același timp, de un ciudat amestec de mîndrie, rușine și dorință.

„Și cît am iubit-o !" își zise deodată învins de un plîns copilăresc. Merită oare atîta iubire creatura asta ? Cum e posibil să existe asemenea făpturi ? Perfidie ? Capriciul unui suflet femeiesc ? E ceva în afară de rațiune. Ceva pe care el nu putea înțelege...

Nu, e un chin pe care el nu-l poate suporta. Trebuie să verifice faptele ; să aibă o explicare, să se lumineze. Are să se ducă întins la ea. Are curajul să primească adevărul în față. Nu trebuie să se cramponeze de fustele unei femei. Va fi hotărît, neînduplecat.

Începu să se îmbrace grăbit, dar își aminti că nu poate ieși de la bord. Raportase că-i bolnav.

Atunci se așeză la scris. Scurt, ferm, tăios, înșiră o serie de întrebări lapidare ; răspunsurile primite avea[u] să lumineze situația și starea critică în care se găsea.

Îi trebuia o situație clară, netedă. El nu-i omul compromiselor. Ori tot, ori nimic.

A dat scrisoarea în mîna unui caporal și i-a explicat unde trebuie s-o ducă. Dar după cîteva minute s-a răzgîndit. S-a repezit pe scări și l-a ajuns pe caporalul care abea plecase. A rupt scrisoarea, aruncînd[-o] bucățele în Dunăre. Era mai

bine să se ducă singur. Trebuia s-o vadă imediat, cu orice preț trebuia să-i vorbească. S-a hotărît.

Va lua taurul de coarne. Trebuie să fie tare, stăpîn pe sine. Sunt momente hotărîtoare în viață. Va ști el să limpezească chestiunea.

Cînd începu să însereze, ieși neobservat pe cheu. Era tulburat de propria-i îndrăzneală. Pe drum, de la distanță, văzu fereastra luminată.

E acasă. Toate întrebările și frazele construite migălos îi pieri[ră] brusc din memorie. Tot dialogul mental dispăruse. Ce avea s-o întrebe ? Cum să înceapă ? Și ce ton trebuia să aibă ?...

Nu-i nevoie ; momentul oportun o să-l inspire. Va proceda bărbătește.

Sună hotărît la scară.

— Domnișoara Evantia e bolnavă ; nu poate primi, îi spuse scurt Eftichița, fata proprietăresei.

În fața ușei, închise brusc, Neagu rămase posomorît, cu buzele strînse, cu sprîncenele încruntate, ca în fața unei piedici pusă în cale. După un moment de mînie absurdă se hotărî să plece. Unde? Ce trebuia să facă ? În loc să se întoarcă spre vapor, o luă înainte pe cheu. Avea nevoie de mișcare, de aer, de liniște. Mergea împleticindu-se, cu capul înclinat sub povara unei neliniști adînci. Era torturat de sentimentul unei ofense de nesuferit, de gîndul că nu poate face nimic pentru a găsi un deznodămînt onorabil. Neputința de a înțelege ce se petrece în sufletul și în corpul acelei ființe care se depărta de el îl chinuia amar, pînă la disperare.

Mintea lui nu putea să admită ceva mai monstruos : „O copilă castă, iubitoare, cu sufletul curat, să se arunce deodată, fără un pic de pudoare, în brațele unui Don Juan ca Deliu, jucăria capriților acestui om care n-a iubit nici o femeie în

viața lui... și eu, care o iubeam cinstit, profund, din toată puterea inimei... pentru toată viața", își zicea el îndurerat, c-o naivitate copilărească.

Și un sentiment de revoltă, de gelozie nesatisfăcută, îl irita pînă la furie. Îi venea să alerge, să-l prindă de piept pe mizerabilul seducător, să-l pălmuiască, să-i desfigureze chipul acela frumos, înșelător, care făcuse atîtea victime nenorocite.

O seară de toamnă, umedă, rece.

La Cercul Marinei era lumină.

Prin sticla geamurilor se vedeau umbre mișcîndu-se în jurul biliardului. Neagu se opri. Împins de o dorință bizară, se apropie de fereastră.

Parcă o presimțire îl atrăsese. Era chiar el, Deliu. Mîndru, zîmbitor, cu tacul în mînă, lovea bilele de fildeș cu eleganța unui maestru de la academia de biliard.

Cîțiva ofițeri îi urmărea[u] cu admirație măiestria loviturilor în serie. Nici unul nu-l putea egala. Neagu tulburat îi observă gesturile pe furiș, ca o fiară la pîndă.

Inima îi zvîcnea. Îl privea pe Deliu c-o lacomă curiozitate, simțind în același timp antipatie și admirație pentru acest bărbat frumos și înzestrat cu atîtea calități :

„Ce impresie trebuie să facă femeilor ? Desigur, e o făptură deosebită de a mea... El e din rasa cuceritorilor... abil, hotărît, tare — recunoscu Neagu — clasificînd în minte intelectualii de o parte și oamenii de acțiune de altă parte. O îmbinare armonică — își zise în sine — trebuie să dea omul ideal, complect."

Abătut, înjosit de-o gelozie sălbatică, Neagu se întoarse la bord. Simțea cum i se ridică din străfundul sufletului, învingînd orice raționament, un

dor de răzbunare, o ură primitivă, insuportabilă, pe care niciodată n-o bănuise că mocnește în firea lui blîndă și onestă.

*

Doctorul Barbă-Roșie nu-l slăbea pe Neagu din ochi. Și uneori îl zgîlțîia cu asprimea lui prefăcută.

— Ce-i cu tine, băiete ? Ai căzut într-o melancolie cronică... Nu vezi că te topești ca lumînarea... Cît are să mai țină febra asta sentimentală ? Să știi de la mine că morbul lui Cupidon e cea mai păcătoasă boală microbiană, pentru că atacă în același timp inima, capul și corpul. Criza ta e prea lungă. Aștept să intri în convalescență.

— Dar n-am nimic, se încerca Neagu să protesteze, schițînd un zîmbet forțat.

— Măi băiete ! Eu n-am venit să-ți dau bromură, nici să te consolez. Vreau numai să-ți deschid ochii asupra vieții ; nu căuta absolutul, nu lua totul în tragic. E ridicol și absurd să încerci marea cu degetul. Ești prea tînăr, n-ai experiență, nu cunoști încă specia asta de mamifere numite femei. Să știi de la mine că femeia este o piesă de schimb. Oricînd poate fi înlocuită.

Cînd îl lăsa doctorul, îl lua căpitanul Mincu la spovedit.

— Neagule, băiete !, te-afunzi într-o neagră mizerie sentimentală. Te-ai împotmolit de la prima decepție ; te-ai sfărîmat de primul colț de stîncă ce ți-a ieșit în cale. Tu nu știi că viața e o mare capricioasă, că are flux și reflux. Dacă ai demnitate nu trebuie să te cramponezi de o fustă. În viața de marinar, în religia meseriei noastre este fatal vagabondajul, legăturile pasagere : „În fiecare port cîte-o iubită", zicea un cîntec napolitan. „Ancorează, debarcă, iubește, și iute ri-

dică ancora şi du-te..." Marinarii nu fac purici nicăieri. Fii bărbat, Neagule, nu copil...

C-o milă părintească pentru fiul adoptiv — cum spunea[u] în glumă camarazii — Mincu vorbea fără convingere. Trecuse şi el prin aceleaşi crize sufleteşti. Cazul lui Neagu deschidea şi în inima lui o rană veche pe care o crezuse vindecată.

Cabina doctorului era, în miniatură, o farmacie, laborator şi bibliotecă.

— Ce-i de făcut cu băiatul nostru doctore ? întrebă Mincu, închizînd uşa şi deschizînd ochiul de geam rotund al cabinei, ca să intre aerul proaspăt al mărei.

— Dragul meu, eu combat mizeriile trupului, nu şi ale sufletului. Boala lui Neagu nu se vindecă prin droguri sau bisturiu.

— Dar cum ? Care-i terapeutica iubirei ?

— Cred că trebuie să-l faci să nu se mai gîndească la trecut, să-i smulgi din minte icoana adoratei, chipul divinizat. Eu i-aş prescrie în doze mari un extraet de matematici superioare.

— Asta am încercat-o. L-am forţat să facă o serie de calcule nautice şi astronomice, pe care altădată le migălea cu plăcere. Acum nu-i în stare să meargă pînă la capăt, se poticneşte de la început.

— Atunci nu ne rămîne decît omiopatia — cui pe cui scoate — trebuie încurcat cu alta...

— Un surogat ? întrebă Mincu. Asta nu-l poate satisface pe Neagu. Figurantele amorului, relaţiile tarifate, proza nu poate înlocui poezia iubirii. El sufere din cauza poetizărei, idealizării — e prima lui iubire... Suferă din cauză că are o concepţie diformă despre dragoste, zise doctorul cu tonul său ştiinţific şi gutural. Acest băiat, care-i într-o frămîntare sufletească excesivă, are o sexualitate neevoluată, are un suflet infantil ; o timiditate paralizantă îl face neadaptabil la mediu, incapabil de a se bucura armonic şi integral de viaţă şi de succese. Este cred o victimă a unei greşite educaţii morale, cu scrupule şi convenţii ipocrite. Tragedia sufletului omenesc începe tocmai din cauza acestor vagi rătăciri abstracte, mistice faţă de simpla realitate a iubirei. Echilibrul sufletesc, armonia lăuntrică, nu se poate stabili comprimînd instinctul vital...

— Dar el suferă, rănit de necredinţa acelei fete, poate o mică viţioasă, pe care el a iubit-o cu tot focul tinereţei...

— Sunt sigur că şi ea l-a iubit la fel, şi că-l iubeşte încă. Fata era un fruct copt, gata să cadă din pom. Neagu s-a abţinut, credea că-i fruct oprit. A venit la timp altul şi l-a cules. E foarte simplu. De ce îţi închipui că fata asta e o înşelătoare viţioasă. Cel mult e o victimă dezarmată în faţa unui cuceritor de talia lui Deliu. Chiar căderea unor femei cu experienţă încă este un lucru fatal, o chestie de temperament şi împrejurări. Cum a stricat capul oamenilor literatura ! Cîte victime n-au făcut poeţii şi romancierii ! Nu ştiu care filozof a propus ca poeţii romantici să facă un stagiu de studii pe lîngă hergheliile de reproducţie a cailor de rasă. Numai aşa vor înţelege şi ei rolul instinctului vital în problema perpetuării speciei. Cum n-au ajuns să înţeleagă oamenii că amorul, cîntat sub toate formele, nu-i decît o draperie de dantelă spumoasă care acoperă goliciunea instinctului sexual ? O iluzie care te fură ca scena teatrului, cu munţii de mucava şi marea de pînză. Numai cînd intri în culise descoperi sforile şi schelele decorului. Trebuie spartă odată carapacea asta de ipocrizie în care etica şi arta ascund forţa

vitală a naturii ! Asupra amorului s-a făcut prea multă literatură şi prea puţină ştiinţă.

Mincu, după ce-şi aruncă pe fereastră mucul trabucului stins, începu a vorbi cu melancolie, lunecînd fără să vrea în confidenţe la care doctorul nu se aştepta. Auzise şi el vorbindu-se în surdină de un amor nenorocit pe care Mincu ştiuse, c-o pudoare bărbătească, să-l ascundă întotdeauna.

— Ce bine îl înţeleg pe Neagu... şi eu am trecut prin aceleaşi chinuri sufleteşti. Cînd te gîndeşti că sunt oameni cari trec prin viaţă fără să aibă parte de a simţi fiorii iubirii adevărate... un lux care nu-i tuturor îngăduit... şi alţii la cari prima iubire le devastează viaţa şi rămîn cu rana de stilet în inimă. Niciodată nu ştii ce surprize îţi rezervă viaţa. Pe cînd mă aşteptam mai puţin, mi-a ieşit în cale o femeie care, de la prima vedere, a fost pentru mine centrul universului. Există o lege de atracţie a sexelor ? Nu ştiu. Oricum este un fenomen inexplicabil. O enigmă. De ce din miile de făpturi pe lîngă cari treci indiferent numai una te opreşte în loc ? De ce dintre toate săgeţile cari ţi se aruncă, numai una — cea otrăvită — te loveşte drept în inimă ? De ce din întîlnirea a două priviri se produce scînteia ce electrizează două fiinţe cari niciodată nu se cunoscuse[ră] ? Ce banal şi ce misterios lucru ! Ce lumină în domeniul acesta ne-a adus ştiinţa care trebuie să găsească legi asupra forţelor oarbe ale naturei ? O putere străină, dominatoare, o afinitate de chimie sufletească, face apropierea şi fatala contopire. Ezitam anume să-i fac cunoştinţa ; luptam cu mine însumi ; presimţind parcă un pericol, mă ţineam pe marginea unei prăpăstii — un pas şi eram pierdut ! Pornirea, chemarea instinctivă era aşa de violentă încît — mi-a spus ea în urmă — era

hotărîtă să vină singură la mine dacă mai întîrziam ! Ai remarcat deosebirea de atitudine în faţa adevăratului amor ? Pe cînd femeia devine radioasă, bărbatul e grav, chinuit de o criză lăuntrică, simte că ceva nou a intrat în existenţa sa, stăpînindu-i gîndirea şi simţirea... Lumea nu mai exista pentru noi. Nici o piedică în cale n-ar fi putut să ne oprească. Cu ce puteri necunoscute sunt încărcate privirile magnetice ale ochilor unor femei. În acea exaltare a simţurilor am înţeles lupta pentru cucerirea femeii ; hotărîrea bărbatului de a răzbate pînă la capăt, pe viaţă sau pe moarte... E sigur că la unii oameni dragostea devine nebunie.

Bărbatul ei, un levantin abil — care nu ştiu dacă se însurase din calcul sau din dragoste — se încercase la început să lupte ; dîndu-şi în urmă seama unde putea să ajungă, se resemnă, cuminte. După trei luni s-a pronunţat divorţul. Era liberă. Ne-am căsătorit. Eram fericiţi. Am simţit atunci farmecul vieţei în doi. Nu mi-am închipuit niciodată că poate să existe o aşa contopire a simţurilor şi a spiritului. Parcă o făcuse anume natura pe femeia asta după acelaşi tipar. Aveam aceleaşi vederi despre lume şi viaţă, aceleaşi gusturi şi idei. Printr-o intuiţie ascuţită îmi ghicea gîndurile. Spiritul critic şi cultura, care singură şi-o făcuse, mă uimea[u]. Pe lîngă simţul fin, artistic, înnăscut, avea un fel de a judeca bărbăteşte, deşi înfăţişarea ei graţioasă amintea chipul Giocondei. Armonia care o radia o simt şi acum în mine.

Lumea ne invidia, ne da ca exemplu de pereche potrivită. Eram orbit de fericire. Nu ştiam că fericirea este un lucru de care trebuie totdeauna să te temi. Dar nu asta voiam să-ţi spun. Voiam să vorbesc de lucruri cari nu se pot explica.

Să-ţi arăt contrastul firei femeieşti la două epoci diferite. Nici pînă azi nu-mi dau seama cum o ființă se poate transforma total în cîţiva ani. Prin ce fenomen biologic se face acea metamorfoză — din omidă fluture ? Femeia ta, ajunsă transparentă, în sufletul căreia citeşti ca într-o carte deschisă, sub ochii tăi o vezi cum se transformă. Îşi schimbă gusturile, obiceiurile, părerile, credinţele, dispreţuieşte ce a respectat, urăşte ce a iubit, iubeşte ce a urît, îşi neagă trecutul... schimbată complect, ajunge o străină, altă făptură, pe care n-o mai recunoşti...

— Cunoşti teoria — îl întrerupse doctorul — asupra reînnoirei continuu a corpului omenesc ? Preschimbarea complectă se face în curs de cîţiva ani. Materia cerebrală, ca şi carnea trupului, se preschimbă...

— Dar asta nu poate justifica schimbarea sufletească. Procesul tainic al gîndirii rămîne acelaşi. Eu, de cînd mă ţin minte, am rămas cu acelaşi fel de a simţi şi gîndi, pe cînd ea...

— Ea e femeie. Nu trebuie să judecăm femeia după procesul vieţei sufleteşti a bărbatului. Asta-i greşala pe care toţi o repetăm mereu. Diferenţierea absolută a sexelor este o lege fundamentală a universului.

— Bine, dar în fond nu-i acelaşi conţinut sufletesc la bărbat ca şi la femeie ?

— Da, însă trebuie să ştii că în mecanismul masculului piesele sunt articulate, pe cînd la femeie gîndirea şi simţirea nu sunt încă despărţite. Femeia trăieşte în inconştient. Bărbatul e conştient. Femeia nu poate fi constantă ; prin firea ei este schimbătoare. E o persoană, dar n-are personalitate, căci îi lipseşte individualitatea.

— Şi totuşi nu poţi nega că unele femei au o inteligenţă destul de...

— Mă rog, să ne înţelegem, e un anumit fel de inteligenţă, concretă, practică, ce nu se poate ridica pînă la abstract. Ea observă, nu interpretează. Ca şi cameleonul, femeia îşi schimbă culoarea sufletească după bărbatul de care s-a lipit ca iedera de arbore. N-ai observat că nevasta unui pictor vorbeşte ca un critic de artă despre tablouri, deşi nu avea la început nici o idee de pictură ? Femeia care iubeşte un marinar vorbeşte cu pasiune, ca orice lup-de-mare, despre chestii navale, vapoare, furtuni şi naufragii. Şi pe aceeaşi femeie, dacă trece în braţele unui călăreţ, o vei auzi discutînd cu toată competinţa despre cai, iepe şi harmăsari, de herghelii, curse şi hipodrom. Femeia nu-i decît un reflex al bărbatului. Ea se adaptează mai uşor la mediu tocmai pentru că nu are individualitate.

Şi Mincu, pentru că vedea bine că se încurcă în ipoteze şi teorii abstracte, trecu din nou la fapte.

— Să vezi cum a început transformarea. Loviturile destinului le-am primit printr-un ordin de serviciu. Eram detaşat la minister. Mă mut la Bucureşti. În atmosfera încărcată a Capitalei, în vîrtejul acesta tulburător, începem o viaţă nouă. Ca să-ţi descriu toate fazele metamorfozei ar trebui să fac un volum de analiză sufletească. Numai aşa ai putea să înţelegi adevărata criză sentimentală prin care am trecut. Intrasem într-un angrenaj distrugător, ale cărui roţi ne rupeau carnea bucată cu bucată. Zile şi nopţi pierdute în acest bîlci monden tocesc şi cele mai viguroase resorturi sufleteşti. Telefonul, care zbîrnîie toată ziua, cred că are o mare vină în dizolvarea familiei

moderne. Frînturi de conversaţii cari mă enervau la culme, întîlniri, serate, ceaiuri, plimbări, atîtea ieftine plăceri ne pulverizează viaţa. Avidă de senzaţii, ahtiată de o lume uşuratică, femeia asta cuminte, înţeleaptă, ajungea frivolă, mincinoasă şi violentă. Niciodată nu spunea unde se duce şi ce face. Un fel de ruşine mă oprea să-i iau socoteala. Îmi aluneca printre degete. Busola se deranjase ; fără orientare, pierdusem — cum spun marinarii — capul la compas [1], scăpasem cîrma din mînă. Bătea un vînt de nebunie. Prin frumuseţea şi farmecile ei, prin vioiciunea spiritului, fusese întotdeauna seducătoare, acum cocheta, flirta fără jenă în mijlocul unei bande dubioase de snobi. bărbaţi şi femei, care-şi schimbau amanţii şi nevestele între ei, imitînd un fel de iubire ca o parodie a dragostei redusă la un singur gest. Simţul pudoarei dispăruse. „Femeia modernă are drept la aceeaşi viaţă senzuală ca şi bărbatul", era cuvîntul de ordin al bandei. Ea, care ştia să judece solid, începuse a privi lumea ca orice femeiuşcă — un cap de păsărică. Oamenii pe cari îi cunoscuse bine şi-i ironiza înainte, acum îi admira. O prăpastie se adîncea între noi, deşi avusesem o identitate perfectă în felul de a gîndi şi privi viaţa şi lumea în care trăiam. Ce trebuia să fac ? Concesii ? Compromisuri ? Sau să reacţionez ? Evitam explicări penibile. Mă închideam în mine, sufeream în taină. Aşteptam. Nu ştiu ce aşteptam. Stam mut zile întregi. Şi asta o irita pînă la furie. Gioconda, cu surîsul ei angelic, devenise aspră, dură şi crudă. Tăceri bosumflate, izbucniri violente, cuvinte înverşunate, care se încrucişau ca

[1] *Compas* — busolă marinărească ; *capul la compas* — drumul pe care trebuie să-l urmeze o navă, stabilit cu ajutorul busolei.

săbiile ascuţite. Cele mai urîte zile, de cari şi azi roşesc, au fost acele în cari, chinuit de demonul geloziei, şedeam la pîndă, spionînd orice mişcare, să aflu, să surprind, să mă încredinţez. Dacă era la mijloc un sentiment nobil, adînc, de iubire adevărată, mă pregăteam să iert, să mă înving, să sufăr resemnat. Dar m-am convins în scurt că nu era decît un capriţiu, o legătură efemeră, o întîmplare neprevăzută, un simplu accident de cale ferată. Unde ajunsese îmi era indiferent. Destul că a putut să facă primul pas. Legătura era ruptă. Stima, credinţa reciprocă dispăruse[ră]. Totul era pierdut... ireparabil. Mă durea gîndul trecutului. Visasem o legătură ideală întemeiată numai pe iubire, nu pe calcule şi compromisuri. Era tovarăşa vieţei, jumătatea mea, soţie, nu amantă. Puteam să iert, dar nu puteam să uit.

Într-o zi, din întîmplare, dau de o carte cu dedicaţie : „Celei mai bune prietene — prietenia este anticamera amorului". Am cunoscut scrisul. Un junghi dureros mi-a oprit răsuflarea. Să intru în pămînt de ruşine. Totdeauna am avut groază de ridicol. Întunecat, dar stăpînit, am întrebat-o : „Ce găseşti tu în tipul ăsta, pe care acum trei luni îl ironizai, socotindu-l o perfectă secătură ?" „Mă amuză. E un om interesant cînd îl cunoşti mai bine", îmi răspunse ea înţepată. Şi deodată se încordă, îşi dădu capul pe spate şi adăogă, şuierînd cuvintele : „Tu, care vezi totul în negru şi iei viaţa în tragic, rămîi un burghez fatalist ! Eu ştiu să mă ridic... să-mi trăiesc viaţa... să mă descătuşez... fiecare pentru sine..." „A ! ha ! zic, am înţeles, aceleaşi banale vorbe late pe care femeia modernă le repetă ca un papagal cînd vrea să iasă din jugul căsniciei. Să nu-ţi închipui că o să mă cramponez de fustele tale... Eşti liberă... ne despărţim !"

În fine, ce să-ţi mai înşir, ne-am despărţit. O uram şi o iubeam încă. Una îmi spunea mintea, şi alta inima. Mă zbăteam între demnitate şi umilinţă. Mă învinuiam singur. Aşteptam un cuvînt, un gest. Nimic. Eram doi nenorociţi cari pierdusem ceea ce niciodată nu mai puteam găsi. Atunci am putut vedea că memoria durerei e mai intensă decît a plăcerei. Ce luptă cu tine însuţi ca să alungi din minte imaginea care te obsedează ! Simţi că s-a rupt o parte din sufletul tău, rămîi între viaţă şi moarte, vrei să sfîrşeşti odată, să scapi într-un fel de tortura şi amărăciunea care te apasă veşnic... Convalescenţa a fost lungă. Am suferit grozav pînă m-am regăsit. Dar nu eram acelaşi. Rana o cred azi vindecată, dar cicatricea e aşa de sensibilă, că uneori se deschide şi supurează încă. Trebuie să ştii, doctore, că unele regrete sunt mai dureroase decît remuşcările... sfîrşi Mincu tremurător, cu vocea stinsă, înecată de un nod care i se oprise în gît.

Şovăind, căutînd un sprijin, îşi rezemă greoi capul pe mînă. Doctorul, ascunzîndu-şi emoţia, îşi freca fruntea privind pieziş.

După cîteva minute de tăcere, Mincu îşi reveni. C-un gest mîngîietor îşi trecu mîna prin păr şi începu cu glas schimbat, rar, domol :

— În fond, toată istoria asta e prea puţin interesantă ; un caz banal, una din miile de căsnicii desfăcute azi cu atîta uşurinţă. De ce aş pretinde vieţei mai mult decît îmi poate da ? Ca să visezi iubire şi fericire eternă ar fi o absurditate, totuşi. mă uit în urmă cu regret ; spectator rece, obosit, mă judec azi ca pe un străin. Caut în zadar factorii necunoscuţi în problema vieţei în doi. Mă întreb de ce femeia pe care am iubit-o şi-a distrus singură cu mîna ei cuibul, c-o brutalitate şi cruzime pe care nu pot să mi-o explic ? Pe ce drumuri ascunse ne poartă viaţa... Cele mai intense plăceri şi cele mai cumplite dureri îţi vin din partea aceleiaşi fiinţe. Ca o tragică ironie a căsniciei, vezi adesea două făpturi de aceeaşi calitate, pe care natura anume parcă le-a făcut pereche, şi totuşi nu ajung să se înţeleagă, nu pot trăi împreună şi se despart. Ea, o femeie distinsă, se împacă bine cu un imbecil ; el, om superior, se înţelege perfect c-o cocotă sau trăieşte fericit cu propria-i bucătăreasă.

— Pe mine — zise doctorul — mă chinuieşte mereu această metafizică a amorului, misterul naturei care deosibeşte sufletul masculin de cel feminin. Nu ştiu dacă ai observat la femei lipsa de memorie a sentimentelor ? În structura gîndirii, logica este condiţionată de memoria adevărată a faptelor trăite, care este în legătură cu voinţa. Memoria bărbatului e continuă, impresia primită se imprimă şi rămîne. Femeia nu are memorie continuă, ea se opreşte numai asupra unor momente, nu reţine nimic. Femeia e o coardă care zbîrnîie cînd o atingi. Bărbatul e o placă de patefon care poate reproduce o operă celebră. Femeia nu are Eu. Spune cu uşurinţă minciuni, nu are remuşcări, pentru că nu are memorie şi logică, nici pentru trecutul ei, şi nu poate vedea în depărtare. Demostene [1], mi se pare, a zis că o femeie poate prăbuşi într-o clipă ceea ce un bărbat a zidit cu gîndul ani întregi. Femeia nu poate fi geniu. Dovadă că omenirea n-a dat pînă azi nici un geniu femenin.

— Poate să dea în viitor, întrucît încep să aibă şi ele aceleaşi preocupări intelectuale.

---

[1] Demostene (384—322 î.e.n.), orator şi om politic grec.

— Toată activitatea socială și culturală a femeii moderne nu-i decît o imitație masculină. Știința nu privește femeia decît sub aspectul unei mașini de perpetuare a speciei. Acesta este crudul adevăr științific. Natura a înzestrat-o cu trupul și sufletul propriu acestui scop. Arta, literatura, religia, cultura, nu servă în fond decît ca accesorii de toaletă pentru femei. Femeia este sau mașină de copii, sau obiect de plăcere. Soție sau amantă. Bărbații, în egoismul lor, vor să aibă pe amîndouă în aceeași făptură. Se întîmplă, cum e și natural, ca amanta ideală să fie o soție detestabilă. Femeia pe care ai iubit-o voia să-ți fie amantă, și nu soție. După o formulă strict științifică, femeia nu este decît „sexualitatea pură".

— Cum — făcu Mincu scandalizat — nu există un ideal de femeie ?!...

— Ha ! ha ! îl întrerupse doctorul cu rîsul lui sarcastic. Idealul acesta e creat de erotismul bărbatului. Instinctul sexual se mulțumește cu orice femeie, dovadă relațiile tarifate. Numai erotismul face ca bărbatul să-și aleagă ca obiect de cult o femeie, pe care o împodobește cu toate frumusețile idealului. Vezi cum pășim din biologie în estetică ? De aceea s-a și zis odată că frumosul nu-i decît o declarație de dragoste făcută naturei. E de la sine înțeles că amorul nu poate să aibă decît început. Proiectarea asta a frumosului asupra altei ființe este iluzorie. De aceea se repetă mereu, deși nimeni nu crede, că amorul nu-i decît o iluzie.

— Dar din toate iluziile de pe pămînt, singura adevărată ; setea de viață, puterea creatoare — cum zice poetul — unica iluzie care încîntă sufletul omenirei de la facerea lumei și pînă azi. Nu-i o cruzime ca s-o distrugeți ?

— Himera a fost totdeauna mai frumoasă decît realitatea. Dar eu fac știință, nu literatură.

— Se cunoaște, doctore, că n-ai iubit niciodată. Teoriile și speculațiile filozofice care le faci te duc la paradoxe. În fond, rămîi un misogin înăcrit...

— Și tu, care ți-ai ars aripile o dată, rămîi același fluture romantic, fără să poți zbura.

O bătaie în ușa cabinei curmă discuția.

Timonierul de serviciu aducea caietul de ordine cu însemnările comandantului.

„Astăzi, pînă la ora 5, toată provizia de rezervă, pe 7 zile, să fie îmbarcată. Să se umple depozitele de apă dulce. Toată lumea la bord. La ora 6 să se dea : «La posturile de plecare !»."

*

Seara de toamnă cădea mohorîtă, jilavă de umezeala sărată a mărei. Ude, negre, luceau cheurile de piatră de-a lungul portului aproape gol. Două bărci de pescari, cu pînzele umflate, se întorceau gonind spre adăpost. Stoluri de goelanzi veneau grăbiți din larg, atingînd crestele valurilor cu vîrful aripelor. Și țipetele lor stridente anunțau în port furtuna care venea în urmă.

Evantia, de cîteva zile, sta în casă. Singură, abătută, bolnavă. De două ori luase condeiul în mînă, să-i scrie lui Neagu, dar n-avea curajul să înceapă. Parcă anume o înțelegere mută făcea să nu se vadă unul pe altul.

Amîna, aștepta ceasul ce trebuie să vie, să aducă o dezlegare pentru iertarea ei, pentru împăcarea lui.

În casă, o umezeală rece. Fata sta culcată, învelită în niște șaluri vechi. Încerca să citească

o carte de călătorii rămasă de la Neagu. Deodată tresări. Trei fluierături scurte. Ea cunoştea semnalul. Un vapor făcea manevră, mergînd înapoi, cu pupa în curent.

Sări în picioare. Se repezi la fereastră.

Un vas cu pînze luneca domol spre gura Dunărei. Recunoscu silueta. Şi scoţînd un răcnet răguşit, începu să vorbească singură ca o nebună : „E *Mircea*... pleacă... pleacă *Mircea*... se duce... Neagu... îl pierd pentru totdeauna..."

La repezeală îşi puse o broboadă pe cap şi o luă la goană pe cheu după vapor. Pe drum îşi reveni. În minte îi încolţea o vagă speranţă : „Poate nu pleacă, îşi schimbă numai locul de ancoraj".

Bricul-şcoală *Mircea*, acostase la capătul cheului, în faţa Palatului C.E.D., în locul rezervat anume vapoarelor pentru manevra de plecare.

Deşi întunericul se lăsa grabnic şi vremea era urîtă, lumea, ca de obicei, se strîngea pe cheu, ca să privească manevra vaporului care pleca.

În clipa supremă a despărţirei, la vasele militare n-au loc acele scene de îmbrăţişări, lacrime, strigăte şi gălăgie, cari se petrec la plecarea vaselor de pasageri. Disciplina militară impune o rezervă ambelor părţi. Pe mal, fără de larmă, apar batiste fluturînd, pe bord cîteva şepci se ridică discret şi nimeni parcă n-ar vrea să ştie cu cine a schimbat salutul despărţirei.

Capul-pilot, Barba Spiro, vechi marinar de rasă, din tată în fiu, venit din Trebizonda [1], servea Comisia Europeană la Dunăre de jumătate de secol. De pe mal conducea manevra de ieşire a vaselor

---

[1] *Trebizonda* (vechiul Trapezunt sau Trapezus), în turcă Trabzon, oraş şi port în Turcia, pe ţărmul Mării Negre.

la mare. Bătrînul, cu pipa stinsă între dinţi, îşi îndesă şapca pe urechi, îşi încheie mantaua de ploaie făcută din pînză ceruită şi, după ce mirosi aerul, îşi scărpină ciuful de barbă albă :

— Cade barometru... să schimbă vremea... o să-i dea tava [1] urît la mare, zice privind spre puntea lui *Mircea*.

Echipajul, la posturile de manevră, gata să înceapă rondoul [2]. Corpul vasului, urmînd să se învîrtească în loc cu prova spre ieşire, se leagă de la uscat cu o parîmă enormă, cît braţul de groasă, frînghie de sîrmă împletită, fixată de o puternică baba [3] făcută din o coloană de fontă îngropată adînc în pămînt. Vase încărcate pînă la zece mii de tone girează în jurul acestui solid punct fix.

Numai ochiul sigur al capului-pilot ştie să prindă clipa în care trebuie să strige : „Mola !" [4]...

Un moment de emoţie.

Dacă s-ar da drumul prea devreme parîmei care zbîrnie întinsă, vasul s-ar pune pe uscat ; dacă ar întîrzia, vasul s-ar zdrobi de cheu.

Cu toate că Evantia venise în goană, ajunse cînd manevra lui *Mircea* era pe sfîrşite. Se opri, gîfîind înfierbîntată. Sprijinită de un felinar de pe cheu, sfredelea cu ochii mari pîcla ce se lăsa încet.

---

[1] *A da tava* — a tăbărî asupra cuiva.
[2] *Rondou* — întoarcere de 180° a vasului ; manevră de schimbare a direcţiei unei nave.
[3] *Baba* — piesă cilindrică, în general din metal (fixată pe prora vaselor sau pe cheiuri), de care se leagă pripoanele sau cablurile.
[4] *Mola !* — Slăbeşte ! (comandă ce se dă la plecarea unei nave din port, pentru a lăsa libere parîmele).

Ca într-un joc de umbre se vedeau nedesluşit oameni cari umblau pe punte. Unde era Neagu ? O va recunoaşte el ? Îşi va arunca ochii spre dînsa ? Dacă vaporul ar mai sta cîteva zile ?... Poate s-ar împăca...

După statură i se părea că recunoaşte silueta lui Neagu care se profila în provă. Îşi amintea că îi spuse[se] odată că la ancoră e locul lui la postul de plecare.

Vaporul se dezlipi uşor de cheu şi începu cu încetul să gireze ; apoi, din ce în ce mai iute, pînă ce se auzi tunînd vocea de bas a omului de mare :

— Mola peste tot !

La comanda lui Barbă Spiro, toţi ochii se aţintiră asupra parîmei, care vibra metalic, pînă ce scăpă încolăcită în inele, ca un şarpe uriaş rănit de moarte. *Mircea* plutea liber, fără nici o legătură cu uscatul ; părăsea fluviul, tăind cu pieptul apa mărei.

O comandă scurtă, urmată de triluri de fluiere prelungite, răsună pe puntea navei înghiţite de noaptea neagră, care cădea învăluind şi marea şi pămîntul.

Apa Dunărei — plumburie ; marea — un vid negru, nelămurit. Din cerul opac se desfăceau, ca dintr-un sul ascuns, perdele de pînze cenuşii, din ce în ce mai dese. Sub biciuirea vîntului din larg, norii negri veneau goniţi, aşa de jos, încît păreau turme de monştri marini care se încălecau, tîrîndu-se pe faţa apei.

Mircea îşi întindea velele. Proiectat în văzduh, lua forme bizare — vasul-fantomă — o pasăre gigantică gata să zboare.

Se simţea în aer că vine furtuna. O grije înfioră mulţimea, căci pe deasupra capetelor plana ca un mister eterna groază de elementele naturei.

Evantia, zdrobită, stingherită, îşi trăgea broboada pe faţă ca să nu fie recunoscută. În jurul ei erau mai multe femei decît bărbaţi.

Unele triste, cu ochii în lacrimi, se stăpîneau să nu izbucnească în plîns ; altele, vesele, zglobii, se agitau chicotind, cătîndu-şi cu ochii sclipitori amanţii de cari abea se despărţiseră.

Pătrunsă pînă la oase de frig şi umezeală, Evantia sta cu ochii aţintiţi în beznă. *Mircea*, în larg, schimbînd direcţia, ca să-şi ia capul la compas, îşi arătă încă o dată felinarele de drum, doi ochi — unul verde, altul roşu — licăreau ca două candele în noaptea glacială.

Nava se depărta, făcîndu-se din ce în ce mai mică — o umbră... o pată... un punct... nimic.

Şi cînd nimic nu se mai desluşi în zare, o apucă pe fată un plîns sfîşiitor. Ca să nu fie observată, o luă repede înapoi spre casă. Dar vijelia izbucnise. O răpăială de picături de ploaie îngheţată, ca nişte sfîrcuri de bice, cădea în vîrtejurile vîntului de nord. Lumea, îngrozită, fugea la adăpost prin cîrciumi şi cafenele. Evantia, singură, ca o nălucă, mergea înfruntînd ploaia. Sufla greu, înăbuşită, trăgînd pînă în fundul pieptului aerul rece, îngheţat. Dinţii îi clănţăneau de frig. Din uşa unei taverne un marinar chefliu întinse mîna s-o tragă înăuntru :

— Încotro, fetiţo, alergi aşa turbată ?... Nu-i timp de „randevuuri"... Vino la interes, aici...

Ea se smuci şi iuţi pasul. Ajunse acasă istovită, tremurînd, cu trupul ud pînă la piele, cu inima strînsă de o cumplită presimţire care o înăbuşea de spaimă... Un glas de undeva îi şoptea în taină că n-o să-l mai revadă pe Neagu niciodată.

Căzu bolnavă la pat.

CAPITOLUL XI

Un iad ajunsese casa lui Stamati.

Penelopa, căutînd să zvîrle praf în ochii lumei, ameţită de iluzia averei Americanului, făcuse o sumă de cheltuieli nesăbuite cu mobilarea casei.

Dobînzile datoriilor creşteau. Stamati aştepta cu groază scadenţa poliţelor.

El fusese atras de un grup de speculanţi în comerţul de grîne, în vedere că şi fratele său, Americanul, va intra în afaceri. Se lăcomise în speranţa unei mari lovituri care să-l salveze, şi se încurcase în socoteli în aşa fel, încît nu mai vedea nici o ieşire.

Ajunsese la felurite expediente. Se zbătea, dar se afunda văzînd cu ochii.

C-un fel de laşitate fugea de lume şi de casă. Ca să evite scenele şi nevricalele Penelopei, pleca mereu pe drumuri după afaceri, la Galaţi, la Brăila şi la Constanţa.

Cînd pierdu şi ultima speranţă în averea Americanului, Stamati avu o criză de disperare care-l ţinu la pat două săptămîni, bolnav de gălbenare. Nu mai dormea, nu mai mînca, era într-o veşnică spaimă.

Nemaiavînd puterea de a reacţiona, aştepta nenorocirea să-i vină, cum aşteaptă struţul primejdia, ascuzîndu-şi capul în nisip.

Penelopa, frîntă în orgoliul ei, sta ziua închisă în casă ; ocolea lumea ; nu ieşea decît seara ; umbla îmbrăcată numai în negru.

Dacă mai înainte, îl privea pe Stamati c-un suveran dispreţ, acum ajunsese să-l urască înverşunată. Nu-l mai putea suferi în apropierea ei ; numai înfăţişarea lui o irita la culme. Cînd îl vedea trist şi umil, mut, cu fruntea încreţită, cu privirea rătăcită, umblînd cu haine ponosite, cu şapca pleoştită şi cravata strîmbă, îi venea să ţipe, să-l zgîlţîie şi să-l zgîrie. Trăiau complect dezlipiţi, departe unul de altul.

„Uite ce bărbat am ! îşi zicea ; asta mi-a fost partea pe lume... Ce viaţă nenorocită trebuie să trăiesc... Pînă cînd o să mai ţină acest trai mizerabil ?..."

Aşteptase mereu ceva nou, o întîmplare, un eveniment care să-i schimbe traiul.

Sosirea Americanului o ameţise ; îi adusese speranţa unei schimbări în viaţă. Dar se înşelase. Acum sta toropită, bolnavă şi chinuită de gelozie. Organizase o reţea de spionaj în jurul lui Deliu. Şi uneori pornea exaltată, febrilă, în căutarea lui.

Cînd, într-o dimineaţă, unul din băieţii din cafenea, plătit de ea, îi aduse informaţia sigură că Deliu a fost la miezul nopţii cu Evantia pe plajă, Penelopa rămase înmărmurită.

Va să zică, nu se înşelase. Prevederile ei se realizau.

Ca o fiară rănită de moarte, retrasă în vizuină, sta închisă în camera ei. Chinuită de

setea răzbunării, ca să-şi descarce năduful, se puse la scris.

Rînjind, compuse o anonimă către Neagu, din partea unei „binevoitoare". Îl plîngea că-i înşelat de o fată depravată, care noaptea se întîlneşte cu amantul la plajă.

A doua scrisoare era pentru Deliu. Aşternută la prima furie, era o scrisoare fulgerătoare, plină de învinuiri şi blesteme.

După ce o stropi cu lacrimi fierbinţi, o puse în plic şi o trimise c-un băiat lui Deliu. Dar după cîteva minute fu cuprinsă de o chinuitoare laşitate. Îi era frică de o ruptură definitivă. Ca o furtună se repezi la uşă, o luă la goană pe stradă... Era prea tîrziu, băiatul dispăruse.

Frîntă, ruşinată de slăbiciunea ei, se întoarse în casă, se trînti pe pat, plîngînd cu faţa în perne, într-o disperare neputincioasă.

Nu-şi ierta prostia făcută : Cum nu putuse ea să se stăpînească ? Ce va face el ?... Ce-i va răspunde ?... Dacă i-ar compune o altă scrisoare, în care l-ar ruga fierbinte s-o ierte, să uite tot ce i-a spus întîi... că a fost nebună de gelozie... n-a ştiut ce spune.

Dar mîndria o oprea. Şi un grăunte de speranţă începu să încolţească în mintea ei.

Dacă în inima lui a mai rămas un pic de iubire, nu se poate să n-o ierte. Diseară se va duce la el ; ştie ea cum să-l ia şi ce trebuie să facă.

Hotărîtă, sări din pat, îşi şterse ochii de lacrimi şi se aşeză în faţa oglinzii, la măsuţa de toaletă. Trebuia să se refacă. Să fie frumoasă, seducătoare.

*

Deliu, care ţinea locul căpitanului de port plecat în concediu, se găsea în birou înconjurat de agenţi consulari, interpreţi şi martori. Era în cercetarea unui scandal întîmplat la o cîrciumă din port, între marinarii francezi şi italieni, care de obicei se luau la harţă pe unde se întîlneau. Primind plicul, Deliu se opri o clipă, citi adresa şi, recunoscînd scrisul Penelopei, fără să desfacă plicul, îl vîrî mototol în buzunar.

Tocmai după masă, la cafea, îşi aduse aminte de scrisoare. O citi pe îndelete, cu mare atenţie.

Acreala şi furia Penelopei nu reuşi să-l tulbure.

Calm, citi pînă la urmă.

Se lungi comod pe o sofa, fumîndu-şi satisfăcut havana ; ochii lui, pe jumătate închişi, urmăreau fumul albăstrui în spirale capriţioase, iar buzele schiţau un surîs ironic.

„...Şi, în fond — îşi zicea în sine — cea mai bună despărţire este cea provocată de femeie !"

Tocmai cazul Penelopei. După experienţa făcută, Deliu era încredinţat că în strategia şi tactica amorului, o retragere onorabilă cere mai multă abilitate decît o cucerire, care nu cere decît curaj.

Începuse a-l obosi legătura asta. El de la început o clasase pe Penelopa ca o romanţioasă tiranică. Avea apucături stranii. Prea lua viaţa în tragic.

E drept, avea temperament, dar cunoştea el bine specia asta de femei cari închid ochii şi încleştează fălcile... Trebuia să fie mereu în gardă.

Şi el, care ţinea la libertate, mai mult ca la orice ! Trebuia să suporte capriciile şi gelozia ei sălbatică ? Trebuia să se cramponeze de fustele unei femei ?

Prima dată, plecarea lui silită şi repede din Sulina, înlesnise despărţirea şi amînase realizarea visurilor ei de salvare şi de trai în doi. Ea sperase o legătură strînsă, durabilă, poate chiar o situaţie nouă în societate.

El se făcuse la început că nu înţelege, apoi amînă mereu realizarea, care îl îngrozea. Nu era făcut pentru o legătură durabilă. Nu putea concepe viaţa decît în complectă libertate.

Cu asemenea femeie ? Ce ar zice lumea ? Nu, ar fi fost ridicol. Sigur că trebuia s-o rupă cît mai curînd.

Iată că ea singură acum face gestul fatal. Cu atît mai bine, venea în ajutorul lui. Dar trebuie să fie atent, să procedeze cu tact şi sînge rece. Să nu facă vreo prostie femeia asta disperată. Avea oroare de scene şi lacrimi.

Şi ca să-şi păstreze calmul, fără să cedeze slăbiciunei, trebuia, cu orice chip, să evite o întîlnire cu ea.

Avea să-i scrie şi să dispară pentru cîteva zile. Deliu se aşeză comod la birou, scoase o cutie de lemn încrustată cu arabescuri de sidef. Caseta dragostelor moarte, cum o numea el, conţinea pachete şnuruite de scrisori, fotografii, bucle de păr, blonde şi brune, legate cu panglici, flori presate... „nimicuri scumpe“, din care se ridica un parfum vechi şi un praf gros, care-i stîrnise un profund strănut repetat.

„Fleacuri... minciuni... E curios — gîndea el — cum cere amorul atîta falşitate... De ce se îmbracă acest sentiment natural în haina minciunei. Mereu trebuie să minţi, să te prefaci, să fii veşnic cu masca pe obraz. Dar femeile cer să fie minţite. Ele singure ne fac să fim şireţi şi necinstiţi.“

Şi pe el a început să-l cam plictisească această continuă minciună. Poate asta e tocmai un semn că începe să îmbătrînească... şi un spin ascuţit parcă îi înţepase inima. Ca să-şi smulgă din minte un gînd ce-i încolţea chinuitor, îşi aminti cu voluptate de frăgezimea Evantiei... Păcat că e aşa de sălbatică ! De ce fugea de el ? Un presentiment îi spunea că n-are s-o mai vadă niciodată...

Oricum, de scrisoarea Penelopei trebuie să profite numaidecît. A venit la timp ca să fie exploatată. Cine-i de vină ? Ea a voit-o.

Luă pachetul cu scrisorile primite de la ea, îl înveli şi îl sigilă.

Se aşeză apoi la scris, după cîteva minute de gîndire, pentru a-şi aminti vechile clişee : „Niciodată n-am iubit o femeie pe care să n-o stimez... Trupul meu a fost sclavul inimei... dorinţa şi iubirea au fost la mine împreunate...“

Se învinui că are temperament nenorocit : O fatalitate îl urmăreşte în viaţă ; ca să suporte suferinţa care-l roade, pleacă, se îmbarcă pe-un vapor de comerţ... îşi schimbă complect viaţa... se rupe de lume... nu vrea să mai aibă nici o legătură... nu vrea să mai provoace suferinţi în jurul său... începe o nouă viaţă rătăcitoare pe mări...

Şi la urmă sfîrşi cu o frază de efect, pe care o mai utilizase de multe ori :

„Sper că nu vei uita momentele noastre de fericire... şi vei primi ca să rămîn pentru toată viaţa un devotat şi statornic amic al tău...“

— Jeane, eu trebuie să dispar cîteva zile. Plec chiar diseară. Tu să fii cu ochii în patru ; e o chestie delicată la mijloc, mă înţelegi ?

Credinciosul Jean (Ion Rotopan, șmecher de port din Brăila), clipind des din ochi, întrebă grăbit :

— Ce trebuie să spun la Căpitănia de port și ce trebuie să spun persoanei în chestie ?

— La Căpitănie să spui că am fost chemat la Galați, la Inspectoratul porturilor. Iar dincolo, că am plecat urgent ca să mă îmbarc pe un vapor de comerț pentru Rotterdam. Ai s-o convingi să nu vie după mine. Și numai după cinci zile ai să te prezinți la ea cu pachetul și scrisoarea asta. Ai să-i spui că le-am trimis din Constanța, înainte de a pleca vaporul în străinătate. Tu ai s-o urmărești pas cu pas și să mă anunți dacă pleacă din Sulina. Adresa care am să ți-o dau n-ai s-o arăți la nimeni. Să te văd, Jeane, dacă știi să lucrezi ca un băiat deștept.

— Nu aveți nici o grije! îi răspunse Jean măgulit.

Deliu se îmbarcă devreme pe vaporul postal.

■

Penelopa, care se frămîntase toată ziua, frîngîndu-și mîinile de necaz pentru prostia ce-o făcuse, îndată ce începu a se întuneca, porni ca o furtună, întins, acasă la Deliu.

În mintea ei, pe drum, i se încrucișau crîmpeie de fraze fără legătură, nu știa cum are să înceapă, dar avea o încredere oarbă în voința ei. Era sigură că va învinge... cu forța disperărei...

Nu se mai feri ca altă dată. Gîfîind de emoție, sună lung, energic, la ușa lui.

Credinciosul Jean, care-i știa secretele, căci înghițise multe bacșișuri, ieși înainte surîzător, într-o pijama de mătase din garderoba stăpînului

— Domnul căpitan nu-i acasă.

— Nu-i adevărat ! Deschide să văd ! ordonă ea hotărîtă.

Jean execută ordinul adăugînd c-un discret zîmbet ironic :

— Pardon ! de fapt nu eu sunt omul care să mință o persoană ca d-voastră.

— N-a primit azi-dimineață o scrisoare adusă de un băiet pe care l-am trimis eu ? Cînd și unde putea să plece așa de repede ?

— De fapt, a primit o scrisoare, dar după-amează și-a făcut bagajul și mi-a spus că pleacă, fiind chemat urgent.

— Cum, n-a lăsat nici o scrisoare ? Nici o vorbă ?

— De fapt, a plecat să se îmbarce pe un vapor de marfă pentru Rotterdam. Și mi-a spus că, înainte de a ieși la mare, are să vă trimită o scrisoare.

Penelopa, care se credea tare, păli deodată : i se întunecă vederea și, simțind galopul inimei, se rezemă de zid, de frică să nu cadă. Zdrobită, învinsă, tîrîndu-și picioarele, murmurînd printre dinți : „Lașul ! fuge... Îl insult și nu răspunde... N-are curajul să dea ochii cu mine... Fuge ca un mișel... dar nu-l las, trebuie să pun mîna pe el... am să-l urmăresc pînă la capătul lumei..."

A doua zi, Penelopa era pe vaporul postal pentru Galați.

În zadar răscoli tot portul. Nici un vapor românesc nu pleca la acea dată spre Rotterdam. Se întoarse a doua zi la Sulina.

Pe ușă găsi lipită o hîrtie roșie.

Obosită, amețită de drum, la început nu înțelese bine ce scria acolo. Cînd își dădu seama că este somația pentru sechestru mobilei și a efectelor, instinctiv își întinse mîna să rupă hîrtia, dar ca un copil fricos repede și-o retrase. O coprinsese o spaimă mare și, printre lacrimile care-i

jucau în ochi, îi apăreau mobilele de care trebuia să se despartă. Patul ei monumental de mahon, cu perdelele de catifea portocalie, bufetul de nuc, sticlăriile cari scînteiau, covoarele turceşti, rochii, mantale, lenjuri... şi toată mobila, nouă, luată pe datorie pentru găzduirea Americanului !

Ce să facă ? De unde putea găsi atîţia bani ?

Stamati lipsea de-acasă. De-o săptămînă era dus la Brăila.

Copleşită, se lăsă pe pat, cătînd cu o privire rătăcită... Lucruşoarele ei avea[u] să fie vîndute la mezat... nu mai avea nimic... va rămînea goală pe drumuri.

Simţea cum se înăbuşe. Se ridică, îşi turnă un pahar de apă şi, pe cînd îl ducea la gură, auzi un zbîrnîit de sonerie. Se opri. Îi era frică să facă vreo mişcare. Cine putea să vie la ora asta ? O groază stupidă o paralizase.

Servitoarea intră c-o scrisoare şi un pachet sigilat.

— Le-a adus soldatul de marină.

Penelopa sări electrizată.

— Unde-i Jean ?

— A plecat.

Jean, care înţelegea bine chestiile delicate, se făcuse nevăzut.

Penelopa, curioasă, nerăbdătoare, negăsind la îndemînă nici cuţit, nici foarfece, rupse cu dinţii sfoara pachetului în faţa servitoarei. Un vraf de plicuri albe, roz, albastre se răspîndiră pe jos... A înţeles... „scrisorile ei".

Groaznica lovitură o primise drept în plin, ca un glonţ în inimă.

Scrisoarea închisă îi juca între degete.

Îi lipsea curajul s-o deschidă.

Ce putea să-i scrie ?

Incepuse a întuneca. Printr-o sforţare de voinţă se tîrî pînă la fereastră. Rupse plicul şi începu să citească.

Mînia înăbuşită o făcea să icnească într-un tremur convulsiv, într-un fel de rînjet amar şi straniu.

„Va să zică... s-a sfîrşit... asta a fost... nimic nu rămîne... Ce laşitate !... Ce păcătoşi mai sunt bărbaţii !..."

A !... dacă l-ar avea ea acum în faţă... laşul... se ascunde... n-are curajul s-o înfrunte... dar ea îi va dovedi că s-a înşelat, el n-o cunoaşte încă... o să-l facă să sufere, să se zbată cu chinurile remuşcărei... se va răzbuna cu viaţa ei... atunci o să vadă el ce amantă a avut, şi pe care n-a meritat-o. Ce va zice lumea ? Va zice că ea a fost mai tare ca el. Ce, nu-i liberă să facă ce vrea cu viaţa ei ? Cine poate s-o împiedice ? Mai curînd sau mai tîrziu, tot o să sfîrşească. Ce-o mai aşteaptă în viaţă ? Dacă n-a avut noroc... aşa i-a fost scris... mai bine aşa... trebuie să sfîrşească.

Şi simţind un nou flux de furie, se ridică, hotărîtă, în picioare. I se părea că tavanul o apasă, pereţii casei o striveau. Se îneca. O ieşire, căuta o ieşire. Deschise uşa. Plecă grăbită, parcă o chemase cineva. Afară respiră profund. Mergea repede, cu capul gol, înfierbîntată ; tîmplele îi zvîcneau. Nici o şovăire, nici o oboseală ; mergea cu vioiciune. Cu sînul plin de un fel de orgoliu, păşea hotărîtă, împinsă de un avînt eroic, simţea nevoia să întreprindă ceva mare, o acţiune care să uimească pe toată lumea. Nu îi era frică de nimic. O putere de neînvins o mîna spre pustiul întunecat al mărei.

Două rînduri de lumini, ca nişte ochi curioşi o fixau de la distanţă. Şi în negura nopţei se

profilă silueta unui vapor la debarcader, gata de plecare.

Penelopa grăbi pasul, ocolind locul unde se vedea lumea adunată. Gîndurile cari i se încrucişau cu repeziciune în mintea înfierbîntată o despărţeau fatal de lume.

Era o seară de toamnă. Salcîmii înşiraţi pe drum îşi îndoiau scheletele negre, scîrţîind cu jale, iar vîntul sărat din larg sufla rece, gonind în iureş frunzele galbene, moarte pe pămîntul jilav.

Ea nu se opri pînă la capătul drumului.

Digul care desparte Dunărea de mare sfîrşeşte cu farul verde. Stoluri de fluturi, insecte mici, atrase de lumina scînteietoare a farului, se îmbulzeau, plesnindu-se de cristalele fierbinţi şi cădeau în valuri la picioarele farului.

Marea liniştită, grandioasă. Cerul cu lumea lui de stele se resfrîngea în apă ca într-o oglindă neagră. Miriadele de candeli licăreau tremurînd în adîncuri.

Penelopa, singură în puterea nopţei, sta lîngă farul verde, privind în larg.

Stropii de apă sărată îi udau pantofii de antilopă. Se feri un pas, căutîndu-şi batista. Dar tresări, înfiorată de un urlet asurzitor de sirenă. Vaporul ridicase ancora. Ieşea din port, alunecînd lin pe apa neagră, brăzdată de dîre luminoase. Nu mai era timp de pierdut. Cuprinsă de un fel de grabă, Penelopa trecu pe după far, de frică parcă să nu fie văzută de cineva în lumina vaporului. Şi repede, pe neaşteptate, făcu de pe dig un pas în gol — drept în picioare, cu pumnii închişi, încleştaţi, c-o ultimă hotărîre să nu dea din mîini.

...Nu auzi decît un vîjîit prelung de ape deasupra capului... şi pe urmă nimic...

*

Deliu, la Bucureşti, primise informaţii de la credinciosul Jean din Sulina :

Penelopa îl căutase pe la Galaţi. Se întorsese acasă. Primise pachetul de scrisori. Şi plecase iar, dar nu se ştie în ce parte. Poate la Constanţa sau Constantinopoli în căutarea lui.

Deliu îşi făcu socoteala că are vreme trei-patru zile să se repeadă la Sulina în lipsa ei. Trebuia să facă act de prezenţă la serviciu şi să plece într-un concediu, pînă va reuşi să părăsească definitiv acest mizerabil colţ de provincie, în care avusese atîtea necazuri.

De la plecarea vaporului postal din Galaţi, el se adîncise în citirea unui roman de senzaţie. Era ameţit şi distrat cînd păşi pe pămînt, coborînd scara vaporului. Un gardian de la Căpitănia portului îi ieşi înainte.

— Domnul doctor a telefonat că vă aşteaptă la morga spitalului, ca să asistaţi la autopsia unui înecat.

— Ei asta îmi mai trebuie ! bombăni el plictisit.

Cu toată neplăcerea, Deliu trebuia să se ducă. Nu se putea sustrage. Căpitanul de port este dator, după lege, să fie faţă la autopsia înecaţilor pescuiţi în raza portului.

La început îi venise foarte greu. Nu putea suporta mirosul şi vederea cadavrelor întinse pe masa de autopsie. După cîteva încercări, reuşise să se învingă, şi înecările fiind dese, se obişnuise cu totul.

Fără să mai treacă pe acasă, Deliu, resemnat, se îndreptă spre spital, făcîndu-și în drum o nouă provizie de țigări, ca să poată suporta aerul infect din sala de autopsie.

Trecînd prin grădina spitalului, văzu lumea adunată la morga.

O brancardă goală aștepta lîngă ușa întredeschisă. Înainte de a intra, Deliu primi drept în față o duhoare nesuferită, care-l înăbuși o clipă. Miros amestecat de mucegai, tămîie și carne putredă.

Autopsia începuse. Trebuia să intre măcar de formă, ca la urmă să iscălească procesul-verbal, să îndeplinească actele legale.

Se hotărî. Intră încet, cu batista la nas.

Doctorul și subchirurgul, în halate albe pătate de sînge, lucrau de zor, spintecînd un trup omenesc, ca pe o vită tăiată la abator.

„E o femeie... observă Deliu. Trebuie să fi stat mult timp în apă... e umflată și a început descompunerea... pete verzui de putrezire pe corp." Fața nu i-o văzuse încă. Numai cînd doctorul făcu un pas în lături, ca să-și aleagă un bisturiu din cutia de instrumente, îi apăru, fioroasă, o figură femeiască diformă, vînătă și puhavă.

Deliu tresări. Ceva îi săgetă trupul... „Ea... Penelopa !"

Se trase un pas înapoi și se sprijini de peretele rece și umed. Nu putea să-i privească fața. Făcu ochi mari privind la mîna moartei care atîrna verzuie. Cunoscu brățara — un lănțișor de aur — pe care i-o dase c-un an mai înainte.

Simțea cum îi slăbesc genunchii. Roșeața mustrărei i se ridicase în obraji.

Frica, rușinea îi păinjinise[ră] ochii. Niciodată nu i se mai întîmplase să-și piardă stăpînirea de sine. Lupta să-și învingă slăbiciunea. Se întoarse cu fața spre ușă, își aprinse o țigară, trăgînd cu sete fumul pînă în fundul plămînilor.

„De s-ar sfîrși mai degrabă !" Soarta îi pregătise anume un joc de întîmplări... I-o adusese în față ca o pedeapsă... Ea reușise să se răzbune... Trupul acesta l-a strîns el în brațe... „E înspăimîntător !..."

Mirosul de stîrv îi sfredelea creierul pînă în fund...

Făcu o sforțare să-și învingă scîrba. Ce dracul, e bărbat, și încă soldat. Ar fi dat orice să fugă, dar îi era rușine. Ce ar fi zis cei doi bărbați cari ciopîrțeau trupul acela cu atîta nepăsare.

Un hîrșcîit ascuțit de ferestrău îi zgîria dureros nervii. Își întoarse ochii și văzu vălul de păr negru, lipit în șuvițe de nămolul cleios, dat peste cap, acoperind fața și țeasta goală scalpată. Deliu se împletici. Era la capătul puterilor. Sprijinindu-se de pereți, șovăind, se strecură pe ușă.

Se opri o clipă sub o boltă de viță, ca să respire aerul curat din grădina spitalului. Dar nu putea scăpa de mirosul acela scîrbos, pe care-l ducea cu el, îmbibat parcă în toți porii pielei.

De partea cealaltă a zăplazului acoperit de trandafiri acățători, un grup de femei de mahala sporovăiau, așteptînd sfîrșitul autopsiei.

— De inimă rea, sărăcuța, s-a aruncat în mare...

— Vai, dragă ! dacă n-ați văzut cum o aducea legată c-o frînghie de subțiori în urma bărcei. Cînd trăgea pescarul la lopeți, șuvoiul apei o ridica în picioare, parcă era vie, așa se apleca dînd din cap. Cînd am văzut-o, mi-am făcut cruce și am fugit... Doamne ferește...

În dreptul spitalului, căzut frînt pe o bancă, zăcea Stamati. Horcăia și, din cînd în cînd, izbucnea într-un muget de vită înjunghiată. Se zbătea

să se ducă la morga, s-o vadă. Logaridis se lupta cu el, ținîndu-l pe loc.

Ca un fugar, Deliu ocoli pe departe spitalul. „Cine ar fi crezut — gîndea el — că Stamati, bărbatul acesta șters și umil, putea s-o iubească pe femeia asta, care-l privea cu dispreț ?... și totuși o iubise cu patimă..."

Deliu simțea că nu mai poate să rămînă în Sulina. A doua zi, era să fie înmormîntarea. Avea să înfrunte atîtea priviri... Nu, trebuia să fugă din aceste locuri.

Nici în casă nu-i venea să rămînă peste noapte. O luă întins spre vaporul poștal. În revărsatul zorilor avea să plece din nou la Galați.

Toată noaptea și-a petrecut-o singur pe punte, între două sticle : una de piperment [1] și alta de mastică. Îi plăcea mai mult culoarea decît gustul. Schimba verdele de smarald cu albul de opal, și ca să uite, să scape din ghearele care-i strîngeau creierii, își omora mintea cu otrava colorată, care-l narcotiza, ținîndu-l între vis și viață.

*

Iubită nu fusese Penelopa, nici stimată, dar la înmormîntarea ei lumea se îmbulzea. Colonia elenă era foarte numeroasă.

Prin fapta ei disperată, prin sfîrșitul ei tragic, se ridicase în ochii mahalalei ; opinia publică o admira. Toți o plîngeau ; i se aduceau flori și lacrimi. O faptă eroică, măreață, era socotită sinuciderea acestei femei, deși în fond nimeni nu știa precis nici cauzele și nici împrejură-

[1] *Piperment* — băutură răcoritoare, preparată din alcool, sirop de zahăr și esență de izmă.

rile. Au fost oarecari discuții asupra serviciului religios.

Preotului ortodox nu-i este îngăduit să slujească la înmormîntarea omului care singur și-a ridicat viața.

Consulul elen, ca totdeauna, știuse să argumenteze cu autoritate :

— Femeia aceasta, bună și pioasă creștină, care a făcut fapte caritabile pentru biserică și școală, a fost găsită înecată. Cine poate ști dacă s-a aruncat singură în apă, sau dacă n-au aruncat-o alții, sau a căzut din întîmplare ? Pentru un spînzurat nu mai încape nici o îndoială dacă l-ai găsit cu gîtul în laț, pentru un înecat, însă, nu poți ști dacă nu-i victima unui accident nenorocit.

Deși nimeni nu se îndoia că la mijloc e o sinucidere, se stabilise parcă un pact tacit față de biserică, prezentînd cazul ca un accident nenorocit.

Stamati reuși să mai facă un împrumut, ca să acopere cheltuielile unei înmormîntări de clasa întîia. În zadar se încercase Logaridis să-l mai oprească de la cheltuieli inutile.

— Am iubit-o prea mult, ca să nu fac tot ce pot pentru ea, îi răspundea gata la orice jertfă.

El ținuse să fie peste tot doliu alb. Corul bisericei, copiii Școalei Elene, coroane cu panglici albe...

Stamati era zdrobit. Nu-și mai da seamă de nimic și abia îl țineau picioarele.

Logaridis, ajutat de Ahile, conducea trista ceremonie.

Nicu Politicu, în negru, voia să fie demn și grav, dar călca stînjenit, incomodat de un flacon mare de „odicolon", pe care-l ducea ca remediu pentru leșinurile nevestei.

Olimbia, grasă, astmatică, abea se mişca, vărsînd lacrimi fierbinţi pentru cumnata ei, Penelopa, pe care în viaţă n-o putuse suferi, numind-o de cîte ori vorbea de ea : Scorpia lui Stamati.

Femeile, curioase, ca de obicei, se înghesuiau să vadă figura înecatei. Dar o maramă de borangic acoperea chipul acela umflat şi desfigurat.

Americanul şi fata erau la coada convoiului. Un gol mare se făcuse în jurul lor. Unii îi ocoleau, alţii căutau, pe furiş, cu necaz la ei. Nimeni nu cunoştea exact ce se întîmplase în casa lui Stamati ; se ştia numai că Americanul s-a mutat de acolo. Se făceau presupuneri, legături şi vagi bănuieli... „Trebuie să fi fost ceva la mijloc... nu se omoară aşa degeaba o femeie... Este un secret de moarte aicea."

Şi vina se arunca tot pe Americanul care adusese, ca o piază rea, numai nenorociri de cînd debarcase în Sulina.

Fata, slăbită, bolnavă, primi cu spaimă vestea sinuciderei Penelopei. Cu toate că abea putea închipui vreo legătură între faptele întîmplate, fără să-şi poată da seama bine de vinovăţia ei în actul disperat al Penelopei, îşi făcea totuşi crude imputări. Chinuită de remuşcări, îşi luase asupra-i vina neînţeleasă pentru nenorocita întîmplare.

Şi se credea pe drept condamnată, urgisită pentru toată viaţa. Şi ura neîmpăcată pentru Deliu simţea cum îi creşte.

Îl căuta cu ochii prin mulţime, dar nu-l putea descoperi nicăieri.

Pe o îngustă limbă de pămînt, între mare şi baltă, era cimitirul maritim. Mai trist, mai dezolant apărea în sfîrşitul acela de toamnă. Copacii dezgoliţi, aleile întroienite de foi uscate, pămîntul mocirlos, în care crucile se aplecau pe-o coastă, şi oasele ieşeau la suprafaţă.

...Şi mormîntul proaspăt, negru, primi în sînul lui, pentru vecie, trupul acela, pe care marea îl respinsese, aruncîndu-l la ţărm.

■

A doua zi după înmormîntare, Stamati intră în alte cheltuieli. Puse să-i zugrăvească o cameră în negru. Deasupra patului monumental de mahon, cu draperii de mătase portocalie, aşeză un portret al Penelopei în mărime naturală ; sub sticlă, într-un colţ, o şuviţă de păr negru.

Subt o icoană a Sfintei Fecioare aşezase o candelă de argint. Făcuse acolo, cu pietate, un modest iconostas.

Şi cînd îl întreba cineva de ce şi-a zugrăvit o cameră în negru, nu da explicaţii, ci răspundea vag : „O idee a mea..."

În fiecare zi mergea la cimitir. Cu mîna lui sădise la mormîntul Penelopei doi pini maritimi şi o tufă de trandafiri agăţători. Chibzuia să facă o boltă de verdeaţă şi o bancă de piatră.

Lumea îl vedea singur acolo, stînd ceasuri întregi. Abătut, stors, îmbătrînise cu zece ani, în două săptămîni. Cafeneaua, în care nu se mai arăta, o arendase unui compatriot. Era în vorbă să închirieze şi două camere din locuinţă. Lui îi ajungea una singură, alăturea de camera zugrăvită în negru, în care grămădise toate lucrurile Penelopei, păstrate cu pietate, ca nişte relicve scumpe.

Abia se zvoni că Stamati închiriază casa şi consulul elen veni să-i facă o vizită.

Cu oarecare diplomaţie, după o serie de sincere condoleanţe, consulul atinse o chestiune delicată, pentru care fusese obligat să păstreze o discreţie desăvîrşită.

— E adevărat că închiriezi casa ?

— Cafeneaua am arendat-o. Acum vreau să închiriez şi sus două camere, zise Stamati, fără nici un gînd ascuns.

— Cred că ar fi bine să nu te grăbeşti. Aşteaptă pînă s-o stabili chestia proprietăţei pentru viitor... Oricum, dorinţa decedatei trebuie mai curînd sau mai tîrziu împlinită... dacă aşa a fost voinţa ei... I-a plăcut să fie filantroapă... să-i rămînă numele... Ca recunoştinţă... colonia elenă poate o să-i facă un bust ca donatoare a localului de şcoală...

Stamati ascultă înduioşat, fără să înţeleagă bine unde vrea consulul să ajungă. Numai cînd auzi cuvintele de donatoare a localului, îl întrerupse, cerînd lămuriri.

— Ce fel de donaţie ? Care local ?

— Este vorba de casa asta, proprietatea donată pentru şcoală, răspunse calm consulul elen.

— Cum, casa asta ? E casa mea ! Cu bănişorii mei am cumpărat-o. Nu înţeleg cum putea ea s-o lase şcoalei ? ! spuse indignat Stamati.

— Bine, dar dumneata ai făcut actele de cumpărare pe numele soţiei. Casa era proprietatea ei, niciodată n-a fost a d-tale. Soţia era liberă să dispună de avutul ei. Pentru a rămîne casa soţului, trebuia să facă testament în favoarea lui. D-ta ai la mînă un testament prin care ea îţi lasă casa ?

— Nu, n-am nimic, dar ea nu are alţi moştenitori. Dacă n-are moştenitori, casa rămîne statului, în caz cînd nu există testament.

— Iată testamentul ei, depus la consulat încă din anul trecut, prin care lasă casa coloniei elene, pentru local de şcoală.

Şi consulul scoase grav din buzunar o coală de hîrtie, cu scrisul şi semnătura donatoarei.

Stamati îşi aruncă ochii grăbit pe scrisul acela cunoscut, dar nu avu tăria ca să citească pînă la urmă.

Înmărmurise cu ochii păienjeniţi. Ridicîndu-se mut de pe scaun, făcu doi paşi prin cameră cu mîna la frunte, apoi se opri în cadrul uşei deschise, fixîndu-şi lung privirea pe candela ce lumina portretul iubitei lui soţii, din micul iconostas al camerei cernite.

Un nod îi sugruma gîtul.

Simţea cum i se taie picioarele de la genunchi. Mîinile îi tremurau. Şi deodată începu să strige în gura mare, aprins, încîlcind cuvintele ca un bîlbîit :

— Cum ? Adică nu-s stăpîn în casa mea ?... Să mă daţi afară din casa pe care eu am plătit-o ? Asta-i dreptate ? Asta-i lege ? Asta-i hoţie curată !... Om vedea ce zice tribunalul !

— Linişteşte-te, omule! îi spuse consulul blajin; nimeni n-are să te supere. Poţi sta pînă îţi vei găsi o locuinţă. Nu-i nici o grabă, trebuiesc plătite taxele de moştenire, sunt de făcut forme pînă să intrăm în posesia imobilului...

— Şi pe urmă ?... Rămîn pe drumuri... Asta nu se poate ! Cît oi trăi eu, nu intraţi voi aici !...

— Eu nu-mi fac decît datoria, zise prudent consulul, ieşind grăbit pe uşă, cu pălăria în mînă.

*

„Ei ! aţi auzit ce a păţit bietul Stamati ?“

„Cică îi ia casa... rămîne pe drumuri la bătrîneţe.“

„Nu se poate, domnule !"
„Ba se poate, că așa-i legea."
„Cum să scoți omul din casa lui ?"
„Păi, nu era casa lui, era a ei."
„Dacă a fost prost să puie casa pe numele nevestei."
„Iaca unde te-aduce un cap de muiere."
Asemenea discuții, aceleași argumente pro și contra, se repetau în fiecare zi, prin toate cafenelele din port. Nicăieri însă nu se punea atîta patimă și nu aveau loc mai aprinse discuții contradictorii ca în „Frizeria Heladei."
Era și firesc. Interesul familiei era în joc. (Olimbia, nevasta patronului, era sora lui Stamati.)

Într-o sîmbătă seara, frizeria era plină. Nicu Politicu, ucenicii și calfele asudau lucrînd. De fapt numai o zi din șapte se lucra în frizerie. Toată săptămîna se făcea politică și muzică. Patronului mandolinist i se dedicase și un cuplet pentru desfătarea lui — cum se spunea — de a scărpina burta purcicăi.
— A! bine că v-am prins pe amîndoi jurisconsulții la un loc ! zise polițaiul Petrăchel Petrașcu. Să mă luminați asupra chestiei la ordinea zilei. Are sau nu drept Consulatul elen să ceară evacuarea lui Stamati din propria-i locuință ?
— Mai e vorbă ?... Sigur că are !... Bineînțeles respectînd formele legale, răspunse avocatul Armand Popescu, poreclit Breloc, pentru făptura lui de miniatură umană.
— Auzi vorbă !... Cum să scoți omul din casa lui ?... Este imoral și inuman ! răspunse apărătorul Traian Brînzei, zis și Bădița Traian.
— Casa era cumpărată pe numele femeii și prin testament a lăsat-o școalei.

— Dar dacă testamentul e falș ?
— Cine avea interes să facă falșul ?
— Ha ! ha ! Cine avea interes ? explodă sarcastic Nicu Politicu. Dar dumneata nu vezi că aici a fost un complot întreg ca să pună mîna pe casa lui Stamati ? Lasă că descoperim noi toată banda... Întîi caiafa de consul are să înfunde pușcăria !... Și Nicu, furios, amenința cu briciul în mînă.
Avocatul, numai pe jumătate bărbierit, înghețase pe scaun în fața oglinzei, cu obrajii albi de clăbuci de săpun... Nu mai îndrăzni să-și expuie argumentele ; tăcu chitic, simțind lama rece a briciului plimbîndu-se pe beregata amenințată.
Fără să mai scoată nici o vorbă, plăti și plecă grăbit.
— Le ține parte !
— Dacă-i avocatul Consulatului !
— Nicule ! zise polițaiul, stăpînește-ți, omule, nervii cînd ești în exercițiul funcțiunii. Nu de alta, dar ferească Dumnezeu, se poate întîmpla o nenorocire cînd te agiți așa cu briciul în mînă. De frică, clienții o să te părăsească. Uite, consulul nici nu mai dă pe aici.
— Atîta pagubă !... Să vedem cine poate să-i cănească mustățile ca mine ? !... Nu vezi că i s-au decolorat de tot, au început să bată în verde ? !
— Oricum — spuse polițaiul — eu nu pot înțelege cruzimea răposatei. Ce fel de inimă a avut femeia asta, să-și lase bărbatul pe drumuri, cînd știa bine că el cumpărase casa pe numele ei, numai ca să-i dovedească iubirea, s-o asigure pe ea...
— A fost o femeie fără inimă ! explică Nicu. Ea avea așa o mîndrie de contesă, și cînd vedea la gazetă că scrie de cutare persoană filotimă că a lăsat averea la o biserică sau școală, avea dorința ca să-i rămînă și ei numele după moarte,

să fie cunoscută și onorată. De aceea s-a înțeles cu diplomatul nostru de consul ca să lase casa școalei, și ei să-i facă o statuie, oricît de mică...

— Desigur — zise polițaiul — că are drept la un bust, ori măcar la o piatră comemorativă.

— Ce răutate ! Ce ingratitudine din partea unei soții ! răsuflă Bădița Traian. Să-i spui lui Stamati să treacă pe la mine. M-am hotărît să-i iau procesul. Cîștigăm la sigur. Nu-l las nici mort !... Pînă în pînzele albe o să merg... pînă la Casație.

Și bătrînul, întinerit de mîna lui Nicu, se ridică radios, triumfător, ca după o victorie cîștigată la bară.

*

Cîteva zile în șir Stamati fusese văzut umblînd cu Bădița Traian, discutînd chestia viitorului proces, care începuse a pasiona toată lumea portului.

Bădița era unul din cele mai reprezentative tipuri românești din localitate, prin statura, ținuta și trecutul său.

Avea o înălțime de doi metri și ceva. Totdeauna cu pălărie înaltă. Lipovenii pescari, cari veneau la tîrg pentru procese, îi ziceau „domnul Căciulă-Mare".

Purta niște venerabile barbete, după moda veche. Se îmbrăca în negru pentru că, spunea el, în provincie avocatul trebuie să inspire încredere prin ținută și prestigiu.

El nu era avocat, ci apărător, dar avea o veche experiență juridică. Și, după cum spunea tot el, lumea trebuie să aleagă medic tînăr și avocat bătrîn.

Nimeni nu-i știa vîrsta, dar toți știau că-i venit din vremea descălecărei române la '78 în Dobrogea.

Își cîștigase un titlu de glorie prin introducerea limbei române în primărie, unde discuțiile consiliului comunal se făceau în grecește și turcește.

Se ținea destul de bine. Cireșica, a treia nevastă, era o femeiușcă durdulie, mai tînără decît cele trei fete ale lui, măritate.

Bădița Traian avea din naștere darul oratoriei, vorbea ușor, c-un mare debit. Uneori se desfăta ascultîndu-se pe sine cum declama cu patos, fără să cunoască nici un articol din lege.

Și cînd era tachinat pe tema asta, el răspundea supărat : „Eu apăr : judecătorul e dator să știe și să aplice legile. Fiecare cu meseria lui."

Bădița era convins că apără o cauză dreaptă. Se făcea cerc în jurul lui la cafenea, de cîte ori începea să declame apărînd pe Stamati. Lumea, ca de obicei, se împărțise în două tabere. Intrase iar dihonia în colonia elenă.

Consultații juridice, discuții înflăcărate, certuri violente se repetau în fiecare zi. Se făcea teoria testamentelor, se vorbea de moștenirea Zappa, se căutau cazuri analoage și se amintea numele unor experți grafologi cari să constate scrisul testamentului.

Se anunța un proces extrem de interesant, dar procesul... nu s-a mai deschis.

În ultimul moment, Stamati s-a lăsat convins de Logaridis, bătrînul înțelept al portului.

— Resemnare — zise el — orice greșală se plătește. Știi cum începi un proces, dar nu știi cum îl sfîrșești... Cheltuieli... zbucium... dușmănii...

— Tot n-are să intre casa în mîinile lor cît oi trăi eu ! bombăni crunt Stamati. Și a doua zi fu văzut sfătuind cu Toni Melatis, jucător de cărți și organizator de loterii. Patima jocului se răspîndise mai cu seamă după ce un droghist din loca-

litate cîştigase o sumă frumoasă la Loteria Statului. Toată lumea juca. Sistemul loteriei tindea să înlocuiască schimbul obişnuit al produselor. Paseri, peşti, icre, pastramă, halva, în loc să se vîndă după cursul pieţei, se puneau la loterie.

Pe la toate colţurile vedeai oameni ţinînd sub braţ cîte o găină sau o raţă şi oferindu-ţi săculeţul de pînză soioasă plin cu bilete de loterie.

Toni, organizatorul acestui gen de comerţ, era un om misterios. Mărunt, spîn şi uscăţiv, fără vîrstă. Italian ? Grec ? Nimeni nu ştia. În tot cazul, levantin din Pera. Debarcase în Galaţi. De acolo fusese nevoit să fugă. Se stabilise de curînd la Sulina.

Căpitanul portului îl tolera şi chiar făcea haz de el. Îi plăcuse felul cum i s-a prezentat prima dată, cînd a cerut permisie să lucreze în port.

— Ce profesie ai ? l-a întrebat căpitanul.

— Nici una.

— Cum nici una ?

— He ! ce bună profesie am avut la Galaţi... dar nu mai merge.

— Ce făceai acolo ?

— Eu pregăteam focuri în oraş !

— Cum pregăteai focuri ?

— Să vedeţi... Bunăoară, dumneavoastră plecaţi de-acasă... Eu aranjez aşa lucrurile, după un plan al meu, că atunci cînd vă întoarceţi, nu mai găsiţi casa. Societatea de asigurare e datoare să plătească despăgubire... Pe dumneavoastră nici nu vă doare capul, pentru că dovediţi că eraţi lipsă din oraş în ziua cu bucluc. Şi mie îmi daţi cît vă lasă inima, după filotimie...

*

Într-o noapte izbucni un incendiu la casa lui Stamati. În cîteva minute acoperişul era în flăcări. Cînd gardianul din far văzu palalaia înălţîndu-se spre cer, anunţă imediat postul de pilotaj, ca să vie în ajutor pilotina *Petrel*, care avea o pompă puternică pentru salvare. Tocmai atunci pilotina era dusă spre gura Dunării. A trecut o oră pînă ce *Petrel* să fie gata, întinzînd furtunul în lungul stradei, pînă în dreptul casei lui Stamati.

Sulina nu are un serviciu de pompieri.

Marinarii, c-o pompă de mînă, şi cu sistemul lor de aruncare a unor mici ancoroturi [1] legate cu parîmă, mai mult dărîmau decît stingeau.

Cu toate ajutoarele date, focul n-a putut fi potolit, căci izbucnise din patru locuri deodată. N-au rămas în picioare decît zidurile goale.

Toţi erau convinşi că focul a fost pus. Desigur că la mijloc era o mînă criminală, dar pe cine să apuci ? Stamati plecase din Sulina cîteva zile mai înainte. Pentru că se şoptea numele lui Toni Melatis, poliţia începu cercetările, căutîndu-i urmele.

Dar levantinul dispăruse la timp.

Se strecurase probabil pe un vapor grecesc, gata de plecare spre Pireu.

[1] *Ancorot* — ancoră mică, folosită la ambarcaţiile uşoare.

CAPITOLUL XII

Vaporul *Tunis*, acostase la cheu. După ce-şi goli magazia de marfă franţuzească, începu să-şi umple burta cu fasole românească pentru Marsilia.

Căpitanul, un franţuz gros, c-un colier de barbă roşie, se plimba singur pe dunetă [1].

În papuci de catifea verde, c-o bonetă-bască pe ceafă, cu pipa între dinţi, îşi făcea, după obicei, plimbarea de *cents pas* [2], ca un cal dat la coardă într-un manej închis.

Logaridis, bătrînul înţelept al portului, trecînd spre birou, îl recunoscu de departe.

„Căpitanul André... el trebuie să ştie... Are să mă lămurească"... îşi zise în sine, clipind des, c-o vicleană bucurie. Într-o clipă îşi făcu planul cum să-l iscodească pe franţuz, ca să poată afla adevărul, să-şi satisfacă dorinţa ce-i chinuia mintea de atîta vreme.

Pe căpitanul André îl cunoştea de cîţiva ani ; făcuse chiar împreună o mică afacere, odată, cînd vaporul *Tunis* încărcase nişte cărbuni în Sulina.

---

[1] *Dunetă* — mică punte, ridicată deasupra punţii principale, în partea dinapoi a navei (unde se află cabina căpitanului şi a ofiţerilor).

[2] O sută de paşi (fr.).

— A ! ha ! *mon vieux !* [1] explodă franţuzul jovial, văzîndu-l pe bătrîn urcînd greoi şi cu băgare de seamă scara vaporului.

În careu se afundă comod într-un fotoliu de bord, din cele fixate în punte ca să nu se răstoarne în aplecările vasului pe mare. Căpitanul scoase o butelie de Porto şi un borcan de tutun „Caporal".

Bătrînul îşi potrivea limba ca să pronunţe cît mai corect franţuzeasca lui levantină, învăţată din copilărie în Pera.

Cu tot planul făcut în grabă, se simţea cam încurcat, neştiind cum să înceapă pentru ca să ajungă la ţintă.

O hartă marină, atîrnată pe un perete în faţa lui, îi veni în ajutor. Îşi aţinti ochii pe ea.

— Cauţi vreun port pe harta asta ? întrebă căpitanul.

— Da. Caut Guyana.

— Ha ! ha ! apoi, asta-i harta Mediteranei.

— Nu ai una cu Guyana ? întrebă, cam ruşinat, bătrînul.

— De unde ? Între Marsilia şi Galaţi n-am ce face cu harta coastelor Americei de Sud. Să-ţi dau un atlas.

Şi căpitanul începu să cotrobăiască într-un dulap de cărţi.

— Uite, între Amazon şi Orenoc, vin la rînd cele trei Guyane. Toate au fost odinioară colonii franceze. Ţara asta se chema Franţa Echinopţială. Am pierdut-o prosteşte, cum am scăpat din mînă şi Canada. Acum nu ne-a rămas aci decît bucăţica asta de pămînt : Guyana Franceză.

— Ai navigat prin părţile acelea ?

---

[1] Bătrîne ! (fr.).

— Desigur. Un an întreg m-am învîrtit în Antile, între Panama, Martinica şi Guyana.

— Ce făceai pe acolo ?

— Întîia dată, pe cînd îmi făceam serviciul militar în marină — eram subofiţer pe *Condor* — am transportat la Cayena [1] nişte cîini.

— Cîini ? întrebă mirat înţeleptul.

— Da. Am dus acolo două sute de cîini de Pirinei. O rasă grozavă de cîini mari ciobăneşti, ca să se lupte cu jaguarii, un fel de tigri roşii, cari atacau oamenii şi vitele de pe la ferme.

— Mă rog, aş vrea să ştiu dacă se poate sau nu îmbogăţi cineva acolo ?...

— Ce bogăţie se poate face într-o ţară care nu-i decît o imensă puşcărie ? Toţi criminalii din Franţa, acolo sunt deportaţi.

— Avem şi noi un compatriot venit de-acolo, zise cam jenat bătrînul.

— A ! desigur că-i un fost condamnat ! Se poate recunoaşte uşor. Ia să-l căutaţi la piele, trebuie să aibă tatuat numărul matricol de la puşcărie.

Şi căpitanul, vesel, guraliv, începu o poveste lungă, cu amintiri şi isprăvi marinăreşti din vremea petrecută în Antile.

Numai după ce s-a golit şi a doua butelie de Porto, înţeleptul bătrîn coborî atent, cu mare precauţie, scara mobilă a vaporului. Era luminat, dar nu pe deplin satisfăcut ; diavolul curiozităţii îl aţîţa să audă din gura Americanului mărturisiri complecte.

*

Acasă, seara, cu uşa închisă, cu perdelele trase, amîndoi bătrînii şedeau la taifas. Pe masă o garafă de mastică bătrînă de Hios. Blajin, mîngîitor, înţeleptul portului îl îndemna pe Nicola Marulis să-şi descarce inima către un bun şi vechi prietin. Şi limba Americanului începu să se dezlege, pe cînd ochii priveau fix în fundul paharului, la o picătură de mastică rămasă acolo albă, mată, ca o pietricică de opal.

Începu să-şi povestească viaţa şi peripeţiile prin care a trecut, vorbind o limbă grecească amestecată cu vorbe româneşti şi franţuzeşti.

[1] Cayenne, capitala Guyanei Franceze.

Nicola Marulis era un copil cînd plecase din Sulina. Se îmbarcase ca mus pe o goeletă [1] franceză, care încărca grîu de la Dunăre pentru Marsilia.

Fiind mic şi sprinten, îl rînduise[ră] la manevra pînzelor, tocmai sus, în vîrful catargului, la rîndunică [2].

Odată, în port la Alger, de unde încărcau tutun pentru Toulon, a cunoscut la un bar o evreică arabă, albă ca porţelanul, cu ochii negri ca mura. Fata asta era amanta unui marinar, un spaniol hursuz. Şi pentru că se certase cu el, începu să-i facă ochi dulci lui Nicola, mai mult în necazul spaniolului. Ceilalţi marinari făceau haz de întîmplarea asta. Spaniolul, furios, de cîte ori îl întîlnea pe băiat pe punte, îşi strîngea fălcile şi scrîşnea dinţii.

Într-o dimineaţă, tocmai în rada portului, corabia fu surprinsă de un grăunte de furtună, cu toate pînzele întinse. Cînd s-a dat : „În grabă la posturile de manevră !“ s-au repezit toţi ca pisicile pe scările de frînghie în catarge. Nicola,

[1] *Goeletă* — corabie uşoară cu două catarge.
[2] *Rîndunică* — ultima dintre pînzele catargului, aşezată în vîrful acestuia.

ușurel, a ajuns cel dintîi în vîrf, la rîndunică, pentru descrucișarea vergelor [1]. În urma lui, spaniolul. Se găseau alături, luptînd c-un colț de pînză, care-i înfășura, zbătîndu-se în urletul furtunei. Nicola simți deodată o lovitură puternică, făcîndu-l să scape pentru un moment de sub picioare frînghia pe care sta în echilibru. Spaniolul, fără nici o vorbă, îi dase o lovitură de picior în burtă. Gata să cadă, Nicola și-a înfipt mîna în beregata spaniolului. Și s-au încăierat acolo sus, în vîrful catargului, deasupra abisului, în suflarea vîntului, care culcase vasul pe o coastă între valuri.

Ca niște fiare turbate s-au încleștat cu mînele și cu dinții. Luptă pe viață și pe moarte. Lipiți, cu burta de vergă, se smunceau, cătînd să se arunce unul pe altul jos, în prăpastia deschisă sub ei. Cînd Nicola a simțit că-i împins pînă la capătul vergei, gata să se prăbușească, și-a dat drumul, și c-o mînă a smucit cuțitul de gabier [2] care-l ținea deschis, legat c-o sfoară de gît. Sfoara s-a rupt și, dintr-o lovitură, Nicola i-a împlîntat lama în pieptul spaniolului, pînă în prăsele.

Amîndoi deodată s-au prăbușit de la înălțime, ca niște păsări cu aripile frînte.

— Eu — explică Nicola — fiind la capătul vergei, am avut norocul să cad în apă. Spaniolul, fiind la mijloc, a căzut pe puntea de lemn...

— Și ?... întrebă Logaridis cu ochii scînteind prin sticla ochelarilor.

---

[1] *Vergă* — grindă, bară de lemn sau metalică, așezată perpendicular pe catargul unei corăbii, pentru susținerea pînzelor.

[2] *Gabier* — marinar specializat în manevrarea pînzelor superioare ale navei ; locul lui e pe *gabie* — mică platformă cu balustradă, fixată spre capătul de sus al catargului principal.

— Zdrobi s-a făcut... Pe mine m-au pescuit teafăr... M-a pus în fiare... M-a judecat... M-a condamnat...

— La cît te-a condamnat ?

— La zece ani pușcărie... Găsise cuțitul meu înfipt în inima spaniolului.

— La zece ani !... făcu Logaridis, clătinîndu-și capul.

Și după cîteva momente de tăcere, Nicola începu să înșire peripețiile călătoriei pe apă în colonii, unde trebuia să-și facă osînda.

Fusese îmbarcat pe *Luara*, o covertă care transporta condamnații în coloniile franceze, la Cayena. Ce drum groaznic ! Ce chinuri îndurate în acea pușcărie plutitoare ! Erau cinci sute de deportați îngrămădiți într-un spațiu strîmt, fără aer și fără lumină. Pe rînd, îi scotea afară pe punte ca să înghită aerul curat, de care erau mai doriți decît de hrană. Nu aveau voie să vorbească cu marinarii din echipaj. Dimineața, după ce strîngeau hamacele în care dormiseră, se dezbrăcau la pielea goală și-i împroșcau cu apă de mare, la furtunul pompei de bord.

După cîteva săptămîni de drum, s-a ivit la bord boala scorbutului. Aveau numai provizii uscate. Galeții [1], care-i rodeau pînă le sîngerau gingiile, erau găuriți de viermi. La primul mort, pe care l-au aruncat în ocean, s-a răspîndit vorba că a izbucnit ciuma pe bord. A fost o panică grozavă. În fiecare zi îi chioreau și îi înăbușeau cu fum de găinaț de pasăre.

Înainte de a trece tropicul, i-a prins o furtună cumplită. Coverta era să fie sorbită de-o trombă marină. Norii cerului se uniseră cu apa oceanului.

---

[1] *Galeți* — pezmeți distribuiți marinarilor (de la fr. *galette*).

în fața primejdiei, le-au dat drumul liberi pe punte. Nu mai era nici o deosebire. Ofițerii, marinarii și pușcăriașii erau toți egali. S-au luptat cu moartea cinci zile și cinci nopți, după ce tromba fusese ruptă cu lovituri de tun. Au scăpat de naufragiu în larg, cu pînzele sfîșiate și catargele rupte, *Luara* făcea apă. Trebuia să pompeze zi și noapte. Dacă ar fi întrerupt numai două ceasuri pomparea, vasul se umplea și se ducea la fund. După trei luni de drum chinuitor au debarcat la Cayena.

I-au cercetat, i-au matriculat pe piele și i-au împărțit pe la diferite servicii. Nicola, ca marinar de meserie, a fost dat ca barcagiu la biroul de înmormîntare a închisorii. Acolo nu era dric, nici nu se săpa groapă. Mortul era înfășurat în pînză de sac și pus într-un sicriu de lemn. Îl duceau cu barca la larg. Și după ce preotul citea o rugăciune scurtă, scoteau mortul din sicriu și-i făcea vînt în mare.

Rechinii flămînzi se repezeau și-l sfîșiau înainte de a ajunge la fund. Așa se învățase[ră], blestemații, [de] lacomi, că, îndată ce auzeau sunînd clopotul de înmormîntare de la capelă, se apropiau, ca la ora de masă, la hrană sigură de carne de om.

Cu Nicola la barcă mai era și un arab din Tunis, condamnat pe douăzeci de ani. Își silise nevasta să bea un pahar cu sînge cald, a amantului ucis în fața ei.

Într-o seară, arabul a fost dat lipsă la apel.

A doua zi s-a aflat că a dispărut sicriul. Arabul evadase. Barca n-o putuse lua, că era păzită de santinelă. Se mulțumise să fugă pe mare cu sicriul pe care-l chituise și-l călăfătuise [1] bine, ca

[1] *A călăfătui* — a astupa cu cîlți, îmbibați cu păcură crăpăturile unei bărci, corăbii, spre a nu lăsa apa să pătrundă înăuntru.

să nu intre apă în el. Il văzuse[ră] mulți cioplind niște lopățele de lemn, dar nu-i dase nimănui în minte ce poate face cu ele. După patru zile, un vapor francez a întîlnit sicriul plutind la larg. Arabul zăcea amorțit în el, mai mult mort decît viu. L-a pescuit și l-a adus în port.

Toți condamnații erau chinuiți zi și noapte de ideea de a fugi. De o parte, oceanul pustiu, fără capăt, de altă parte, pădurea virgină, tropicală. Apa îi atrăgea pe toți ; ea da mai multe șanse de scăpare.

Pe toți îi chinuia gîndul să încerce a fugi pe apă. Cătau toți cu ochii avizi înainte în largul oceanului ; acolo era libertatea. Înapoi, pe pămînt, era pușcărie, umilință și moarte.

Nicola își făcea mereu socoteala anilor ce avea de stat acolo. Zece ani, și cu dublajul, douăzeci. Căci după ce-ai sfîrșit pedeapsa, nu poți pleca din insulă decît după ce stai liber încă un timp egal cu cel la care ai fost condamnat.

Șase inși s-au înțeles să fugă pe apă.

Trei luni de zile au ținut pregătirile.

Un italian tînăr, care lucra la depozitul de materiale, a furat un bal [1] de pînză de vele. Un grec bătrîn, lucrător la atelierul de reparații a vaselor, a construit un *berton*, un fel de barcă pe pînză, avînd numai coastele de lemn de ulm. Barca o ținea ascunsă pe mal, într-un stufăriș.

Nicola, singur om de apă, marinar de meserie, el trebuia să conducă barca pe ocean. Doi erau bandiți corsicani și unul francez, urias, fost măcelar la Lyon, care-și spintecase nevasta.

[1] *Bal* — balot, legătură mare.

Au strîns provizii de drum : pesmeţi, cutii de conserve, slănină şi zahăr. Pentru apă dulce italianul furase două butoiaşe din depozit.

Şi într-o noapte au şters-o pe ascuns. Au avut noroc de un vînt bun de la coastă. Repede au ieşit în larg. Trei zile şi trei nopţi au navigat în vederea ţărmului, cu nădejdea că o să ajungă pe coasta Guyanei Olandeze. Acolo era limanul de scăpare a tuturor evadaţilor. Nu aveau nici busolă, nici hartă.

Cînd se zărea vreun fum în larg, ei se îndreptau spre ţărm, strîngeau pînzele şi legau în vîrful catargului nişte foi de palmier, mascînd barca din depărtare.

Timpul era bun, marea calmă, dar, nenorocul lor, fundul bărcei a fost sfîşiat într-o noapte de trunchiul unui copac plutitor. Nu mai era nimic de făcut. Cum se găseau pe un banc de nisip aproape de coastă, au sărit în apă şi au ajuns cu toţii teferi la mal.

La început, nu puteau merge pe uscat. Li se înţepeniseră picioarele cît au stat în barcă.

Pe apă toţi se supuneau lui Nicola, care era căpitanul.

Pe uscat, însă, măcelarul uriaş se puse în capul lor. C-o sabie grea, furată din corpul de gardă, tăia ierburile, deschizînd drumul înainte. Liane gigantice, plante agăţătoare ţesute între ele făceau un fel de perdele dese, care le închidea[u] la fiecare pas calea prin pădurea virgină. Nicăieri nici o urmă.

Aveau de gînd să meargă de-a lungul coastei pînă ce întîlneau malul fluviului Maroni, de unde începea pămîntul olandez. N-a fost chip să ajungă din cauza mlaştinilor în care se înfundau. Au luat-o atunci spre inima pădurei şi s-au rătăcit.

După ce au isprăvit proviziile, au început să ducă viaţa animalelor sălbatice.

Mîncau plante şi bureţi. Noaptea, de groaza jaguarilor, se căţărau în copaci şi-şi făceau culcuşul acolo. Într-o zi au dat de o colonie de maimuţe cu blana roşie. A trebuit să schimbe direcţia din cauza lor : bombardau cu pietre şi cioate.

Altă dată le-a ieşit în cale un şarpe veninos.

Pe sus îi urmăreau croncănind un fel de corbi mari, ca nişte vulturi.

Decît să moară de foame şi de mizerie, mai bucuroşi erau să se întoarcă la puşcărie. Dar nu ştiau pe unde să apuce.

Şi Nicola închise pentru o clipă ochii, repetînd de cîteva ori :

— Ce viaţă ! Ce viaţă am dus acolo în pădurea cea sălbatică !... N-ai să crezi cînd ţi-oi spune că am mîncat carne de om !...

— Cum ?... Carne de om ?... Ai mîncat carne de om ? întrebă îngrozit Logaridis.

— Da. Am mîncat carne de om. Unul dintre noi, un italian, era slăbit, nu mai putea merge din pricina unei răni la un picior. Rămase în urmă. Credeam că pînă seara avea să ne ajungă. Dar nu l-am mai văzut. Spre seară, la locul de popas, măcelarul francez face un foc zdravăn în pădure şi începe să frigă o halcă de carne. M-am minunat. Şi mirosul de friptură îmi gîdila nările, iar gura îmi lăsa apă. „Ne-a căzut în mînă un pui de căprioară sălbatică“, zice măcelarul, cu ochii ţintă la jăratic. Eu şi corsicanii am îmbucat cu lăcomie de lup, sugeam toate ciolanele c-o poftă nespusă. Grecul cel bătrîn nici n-a atins friptura. S-a culcat, văitîndu-se că-i bolnav. După miezul nopţei se apropie tiptil şi mă întrebă în şoaptă : „Ei, a fost gustoasă friptura ?“ Zic : „Fragedă şi dulce-i car-

nea de căprioară !“ El rîde înfundat. „Era carne de om.“ „Ce spui ?...“ Și simt deodată că mă iau niște fiori prin tot trupul, iar stomacul parcă voia să se întoarcă pe dos. Tovarășul își puse degetul la buze și face cu ochiul, arătînd mutește la cei cari dormeau în jurul focului. „Am văzut ieri — șoptește el — cum măcelarul spinteca trupul italianului într-un tufiș...“ „Hai — zic — înapoi, că ne vine și nouă rîndul.“ Ne-am sculat binișor, să nu ne simtă, și am plecat amîndoi prin pădurea întunecată. Cînd s-a făcut lumină, eram departe. M-am suit în vîrful unui copac înalt, și de-acolo am putut zări marea, care se arăta ca un fum în depărtare. Așa am putut găsi în ce parte se află Cayena. După patru zile de mers, am ajuns la primul post și ne-am predat. După o săptămînă i-au prins și pe ceilalți tovarăși ! Ne-au judecat și ne-au condamnat : pe mine la trei ani, grecului și corsicanilor cîte cinci ani, iar pe măcelarul francez — la moarte, pentru canibalism. I-a tăiat capul la ghilotină față de toți condamnații, ca să le fie de pildă. Pe mine m-a trecut în serviciu ca infirmier la spitalul de leproși de pe Insula Carantinei.

— Cum, între leproși ? întrebă Logaridis.

— Da, am stat acolo zece ani. Dar am avut noroc : am scăpat fără să mă molipsesc. Și pentru bună purtare ce am avut, m-a grațiat.

— Păi, dacă te-a liberat, de ce nu te-ai întors încoace ?

— Vezi că eram obligat să stau la Cayena încă zece ani. Din rîndul condamnaților am trecut în rîndul concesionarilor. Mi s-a dat pămînt de lucru în colonia agricolă de la Sf. Laurențiu.

Și Nicola, după ce mai bău un pahar de mastică, începu să lămurească cum era organizată viața în colonie : Un grup de douăzeci oameni lucrează în comun. Statul dă sămînță, unelte și material de construcții. Fiecare om are drept la o vacă și la o scroafă. După defrișarea locului și facerea drumurilor, liber este fiecare să-și lucreze lotul de pămînt cum vrea, pe cont propriu. Rămîne deplin stăpîn. Mai toți se însoară. Statul se obligă să-ți dea și nevastă. Mulți își aleg nevastă chiar din femeile condamnate, cari sunt ținute sub îngrijirea călugărițelor misionare. Dar el n-avusese curajul. S-a însurat c-o indigenă. Era o femeie blîndă și muncitoare, dar n-a avut noroc. A murit mușcată de-un scorpion. Copila, mică de tot, o dase la școala călugărițelor Sfîntului Iosif. Acolo a crescut și a învățat carte bună, franțuzească.

— E adevărat că ai făcut cultură de cafea ? întrebă Logaridis.

— Da. Aveam cîte puțin din toate : cafea, piper, banane și ananas, care crește acolo pînă la zece kilograme bucata...

— Și cît cîștigai ?

— Prea puțin. Nu poți face bani acolo, din cauză că n-ai unde să desfaci marfa.

— Oricum, trebuie să fi strîns ceva...

— Tot ce-am agonisit am cheltuit cu drumul. Biletele de vapor pînă la Marsilia m-a costat o groază de parale.

— Ei, și n-ai nici o sumă pusă deoparte la o bancă, undeva ?

— Nu... Nimic.

Și bătrînul înțelept al portului, care ascultase calm toată povestirea, se sculă enervat de la masă și începu să se plimbe prin cameră, pufnind și bombănind cu necaz :

— Ni... mic !... Ni... mic !..

CAPITOLUL XIII

Lucrul în port slăbise. Erau anunţate mai multe vapoare, pentru lucrul de iarnă, dar întîrziau să vină. Toată lumea, în aşteptare, era enervată, necăjită.

Cafenelele — pline. Jocuri de noroc, discuţii aprinse, ceartă la cuţite, pentru lucruri de nimic.

Unii ieşeau pe cheu, îşi aruncau din obişnuinţă ochii la cer şi la apă, nu-şi puteau stăpîni paraponul văzînd Dunărea goală şi izbucneau ameninţînd cu pumnii încleştaţi : „...ti... mascara !... Asta Dunăre... asta port !..." şi după ce scuipau în fluviu cu dispreţ, intrau înapoi în cafenea, ca să-şi urmeze discuţiile şi jocurile întrerupte.

Tocmai în vremea asta căzuse ca o bombă descoperirea făcută de înţeleptul portului. Deşi Logaridis vorbise în taină, chestia Americanului venise pe tapet, făcînd înconjurul cafenelelor din port. Lumea agitată, indignare generală. Părea că se descoperise o crimă senzaţională. Toţi răsuflau : „Bine că s-a pus mîna pe el... bine că s-a făcut lumină odată !" zicea lumea înşelată, terorizată. „Ei, văzuşi cum ne-a legat pe toţi la gard puşlamaua de American ? Ce çacialma ne-a tras, şarlatanul... Cum ne-a orbit

pe toţi, criminalul bătrîn... Ce ruşine pentru întreaga colonie elenă !..."

Glume, zeflemele, înţepături începură să curgă din partea românilor, ca şi pe vremea războiului greco-turc.

La mahala, între femei, descoperirea făcută lua proporţii fantastice. Circulau legende de autori anonimi :

„Americanul era un vechi puşcăriaş fugit... făcuse optsprezece crime... îi plăcea să mănînce carne de om... avusese şapte neveste... şi toate au dispărut pe rînd... poate le mîncase fripte..."

— Cum de mai rabdă Domnul pe pămînt o asemenea fiară însetată de sînge ? zicea o femeie bătrînă, înfiorată de gîndul fripturei de carne de om.

— Ia, să feriţi copiii din drumul lui ! adăogă o femeie înspăimîntată de cele ce auzise.

Într-o duminică adunare generală la Cercul elen.

Atmosfera sălei — foarte încărcată. Toţi simţeau că va fi o şedinţă furtunoasă.

S-a făcut darea de seamă anuală, dar bilanţul era dezechilibrat şi toţi ezitau să dea cuvenita descărcare. Se făcuse[ră] cheltuieli prea mari, se angajase[ră] lucrări la şcoală şi la Biserica Elenă, cari nu se puteau plăti.

Lipsă de fonduri. Criză în port. Ce-i de făcut ?

Consulul, cu tot prestigiul care-l avea, era vădit enervat ; se stăpînea însă, prezidînd cu tact şi gravitate. Abea putea să ţină în frîu mulţimea aşa de lesne inflamabilă.

Îşi chinuia între degete firele sure de musteţi şi impunea tăcerea c-un gest autoritar.

Un orator, directorul Băncei Eleno-Române, care avea o veche pică, nu voia să scape ocazia de a-l pişca pe consul, pentru că fusese scos din comitet, vorbea cerînd socoteală cu gesturi violente :

— De ce s-au angajat asemenea cheltuieli ? De unde fonduri ? Nu se ştia că-i criză în port ? Pe ce s-a contat ? Cine e vinovatul ?

Consulul îşi pierdu calmul prezidenţial.

Izbucni, strigînd şi bătînd cu pumnii în masă. Paharul cu apă lovit se răsturnă, udîndu-i o frumuseţe pantalonii pepita...

— D-ta ! D-ta vorbeşti ? Te faci că nu ştii cum stă chestia ? Nu ai cunoştinţă cum ne-a înşelat escrocul de American ? Toţi am contat pe averea ce trebuia s-o aducă el.

Odată ce s-a pus degetul pe rana deschisă, furtuna s-a dezlănţuit. Toţi voiau să vorbească în acelaşi timp. Sute de voci, într-un urlet general, făceau să se cutremure Cercul elen.

— Pungaşul ! vagabondul ! criminalul ! puşcăriaşul ! El e de vină. El a nenorocit colonia noastră...

Rudele şi foştii lui prieteni din copilărie vociferau mai tare, făcînd spume de mînie la gură.

Prezidentul scăpase cîrma din mînă. Cu batista făcută ghem îşi ştergea broboanele de sudoare care-i inunda fruntea.

Cînd se mai potoli hărmălaia, prezidentul începu solemn :

— E adevărat d-lor, că atîţia oameni onorabili au fost înşelaţi cu neruşinare de acest individ suspect. Compatriotul nostru, înţeleptul Logaridis, a studiat situaţia acestui vagabond. În fine, lumina s-a făcut...

Gălăgia izbucni din nou.

— *Oxo ! oxo !...* [1] afară cu el ! Ne-a făcut patria de rîs...

— D-lor — continuă prezidentul — mă angajez să lupt pe toate căile ca să înceteze scandalul care a compromis reputaţia coloniei noastre. Vom interveni la autorităţile române ca puşcăriaşul să fie imediat expulzat din port.

Un ropot de aplauze acoperi ultimele cuvinte ale oratorului.

Sala surescitată, supraîncălzită, părea gata să facă explozie. Noroc că s-a deschis uşa, supapa de scăpare a presiunei ridicată la maximum în sală. Înăuntru mulţimea se înăbuşise, era nevoie de aer, de o destindere, de o împărtăşire generală a uriaşei indignări împotriva Americanului.

Sala se goli.

Pînă noaptea, tîrziu, prin toate cafenelele s-a vorbit cu aprindere despre periculosul puşcăriaş condamnat la izgonire. O primejdie groaznică părea că ameninţă portul.

În sala Cercului nu mai rămase decît comitetul permanent, ca să discute modalitatea expulzării.

Erau unele dificultăţi, de care consulul, diplomat de carieră, se împiedica.

— Este supus elen sau francez ?

— Este un criminal evadat, se grăbi unul să răspundă.

— Să se facă o intervenţie prin Legaţia elenă la Ministerul Afacerilor Străine din Bucureşti.

— Dacă România îl tolerează ? Ce putem face noi ?

— Cum să tolereze pe un asemenea ocnaş ?

— O să mă duc la căpitanul de port, zise consulul.

[1] Afară ! afară !... (gr.).

— Nu-i bine, îi tăie vorba un agent comercial. Căpitanul are simpatie pentru American.

— Poate pentru fata lui, zise altul ; i-a vrăjit pe toți bărbații negroaica asta !

— Căpitanul e om însurat... Nu-l știam așa de muieratic... ptiu ! să-i fie rușine !

— Stați ! am eu un plan — hotărî consulul — să intervin la Comisia Europeană, să-l suie pe un vapor de marfă care pleacă undeva departe.

— Ce ne frămîntăm atîta pentru un păcătos ? Eu l-aș face într-o noapte căzut în Dunăre. Scăpăm ușor de el pentru totdeauna, zise un bătrîn încruntat, cătînd în jurul lui speriat de vorbele care îi ieșise din gură.

Pînă la miezul nopței s-a complotat fără a se găsi o soluție potrivită.

*

Se crăpa de ziuă.

O pîclă rece, lăptoasă, învăluia orizontul, înfrățind cerul cu marea. Din haos izbucnea sinistru, la intervale regulate, mugetul geamandurei chinuită de valuri, ancorată anume în larg ca să marcheze bara de nămol adus în mare de apa dulce și tulbure a Dunării.

Portul se deștepta cu noaptea în cap.

Umbre răzlețe se deslușeau de-a lungul cheiului pustiu. Din ulicioarele întunecate încă, prin umezeala care străbătea pînă la oase, muncitorii zgribuliți, cu gulerele ridicate, cu pumnii strînși în fundul buzunărilor, zoreau, somnoroși, să ajungă la locul de adunare.

În fața pichetului de grăniceri se alcătuiau în fiecare dimineață echipele — „poștele“ — de hamali pentru încărcarea vapoarelor acostate la chei.

Ca să nu piardă rîndul la muncă, mulți rămîneau noaptea pe loc, sforăind pînă la ziuă pe scaune, rezemați în coate la mesele de lemn, în duhoarea cafenelelor din port.

Prin aburii care se ridicau în văzduh molatic, pe apa cenușie a fluviului, se desprindeau bărcile încărcate, greoaie ca niște broaște țestoase, tîrîndu-se de la un mal la altul. Femeile, cu fețele ascunse în broboade colorate, veneau grăbite la piață cu legume, lapte și păsări adunate din satele răspîndite în Deltă. Un lanț de lotci, fragile ca niște coji de nucă, se legănau priponite la mal. Stăpînii lor, pescari, haholi și lipoveni, cu pletele lățoase, cu bărbile încîlcite, abia treziți din somn, buimaci, își strîngeau țoalele pe care dormiseră noaptea afară, subt cerul liber, pe malul apei. După ce se închinau cu fața la răsărit, făcînd cruci mari și metanii cu fruntea la pămînt, intrau tăcuți în lotcile pregătite cu scule de pescuit la mare.

La încărcare, de-a lungul cheiului, un vapor de marfă aștepta să înceapă lucrul. Lîngă el, acostate, elevatoarele plutitoare forfoteau cu nerăbdare, aplecîndu-și gîturile ca niște berze gigantice, gata să soarbă grîul din pîntecele șlepurilor și să-l verse, ca un șivoi de aur, în fundul hambarelor întunecoase ale vapoarelor de mare.

Muncitorii se înghesuiau, claie peste grămadă, îmbrîncindu-se în ghionturi ca să prindă loc la lucru.

Poștele se întocmeau cu mare greutate, alegîndu-se pe grupe : hamalii, lopătarii, stivatorii, ipistații. Strigăte, înjurături, certuri și încăierări se repetau în fiecare dimineață subt ochii santinelelor din port. Arbitru în prima instanță era gardianul Căpităniei portului, reprezentantul autorității, însărcinat să țină ordinea și să înalțe la catarg

bandiera,[1] care însemna începutul celor opt ore de muncă în port. Spiritele erau agitate de cîteva zile. Veneau din alte părţi „cocorii" — străinii nepoftiţi la lucru, concurînd pe localnici.

Şefii poştelor — vătafii — tovarăşi pe subt mînă cu patronii cafenelelor din port, unde făceau plata, erau datori să ia la rînd un număr egal din toate naţionalităţile : români, greci, turci, armeni şi lipoveni.

Un spirit de vrăjmăşie şi concurenţă dîrză stăpînea toată mulţimea asta în lupta pentru pîine.

Solidari prin instinct, acest mozaic de rase alcătuia adesea un bloc solid cînd se credea[u] loviţi în drepturile lor.

Americanul, care nu ştia încă bine rostul lucrului în port, sosise prea tîrziu ; alegerea muncitorilor se făcuse, poştele lucrau din plin. Sfios, umil, căta neştiitor în jurul său un sprijin. Cîţiva muncitori, rămaşi pe chei fără de lucru, începură a-şi da coate, şoptind cu ironie. Şi unul mai poznaş, zîmbind pe sub mustaţă, zise tăios în gura mare :

— Mă, fraţilor, iaca şi *milioneru* ajuns în tagma noastră... la sac şi la lopată !...

Americanul păşind rar, cu genunchii îndoiţi, cu buzele strînse, trecu înainte. În dreptul gardianului Căpităniei se opri cu sfială, făr' să scoată un cuvînt.

Dintr-o aruncătură de ochi, omul autorităţii înţelese. Domnul Bazgu, om vechi în slujba portului, fost sergent în marină, era ştiut că are inimă bună, deşi om iute la mînie şi straşnic de ambiţios în serviciu.

[1] *Bandieră* — stindard, drapel.

Domnul Bazgu îşi netezi cu dosul palmei mustăţile mari, cărunte, de obicei victorioase, uneori pleoştite din cauza umezelii.

— Păi, te-ai sculat prea tîrziu... cam greu să te bag la lucru... au să facă gură ceilalţi... nici n-ai carnet de muncitor în port.

— Ce să fac ? Nu ştiam. Caut şi eu să muncesc undeva, îi răspunse Americanul cu vocea stinsă.

— Spirule — strigă poruncitor gardianul la unul dintre vătafi — ia vezi, fă-i rost şi dumnealui, să-l bagi în poşta de pe şlep : oricum, să cheamă că-i tot un patriot de-al vostru.

Spiru, înalt şi îndoit, uscat ca un ţîr, abil şi iscoditor, vorbea în surdină c-o dulceaţă în glas, veşnic cu mîna pe inimă.

— Cum ordonaţi, domnule Bazgu... dar mă tem să nu avem iar scandal în port... Ştiţi că în poşta mea e colţatul de Seceleanu, şi după el se iau toţi ceilalţi ca oile.

Spiru, era bucuros să aibă „cocori", adică muncitori noi, străini, pe care mai lesne îi putea ciupi la plata de sară în cafenea, dar îi era frică de gura românilor colţoşi, cari stîrneau toate scandalele şi grevele din port.

Abia intră Americanul la lucru, şi larma izbucni în şlep. Toţi protestau, strigînd în gura mare :

— Nu primim oameni străini la lucru în port !... Noi n-avem ce mînca, şi veneticii ne iau pîinea de la gură... Afară... la Kefalonia ![1]... Aici îi ţara românească... Ho ! la oase...

Şi huiduieli, urlete sălbatice se ridicau din pîntecele şlepului.

Zadarnic căuta Spiru să-i potolească.

[1] Insulă la ţărmul vestic al Greciei, în Arhipelagul Ionicelor.

— Stați, bre, fratico ! Capitania l-a băgat-o pe el la lucru, să-i dea și lui o pîne.

— N-are drept Căpitănia să bage străini în concurență ! zbieră un muncitor, îndîrjit că nu poate ieși mai repede din grîul în care se înnămolise pînă la brîu.

Și tărăboiul creștea. Toți urlau din fundul plămînilor, cu spume la gură. Corpul șlepului se zguduia vibrînd de larma infernală ; părea o cușcă plutitoare în care se zbăteau sute de fiare iritate.

Cel dintîi care zvîcni afară pe punte, furios, cu capul gol, cu haina pe-un umăr, fu Seceleanu ; cu lopețile în mînă, după el. Gardianul, hotărît, își îndesă șapca pe frunte și le ieși înainte, tăindu-le drumul.

— Ce, mă ! iar ați căpiat ? Adică n-are drept un om din pricina voastră să cîștige o pîne.

Seceleanu, un uriaș bălan, vînjos, cu brațele goale, cu părul vîlvoi, cu fața și genele pudrate, cenușii de praful ridicat din grîu se opri dîrz, înfruntîndu-l.

— N-are drept... noi trebuie să lucrăm aici... e dreptul nostru... noi am făcut armată... suntem în țara noastră.. să se ducă veneticii în țara lor !

Gardianul se stăpîni, trăgîndu-se de mustăți.

— Cum, mă, adică autoritatea nu poate, va să zică, nici la un caz de forță majoră, să bage un om la lucru în port ?

— Nu poate să ne răpească dreptul nostru... Cînd eu n-am ce mînca, de ce să vină toate liftele străine să ne ia pînea de la gură ?

Un muncitor mărunțel, negricios, se agita cu pumnii încleștați, la spatele lui Seceleanu.

Gardianul se răsti la el, arătîndu-l cu degetul.

— Auziți, măi, că moare de foame ! Dar cine și-a aprins țigara c-o bumașcă de o sută astă-iarnă,

de Sfîntul Vasile, în cîrciuma lui Mocanu ? Atunci cînd ți-o cîrpit socru-tău o păreche de palme de-ai văzut stele verzi ? Muriți de foame cînd nu-i lucru în port, pentru că nu puneți banii deoparte cînd îi aveți din belșug ; îi aruncați cu lopata pe băutură.

— Banii noștri îi bem. Cine ce are cu noi ? se auzi[ră] pe înfundate cîteva glasuri răgușite.

— La nunta fetei lui Dobrică, n-ați pus voi bumăști la urechile cailor și n-ați umblat tot portul cu butoiul în birjă ? Voi, cîțiva colțoși, sunteți capii răutăților și grevelor. Băgați-vă mințile în cap și păziți-vă clanța, c-o să vă achităm odată !

Și domnul Bazgu, furtunos, se îndreptă spre pichet, să scoată garda portului afară.

— Dacă-i așa — răcni un muncitor încruntat — o facem și noi lată... Merge pe ambiție, nu ne lăsăm nici noi... Să mergem, fraților, pînă la capăt !

Și, deodată, Seceleanu, de cuvîntul căruia tot portul asculta orbește, își smulse surtucul de pe umeri și-l înălță pe coada unei lopeți, ca un drapel fîlfîitor.

— Opriți poșta, măăă ! Opriți poșta, măăă !

Și glasul lui tuna deasupra zgomotului de la vapoare, ca un muget de taur, pierzîndu-se în largul mării. Tot lucrul portului, ca la o supremă comandă, se opri prin farmec.

Zgomotul elevatoarelor, bătaia pistoanelor, scrîșnetul macaralelor se potoliră, scăzînd treptat, înăbușite parcă de-o mînă nevăzută. Cei din urmă nori de fum ieșiră gîlgîind pe gurile coșurilor negre, topindu-se în văzduh, și portul căzu în agonie.

Cheiul — negru de oameni. Toți părăseau lucrul de pe apă și coborau la uscat. Ieșeau la lumină orbiți din fundul hambarelor întunecoase, izvorînd ca furnicile din toate găurile de la vapoare. Cobo-

rau prăfuiţi, asudaţi, pe jumătate goi, cu sacii pe umeri, unii îmbrobodiţi ca femeile, alţii cu bureţi şi cîrpe legate la gură, ca să oprească praful ce înghiţeau, prefăcut în plămîni într-un noroi cleios.

— Ce este ? Ce s-a întîmplat ? De ce s-au tăiat poştele ? se întrebau unii pe alţii. Şi nu se dumereau de ce s-a oprit lucrul în toi.

De la înălţime, pe-o movilă de cărbuni, Seceleanu, cu capul gol, cu mînecile cămăşii suflecate, vorbea cu înflăcărare mulţimii adunate.

— Fraţilor !... ni se ia pîinea de la gură... nu se respectă dreptul nostru. Tovarăşi !... nici unul să nu intre la lucru pînă ce nu se face din nou controlul străinilor intraţi în munca portului.

Căpitanul de port, în drumul de-acasă la birou, se oprise la cafeneaua lui Stamati, să-şi bea, ca de obicei, ceaiul de dimineaţă.[1] Abia se aşezase pe scaun, cînd sosi gîfîind gardianul, omul autorităţii, ca să-şi depună raportul de cele întîmplate în port. Cîteva trăsuri hodorogite, ca caii schiopătînd în galop, veneau în urma lui. Agenţii şi căpitanii de la vapoarele unde se oprise încărcarea grăbeau alarmaţi, să afle cauzele care au provocat iarăşi greva în port.

Căpitanul portului, la masă, în faţa ceaiului care se răcise, asculta crunt, strîngînd între degete o bucată de covrig uscat.

— Să mi-l trimiţi pe Seceleanu la birou. Să plece imediat la faţa locului dragomanul[2] de la Căpitănie

[1] *„Căpitanul de port"* nu se putea opri, ca *„să-şi bea, ca de obicei, ceaiul de dimineaţă"*, *„la cafeneaua lui Stamati"*, deoarece cafeneaua sus-amintită, care ocupa parterul casei (v. p. 40), dăruită de Penelopa coloniei elene, arsese (v. pp. 220—221). Este, desigur, o scăpare a autorului.

[2] *Dragoman* — vătaf, supraveghetor ; tălmaci.

şi să se facă din nou controlul poştelor. Pe American să-l scoţi din lucru, să-i faci carnet de muncitor şi să-l dai la lopată, la vînturat porumb.

— Apoi, acolo sunt numai femei şi fete. Nu-l primesc cu nici un chip. Nu ştii ?... cu muierile avem tărăboi mai mare decît cu bărbaţii.

— Trece-l atunci pe celălalt mal, la atelierele Comisiunii. Roagă-l pe inginerul englez să-i găsească şi lui ceva de lucru.

Tocmai se ridicase căpitanul de la masă, cînd zări pe consulul elen trecînd spre birou. Elegant, zîmbitor, c-o floare la butonieră, cu mersul legănat, salută respectuos.

— Apropo, domnule consul, ce faceţi cu nenorocitul d-voastră de American ? Nu are ce mînca.

Consulul se opri, codindu-se cu politeţă.

— Scuzaţi, d-le căpitan, omul acesta nu ne aparţine, nu-i un *sujet*[1] elen. Consulatul nu are îndatorirea să se ocupe de el. Cred că este *citoyen français*[2] şi cade în sarcina consulatului respectiv.

— Ei bine, dar în fond e un compatriot de-al d-voastră, şi-i păcat să-l lăsaţi să moară de foame ca un cîine.

— Pardon, vă rog — se grăbi consulul, abia stăpînindu-şi enervarea — nu confundaţi. Omul acesta care a debarcat aici este venit din puşcăriile franceze. Poate un evadat, poate un criminal periculos. Nu este altă soluţie decît repatrierea lui.

— Cum — zise căpitanul surîzînd — cine o să-l ducă înapoi la Cayena ?

— Mă rog, să se întoarcă de unde a venit. Noi nu primim pe toţi bandiţii, pe toţi evadaţii din puşcărie. În colonia elenă de aci, nu avem decît oameni corecţi şi muncitori.

[1] Persoană supusă autorităţii unui stat (fr.).
[2] Cetăţean francez (fr.).

Discuția urmă în mers pe drum, pînă se opriră amîndoi deodată în loc, chiar în dreptul Consulatului francez, care era instalat în biroul de cereale al casei „Dreyfus." Directorul, Jean Focas, un levantin tînăr, ras, sportiv — tip american —, conducea filiala marii case franceze și gira onorific Consulatul Republicii. Îmbrăcat într-o pijama de păr de cămilă, sta răsturnat într-un fotoliu de piele, citind ziarul *Le Temps,* în timp ce degetele îi jucau pe niște metănii cu boabe de chilimbar — obicei oriental.

— A poftiți, vă rog. Ce onoare !... Cu ce vă putem servi ? Cîte-o cafea turcească... Și directorul se pierdu în politețe, frîngîndu-se în două.

Căpitanul îi tăie scurt vorba.

— Ce faceți cu Americanul d-voastră ? Nu-l primește nimeni la lucru. Numai buclucuri am în port din cauza lui.

Viceconsulul onorific al Republicii Franceze își încreți deodată sprîncenele, schimbîndu-și figura, numai o clipă, căci își reveni repede și, surîzător, începu să vorbească în surdină, c-o voce dulce, aproape muzicală.

— Vedeți, e o chestie foarte dificilă, e un caz excepțional... Am încercat să aranjez cu domnul director al Poliției, să găsim soluția de izgonire, neavînd actele în regulă și nici bilet de liberă petrecere în țară. Desigur, e chiar în interesul autorităților să scăpăm portul de un asemenea tip incomod și indezirabil. Am vrut să-l îmbarc pe un vapor francez, comandantul a refuzat să-l ia. Am ajuns, din cauza lui, în conflict cu agenția companiei „Fraissinet". Am raportat cazul Consulatului general francez din Galați. Vaporul e considerat ca teritoriu național. E dator să-l ia pe supusul pe

care-l predau eu. Nu-i logic ? Am vorbit și cu domnii de la Comisiune și mi-au promis...

Căpitanul, care se posomorîse ascultînd, îi taie scurt vorba :

— Mă mir că pentru aranjarea chestiunilor de acest fel, vă adresați greșit la Comisiune și Poliție, care nu au dreptul să se amestece în afacerile portului. Iată cum se creează conflicte de atribuții între autorități.

Viceconsulul se îngălbeni. Toată diplomația lui abilă dăduse greș.

— Vă rog, pardon, n-am avut intenții să ofensez autoritatea... Și se pierdu în nesfîrșite scuze.

Căpitanul, iritat, se îndreptă grăbit spre ușă, uitînd să dea mîna celor doi reprezentanți consulari care se uitau îngrijați unul la altul.

Gardianul Căpităniei aștepta în stradă.

— Inginerul englez nu vrea să-l primească pe American la lucru. Cică e prea bătrîn, n-are ce slujbă să-i dea.

— Nu i-ai spus că l-am trimis eu ?

— Ba da, și mi-a răspuns că nu poate nimeni să-i impună lui ce oameni să ia la lucru.

— Așa ți-a spus ? Bine ! Vom vedea.

Și căpitanul, cu sprîncenele încruntate, se îndreptă spre birou.

„Poftim... prestigiu ! ... Cine dracu m-a pus !..." își spunea el în minte, chinuit de-o idee fixă : cum să rezolve cu tact și diplomație noul conflict dintre Căpitănie și Serviciul tehnic... „Și asta numai din cauza Americanului !"

Greva în port se sfîrșise. Americanul nu putuse intra nicăieri la lucru. Sta amărît, răzleț, pe marginea cheiului, cătînd în jos la apa cenușie care curgea spre mare. Ca să-și înșele pofta de fumat,

sugea între buze un ciot de lulea stînsă. Tutunul era pe sfîrşite şi nici un dolar nu mai avea în pungă.

Aştepta pe Ahile Harapul, care îi făgăduise să-l bage în lucru la pontonul vaporului poştal. Urgisit de toate rudele, Americanul, fără nici un sprijin, asculta cu umilinţă de văru-său Ahile, singurul care-i întinsese o mînă de ajutor — din milă sau din calcul ?...

Dinspre ponton, Ahile îi făcu semn cu mîna să vină la el.

— Ascultă, măi Nicolachi, am eu un plan bun pentru tine, ca să cîştigi o pîine. Este la pichet o barcă fără stăpîn. S-o ceri tu de la Căpitănie.

Americanul, care asculta cătînd în jos, îşi ridică deodată ochii şi întrebă scurt :

— De ce n-ai cerut-o tu pînă acum ?

— Pentru că mie nu mi-o dă. Ţie, sunt sigur că ţi-o dă căpitanul, dacă o ceri. Să punem noi mîna pe ea şi facem treabă. Ascultă, Nicolachi, la mine : un grec, cu doxă, nu moare în ţara asta de foame. Şi Ahile ridică un deget la frunte, iar buzele lui late schiţau un zîmbet plin de înţeles — planul nu-l spusese decît pe jumătate.

La pontonul vapoarelor poştale, nu se formau zilnic echipe de lucru ca la cereale. Era un grup permanent de muncitori, greci şi români, care lucrau în tovărăşie de cîţiva ani. Lui Ahile Buzatul, zis Harapul, i se recunoştea oarecum, în baza vechimii, un fel de autoritate asupra întregului grup. El trata stabilirea preţurilor pentru descărcarea mărfei, în calitate de decan al hamalilor de la pontonul vapoarelor poştale.

De dimineaţă, înainte de sosirea celorlalţi lucrători, Ahile îl adusese pe American la ponton şi începuse descărcarea unor butoaie pe mal.

După jumătate de ceas, veniră şi ceilalţi lucrători. Zburliţi, cătau toţi cu necaz la Americanul care se făcea că nu-i vede. A fost de-ajuns unul să înceapă :

— Aşa ne-a fost vorba, Harapule ? Să-ţi aduci la lucru toate rudele tale calice ?

Şi toţi începură să strige în gura mare :

— Afară, afară cu el !... Nu primim „cocori", venetici, scăpaţi din puşcărie, adăugă unul, strigînd mai tare decît toţi.

Ahile îşi întoarse capul, fulgerîndu-l cu ochii tulburi de mînie şi dispreţ.

— Tocmai tu te-ai găsit să zbieri, care ai făcut doi ani de puşcărie ? *Chi-ta-xi mutra !*

— Eu n-am făcut nici tîlhărie, nici moarte de om. Chestia mea a fost o afacere de apă, după cum e meseria noastră... De unde ţi-ai luat tu dreptul să faci ce vrei aici ?

— Ce inimă, bre, aveţi voi ? Un om sărac să nu poată cîştiga o pîine ? încercă dulceag Ahile, încă o dată, să-i înduplice.

— Afară ! afară ! *Oxo ! oxo !* ho ! la ocnă ! La apă cu el ! se auzi un glas din mulţimea care urla îndîrjită. Şi un hamal spătos se repezi să-i dea un brînci Americanului de pe ponton în apă. Ahile îl apucă de-un braţ, şi amîndoi se încăierară.

Smunciturі, îmbrînceli, învălmăşeală. Şi cînd se văzu împresurat, Americanul se ghemui, şi repede, c-o singură mişcare, îşi smulse cuţitul de la brîu. Cel care-i pusese mîna în gît se trase un pas înapoi speriat. Un gol, deodată, se făcu în jurul bătrînului zburlit şi furios, care aştepta gata să lovească, la pîndă, cu ochii scînteind ca o fiară încolţită. Toţi urlau ameninţîndu-l, dar nici unul nu îndrăznea să se apropie. Pe pieptul lui dezvelit, printre bucăţile cămăşii sfîşiate, se distingeau bine

nişte linii violete pe albul pielii goale — tatuajul numărului de condamnat.

— Uitaţi-vă la el — arătă unul cu degetul — e înfierat pe toată viaţa... Uite matricola de ocnaş pe pieptul lui !

— La ocnă ! La ocnă !... — începu să strige toată lumea gură-cască adunată în faţa pontonului.

O sentinelă veni în fugă. Cu patul puştii risipi mulţimea. Şi tot alaiul fu împins pe chei, înspre Căpitănia portului, unde avea să se facă judecata.

CAPITOLUL XIV

Cînd au plecat din casa lui Stamati, s-au dus la hotel. Viaţa era prea scumpă. După cîteva zile, Americanul şi fata, s-au mutat într-o căsuţă, la mahala. Puţinii bani aduşi din America se topeau văzînd cu ochii ; cu inima strînsă a schimbat bătrînul şi ultimii dolari.

Tatăl şi fiica trebuiau să trăiască. Căutau zadarnic un mijloc ca să-şi cîştige pîinea.

Nimic, nici un ajutor de nicăieri. Toată lumea îi ocolea. Dispreţ, ironii şi ură întîlneau pretutindenea. Nu i se ierta Americanului faptul că înşelase atîtea speranţe. Tocmai cei cari fusese[ră] mai aproape de el, îl duşmăneau mai tare, avînd parcă o sete de răzbunare ca împotriva unui hoţ care îi jefuise cîndva.

Americanul şi fata nu cereau decît să muncească. Dar nimeni nu voia să se încurce cu ei. Tatălui i se spunea că e prea bătrîn şi fetei că-i prea tînără. El, timid, cu gura încleştată ; ea, stîngace, fără experienţă, în zadar se prezentau pe la toate birourile din port.

Cu greu se hotărî Evantia să încerce şi la biroul lui Karaianis. Omul acesta fusese aşa de gen-

til la început, încît propusese Americanului să intre în tovărășie de afaceri maritime.

*

Spiru Karaianis, scund, îndesat, cu mîini butucănoase, avea un cap de buldog cu dinții rari și buze late cărnoase. El era tipul levantinului cu mai multe patrii, îmbogățit la Dunăre. Venise de tînăr din Marmara, măturase biroul unei agenții de vapoare, ținută de unchiul său, dusese actele la Vamă și Căpitănie, transportase cu barca alimente la vapoare și, într-un timp numai de paisprezece ani, din barcagiu ajunsese milionar armator, avînd patru vapoare de mare. În afară de însușirile înnăscute, avea ca armă în viață o limbă engleză levantină învățată la „Roberts-Colegiu", școală americană din Constantinopoli. Făcînd un drum la Londra, tratase cu o parte din armatorii englezi să dislocuiască pe unchiu-său ; răpindu-i toată clientela, începu să lucreze pe cont propriu. Îmbogățit repede, nu-și uită patria. Construi două localuri de școală : unul în satul natal și altul la Pireu.

Trăia admirat și invidiat, împărțindu-se între trei patrii : se născuse într-o insulă din Turcia ; se îmbogățise în România și făcea politică în Grecia.

La toate congresele internaționale de navigație lua parte ca delegat avînd mandat să reprezinte interesele armatorilor din Marina Comercială Grecească.

Karaianis o urmărise pe Evantia lacom, cu ochi de lup, chiar din ziua în care debarcase în Sulina. Dar nu putuse niciodată să se apropie de ea. Și deodată, cînd nu se aștepta, văzu că fructul dorit

e gata să-i cadă în mînă. Neavînd destulă tărie de sine, se demască, neputînd să-și înăbușe dorința la vederea fetei, care venise să ceară cu naivitate un post pentru tatăl ei.

Karaianis, privind-o galeș, sugîndu-și buzele lui senzuale, se grăbi s-o asigure că bătrînului îi dă un post de magazioner în port, iar ei îi oferi o slujbă bine plătită chiar în biroul lui. După chipul cum o sorbea din ochi, după felul în care-i vorbise, cerînd să fie gentilă cu el, fata, fără școala lumei, înțelesese totuși condițiile puse, sacrificiul ce i se cerea. Plecase de la el roșie de indignare și umilință.

*

Niște bijuterii aduse cu ei fură transformate în pîine zilnică.

Cîteva brățări, cercei și inele fură încredințate lui Ahile Buzatu, care găsi un cumpărător. Nu aveau pietre prețioase, dar valorau prin raritatea lucrăturei ; niște antichități exotice. Bineînțeles că Ahile își opri jumătate din prețul obținut.

Pentru că chiria casei în care locuiau era prea mare, fură nevoiți să se mute într-o căsuță pe celălalt mal al Dunărei, în Prospect — așa se chema mahalaua locuită de barcagii, hamali și lucrătorii de la atelierele Comisiei Europene a Dunărei.

Evantia își luase o mașină de cusut plătibilă în rate, ca să poată lucra în casă. Nedeprinsă ca să gătească, fata se chinuia, frigîndu-și degetele la o plitișoară de tablă, ca să prăjească vreo cîțiva guvizi pescuiți de bătrîn, care sta toată ziua cu undița în mînă, neavînd nimic de lucru.

Fata asta, inocentă, plăpîndă, care crescuse departe de suferințele tatălui ei, la școala călugărițelor misionare, ea care fusese primită cu admi-

rație și lingușiri atîta vreme cît lumea o credea bogată, descoperi deodată cruzimea oamenilor și mizeriile vieței.

Se închidea în sine, se izola în durerea ei, și evita să fie văzută de lume. De cîte ori era nevoită să iasă din adăpostul ei, umbla sfioasă și grăbită, cu ochii în pămînt, cuprinsă veșnic de teama de a fi acostată.

I se părea că-i urmărită tot timpul de cineva. Deși uitase cele mai nevinovate cochetării, totuși apariția ei făcea senzație.

Nimic n-o mai ispitea în viață. Îmbrăcată simplu, în negru, căuta să se strecoare neobservată, dar, fără să vrea, atrăgea toate privirile, aprindea toate dorințele bărbaților. Mulți o pîndeau cu speranța că, mai curînd sau mai tîrziu, trebuie să cadă, să intre în circulație și fata asta mîndră, dar săracă, și fără nici o protecție.

Evantia suferea în tăcere. Noaptea uneori gemea, plîngînd pe înfundate. Și după momente de revoltă împotriva vieței, se mustra, întorcîndu-și gîndurile spre credința în care crescuse în copilărie.

Își regăsi în fundul unei lăzi cruciulițele și cordoanele de la școală. Ca pe o veche prietenă privea cărticica de rugăciuni.

Rugăciunile, evlavia ei o susțineau. În fiecare duminică se ducea la biserică ; numai acolo se simțea bine și înduioșată. De cum trecea pragul, o cuprindea[u] niște fiori de plăcere amețitoare în mirosul de tămîie, în fumul lumînărilor de ceară. Intra deodată parcă în altă lume, mai bună, ideală, într-o atmosferă de climă dulce, care o fermeca, transportînd-o în aerul îmbălsămat al patriei sale. În locașul acesta de refugiu își găsea alinarea durerilor și uita răutățile lumei. Îi plăcea să urmărească acea înscenare teatrală a bisericei catolice. Sufletul i se desfăta în melodiile o gei, care o cuprindeau ca valurile mărei.

Ceasuri întregi rămînea în genunchi, răpită de acele cîntece îngerești, cari o legănau în voluptatea unui vis încîntător. Nu se trezea decît la sfîrșitul serviciului divin. Cu păreri de rău, ea părăsea biserica, urmărită de priviri răutăcioase. Doamnele și domnișoarele catolice de la Comisia Europeană, cari veneau regulat la biserică, o priveau pe furiș. O italiancă șopti unei prietine : „Negroaica e bigotă". „Nu — i se răspunse — e pocăită."

„Pocăita" i-a rămas numele pentru totdeauna. Evantia citea disprețul și ura în acele priviri dușmănoase, pe cari ea le simțea în inimă ca niște lovituri de cuțit.

— Ce le-am făcut noi ? De ce ne urăsc ? Cu ce suntem vinovați ? întrebă într-o zi pe tatăl ei, care umbla întunecat, închizînd în sine o mută suferință.

— Hei ! fata mea, ești tînără, nu înțelegi încă lumea și răutățile ei... Niciodată n-au să ne ierte faptul că s-au înșelat crezîndu-ne bogați.

Și un gînd ascuns începu a încolți în mintea copilei neștiutoare și fără de experiență. Să plece, să se întoarcă înapoi în țara în care copilărise. Nu îndrăznea încă să-și divulge secretul, dar își făcea planuri naive, hotărîtă să strîngă ban lîngă ban pînă va izbuti să-și facă suma pentru drum.

Chinuită în ascuns de un mare dor de ducă pierdea ore întregi c-un atlas geografic pe genunchi.

La gura sobei, cînd crivățul sălbatec urla în largul mărei, ea visa, privind dusă în zări virgine, la focul soarelui tropical. Torturată de nostalgie, avea viziunea rătăcitoare din locul ei

natal. În magia depărtărei, în decorul de azur dintre munte şi mare, vedea pădurile de smarald, penagiile palmierilor, feriga gigantică, nucile de cocos, ciorchinii de banane, lianele şi orhideele îmbrăţişînd copacii seculari... toată acea luxuriantă vegetaţie nebună îi apărea în orgia culorilor de flori, în aroma îmbătătoare de eucaliptus şi santal. Şi adesea tatăl ei o găsea adormită cu degetul pe hartă.

*

Dar într-o noapte începu să ningă.

Ca o funingine albă cădeau fulgii din tavanul negru al cerului de iarnă.

A doua zi dimineaţă, cînd Evantia îşi aruncă ochii pe geam, rămase o clipă orbită de albul scînteietor care acoperea c-un strat pufos pămîntul. Natura întreagă îşi schimbase culoarea ; peste noapte totul se prefăcuse ca prin farmec. O Sulină albă. Era prima zăpadă în viaţa fetei, venită dintr-o climă tropicală.

C-o bucurie copilărească, se repezi afară, ca să-şi încînte ochii ; să vadă de aproape, să pipăie puful acela alb şi rece. Curioasă, nu se putu stăpîni. Duse la gură un pumn de zăpadă.

I se păru dulce, ca o porţie de îngheţată.

Rotindu-şi ochii, se minuna : pămîntul alb şi apa mării neagră.

Se uita surprinsă la scheletele pomilor strîmbi, îndoiţi de vînturile Nordului, cu braţele crengilor încărcate de zăpadă ; ireali de la distanţă, ca nişte jucării din vitrinele cofetăriilor la sărbători.

Cînd gerul creşte, sub cerul de opal, şi Dunărea se schimbă în pod de argint, Sulina rămîne izolată — o insulă fără legături cu ţara.

Drumuri nu sunt pe uscat în Deltă. Cîteva luni pe an gheaţa închide şi drumul larg al Dunărei.

Jalnic, dezolant pustiu e Delta moartă...

Ca să ajungi iarna de la gura Dunărei la Bucureşti, trebuie să treci prin Stambul. Circulaţia zilnică a vaselor ţine deschisă gura fluviului, vapoarele de marfă pot intra şi pleca din Sulina. Dacă prinzi vaporul românesc de pasageri în Stambul, ajungi prin Constanţa la Bucureşti în cîteva zile, cînd trenul nu se întroienește în Bărăgan.

În anii în care ouăle ciorilor crapă de ger, începe să prindă şi apa mărei o pojghiţă de gheaţă de-a lungul coastei.

Sloii aduşi de fluviu se strîng în jurul gurei ; orizontul devine glacial. Sulina — regiune polară, atîta vreme cît suflă Crivăţul din stepele ruseşti.

E destul numai o schimbare de vînt ; să adie blînd cîteva zile Sudul [1], şi zăpoarele se rup ; sloii se mişcă alunecînd la vale ; arhipelagul de insule îngheţate porneşte de la ţărm, plutind rătăcitor, pînă se pierde în largul mărei.

Gheaţa în ghioluri crapă ca o sticlă de oglindă spartă. Omătul se topeşte.

Puhoaiele se umflă. Păpurişul verde prinde a încolţi. Răchitele bătrîne îşi scutură pletele în vînt. Miriadele de gîze foiesc iarăşi în stoluri. Felurite soiuri de zburătoare fîlfîie deasupra pădurilor de stuf. Începe viaţa misterioasă a bălţei. Reînvie Delta — paradisul păsărilor.

*

Singurul om de la care Evantia putea aştepta o mînă de ajutor era doctorul spitalului, nenea Tomiţă, dar el era în străinătate.

[1] *Sudul* — vîntul de sud.

La fiecare doi ani, doctorul, avea drept la un concediu de două luni, pe cari le petrecea la Paris. Își căuta o pensiune în Cartierul Latin, pe Bul-Miș, sau în jurul Sorbonei.

Vechea gazdă la care locuise ca student murise de mult. Doctorul hoinărea toată ziua pe străzile cunoscute și bătute de el în tinerețe. Își purta venerabila barbă prin localurile de noapte în care se tăvălise odinioară ca student. Mulți priveau cu mirare la chipul lui exotic de patriarh oriental. „Bohema" din vremea juneței lui dispăruse de mult.

Rar mai putea întîlni cîte un coleg de care-și amintea. Unde erau fetele acele gingașe, zglobii, cari ciripeau hrănindu-se ca păsărele cerului din firimiturile ce cădeau de la masa studenților din cartier ? Toate erau retrase din circulație, ca niște monede șterse. Unele trăiau ca venerabile mame de familie, altele muriseră prin spitale.

Nenea Tomiță descoperise la un local de noapte, în dosul Panteonului, o veche simpatie a lui : casierița Madeleine Mouret fusese în tinerețea ei o fată drăguță. La bătrînețe se îngrășase, dar se crampona încă de viață.

C-un roșu artificial își oxigenase părul și se farda prea mult, ca să-și ascundă ridurile tenului devastat, să poată rupe cîțiva ani din vîrsta apreciată de ochii unor clienți admiratori.

Doctorul, înduioșat, o înfășură în ocheade mîngîietoare și sta cu plăcere la vorbă cu ea, înșirînd amintiri din tinerețe, întrebînd de cunoștinți comune cărora de mult le pierduse urma.

Ea îi arăta o afecție lingușitoare ; avea un fel de a se gudura, vorbind c-un ton fals, între scîncet și dezmerdare ; mereu se căina că n-a avut ca altele noroc.

În loc să se retragă, să trăiască liniștită la casa ei, trebuie să muncească noaptea, să cîștige pentru ca să plătească pensionul fetei, căci ține să-i dea o educație aleasă.

Și într-o seară, doctorul, de la ușă, dădu cu ochii de o fetiță subțirică, fragilă, instalată grav la casă. Gaby Mouret suplinea cu demnitate pe mama ei, care era bolnavă.

Doctorul o fixă cu atenția încordată ; se uita la ea ca la o cadră minunată, pictată de un portretist de talent.

Un cap de păpușă, mic, rotund, părul auriu, metalic, retezat la ceafă, obrazul roz ca o bomboană fondantă, ochii negri, electrici, și un năsuc impertinent.

Fata era măgulită să stea de vorbă, alături de bătrînul doctor, amicul din tinerețe al mamei.

Cîteva persoane din sală se uitau ciudat la el. Un domn serios șopti vecinului :

— Ce stricat... libidinos bătrîn... e dezgustător!...

Doctorul simți că mai mulți ochi îl fixează. Deodată păli ; nu mai putea suporta. Îl cuprinse un sentiment de rușine.

Strecură ușor o monedă de aur în poșeta fetei și o șterse neobservat.

Singur, pe drum, se gîndea; îi apăruse din fundul minței o imagină din tinerețe. Era student. La un bar văzuse un bătrîn c-o venerabilă barbă albă, c-o panglică la butonieră, alăturea de o fetiță delicioasă. El îi admira. Desigur tatăl și fiica. „Nu, dragul meu — îi explică un coleg francez — bătrînul respectabil e un «macro» celebru. Profesia lui e să lanseze tinerele cocote."

După cîteva zile, doctorul părăsi Parisul. Din București, prin Constanța și Stambul ajunse la Sulina.

Își reluă iar viața lui de exilat la gura Dunării. Un trai monoton de anahoret, îndulcit numai de cărțile proaspete aduse de la Paris.

Pe cînd ieșea într-o zi de la spital, întîlni pe Evantia.

— Ce-i cu tine, fetițo ? De ce ai slăbit așa ?

Fata încercă să surîdă, dar lacrimile îi jucau în ochi.

— O ducem foarte greu. Nu găsim de lucru nici eu, nici tata.

Doctorul o privea mișcat, ascunzîndu-și mila care-l cuprinsese.

— Unde stați ? Rudele care v-au primit cu așa alai de ce nu vă ajută ? Ce canalii... Spune-i tatălui tău să vie să-l bag în spital... și tu să stai pe lîngă el, să-l îngrijești pînă veți găsi vreun rost...

Doctorul călca uneori regulamentul spitalului. Făcea o mică fraudă umanitară.

Primea la spital nenorociți pe cari îi hrănea, îi spăla, îi căuta un timp oarecare, apoi le da drumul. Și cînd cădeau iar în mizerie, îi interna din nou.

Așa erau vreo doi bătrîni vagabonzi, cari în fiecare an ședeau regulat în pensiune la spital, ca într-o viligiatură.

Americanul fu instalat. Avea o veche bronșită. Evantia înlocuia pentru moment pe o infirmieră plecată în concediu. Școala care o făcuse la călugărițele franceze o familiarizase întrucîtva cu această viață de spital. Era obișnuită să îngrijească bolnavii și să facă pansamente ca cel mai abil chirurg.

Spitalul Comisiei Europene era un așezămînt model de curățenie, căutare și belșug. Evantia avu un sentiment de încredere simțind că poate aci să-și îndeplinească un rol pentru care simțea că are chemare.

Îmbrăcată în halatul alb de infirmieră, pășea în vîrful picioarelor prin sălile mari, luminoase, cu pereții dați cu ulei, strălucitori ca marmora. Toată ziua era în picioare, se frămînta, căutîndu-și de lucru de la un pat la altul.

Muncea cu devotament și plăcere. Era fericită să poată rămîne în serviciul spitalului.

Dar nu avu noroc. Cîțiva pescari din Deltă, sectari lipoveni — bezpopovi (fără popă) — bolnavi în spital, se uitau chiorîș la ea. „Ce caută femeia asta neagră ?" O priveau cu neîncredere, întrebau dacă e creștină pravoslavnică și nu voiau să primească pîinea din mîinile-i negre, păgîne, spurcate.

Lucrul acesta o amărî pe biata fată. Niște femei din personalul de serviciu se uitau urît la ea. „Ce caută negroaica asta aici, ca să ne ia pîinea de la gură ?"

O invidiau, o ponegreau numai în șoaptă, căci toți știau că-i protejata doctorului.

Pentru că Evantia făcea serviciu ca supranumerară, neavînd loc în buget, doctorul găsise mijlocul s-o plătească din alte fonduri.

Clevetirile începură a circula, ajungînd pînă sus la direcție ; chestiunea personalului de la spital se puse pe tapet. Doctorul primi un ordin explicativ asupra numirilor nelegale de funcționari.

*

Tot prin străduința doctorului reuși Evantia să intre ca bonă în familia inginerului italian Marini, de la Comisia Europeană a Dunării. O familie originală. El : om de viață, un artist ratat ; cînta, declama, picta, fluiera toate operile clasice, mula admirabil figuri în miez de pîine. Ea : cu pretenții de cultură și nobleță florentină (avea o coroană princiară pe cartea de vizită), reușise în cîțiva ani să organizeze o filială a societății „Dante Alighieri", pentru ca propaganda italiană să combată influența austriacă la gura Dunării. Lumea îi spunea „*Madame* Dante", găsindu-i și oarecare asemănare cu profilul genialului poet. Nimeni n-ar fi bănuit atîta suflet și energie într-un pumn de femeie. De un șovinism feroce, femeie crampon, făcuse mai pe toate doamnele din societate să vie zilnic cu ghiozdanul la subțioară, ca școlărițele, la „Dante", să ia lecții de limba italiană.

Bărbații erau furioși pe „Dante" că le strică gospodăriile. Iar „*Madame* Dante" nu se mai ocupa deloc de casă și de copii.

Evantia fusese angajată mai mult din vanitate, pentru ca stăpîna să aibă un animal de specie rară. La început avea numai îngrijirea celor doi copilași, în special să-i învețe franțuzește, dar ajunsese cu timpul să facă toată treaba casei.

Singurele ceasuri mai plăcute pentru Evantia trebuiau să fie acele în care se plimba după-amiază, însoțită de copii, pe plajă sau în lungul digului spre far. Dar și atunci, atîtea motive de amărăciuni...

Cădea pe gînduri, chinuită de regretul suvenirilor, de cîte ori trecea prin fața Palatului Comisiei Europene. Întorcea capul, ca să nu vadă careul de

tenis, unde și ea jucase odată acolo, admirată și adulată de o lume care o lingușea...

Adesea întîlnea în drum doamne și domnișoare din societatea bună, care-și dădeau coate, înfruntînd-o cu zîmbete ironice.

„Sirena, Prințesa-Dolarilor... bonă... nemțoaică la copii !"

Stăpînită de o teamă nervoasă, întîlnea uneori privirile aprinse și îndrăznețe ale bărbaților, care o urmăreau cu stăruință. Unii îi aruncau în treacăt vorbe înțepătoare și aluzii obraznice. Cîteodată ea îi fulgera c-o privire tăioasă de mînie și revoltă. Alteori iuțea pasul, strîngea copiii pe lîngă dînsa și trecea mută, umilă, pe același drum pe care odinioară trecuse mîndră și grațioasă, ca o regină orientală.

În zile senine, călduroase, în care soarele poleia oglinda mărei, Evantia întîrzia pe plajă.

Dulceața amintirii, ca un instinct, o atrăgea să umble prin locurile acele în care odinioară simțise fericirea.

Se oprea la piciorul farului. Marea izbea în cadență baza blocului de piatră. În jocul valurilor săreau stropii de apă, ca niște perle aruncate în spuma sfîșiată ca o dantelă destrămată.

Uneori se apropia de linia dunelor de nisip, ca să asculte, în adierea vîntului, sonorități de orgă vibrînd în depărtare. Și seara, cînd se îndrepta spre casă, soarele jos, cu raze oblici, arunca văpăi de purpură pe întinsele păduri de stuf și prefăcea bătrîna Dunăre în fluviu de sînge. Zvonurile imensei singurătăți a Deltei scădeau înăbușite de zbuciumul și răsuflarea mărei. Noaptea își despletea șuvițele de neguri pînă ce luna plină, portocalie, își arăta fața prin zdrențele norilor poleiți.

*

Într-o zi, la ora plimbărei, se oprise pe dig, ca să privească la orizont un vas care venea cu pînzele întinse. În zare creştea desemnul vasului care se îndrepta spre gura Dunărei. Evantia nu-şi lua ochii de pe el. Avea o presimţire. Şi cînd trecu pe lîngă ea gardianul farului de la intrare, îl întrebă dacă recunoaşte vasul care se vede în larg.

— E *Mircea*... vine în port.

Adevărat, silueta lui *Mircea*... cum de n-o recunoscuse de la prima vedere !

Abia îşi putu stăpîni bătăile inimei.

O luă repede spre port. Copiii, cu pasul lor mărunt, o încurcau. Îi luă de mînă, ca să poată merge mai iute, să fie faţă la acostarea lui *Mircea*. Mergea gîfîind, întorcîndu-şi mereu capul, ca să urmărească mersul vaporului. *Mircea*, intrînd pe canal, strînsese pînzele ; înainta numai cu maşina, alunecînd încet de-a lungul cheului. În dreptul debarcaderului se opri, acostînd fără să ancoreze. Se vedea bine că avea de gînd să nu rămînă mult acolo. Pe cînd se aruncau parîmele pentru legături la mal, lumea se aduna ca de obicei pe cheu la sosirea vaporului.

Evantia se frămînta, emoţionată. Nu ştia ce să facă. Să se arate sau să fugă. Echipajul era încă la posturile de sosire. Un ofiţer în prova se vedea din profil. I se părea că-i Neagu.

Cînd s-a întors cu faţa, l-a văzut bine. Nu era... „El e mai brun, parcă mai înalt."

S-a întins puntea de legătură cu uscatul. Cîţiva ofiţeri au ieşit pe cheu. Toţi mutre străine.

Alţi ofiţeri erau acum pe *Mircea*.

Ar vrea să întrebe pe cineva, dar n-are curaj. În sfîrşit, se hotărî. Cu inima în dinţi, întrebă timidă pe un plutonier bătrîn, care ieşise pe cheu.

— Vă rog, sunteţi bun să-mi spuneţi dacă sublocotenentul Neagu e aci la bord ?

— Nu. A trecut în marina comercială. Acu trebuie să fie în drum spre Rotterdam.

— Dar căpitanul Mincu ?

— E debarcat. A rămas la uscat, în Ţiglina.

— Şi doctorul, care era anul trecut pe *Mircea* ?

— E mutat pe *Elisabeta*. Alţii au venit la rînd... aici e ca la moară...

— Mulţumesc !... îngînă pierdută Evantia.

Îşi înclină capul, îşi strînse buzele, clipind des, ca să-şi învingă plînsul care o năpădea. Împleticindu-se, se îndreptă încet spre casă, păşind mărunt şi nesigur, părea că picioarele refuzau s-o ducă.

„*Madame* Dante", severă, pedantă, afişa o rigidă moralitate. Se simţea obligată să fie atentă asupra vieţei intime a persoanei căreia îi încredinţase educaţia copiilor. Observa, pîndea, cotrobăia prin lucrurile Evantiei. Orice pas era controlat şi comentat. Avusese cîteva discuţii cu nenea Tomiţă, care o recomandase pe Evantia.

— Noi, cei de la Comisie, avem o datorie de conştiinţă şi o responsabilitate pentru menţinerea moralităţei acestei instituţii europene. O persoană care locuieşte în casa mea, dacă este corectă, nu are nimic de ascuns, spunea ea c-un ton sacadat, avînd în ochii vineţi o privire metalică.

În fond îşi ascundea gelozia care începuse s-o roadă.

Îşi cunoştea bine soţul. Îi spionase ocheadele. Şi acum regreta pasul făcut. Cum nu se gîndise ea că nu-i prudent să-şi bage în casă pe negresa asta, care a putut seduce pe bătrînul doctor şi pe preotul catolic ?

CAPITOLUL XV

Pe cheu, tocmai în capătul portului, lîngă depozitele de cărbuni, era o cîrciumă veche, o tavernă joasă, în care intrai scoborînd patru trepte de piatră.

„Peter the Grics“ — „Petre a Grecului“, scria cu litere albe pe o tăbliță neagră, mîncată de rugină. Ce rost avea aci firma asta englezească ? Veche, reputată firmă, istoricul ei se pierde în noaptea timpurilor.

Barba Toni, cel mai vechi om din port, fost pilot la ruși, pe vremea războiului din Crimeea, povestea, cînd era cu chef, isprăvile piraților de la gura Dunării.

O bandă de vînturători de mare, greci și maltezi, era de fapt stăpînă pe gura Dunării. Cu felinare prinse la coarnele boilor, pirații atrăgeau vasele noaptea, înnămolindu-le pe bancurile de nisip, și le jefuiau sub cuvînt că vin să [le] salveze.

Pentru siguranța navigației și împotriva grecilor, cîntați pe aceea vreme de Lamartine [1] și Lord

[1] Alphonse de Lamartine (1790—1869), poet romantic francez, autorul *Meditațiilor poetice* (1820). Și-a pus talentul în slujba ideilor de progres și libertate. A sprijinit mișcarea grecilor pentru eliberarea de sub turci, iar

Byron [1], se formase anume o escadră a Levantului, ca să facă poliția mărilor din Orient. Într-o bună zi, o canonieră engleză apăru în vederea coastei. Un tînăr ofițer — fiul amiralului Parker — c-o patrulă de marinari debarcă pe țărmul Sulinei, în recunoaștere. Ofițerul fu lovit de un glonț de pușcă, tras nu se știe de unde. Englezii se răzbunară, prefăcînd satul în cenușă printr-un bombardament în regulă.

Un vestit cap de pirați, căruia englezii îi ziceau Greco, fusese prins, judecat sumar și spînzurat, după obiceiul timpului, în vîrful catargului, pentru a fi purtat ca pildă prin toate porturile Orientului.

Pe unicul copil, Petre, rămas orfan, îl luă sub ocrotire amiralul englez. Petre, fiul Grecului, învățînd repede limba engleză, ajunse pilot și tălmaci la vasele engleze, care intrau pe gura Dunării, ca să încarce grîu românesc.

Cu puține parale strînse, grecul deschise o cîrciumă, cu firma numelui său englezit : *„Peter the Grics.“*

Toți marinarii englezi, atrași de singura firmă scrisă în limba lor, își goleau pungile aci, unde debarcau setoși de viață și băutură. În cîțiva ani, Petre se îmbogăți. Își construi o întreagă flotă de mahoane [2] cu dublu fund.

Vasele aceste mici, cu fundul plat, cărau cerealele de la șlepurile fluviale la vapoarele și co-

în 1848, ca ministru al Afacerilor Externe, a ajutat mult pe revoluționarii din țările române.

[1] George Gordon Byron, lord (1788—1824), poet englez. A cîntat lupta grecilor pentru libertate. Înrolat ca voluntar în armata greacă, a murit pe cîmpul de luptă de la Missolonghi.

[2] *Mahonă* — barcă cu vîsle, de dimensiuni mari, cu fundul lat, folosită în porturi la transportarea încărcăturii de pe nave.

răbiile mari, cari, din cauza bancurilor de nisip, nu puteau intra pe Dunăre și rămîneau în rada portului.

La fiecare transport se fura cîte o cantitate de grîu, ascunsă între cele două funduri ale mahoanei, anume construite.

Într-o dimineață, Petre fu găsit rece, întins pe chei în fața prăvăliei, c-un cuțit în inimă. Ucigașul și pricina nu s-au aflat niciodată.

Petre nu fusese însurat. Gherasim, un nepot de soră, luă conducerea comerțului, păstrînd aceeași firmă, care făcuse un vad așa de bun.

Dar timpul, care schimbă toate, adusese rînduială și la gurile Dunării.

Pentru că Turcia nu putea și Rusia nu voia să asigure navigația pe fluviu, Marile Puteri, care aveau nevoie de grîul românesc, alcătui[ră], după războiul din Crimeea, Comisia Europeană a Dunării. Canalul navigabil se adîncea, mahoanele cu dublu fund dispăreau, pirații își ascundeau ghearele — spuma mărilor, oprită la gura Dunării, începuse a se mătura.

Fiecare generație se adaptează timpului. Aceeași evoluție. De la hoție la comerț. De la piraterie la navigația comercială.

Gherasim, un Hercule, cu cercel la urechea stîngă, încruntat, cu părul negru, creț ca o blană de astrahan, cap tăiat ca străbunul pirat, începu să pescuiască în apa tulbure a Dunării.

Era tovarăș cu Temistocle, vătaf de hamali.

Alegerea și plata muncitorilor din port se făcea[u] în același local — c-o mînă plătea și cu alta lua — acolo era cîrciumă, cafenea, birou de plasare, locantă, ceainărie, otel și, mai cu seamă, cuibul contrabandiștilor și gazda hoților de cereale.

Marinarii englezi, debarcați după lungi posturi pe mare, lacomi de băutură și femei, atrași de firma scrisă în englezește, cădeau aci grămadă, cheltuind ultimul ban.

Cînd se isprăvea moneda, începea schimbul în natură. Marinarii beți se dezbrăcau. Își lăsau hainele și cizmele amanet. Și unii, numai în ciorapi, se înapoiau la vapoare, de unde aduceau capete de frînghii, cutii cu vopsele, piese de bronz și aramă de la mașini, tot ce le cădea sub mînă. Patronul primea orice lucru care putea găsi vreo întrebuințare, în schimbul păhărelelor de otravă. În fundul curții era un arsenal — muzeu de antichități, colecționate în cursul anilor de la vapoarele care treceau prin port.

Toate neamurile de oameni, toate semințiile se întîlneau aci ; drojdia lașă a Levantului dospea la un loc înfrățită cu trufașa putere britanică, doborîtă, narcotizată de valuri de alcool.

Grecii, limbuți și inflamabili, frecau zi și noapte între degetele lor nervoase cărțile de joc înnegrite și soioase. Turcii, lazii și curzii din Anatolia își sorbeau cafelele, tăcuți și gravi. Românii, cu țuicile dinainte, veșnic răzvrătiți, croiau planuri de luptă și de greve. Armenii palizi, tatuați de praful de cărbune, ședeau muți în fața paharelor de ceai. Pescarii lipoveni turnau rachiul în farfurii și-i dădeau foc cu chibritul — dacă nu ardea cu pară îl respingeau cu indignare.

În norii de fum acru, înecăcios, în putoarea de gudron, mahorcă și alcool, care pluteau veșnic în adăpostul celor fără căpătîi, mulți adormeau cu brațele anțepenite pe mesele soioase, ca să prindă dimineața locul la munca vapoarelor în port.

Dar pleava tavernei niciodată nu îndrăznea să ocupe vreun scaun la masa din fund, unde trona zi

și noapte, alături de patron, căpitanul Aristidi Lecca.

„Veteranul Dunării", cum îi spuneau toți cu respect, era verde încă, deși albit de tot și c-un picior de lemn.

De loc din insula Zante [1], venise la Dunăre căpitan, stăpînul unei corăbii, de felul celor numite prin scalele Levantului *barco-bestia*.

Căpitanul Lecca, marinar de rasă, lup de mare, manevra cu artă. Și cînd intra prin porturi cu toate pînzele întinse stîrnea admirația marinarilor cari rămîneau cu gura căscată.

După ce vîndu corabia la un compatriot din Brăila, își cumpără o vechitură de vaporaș englezesc. Făcuse mare vîlvă pe vremuri la Dunăre procesul căpitanului Aristidi Lecca.

Fusese denunțat de un fochist, pe care-l bătuse, că arde la căldări, în loc de cărbuni, din grîul ce transporta în hambarele vaporului. După ce scăpă de judecată, asigură vaporul și reuși să-l înece pe o mare calmă, între stîncile de la Tuzla. Cu banii încasați de la societatea de asigurare plecă în porturile din sudul Rusiei. După trei ani se întoarse la Dunăre fără bani și fără un picior.

Ce făcuse ? Ce învîrtise ? Mister !

Viața lui închidea o taină de nepătruns. Se bucura totuși de un respect general.

Nimeni nu îndrăznea să-l înfrunte sau să-l contrazică. Concentrat și rece. Știa de toate, vorbea cinci limbi străine. Era călindarul și barometrul portului. Ieșea bocănind cu piciorul lui de lemn pe cheiul de piatră, își înălța capul și, ca un vultur pleșuv, străpungea cu ochii zarea, inspecta cerul, mirosea aerul sărat al mării, pipăia parcă pulsul

[1] Zante (în limba greacă *Zakinthos*), insulă în Marea Ionică, în apropierea țărmului vestic al Peloponezului.

naturii. Și uneori își scotea ciotul de lulea dintre dinți, muia vîrful degetului mic în gură și-l ridica în aer, să prindă direcția din care adie vîntul.

— La noapte avem furtună... o să sufle *tramontana* [1], și nimeni nu îndrăznea să-l contrazică ; era sfînt ce spunea el.

Toți îl consultau ca pe oracolul de la Delfi. Privind de pe chei, el își da păreri, sentințe fără apel, asupra manevrei vaselor în port.

El da sfaturi și consultații în chestii de salvare și abordaj, încurca și descurca cele mai complicate procese maritime, găsea totdeauna, cu pricepere și memorie, portița de scăpare pentru a ieși din angrenajul legilor și uzurilor maritime, căci era stăpîn pe toate șurubăriile comerțului levantin.

La masa lui, din fundul tavernei, punea la cale, cu adevărată artă, toate loviturile nocturne din zona portului.

Contrabandele, furturile de cereale se executau după planurile lui. Combina, dispunea și prevedea totul cu precizia unui geniu militar. Toate firele erau în mîna lui, la postul de comandă, unde veneau știri și plecau ordine pe teatrul de operații. Căpitanul Aristidi Lecca făcea numai strategie. Tactica era pe seama celor cari executau planurile lui combinate în mai multe ipoteze : pe uscat, pe mare, sau pe Dunăre. La împărțirea pradei își avea partea lui de cîștig. Adesea executanții cădeau în capcană. El însă era totdeauna afară din cauză. Senin, sigur și invulnerabil. Cădea totdeauna în picioare, ca pisica.

[1] Vîntul de nord.

Sulina e porto-franc. Marfa intră fără vamă şi iese prin contrabandă. Uneori un acord secret se stabileşte între contrabandişti, agenţi vamali şi santinelele de pe maluri. Discreţia-i garantată. Batista, inelul sau tabachera unui şef de post, arătate de barcagiu, sunt talismanuri pentru santinelă, care lasă liberă trecerea bărcii fără control.

Hoţii, spargeri, nu s-au pomenit niciodată în Sulina. Poţi dormi în linişte cu uşile şi ferestrele deschise vraişte. Proprietatea se respectă cu sfinţenie. Pe uscat nu se fură. Pe apă furtul e permis, fiind socotit un fel de drept legitim, legat de comerţul maritim, afaceri curente de port, mai mult sau mai puţin riscate, adesea făcute prin bună înţelegere cu păzitorii şi personalul îmbarcat.

Toate morile din partea locului macină grîu adus pe sub mînă de la şlepurile din port. O dată, cînd s-a găsit un căpitan de port care să împînzească malurile cu soldaţi, toate morile s-au oprit din lucru. Măsura draconică n-a ţinut mult, populaţia era ameninţată să moară de foame.

Într-o seară de toamnă umedă şi mohorîtă, căpitanul Lecca, la masa lui, în fundul tavernei, sta la pîndă, cu ochii ţintă la uşă.

Ahile Buzatul intră, cătînd iscoditor.

Gherasim, patronul, îi ieşi înainte. Şi amîndoi se aşezară la masa din fund. Unul în dreapta, şi altul în stînga căpitanului Lecca. Se vorbea pe şoptite, dar apăsat şi tăios.

Afacerea pusă la cale era sigură ; trebuia lucrat repede şi hotărît, profitînd de-o noapte neagră, fără lună.

Căpitanul Lecca, după ce expuse pe larg planul operaţiei, făcu semn cu pipa lui stinsă către un băieţaş oacheş, îmbrăcat într-o flanelă vărgată de marinar.

— *Ela-do... Diavolachi !...* [1] Du-te şi adu aci pe Barba Nicola, Americanul... Dar ştii... cu toată viteza... *amesos* [2] !...

Şi Enachi, agentul de legătură, un grecuşor vioi, cu părul negru, creţ, c-un cap cît o tărtăcuţă şi o pereche de ochi jucăuşi de veveriţă, o luă la goană spre uşă.

Patronul se ridică greoi de pe scaun, cotrobăi pe sub tejghea şi scoase la lumină o butelie pecetluită.

— E vin adevărat, de Samos [3]. De cel care te scoală de pe boală.

Vinul grecesc, turnat în pahare, strălucea auriu, de culoarea chilimbarului. Buzele late a lui Ahile se adaptau ca două lipitori pe marginea paharului, sugînd avid lichidul aromat, dulce ca siropul, c-un parfum tare, ca de cosmetic.

După cîteva minute, Americanul intră, croindu-şi drum cu greutate printre mese pînă în fund. Căpitanul Lecca îi făcu loc lîngă el. După ce-i umplu paharul, se aplecă şoptind apăsat în urechea Americanului.

— Pregăteşte repede barca !... Mergi la mila trei... şlepul *Odiseu*, în dreptul stîlpului cu ancora răsturnată... să nu umblaţi la boca-porţi [4]... că faceţi zgomot... ţineţi mereu malul stîng... opt saci are pregătiţi căpitanul Panteli.

---

[1] Vino aici... drăcuşorule !... (gr.).
[2] Imediat !... (gr.).
[3] Insulă grecească în Marea Egee.
[4] *Boca-port* — capac cu care se acoperă hambarele, pe cheu sau pe vase.

— Şi la ananghie ? Dacă ne încolţeşte ? Ce ne facem ? întrebă Americanul.

— La ananghie... funda ! sacii în apă... şi vă lipiţi de un şlep... rămîneţi ca morţi acolo pînă se face linişte.

Plecară pe rînd. Întîi Americanul, ca să-şi pregătească barca. Ahile nu se dezlipi de scaun decît după ce văzu fundul sticlei.

Trecuse miezul nopţii cînd barca se dezlipi pe furiş de malul stîng. Americanul îşi luase încă două lopeţi de schimb, o frînghie cu noduri şi un ispol, un fel de căuş de lemn pentru aruncat apa afară din barcă.

Portul dormea dus. Nici o mişcare nu se simţea. O linişte de cimitir. Noapte neagră, opacă. Cerul era ascuns de un plafon jos de nouri compacţi. Un vînt umed sufla din largul mării. Prevederea timpului după meteorologia căpitanului Lecca nu da niciodată greş. Vreme bună de lucrat pe ascuns. Fără nici un zgomot, barca, mută ca o fantomă, aluneca tăindu-şi drum în puterea nopţii. Ahile trăgea lung şi rar la lopeţi ; învăţase din tinereţă meşteşugul contrabandiştilor ; vîslea hoţeşte, fără să scoată pana lopeţii din apă.

Pe brînci, la prova bărcei, Enachi sfredelea cu ochii lui ageri de copil perdeaua de întuneric. Şi uneori şoptea apăsat bătrînului care nu vedea bine :

— Babord [1]... tribord [2]... banda !... [3]

---

[1] *Babord* — partea stîngă a unei nave, privind în direcţia în care înaintează vasul.

[2] *Tribord* — partea din dreapta a unei nave.

[3] *Banda !* — comandă marinărească prin care se indică întoarcerea vasului *(Banda tribord !* — Întoarce la dreapta !).

Cu mîna încleştată pe echea [1] cîrmei, Americanul executa mut comanda.

*

Pe timpul iernei, cînd începe să se închege pojghiţa de gheaţă de pe faţa Dunării, toate porturile se golesc, numai Sulina se umple.

Pontoanele, schelele, debarcaderele din porturi se ridică şi se pun la adăpost. Şlepurile goale se retrag în locuri de iernatic, ferite de scurgerea sloilor cari mătură şi rad tot ce întîlnesc în cale. Elevatoarele plutitoare, şlepurile încărcate cu cereale, se lasă în convoiuri la vale înspre Sulina. Cîţiva kilometri de la gura fluviului se poate menţine dezgheţat, navigaţia şi încărcarea vapoarelor de mare continuă neîntrerupt toată iarna.

Pe cînd celelalte porturi dorm, Sulina lucrează. Un oraş nou răsare ca prin minune pe apă, alături de cel vechi de pe uscat. Un oraş flotant, efemer, dar viu, original şi pitoresc. Sute de şlepuri sunt ancorate de-a lungul malurilor, priponite cu parîme groase de sîrmă împletită, ca să înfrunte puterea sloilor ce curg spre mare.

O lume întreagă mişună pe puntea acelor locuinţe plutitoare. În cabinele cochet vopsite în colori felurite, cu perdeluţe la ferestre de-o palmă, în locuinţi minuscule, ca nişte căsuţe de păpuşi, trăiesc familii întregi, cu toată gospodăria lor.

Din gura burlanelor de tablă se înalţă domol fumul sobuşoarelor de tuci, cît o lulea de mare, la care bucătăresc nevestele şleparilor.

Afară, pe frînghiile întinse între vinţul [2] an-

---

[1] *Echea* — partea de sus a cîrmei.

[2] *Vinţ, vinci* — aparat folosit pe bordul unei nave la ridicarea greutăţilor şi pentru manevrarea ancorei.

corei şi roata cîrmei, flutură în bătaia vîntului, rufele spălate şi puse la uscat. În jurul cabinelor, în oale de lut, în cutii de lemn şi în bidoane de tinichea pline cu pămînt cresc tufe de verdeaţă şi flori mirositoare : muşcate, rozmarin şi busuioc grecesc.

Felurite soiuri de vieţuitoare trăiesc aci, pe puntea şlepului de fier ; perechi de animale curate şi necurate, în cea mai perfectă armonie, întocmai ca în biblica arcă a lui Noe, pe cînd rătăcea pe apele diluviului, înainte de a se împotmoli pe muntele Ararat.

Găinile, zburlite, în deplină libertate, ciocănesc cu pliscul lor tare tabla de fier a punţei, culegînd boabele de porumb ce cad din saci la încărcare. Cîte-un cocoş pintenat, suit pe roata cîrmei, cu ochii la harem, trîmbiţează bătînd falnic din aripi şi salută în fiecare zi răsăritul soarelui la orizontul mărei.

Gîştile, chinuite, puse la îndopat, stau în cuşcă prizoniere, cu tălpile ţintuite.

Porcul, la îngrăşat pentru Crăciun, grohăie în provă priponit de lanţul ancorei.

Pisica, leneşă, friguroasă, se cuibăreşte înăuntru la căldură, pe cînd afară, cîinele, păzitor neadormit, veghează veşnic ca strajă credincioasă la scara şlepului.

Şleparii, în papuci de pîslă, robotesc fără treabă, cu pipa între dinţi, iar copiii lor se zbenguiesc legaţi de mijloc c-un capăt de frînghie, de frică să nu cadă în apă jucîndu-se pe punte.

Duminica, în haine de sărbătoare, se fac vizite de la un şlep la altul. Şi din oraşul acesta de pe apă, lumea se duce la biserică şi la tîrguieli în oraşul de pe uscat. Iar uneori, în burta şlepurilor, în hambarele goale care se tapisează cu steaguri şi

bandiere, se dau baluri marinăreşti cu invitaţi în regulă. Asistă un numeros şi pestriţ public.

Idile, aventuri, căsătorii, divorţuri şi drame, aceleaşi eterne păcate omeneşti încearcă şi oraşul acesta provizor, care trăieşte închegat cîteva luni pe an, numai cît ţine iarna. O dată cu adierea vîntului de primăvară, cînd ostroavele înverzesc şi Dunărea se limpezeşte de sloii scurşi spre mare, vasele ridică ancorele înnămolite şi se despart, plecînd spre alte locuri. Oraşul flotant şi efemer se risipeşte ca prin farmec, dispare într-o zi. Şi în urma lui nimic nu mai rămîne.

*

Înspre oraşul acela plutitor, răsărit ca prin minune pe oglinda Dunării, gonea barca Americanului în puterea nopţei. Un val de ceaţă opacă venea de la larg. Mari pete negre, ca nişte umbre fantastice, se desprindeau de-a lungul malurilor. Erau elevatoarele de rezervă. Cu gîturile lor întinse, cu spinările crestate, păreau nişte gigantice dihănii antediluviene.

Două lumini roşii clipeau înainte, la prova unui şlep. Barca se apropia pe furiş de scara lăsată la apă.

Căpitanul Panteli, fumînd nervos, aştepta lîngă sacii plini, traşi la marginea punţii.

— *Odiseu* ? întrebă un glas înfundat.

— Da ! răspunse un mormăit printre dinţi. Căpitan Panteli ?

— Da.

— Gata ?

— Gata.

— Stinge felinarele, şopti cineva de pe punte.

S-a lucrat repede şi pe tăcute.

Gîfîind din greu, au tăbîrcit sacii plini, coborîndu-i în barcă. Băietul, cu mîinile înghețate, se ținea lipit de scară, pe cînd ochii lui de diavol spionau cu agerime malul întunecat.

— Mola ! și barca, adînc afundată sub greutatea sacilor, se dezlipi, lunecînd la vale.

Ca să nu facă nici un zgomot, lăsară barca în voie, dusă de curent, pe firul apei, ca o plută.

Americanul la cîrmă, Ahile iscodea malul stîng, și băietul — malul drept. În tăcerea profundă, în bezna nopței, se auzi deodată o bătaie slabă, în cadență, venind din depărtare.

Toți trei, înghețați, ciuliră urechile.

— Un vapor care urcă, șopti Ahile încordat.

— E pilotina, adăugă încet băiatul, o cunosc după lumini ; verdele și roșu sunt jos, aproape de apă.

— Banda cîrma ! mormăi Americanul, și barca se lipi de-un șlep, în afară de vederea pilotinei, care înainta forfotind prin mijlocul canalului.

Felinarele ei de drum așterneau dungi luminoase, care tremurau pe oglinda neagră a apei.

Bătăile helicei deșteptase[ră] o santinelă, care zări barca în lumină. Un glas poruncitor tună pe malul drept.

— Barca ! trage la mal !

Nici o mișcare.

— N-auzi ? Fă dreapta și acostează aici !

Dar barca făcu brusc la stînga. Și Ahile, încordat la lopeți, trăgea cu disperare, să intre la adăpost, între șlepurile negre, cari puteau masca barca surprinsă.

Un fulger scurt țîșni roșu pe mal și un bubuit de pușcă răsună în pustiul nopței.

Glonțul, c-un șuier ascuțit, trecu nebun pe deasupra bărcei.

— Jos ! pe burtă ! șopti Ahile, dînd drumul la lopeți.

Numai Americanul singur rămase neclintit la post, cu mîna țeapănă pe cîrmă, cătînd să îndrepte barca între două șlepuri. Dar deodată două focuri de armă izbucniră aproape în același timp. Și Americanul scăpă cîrma din mînă. Capul îi căzu pe piept și, fără să scoată un cuvînt, bătrînul se rostogoli mototol pe fundul bărcei.

— L-a lovit, borborosi băiatul, tremurînd.

— Taci ! se stropși la el Ahile, clănțănind din dinți.

Barca se opri singură pe lanțul unei ancore. Curentul o tîrîse între șlepuri. Ahile întinse mîna, pipăi lanțul și se opinti, făcîndu-i vînt bărcii la vale, pe lîngă coastele unui șlep, pînă la pupă.

Erau deocamdată la adăpost.

Gloanțele nu-i puteau ajunge.

— Unde ești lovit ? întrebă în șoaptă Ahile, aplecîndu-se deasupra Americanului căzut.

Nici un răspuns.

Se auzea slab un horcăit înăbușit.

Îi pipăi trupul, ca să-i găsească rana.

— Apucă-l de picioare, să-l întoarcem cu fața în jos.

Și Ahile simți pe degetele lui uscate căldura sîngelui ce gîlgîia din rană.

Glonțul îi sfărîmase umărul stîng.

Ahile își rupse cu dinții poala cămășei, făcu un tampon și-l apăsă pe rană.

Pe malul opus se auzea larmă de glasuri, chemări și semnale de fluier.

— Ne-au încolțit. Nu-i rost. Funda !

Ahile și băiatul se opintiră prăvălind sacii în apă. Barca se ridică ușurată.

Ascunşi acolo, la adăpost, au stat pînă s-a potolit zgomotul de pe maluri.

Rănitul gemea, cu ochii închişi, cu buzele arse. Ahile îi răcori fruntea înfierbîntată, îi dădu să bea din ispolul cu care scotea apa din barcă, şi-l îmbărbătă cu mîngîieri frăţeşti.

— Nu-i nimic, Nicolachi... nu-ţi fie teamă, fraţico... trece... şi eu am păţit-o odată...

Uşor, pe nesimţite, se lăsă barca la vale, de la un şlep la altul, pînă ajunse în port.

Ca să nu fie văzută de la pichet, barca fu oprită mai sus de debarcader, lîngă un elevator plutitor, care o masca perfect.

Trebuiau să meargă o bucată de drum pe jos pînă la casa Americanului. Din barcă l-au ridicat pe braţe. Nu se putea ţine pe picioare. Se lăsă jos, moale, frînt de mijloc. Pe străzi dosnice, Americanul a fost dus pe sus pînă acasă.

Se lumina de ziuă. Nimeni nu-i văzuse.

Numai Lulu, maimuţa, îi spiona, cu ochişorii pe jumătate deschişi, din culcuşul ei făcut într-un şal de lînă. Şi cînd bătrînul, întins pe pat, începu să geamă, Lulu sări de la locul ei ; şi dintr-un salt căzu pe perna patului.

Scîncind plîngător, începu să caute în capul bătrînului şi să-i resfire cu lăbuţele părul lui alb.

Simţea că ceva grav i s-a întîmplat stăpînului. Şi gămăliile ochilor ei, ameninţători, licărind ca două scîntei, pîndeau fiecare mişcare a lui Ahile, care se învîrtea zăpăcit prin casă.

*

Evantia venise într-o fugă.

Ahile trimesese băiatul să-i spună că tatul ei îi bolnav. Cu mîna pe inimă, intră ca o furtună pe uşă, năpustindu-se asupra patului.

— Tată ! tată ! Ce ai ? Ce s-a întîmplat ?

Şi cu mîinile tremurătoare începu să mîngîie fruntea înfierbîntată a bătrînului.

El ridică încet pleoapele, cătînd fix, cu ochii sticloşi. Şi chipul acela palid, pe jumătate mort, se lumină o clipă de grimasa unui zîmbet duios. Cu degetele lui descarnate pipăia nesigur pieliţa moale, catifelată, a mînelor pe care încerca să le aducă la buzele lui uscate.

Fata izbucni într-un plîns nervos. Şi cînd îl coprinse în braţe, ca să-l ridice în capul oaselor, bătrînul scoase un geamăt prelung, ca un scîncet de copil bolnav.

— Unde te doare, tată ?

— Rana e la umăr, arătă Ahile, şi buzele lui late începură a tremura uşor.

— Rănit ?! dar ce s-a întîmplat ? Spune, vorbeşte odată, omule !

— L-au împuşcat grănicerii... aduceam nişte saci cu grîu... noaptea... de la un şlep...

— A ! înţeleg... voi l-aţi ucis, tîlharilor !... Ce trebuia să tîrîţi un bătrîn ca el la hoţiile voastre ?

Şi Evantia îşi smulse pălăria din cap, îşi suflecă mînecele, răscoli printre rufe şi rupse-n fâşii o cămaşă curată, ca să pregătească un pansament.

— Du-te şi vino numaidecît cu doctorul Tomiţă ! Spune-i că-l rog să vină repede.

Ahile se codea. După ce-şi şterse sudoarea rece de pe frunte, zise cu glas scăzut :

— Nu se poate. Nimeni nu trebuie să ştie că-i rănit.

Fata sări arsă. Cu degetele crispate se repezi la el, ca o panteră zădărîtă, gata să-l sfîşie cu unghiile. Ahile se retrăgea, palid, spre uşă.

— Cum, după ce l-ai dus la moarte, nu vrei nici să chemi doctorul să-l scape ?

— Ascultă, fata mea, liniștește-te. E spre binele vostru. Tu nu înțelegi cum devine chestia. Dacă se află ceva, tatul tău intră la sigur în pușcărie. Asta vrei tu ?

Fata se frămînta desperată ; se învîrtea prin casă, frîngîndu-și mîinile, nehotărîtă, neștiind ce trebuie să facă.

Bătrînul, inert, părea că doarme. Respirația i se auzea într-un ritm regulat.

Deodată începu să-și miște buzele uscate, și fălcile parcă mestecau ceva în vid.

Fata îl privi cu inima strînsă ; își mușcă degetele, gata să izbucnească iar.

Nu putea să afle ce vrea bătrînul, care nu era în stare să articuleze nici un cuvînt.

Numai cîteva lacrime licăreau, scurgîndu-se printre genele strînse.

După ce-i sărută fruntea de ceară, ea își luă pălăria și plecă grăbită, întins, la doctor.

Pe drum, gîndurile i se încrucișau cu repeziciune în mintea ei înfierbîntată.

„Dacă nu aduc doctorul, moare... Dacă se află, îl cheamă, îl judecă, și îl condamnă..."

Doctorul e om bun, are să-l roage cu lacrimi să nu spună la nimeni... Oare doctorul are să păstreze secretul ?

*

Doctorul, nenea Tomiță, singur în grădina spitalului, în picioare, citea o scrisoare. Înalt, spătos, monumental, în halatul lui alb părea de la distanță o statuie de marmură, ridicată pe aleea care lega morga de spital.

Fata încercă să-și facă o mină surîzătoare, dar lacrămile îi jucau încă în ochi.

— Ce-i cu tine ? De ce-ai plîns ? Spune drept ! o întrebă doctorul, blajin ca totdeauna.

— Tata e bolnav.

— Ce are ?

— ...

— Ce-l doare ?

— L-a împușcat... izbucni fata într-un plîns zguduitor.

— Împușcat ! Cum ? Cine ?

— S-a dus noaptea cu barca să ia grîu... de la un șlep... soldații au tras cu pușca.

— Unde-i lovit ?

— La umăr. Dar nu poate nici vorbi, nici umbla.

— Ei, lasă, viu eu acum să-l văd. Și doctorul întinse mîna ca s-o mîngîie.

Fata îi prinse mîna și, înfrigurată, o ridică la buzele ei.

— Te rog mult să nu spui la nimeni... să nu se afle nimic de întîmplarea asta.

— N-ai grijă. Nici o vorbă n-are să iasă din gura mea. Du-te acasă, că eu te ajung.

Și doctorul, cu veșnicu-i zîmbet somnolent, cu mișcări leneșe, intră în birou, își agăță halatul în cuier, luîndu-și celebra lui pălărie borsalină, cît roata carului de mare.

Pășind rar, apăsat, mergea pe cheu, sprijinindu-și enorma greutate a trupului pe vechiul lui baston de cireș, cu țăpușă la vîrf.

La debarcaderul bărcilor se opri. Toată lumea în drum îl saluta cu respect. De lene, el nu-și mai scotea pălăria, dar răspundea prin vorbe, glumind și spunînd fiecăruia pe nume. Copiii, pe stradă, cum îl vedeau, îi ieșeau în cale. Doctorul avea obicei să-i plesnească ușor din mers cu vîrful bas-

tonului la dos. Și ei făceau haz, mîndri și bucuroși că domnului doctor îi place să se joace cu ei.

Barcagiii își scoteau căciula din cap și se luau la harță pentru cinstea de-a-l trece pe domnu doctor cu barca pe malul opus.

Barca în care intra voluminosul doctor se afunda cu două palme în apă.

Barcagiul, mîndru de onoarea ce i se făcuse, se încordă la lopeți. În cîteva minute acostară dincolo, în Prospect.

Doctorul băgase mîna în buzunar, ca să plătească, dar barcagiul protestă :

— Nu! ferească Dumnezeu!... pentru d-voastră... și fiindcă barca se depărta, doctorul aruncă înlăuntru, din mers, un pachet de țigări.

Căsuța în care sta Americanul era chiar în fața debarcaderului.

Doctorul, în loc să intre de-a dreptul, ocoli pe altă stradă, se întoarse și intră în curte, încredințat că nimeni nu l-a văzut.

La casele dimprejur mai multe perechi de ochi se ițeau după perdele. Ahile îl zărise de departe și se piti pe după casă, făcîndu-se nevăzut.

Ușa era descuiată. Doctorul intră fără să bată. Aerul era greoi, îmbîcsit ; umezeală și mizerie.

— Deschideți fereastra ! porunci el, trăgîndu-și un scaun lîngă patul bolnavului.

— Tată ! uite, a venit domnul doctor.

Bolnavul, imobil, deschise ochii tulburi, aruncînd o privire vagă în spațiu.

Doctorul își scoase haina, își suflecă mînicile și, cu brațele puternice, săltă ca pe-un copil trupul acela de bătrîn puțintel, întorcîndu-l pe-o coastă. Gemete înăbușite scăpau printre buzele vinete ale rănitului, care nu putea articula nici o vorbă.

După ce-i examină rana și-i făcu un pansament nou, doctorul se așeză mut pe scaun.

Într-o tăcere penibilă, tragică, el privea la rămășița de viață care mai palpita cu îndărătnicie încă în mașinăria aceea umană distrusă, netrebnică, fără speranță de a mai fi reparată. Căta parcă să prindă cu ochii eternul mister al morții, care plana, suverană, în fața lui.

Evantia, cu răsuflarea stăpînită, cu ochii în lacrimi, așteptă un cuvînt care întîrzia să vie.

Frecîndu-și nervos cîteva fire din barba lui albă, doctorul se sculă greoi, luîndu-și bastonul.

— Nu mai da bani la farmacie. Îți trimit eu doctorii și pansamente de la spital.

— Dar ce credeți ? Scapă ? Scapă-l, domnule doctor, te rog, scapă-l...

— Glonțul a intrat în umăr și a ricoșat pe șira spinării, zise doctorul, murmurînd, după obicei, în barba lui albă : „*He ! la vie... la vie... c'est la vie !...*" și plecă înspre debarcader, cu pălăria lăsată pe ochi, lovind necăjit pietrele cheului cu țăpușa bastonului de cireș.

*

În taverna lui „Peter the Grics" se comenta în șoaptă pe la mese întîmplarea din noaptea în care se auziră împușcăturile. Grănicerii, agenții de la Vamă și gardienii Căpităniei portului umblau forfota iscodind pe barcagii, să afle cine plecase în noaptea aceea din port.

Ahile avusese grija să astupe cu dopuri de lemn găurile făcute de gloanțele cari ciuruise[ră] un bord al bărcei.

Așternuse și un strat de vopsea groasă, după ce spălase petele de sînge închegat pe bancuri.

Copoii vamali miroseau afacerile puse la cale în taverna cunoscută.

Ahile, Gherasim și căpitanul Lecca aveau ședințe secrete, consfătuiri intime, pentru a face față noilor întîmplări.

— Băiatului — spuse crunt Lecca — fă-i vînt imediat pe vaporul grecesc *Iris*, care pleacă mîine la Zungulda [1] în Anatolia, am vorbit eu căpitanului Zambra, să-l îmbarce ca ajutor de bucătar. Americanul e pe moarte, nu poate face declarații la Căpitănie. Numai tu rămîi să intri în capcană. Le cazi în labe ca șoarecele în ghearele pisicii !

Buzele late ale lui Ahile începură să tremure nervos pe cînd sugeau cu lăcomie dintr-o țigară turcească, ultima rămășită dintr-o contrabandă de la un vapor poștal.

— Ești la ananghie, Ahile... Eu am un plan care te poate scăpa, adăugă Lecca, răsucindu-și falnic mustățile lui războinice.

— Spune, ce-i de făcut ? șopti grăbit Ahile, sugîndu-și buzele.

— Numai dacă s-o prinde. Ai noroc că-i în concediu căpitanul portului. Îi ține locul ofițerul cela mîndru, care umblă mort după fata Americanului. Dă fuga la fată și înspăimînt-o că tatu-său are citație să fie ridicat... o să-l bage în pușcărie... Ea să-l roage pe ofițer ca să înceteze urmărirea din partea Căpităniei.

Ahile, luminat, aruncă mucul de țigară, și o luă la fugă.

*

Evantia, îngrozită de cele ce auzise din gura lui Ahile, se frămînta în frigurile nehotărîrei.

---

[1] **Zonguldak, oraș și port turc la Marea Neagră,** la distanță egală între Bursa și Sinope.

„Cum să meargă ea la Deliu ?... Tocmai la el... Să-l roage... să-i cadă în genunchi... Ce rușine ! Ce umilință ! Nu... nu... imposibil !"

— Altă scăpare nu-i, fetițo — îi șopti insinuant Ahile — trebuie să-l scapi pe tatăl tău.

În cămăruța de alături, bătrînul, care părea că doarme lungit pe spate, deschise ochii, își ascuți auzul, căznindu-se în zadar să-și dea seama de ce se întîmplă în jurul său. Rămase așa, cu ochii țintă înainte, la peretele din față, privind o iconiță a Sfîntului Nicolai, afumată, neagră, murdărită de milioane de muște în cursul anilor.

Icoana asta o avea din copilărie.

Maică-sa i-o prindea cu o panglică roșie la căpătîiul patului. I-o dase cînd plecase prima dată ca marinar pe o corabie. El o atîrna în peretele cabinei. Și din cauza valurilor, ca să nu se zbată în balansul vasului, o bătuse în cuie. Pe timpul osîndei îi dase voie să aibă la el icoana asta. Timpul o ștersese complect. Nimic nu se mai deslușea pe dînsa, dar bătrînul o privea cu sfințenie ca pe un obiect rar, aruncat de valuri la țărm, salvat de mîna Domnului dintr-un naufragiu.

Cînd Evantia își aruncă ochii spre pat, îl văzu pe bătrîn agitat ; cu degetele descărnate, făcea sforțări rîcîind plapoma ; buzele vinete se mișcau, mestecînd vorbe neînțelese. Fata veni lîngă el, căutînd să vadă ce vrea. Îi urmărea privirea fără să înțeleagă ce dorește.

— Icoana — ghici Ahile — dă-i icoana.

Evantia se întinse, luă icoana din perete și o puse pe pat. Pe cînd fata căuta o cîrpă s-o șteargă de praf, bătrînul se grăbi să ia icoana cu mîinile tremurătoare și, c-un gest de aviditate, își lipi buzele de scîndurica veche, uscată, mîncată de cari, pe care vremea ștersese orice urmă.

— Mi-ai promis că aduci preotul aici. De ce nu vii cu el, că poate i-ar face bine ? întrebă Evantia.

— Nu-l cunoşti — zise Ahile — e un om păcătos şi lacom. Nu vrea să vină, nu vă iartă că l-aţi înşelat. El v-a crezut bogaţi...

— Adu pe preotul român.

— Nu vrea să slujească. Zice că nu se amestecă. Grecii au preotul lor.

— Te simţi mai bine ? întrebă Evantia înduioşată, surprinzînd o expresie de linişte pe figura tatălui ei.

— Da — îi răspunse el — căutînd s-o privească drept în ochi, c-o dragoste şi mulţumire mută.

— Las', că rămîn eu cu el — îi şopti Ahile — du-te repede la căpitan. Ţii minte ce trebuie să-i spui ? Numai atît să-i ceri : Căpitănia să înceteze urmărirea.

Fata se codea. Îşi căuta jacheta, pălăria şi nu se hotăra să plece.

— Aleargă acum — o zorea Ahile — că-l găseşti acasă. Să ştii că mîine e prea tîrziu.

Bătrînul, de pe pat, urmări toate mişcările pînă ieşi pe uşă, apoi închise ochii, făcîndu-se că doarme.

Ahile scoase o pungă cu tutun, îşi făcu o ţigare groasă şi începu să caute prin casă o cutie de chibrituri. Bătrînul, simţind mişcare în jurul său, deschise ochii, dar îi închise repede. Îi era un fel de silă de tot ce-l înconjura, se afunda parcă din ce în ce mai adînc în sine însuşi. Şi gîndurile îi frămîntau mintea, cerînd o dezlegare. Se întreba mereu chinuit de aceleaşi întrebări : „Oare să fie sfîrşitul ? Nu mai e nici o scăpare ? Da, sigur, sfîrşitul."

„Trebuie să mor... toţi oamenii mor... mor pe rînd." Îi şoptea o voce lăuntrică.

Groaza de misterul morţii îl îngheţa, oprindu-i bătăile inimei. Cu încetul, îşi revenea. Deschidea ochii, încerca să mişte degetele, şi o licărire de nădejde îl înviora pentru cîteva clipe. Căzut într-o continuă toropeală, el vieţuia totuşi, dar numai în trecut.

Începea o perindare, în mintea lui, de imagini apropiate, întîmplările din urmă, din noaptea cînd a fost rănit, apoi cearta de la debarcader, cînd, încolţit, a scos cuţitul să se apere, primirea ce i-o făcuse rudele şi compatrioţii crezîndu-l bogat, drumul lung pe vapor, traiul acolo în colonii şi toată viaţa i se înşira în urmă, mergînd cu închipuirea departe, pînă în anii de copilărie, de care îşi aducea perfect aminte.

Se adîncea în amintirile copilăriei. Se recunoştea aşa cum fusese, se vedea limpede c-o ascuţime de minte care-l înspăimînta, ca şi atunci cînd era să se înece odată în Dunăre.

Căzuse în apă, şi curentul repede îl furase, tîrîndu-l sub un şlep. Îşi dase perfect seama de pericol. Dacă ar fi căutat să iasă la suprafaţă, era pierdut. Pipăind pe fundul şlepului, el s-a tîrît pînă a simţit cu mîinile cîrma, şi atunci a scos capul afară. A simţit fiorii şi ghearele morţii. Prin ce minune a scăpat atunci ? Fusese o luptă între viaţă şi moarte. A luptat şi a învins. „Eram tînăr, eram tare..." se gîndea el.

Acum simţea cum se duce, alunecînd într-un adînc fără fund. Era aşa de slab şi de neputincios, încît nu mai încerca nimic, se lăsa în mîna Domnului. Încerca să se judece singur, ca pe un străin, să-şi lămurească viaţa, şi nu-şi găsea nici un rost. O înlănţuire nesfîrşită de suferinţe, de grije... pentru ce ? A fost un om fără noroc. De ce unii trăiesc bine şi alţii rău ? Acum s-a sfîrşit... De ce D-zeu

n-a vrut să fie bun și cu dînsul ? Asta n-o pute el înțelege.

„S-a sfîrșit... nu mai pot aștepta nimic." Simțe bine în fundul sufletului său că moare, dar n reușea să se deprindă cu ideea asta. Era ceva ne înțeles pentru mintea lui. Îl apuca un fel de mil de sine însuși, de fata lui, care rămînea singură..

Se încercă să spună în minte o rugăciune știut din copilărie. Dar nu reușea să-și aducă amint toate vorbele în șir. Și atunci, de necaz, ca pe u copil, îl podidi plînsul deznădejdei, fierbinte, sfî șiitor.

Ahile fuma ; trăgea adînc fumul pînă în fundu pieptului, apoi îl slobozea încet afară, pufuind mol com cu buzele lui late. Se uita lung spre pat. Ave uneori impresia că Americanul nu mai suflă. Î vedea întins, țeapăn ca un cadavru, cu fălcile pă roase, scofîlcite, cu fruntea galbenă ca ceara.

Nu-i era îndemînă în camera asta, în care plutea moartea nevăzută. Simțea ceva neplăcut. Și, totuși, îl încercă un sentiment de bucurie. Iaca el a scăpat... și Americanul moare... moare la sigur... putea foarte bine să i se întîmple și lui asta... Dacă îl lovea glonțul pe el ? doar erau împreună... Vezi că pe el D-zeu l-a păzit... gîndea Ahile împăcat, c-o profundă mulțumire sufletească.

Trecu în camera de-alături, ca să-și mai schimbe gîndurile. Lulu, maimuța, din colțul ei, dintre șaluri, îi pîndea toate mișcările cu ochișorii ei vii, neastîmpărați.

Ahile nu se simțea bine nici aici ; se vedea spionat la tot pasul ; se întoarse lîngă patul bolnavului, așezîndu-se pe un scaun. Se gîndea : „Că moare, e sigur... Cînd ? O zi, două... bietul Nicola... dar cui rămîne barca lui ?..." La drept, și el are o parte. Cine îl învățase pe American să se ducă la căpi-

tanul de port să ceară barca ? Poate îi rămîne lui... Ce, să i-o mai ceară înapoi cineva? Ce bună barcă... ce bine ține la val !

*

Se înserase. Evantia trecu de cîteva ori in sus și în jos pe stradă pînă se hotărî să intre.

Deliu era singur. Sta la birou c-o carte și c-un dicționar dinainte. Avea obicei să scoată note, pe care le utiliza în scrisorile lui dulci. Era deprimat că o daneză, soția unui inginer, o blondă grațioasă, mîndră și rece, se încăpățînase ca să-i reziste. Găsise tocmai o cugetare potrivită care și-o însemnase : „Pudoarea este o invenție a femeilor urîte".

Un marinar, Jean, ordonanța, intră tiptil, numai în ciorapi de lînă.

— O domnișoară vrea să vă vadă.

— Cine-i ? N-o cunoști ?

— Nu prea putem ști, că n-am văzut-o venind pe la noi.

— Poftește-o înăuntru, și Deliu se ridică.

Era îmbrăcat într-o elegantă pijama de mătase vișinie. În penumbra săliții de intrare, el nu recunoscu deodată pe fata care nu îndrăznea să pășească.

Numai cînd reuși să-și descleșteze gura : „Am venit să te rog ceva", el izbucni radios, tăindu-i vorba :

— A ! Evantia, sălbatica gazelă... Ce surpriză !... Ce te aduce la mine ?... Nu te jena, spune ! și el o atrase cu blîndețe înăuntru, vorbindu-i cu glasul lui bărbătesc, sonor și dulce.

Evantia, frămîntînd între degete un colț de batistă, începu cu vocea strînsă, întretăiată de emoția care o strangula.

— Am venit să te rog... dacă ai milă de mine și de tata... care-i pe moarte... să nu-i faci nimic... el nu-i vinovat... alții l-au luat noaptea cu barca... și tocmai pe el l-a împușcat... Și vorbele i se pierdeau într-un plîns cu sughițuri.

Deliu nu pricepu nimic la început.

Ce vrea fata asta de la el ? Stătu o clipă pe gînduri. Și deodată se lumină.

— A ! înțeleg. Tatăl tău e amestecat în hoția de cereale din port. Ei, și ce pot face eu în chestia asta ?

Evantia se chinuia să-și amintească vorbele pe care le repetase Ahile.

— Căpitănia să înceteze urmărirea, zise ea pripit, urmărind cu ochii efectul vorbelor sale.

El, tăcut, indecis, făcu doi pași cu ochii în pămînt. Se întoarse, cumpănindu-se pe vîrful picioarelor, apoi își înălță capul și, făcînd ochii mici, învălui într-o privire ascuțită silueta fină care se proiecta pe albul peretelui din fund.

— Să vedem ce putem face... vorbi el rece, enigmatic.

Ea îl fixa, așteptîndu-i răspunsul, roșie, cu obrajii aprinși. Simțea că el o pipăie cu ochii ; o examina din cap pînă la picioare.

Ideea fixă care-i stăpînea mintea o împingea înainte, cu mîinile întinse, gata parcă să-i cadă în genunchi. Reîncepu, cu voce plîngătoare :

— Te rog... faci asta pentru mine ?... Îmi promiți ?

— Îți promit, mîine închid dosarul, încetează orice urmărire, răspunse el hotărît, mărinimos.

Înviorată o clipă, ea se pierdu într-un murmur de mulțumiri, pe cînd mîna lui rece se întinse ca să-i mîngîie obrajii fierbinți de lacrimi și rușine.

Și, deodată, Deliu își schimbă tonul. Începu să vorbească blajin, duios, c-un timbru seducător de dulce.

— Numai de dragul ochilor tăi voi face asta... Hai, calmează-te, șterge-ți lacrimile. Plînsul te face urîtă. Acum putem vorbi ca doi prieteni. De ce fugi de mine ? Din noaptea ceea m-ai ocolit. Știai bine că te iubesc. Tu ai ceva sălbatic în firea ta...

Și cu îndemînarea pe care i-o dase o lungă experiență, îi descheie ușor jacheta. Ea încercă să protesteze, dar el, prin două mișcări studiate, o imobiliză. C-o mînă sigură îi cuprinde talia, cu cealaltă îi îndoaie abil capul pe spate. O sărutare violentă, lungă, pe gîtul gol, o înfioră, paralizîndu-i orice mișcare.

În brațele lui de oțel, care o împiedecă să respire, se zbate ca o pasăre prinsă în laț. Simte că i se învîrtește capul.

Copleșită într-o luptă inegală, vede că nu-i poate rezista. Tresare simțind degetele lui reci pipăindu-i pielea. Cu ochii închiși, cu dinții încleștați, se împleticește și cade întinsă, c-un geamăt înăbușit.

Se înnoptase. Evantia intră în vîrful picioarelor. Bătrînul muribund o simți și deschise niște ochi sticloși. O chema cu privirea, ridicînd pleoapele peste măsură. Fata se aplecă și lipind buzele de mîna lui uscată, începu să plîngă înfundat. Bătrînul făcu o sforțare extremă, ridicîndu-și tremurător cealaltă mînă. Cu degetele țepene dezmierda părul fetei, resfirat pe plapomă.

Nu-l mai durea nimic. Nu se putea mișca, nu vorbea, dar simțea o dulce moleșeală în tot trupul. Parcă o ușurare, o împăcare îi alina inima. Groaza

morţei îi dispăruse ca prin farmec. Şi din fundul sufletului o căldură binefăcătoare, o duioasă mulţumire se ridica şi-l cuprindea peste tot. I se părea că pluteşte cu plăcere într-o baie călduţă.

Cînd Evantia îşi ridică ochii, recunoscu pe faţa lui o expresie senină şi un surîs debil fluturînd pe buzele lui subţiate.

— Ţi-i mai bine ?... Dormi, tată !... închide ochii şi dormi... Iacă, mă culc şi eu...

Dar el nu voia să închidă ochii ; o privea lung, cu nesaţiu, parcă ar fi vrut s-o soarbă. Şi numai după ce ea plecă de lîngă dînsul, se hotărî să coboare pleoapele peste globurile ochilor care păstrau încă imaginea ei.

. . . .

În noaptea aceea bătrînul muri.

Evantia îl găsi dimineaţa rece, cu figura gravă, împietrită de o mască rigidă de cadavru.

Fata, îngrozită, nu ştia ce să facă. Începu să ţipe c-o disperare nebună.

S-au strîns alarmate cîteva femei din vecine, încercînd s-o potolească. Ea nu putea să creadă că tatăl ei a murit. O luă la goană înspre spital. Doctorul, nenea Tomiţă, era singura speranţă.

În lipsa Evantiei de-acasă, veni medicul oraşului, însoţit de un gardist, ca să constate cazul şi să încheie actele cuvenite. Dar n-a fost chip să se apropie de pat. Lulu, maimuţa, sta de pază la capul mortului ; agitîndu-se nervoasă, îşi arăta dinţii şi se repezea cu ghearele de cîte ori cineva îşi întindea mîna spre pat. Ochii ei rotunzi, aprinşi, aruncau nişte priviri ascuţite de ură în jurul ei. Medicul se retrase prudent. Gardistul întinse mîna să tragă plapoma, dar Lulu se repezi ca o săgeată, înfigîndu-şi colţii în mîna lui. Gardistul începu să urle, apărîndu-se cu tesacul [1]. Maimuţa trase înapoi capătul de plapomă, acoperind faţa mortului, pe care o mîngîia cu lăbuţele ei.

— Las-o, domnule, c-o fi turbată ! îi strigă medicul, înspăimîntat.

Numai după ce veni Evantia, maimuţa se potoli. Şi pentru mai multă siguranţă, fu închisă în cămăruţa din fund.

[1] *Tesac* — sabie scurtă şi lată, purtată în trecut de infanterişti şi de sergenţii de stradă ; teacă de sabie.

CAPITOLUL XVI

Sulina — după numele capului unei hoarde de cazaci — este poarta Dunărei. Pe aci iese grîul şi intră aur. Cheia de la poarta asta a trecut în cursul vremurilor dintr-un buzunar în altul, după necurmate lupte, prin arme şi prin intrigi. Europa, după războiul din Crimeea, a intrat în stăpînirea acestei chei, pe care o ţine strîns şi n-o mai lasă din mînă — nici chiar portarului, care de drept trebuie s-o ţie, nu se hotărăşte să i-o încredinţeze.

Sulina, ca şi Port-Saidul de la gura Suezului — un Turnu Babel în miniatură — găsindu-se la capătul unui drum mondial de apă, trăieşte numai din viaţa portului.

Oraşul acesta, creat prin nevoile navigaţiei— fără industrie, fără agricultură — e condamnat să fie şters de pe harta ţărei îndată ce o altă gură a fluviului va fi aleasă ca poartă principală a Dunărei.

Pînă atunci, vremelnica aşezare omenească creşte şi scade după barometrul recoltei anuale.

Populaţia se dublează în anii de belşug şi scade în timp de secetă.

De unde vine această lume pestriţă ? Marinari, negustori, meseriaşi, hamali, escroci, haimanale şi

femei, femei de toate speciile. Lacome păsări de pradă, însetate de cîştig, se strîng aci ca lăcustele pe îngusta limbă de pămînt dintre Dunăre şi mare.

Ca prin minune apar : birouri, prăvălii, cafenele, cîrciumi, bodegi, varieteuri, localuri de veselie şi desfrîu — răsar în cîteva zile ca ciupercile din pămînt. Toată noaptea duduie la lumina electrică elevatoarele, prin care curge şivoi grîul, ca nişte pilituri de aur, din şlepuri în vapoarele care duc peste mări, în alte ţări, pîinea cea de toate zilele. Comerţul de aventură, jocul de hazard sunt în floare, şi banii trec cu repegiune dintr-o mînă în alta. Timpuri ca în poveşti. Cîntece, chiote, scandaluri, hoţii, înşelăciuni, o poftă furioasă de plăceri, o viaţă zgomotoasă, dezmăţată... pînă ce se închide rubinetul exportului.

Un an rău, o recoltă slabă, şi întregul bîlci maritim dispare ca prin farmec — ca potîrnichile se răspîndesc toţi într-o noapte. Şi mulţi, pe unde se găsesc, adesea în neagră mizerie, stau cu ochii la cer, visînd cele şapte vaci grase, aşteptînd întoarcerea în pămîntul făgăduinţii, în care grîul creşte, în anii buni, udat de ploaia cerului şi în anii răi stropit de sudoarea ţăranului român.

*

Cartierul localurilor de noapte, unde marinarii debarcaţi după lungi călătorii găseau plăceri cumpărate ieftin, era discret plasat la marginea oraşului, spre balta de unde începeau pădurile de stuf din Deltă.

Lumini roşii apăreau la distanţă, ca nişte felinare de drum a unor vapoare în navigaţie de noapte. Şi pentru că în partea locului nu era pavaj, ci numai un drum semănat cu dune de nisip, marinarii numeau mahalaua asta Sahara.

Lumea bună petrecea în centru, la „Englitera" — varieteu cu „șambruri", unicul „local familiar", după cum îl intitulase noul său patron. Domnul Pericle Papadachi, zis și Bibiul, om tăcut, grav ca un magistrat, foarte respectat, filantrop și epitrop la biserică, organizase pe baze moderne noul local european, grație experienței pe care o avea în acest gen de comerț soția sa legitimă.

Patroana, Lola, de origină poloneză, de meserie artistă, scoasă la pensie înainte de a renunța la viața de noapte, păstra urmele unei frumuseți ruinate. Părul ei alb, pudrat, ca peruca marchizei de Pompadour [1], făcea încă admirația întregei clientele.

Decorativă, impunătoare și severă, Lola trona cu autoritate la casă, dirijind ca un capelmaistru întreaga mișcare a „Engliterei", întreprindere socotită, pe drept, ca propria-i operă.

Era o organizație ingenioasă și bine studiată, care salva toate aparențele.

În fața varieteului, unicul „local familiar", c-o intrare pe din dos în altă stradă, era o casă misterioasă cu perdele trase, cu odăi numerotate.

Acolo locuiau artistele. Două case deosebite, două stabilimente cu administrații aparte, dar cu același stăpîn și aceeași pungă.

A doua casă era condusă cu discreție și tact de madam Simon, supranumită de ofițeri : Enigma-Roșie.

Parcă îi scuturase cineva în față o bidinea de văpsea roșie, așa de mulți pistrui avea pe obraz.

---

[1] Antoinette Poisson, marchiză de Pompadour (1721—1764), favorită a regelui Ludovic al XV-lea.

Văduva unui comisioner evreu din Canton, ucis pe timpul revoluției boxerilor [1]. Primise, se spune, o despăgubire frumoasă din partea guvernului chinez.

Un bătrîn englez, căpitan de vapor, care luase parte ca ofițer la expediția flotelor europene în China, susținea că a cunoscut-o pe această femeie îmbarcată pe faimosul pachebot, transformat în șantan-flotant, care făcuse mare senzație pe atunci ancorînd în mijlocul escadrelor aliate, în raza portului asediat Vei-hai-Vei [2].

Se șoptea că madam Simon, care anume își alesese ca sediu Sulina, la încrucișarea căilor mondiale, ar avea legături oculte c-un mare trust internațional de comerț proscris, dar tolerat de brigăzile de moravuri din toate țările.

Porturile românești au avut totdeauna un rol important în acest trafic ca punct de legătură pentru transportul pe apă de marfă vie, din Galiția și România pentru Turcia, Egipet, Extremul Orient.

Cum ajunsese Evantia steaua „Engliterei" ?

Într-o seară, pe cînd sta singură pe o bancă de pe cheu, amărîtă, părăsită, neștiind încotro să apuce, îi apăru un înger salvator. O doamnă corect îmbrăcată în negru, pe care n-o mai văzuse pînă atunci, se așeză lîngă dînsa și-i vorbi blajin și dulce, mîngîind-o și încurajînd-o :

---

[1] Răscoală antiimperialistă a boxerilor (1899—1901), mișcare spontană a țăranilor și meseriașilor din China de Nord, uniți în societatea secretă *Ihetuan* („Pumnul în numele legii și al dreptății"). Răscoala a fost înăbușită de forțele armate debarcate în China de către principalele state imperialiste.

[2] Veihai, oraș și port chinez, situat în golful Bohaivan al Mării Galbene.

„Ești încă tînără și frumoasă fata mea, trebuie să trăiești... ai toată încrederea... eu am să-ți fiu mamă... vei trăi bine, fără griji... iubită de toți..."

Fata nu înțelegea totul, dar vedea că i se întinde o scîndură de salvare de către o mînă binevoitoare.

Cum ? Se găseau pe lume și suflete așa de bune și miloase, pe care ea nu le cunoscuse niciodată.

Doamna în negru, directoarea de la „Englitera", pusese de mult ochii pe negresa, de cînd o văzuse o dată jucînd un dans exotic, învățat din copilărie. O urmărise și aștepta momentul oportun cînd să pună gheara pe ea.

Vînzătoarea, cu experiență, își dase bine seama că fata asta poate să fie un „număr" apreciat în program, și un mijloc de atracție pentru întreprinderea ce conducea cu atîta competență.

Și nu se înșelase : în scurt timp Evantia fu proclamată steaua localului de noapte.

„Ai să joci dansurile străine pe care numai tu le știi. Atît și nimic mai mult !" i-a spus directoarea la început.

Apoi a deprins-o să nu fie așa de sălbatică și să consume șampanie cît mai multă. La urmă i-a cerut să fie gentilă, ca să atragă clienții și să facă ce făceau și colegele ei, sub etichetă de artiste la „Englitera", unicul „local familiar".

Într-o seară localul era plin.

Crucișătorul *Elisabeta*, venit de la Sevastopol, trebuia să încarce cărbuni. Ancorase în dreptul depozitelor. La bord nu era chip de stat ; zgomotul căderei bulgărilor în magazii era asurzitor ; praful negru, fin și lipicios se filtra pînă în fundul cabinelor. Era un motiv serios ca ofițerii liberi să doarmă în oraș. Fiecare unde poate. Unii mergeau

la sigur, alții la întîmplare. Toți își făceau iluzii în căutarea culcușului... pentru o noapte numai, la uscat.

Plecau de obicei în grupe de la bord. Unii, cavaleri, curtezani, intrau în lumea bună, făceau vizite prin familii, petreceau la ceaiuri și serate. Alții, nesociabilii, fugeau de lume, vagabondau prin mahalale, ancorînd prin berării și cafenele.

Aceștia erau cunoscuți sub numele de „slujnicarii".

Șeful lor era un căpitan, roșu, c-o bărbuță frizată. Pe vremuri, amant al bucătăresei de pe vaporul *Orient*, se dezabonase de la popota ofițerilor — trăia bine.

Mai totdeauna ambele grupe se întîlneau, după miezul nopței, în același local suspect, supranumit „haremul public".

După atîtea zile de post pe mare, hoinăreau în bandă pe uscat, pînă ce, setoși, se opreau instinctiv în fața aceluiași local.

— Tot aci „fundarisim" ancora ?
— Echivoc local...
— Internațional.
— Interlop.
— Suspect.
— Infect.

Dar tot la „Englitera" ancora întreaga bandă, că nu era local mai bun pentru o petrecere de marinari pe uscat.

De cîte ori debarca la „Englitera" un nou transport de artiste, apăreau pe ziduri, afișe mari cu litere de-o șchioapă : *„Noi debuturi"*.

Un client chefliu, ștergea regulat pe *de* și rămîneau *buturi* ; la care adăuga : *de carne*.

Cînd inundau marinarii localul, sau cînd intrau pe ușă în monom, patronul, Pericle Papadachi, se

încrunta la prima vedere. Apoi își îndulcea figura-i de satir bătrîn c-un surîs lingușitor ; poftindu-i la mese, îi ruga frumos să nu întrerupă artistele pe scenă, să nu fluiere, să respecte acest unic „local familiar“ — cum îi plăcea patronului să-l numească întotdeauna.

Cei mai proști clienți erau ofițerii români : calici, pretențioși, scandalagii.

La cel mai mare preț erau cotați căpitanii englezi, cari plăteau în șilingi și lire, aruncînd adesea aur la chetă. Iar cînd se întîmpla să cadă pradă vreun englez, beat turtă, era stors fără cruțare. Victima se trezea a doua zi fără un ban în pungă. Nici o reclamație, nici o revoltă. Era lucru firesc — uzul portului.

Străinii de toate semințiile, veneau de obicei aci călăuziți de agenții birourilor maritime, cari nu cheltuiau mai nimic, sau dacă cheltuiau umflau conturile. Localnicii beau și mîncau pe socoteala străinilor, cari plăteau cu ochii închiși — după uzul portului.

Artistele erau și ele internaționale.

Toate știau cîte o jumătate duzină de cuvinte din fiecare limbă, pe care le repetau ca papagalii. Și după naționalități, știau să schimbe băuturile favorite : *whisky*, bere, *feslauer*, vermut, coniac, mastică, sfîrșind toate cu șampanie, intrată în țară fără vamă.

Masa marinei era chiar lîngă scenă.

Artistele se perindau pe acolo, chicoteau, schimbau vorbe în treacăt, dar nu se hotărau la început să se așeze la masă cu ofițerii. Patroana, madam Lola, cu ochelarii pe nas, instalată la casă, ca pe-o catedră de școală, le supraveghea cu strictețǎ, ca o directoare severă de pension. Nu putea să sufere

intimitatea asta a fetelor cu marinarii. Le pretindea să fie serioase, să nu se încînte de fireturi strălucitoare, căci ea văzuse multe proaste sentimentale care s-au nenorocit, încurcîndu-se cu ofițeri golani.

Dar morala directoarei, spre miezul nopții, își pierdea efectul regulat.

Era destul ca o fată să se cuibărească printre ofițeri, și toate o urmau ca oile.

În capul mesei, în seara aceea, prezida căpitanul Don Tănase. O frumusețe de bărbat.

Puternic, marțial, c-o voce vibrantă de bariton. Venise din Școala Navală de la Brest, tobă de carte, marinar desăvîrșit, profesor de manevre. Toată noaptea, pe uscat, bea și chefuia de gît cu elevii lui. A doua zi, la bord, era cel mai exact și mai sever șef.

În coada mesei, Klaps, bondocul satiric al marinei, combina o strofă unei oacheșe Suzane, care făcea pe turcoaica, schițînd un provocător *dans du ventre* [1] :

...Și Suzana baiadera
Toate de la „Englitera“...

Lîngă Ionescu-Gulie, tip de rege asirian cu barba creață, se așezase Marcela ; grăsulie, rotundă, cu ochi dulci și umezi de evreică arzătoare.

Debarcase la Dunăre, venind din fundul Moldovei ; cînta într-o românească stricată : *„Mogor... mogorel...* șezi ghinișor că te zic lui căpitanu...“

Țușca era o blondină, cu freza băiețească ; părea o inocentă scolăriță. Îi plăcea să apară deghizată în marinar, dar o trădau șoldurile și crupa, umflate în pantalonii de împrumut.

[1] Dans al pîntecelui (fr.).

Tereza, zisă şi Bestia, deminudă, avea un chip de madonă, trup de statuie şi inimă de piatră. Vorbea perfect franţuzeşte şi nemţeşte. Mama ei, o poloneză, fostă artistă, o pregătise anume într-un pension din Cernăuţi. Mîndră şi crudă, se fălea arătînd nişte scrisori de la un amant, ofiţer de administraţie, intrat în puşcărie pentru ea, pe care nenorocitul o iubea cu patimă şi umilinţă.

Cel mai straniu tip din sală era Celina — Ţelina cum îi spunea căpitanul neamţ de la un vapor de salvare — o brunetă de o frumuseţe pură. Palidă, c-un zîmbet melancolic, avea nişte ochi adînci, măriţi de cearcăne negre. Sentimentală, lirică, visătoare, umbla c-un caiet de poezii zaharisite, pe care le cînta cu pasiune, dînd ochii peste cap sau privind ţintă în vid.

Toată lumea se întreba ce caută fata asta la un local ca „Englitera".

Unii o poreclise[ră] „Contesa palidă", alţii „Mimoza pudică", iar colegele îi spuneau în bătaie de joc : „Emineasca nebuna".

Artistele nu erau libere decît în zorii zilei, şi cei cari voiau să fie siguri de ele puneau mîna pe cheile ascunse în poşete.

Erau şi fete care singure înmînau în mod discret cheia camerei, ca un tacit angajament.

La masa marinei se făcea haz în jurul unei obişnuite farse. Un ofiţer îmbrăcat civil, cu pipa între dinţi, era prezentat de colegi drept căpitan englez. Artistele, lacome, îl linguşeau, îl giugiuleau, bătîndu-se de la el. Vorbeau fără jenă, convinse că englezul tîmpit nu ştie o boabă românească. Şi, la un moment dat, englezul izbucnea ca un neaoş român :

— Ho ! gîştelor, vreţi să mă buzunăriţi ? !

Sala gemea de lume. Un aer de etuvă. Nori albăstrii de fum de tutun pluteau deasupra capetelor înfierbîntate. Miros de alcool, parfum şi sudoare.

„Numerele" se schimbau pe scenă în aplauze zgomotoase, într-o gălăgie infernală, în care se amestecau toate limbile. După o romanţă duioasă, un cîntec obscen, arii napolitane, cîntece greceşti, imnuri naţionale, urmau într-o babilonie internaţională. Cînd deodată apăru pe scenă negresa — Eva, cum îi spunea lumea în sală. Tunete de aplauze o primea[u] de cîte ori începea să joace. Dansurile ei exotice, necunoscute, erau vechi jocuri de negri, pe care ea le învăţase din copilărie în ţara în care se născuse. Avea un talent natural ; nu juca numai cu picioarele, ci cu tot trupul şi cu sufletul.

Artistele priveau cu invidie, şi unele se încercau s-o imiteze, dar nu ajungea nici una să facă mişcări aşa de repezi ca ea, care avea parcă picioarele de oţel şi un trup şerpuitor.

Cîţiva ofiţeri o recunoscură.

— Asta-i Sirena-Neagră !

— E chiar ea, Prinţesa-Dolarilor !

— Iubita lui Neagu.

— Pe care i-a suflat-o Deliu.

— Ce-i cu negresa asta? întrebă Gulie pe Tereza, care se chinuia să-şi potrivească un monoclu.

— E angajată de curînd să lucreze şi ea la „Englitera". Dar n-are să facă purici aici. E o proastă. Toţi bărbaţii o plac şi ea, ca o idioată, s-a încurcat cu Jak tapeorul. Ce-o fi găsit la burtosul ăla bătrîn ?

Ţuşca auzise despre ce-i vorba şi sări înţepată :

— Face pe contesa... nu vrea să consume ca celelalte... nu vrea să meargă cu nimeni... nu poate

nici să cînte... tăria ei stă numai în picioare... e ca o pisică sălbatică, turbată! Cînd o apucă pandaliile, face un scandal, că nu poate nimeni s-o potolească.

Jos la marginea scenei, un vechi clavir cu o coadă lungă își arăta dinții știrbi, de fildeș îngălbenit. Taburetul turnant dispărea sub volumul enorm al tapeorului.

„Maistrul Jak", zis și Baron Trabuc, veșnic c-un muc de havană în colțul gurei, era un personaj ciudat și enigmatic, debarcat de cîțiva ani la gura Dunărei.

Un atlet cu gîtul scurt, totdeauna congestionat, cu un nas mare violet; cioc de mușchetar și mustăți cu sfîrcuri ascuțite, ca niște codițe de șoarece. Se purta c-o politeță exagerată cu toată lumea. Un gentilom tapeor. Trecutul lui era un mister. Se șoptea că ar fi spion austriac. Un ofițer român care făcuse Școala de Marină din Pola [1], dezvăluise în parte misterul.

Baronul Trabuc, dintr-o nobilă familie vieneză, fusese un distins ofițer în marina austriacă.

Un amor nenorocit și patima cărților îl înglodase[ră] în datorii. Voind să dea o lovitură care să-l salveze, jucă la ruleta de la Monte-Carlo, pierduse banii vaporului și se pierdu și el în lume.

Pîinea și-o cîștiga de cîțiva ani aci cu muzica, pentru care avea talent și școală. Cu demnitate și discreție, știa să-și drapeze mizeria pe care o ducea pe țărmul acesta, unde-l aruncase naufragiul unei vieți nefericite.

[1] Oraș și port iugoslav în sudul peninsulei Istria (peninsulă în care, la poalele muntelui Maggiore, locuiesc istro-românii).

Cavaler și filozof, se mulțumea cu puțin, trăia modest, ducîndu-și viața între șantan și biserică.

Cînta duminica la orga Bisericii Catolice.

Cu aceeași admirație și evlavie era ascultat de lumea din ambele localuri.

Artistele îl iubeau și-l respectau pe „maestru", care le ocrotea și le învăța să cînte. Clapele pianului său acopereau cu artă chixurile cîntărețelor. El nu le striga pe nume cînd le venea rîndul, după program, pe scenă. Pentru fiecare anume făcuse cîte un semnal: cîteva note la piano însemna chemarea fiecăreia din ele.

Pe Evantia o luase de la început sub protecția lui. Se îngrijea de ea c-un devotament părintesc. O iubea c-un fel de nobilă patimă resemnată.

Din cauza asta, toate fetele din local erau geloase pe negroaică.

După miezul nopței începu să apară, răzleți, cîțiva ofițeri dintre cei cari făcură vizite prin oraș. Erau primiți cu glume și ironii.

— Voi ce căutați aci? Voi frecventați lumea bună, înalta societate, nu localuri de perdiție! De ce v-ați întors aci unde iubirea se plătește după tarif, cu bani peșin? argumenta foarte serios căpitanul Roșu.

— În fond, desigur, e stupid că ne pierdem tinerețea în asemenea localuri infecte, zise cu gravitate un ofițer pedant.

— Nu ți-i rușine să faci pe grozavul? izbucni agresivă Tereza, scoțîndu-și înainte pieptul ei bogat și cinic... Vă cunoaștem noi... domni nobili, mondeni, manierați, cari vă tîrîți prin saloane, faceți sluj ca niște cățel în fața domnișoarelor sus-puse... și după ce vă îmbătați de parfumul lor și vă încălziți acolo pe gratis, veniți să vă răcoriți aici, ca

porcii în baltă... la noi, la femeile pierdute... şi mai faceţi mutre că localul e infect. Ce căutaţi aici ?

— Nu ştiu cine a zis că aceste localuri de plăcere sunt în fond nişte şcoli de filozofie ; nu trebuiesc dispreţuite. Ce ar fi ajuns familia, societatea, omenirea, dacă n-ar fi existat asemenea supape de scăpare, din antichitate şi pînă azi ? E un rău necesar, domnilor, vorbi solemn preşedintele din capul mesei.

— Nu confundaţi, vă rog, poezia cu proza, se încercă un ofiţer cu pretenţii literare să facă teorii.

Dar Klaps îl întrerupse cu o declaraţie zgomotoasă :

— Sunt sătul de poezie.
Aş mai vrea şi ceva proză.

Doctorul Barbă-Roşie, care fusese mutat de pe *Mircea* pe *Elisabeta*, făcuse cîteva vizite prin oraş. Era tîrziu cînd sosi la „Englitera“.

Abea se aşezase la masă, cînd Ionescu-Gulie îl trase de mînecă.

— Ştii pe cine am văzut aici, în local, ca dansatoare ? Negresa, fata Americanului, Sirena-Neagră, cum îi spuneam noi.

— Cum se poate ? făcu doctorul mirat. Biata fată... Unde-i ? Aş vrea s-o văd.

Doctorul ocoli sala plină fără s-o poată găsi.

Tocmai cînd se întorcea să se aşeze din nou la masă, îi ieşi înainte.

— Evantia ! Tu, aici ? De cînd ?

Fata se opri surprinsă. Ar fi voit să fugă, să se ascundă, dar nu mai avea cum.

Doctorul o luă de mînă şi o trase într-un colţ, la o masă goală.

— Ia spune-mi, ce-i cu tine. Cum ai ajuns aci ?

— Ce era să fac ? Tata a murit. De nicăieri nici un sprijin. Mi s-a propus să intru aci ca dansatoare.

— Pe Neagu nu l-ai mai văzut ? Nu ţi-a scris nimic ?

— Nimic... răspunse fata cu lacrămile în ochi, zguduită de o tuse seacă.

— Ai fost bolnavă ? De ce ai slăbit aşa ?

Şi doctorul, cuprins de un sentiment de milă, începu s-o observe cu atenţie. Ofilită, ochii traşi, în pomeţii obrajilor două pete roşii...

— La spital, la nenea Tomiţă, ai fost ?

— E plecat de cîteva luni în străinătate.

— Să vii mîine la spital. Am să fiu şi eu acolo. Vreau să te examinez. Trebuie să te cauţi. Clima de aici, umezeala asta, îţi face rău la plămîni.

Şi deodată Evantia tresări : îşi auzise semnalul la pianu care o chema pe scenă. Îi venise rîndul.

Îşi şterse ochii de lacrimi şi plecă, resemnată, să-şi facă datoria. Doctorul se întoarse posomorît la masa marinei.

O altă masă, aproape de scenă, era rezervată unor agenţi de vapoare, oameni cu greutate în comerţul portului. Mulţi din ei o cunoşteau pe Evantia încă de la debarcarea ei în Sulina, fără să poată a se apropia de dînsa. Toţi o sorbeau din ochi. Unii, aţîţaţi de curiozitate, erau dispuşi să cheltuiască oricît pentru ea, tocmai fiindcă se arăta aşa de îndărătnică. Evantia evita cu dibăcie mesele la care vedea mutre cunoscute, căci, o dată cu banii aruncaţi în farfurioara de chetă, curgeau şi complimente grosolane, glume nesărate, cuvinte dulci sau mojicii îndrăzneţe.

Se învățase să nu răspundă la nimeni ; trecea surîzînd și mulțumind fără să scoată o singură vorbă.

În seara aceea abea coborîse de pe scenă, cînd simți c-o apucă cineva de braț. Își întoarse capul. Spiru Karaianis, roșu, congestionat, cu ochii lucitori, o atrăgea spre masa lui.

— La mine nu vine Sirena-Neagră ?

— Nu ! îi răspunse fata, căutînd să scape din mîna lui.

— Vezi ! dacă erai gentilă atunci cînd ai fost la mine, azi nu ajungeai aci, la șantan.

— Mă rog, ce vrei d-ta de la mine ? întrebă fata furioasă, căutîndu-i drept în ochi.

— Știi bine ce vreau... și o cascadă de rîsete izbucni la masa agenților.

Deodată ea se smuci și, c-o iuțeală de fulger, luă de pe masă o sticlă de sifon și-l trăsni pe Karaianis drept în creștetul capului.

Scandalul era gata. Toată sala — în picioare. Evantia se zbătea în mijlocul agenților, care se luptau să-i scoată sticla din mînă. Ca de obicei, într-o clipă se formară cele două partide.

— Afară cu ea... asta-i o nebună... turbată... o criminală... strigau toți la masa agenților.

— Foarte bine i-a făcut... e o lecție... să învețe minte... de ce s-a legat de ea ?... strigau ofițerii de la masa marinei.

Klaps sări în ajutorul fetei. În învălmășeala care se produsese, Maistrul Jak venea din urmă ; ca un uriaș înainta, tăindu-și drum cu brațele și cu burta prin mulțimea gălăgioasă.

Cu forța lui atletică, voluminos, turtea cu masa lui enormă pe toți care-i ieșeau în cale. Ajunse pînă la Evantia, o ridică în sus ca pe un copil,

pe deasupra capetelor, trecînd cu ea printre mese, răzbind pînă la ieșire.

Karaianis, ridicat de jos, fu scos afară plin de sînge. Jumătate sala se goli.

Scandalul se potolise, dar la casă erau încă discuții aprinse. Directoarea, *madame* Lola, furioasă, bombănea mereu :

— Nu mai merge... negroaica asta... își face de cap... numai scandaluri ne face.

— Nu permit să se atingă nimeni de fata asta, hotărî sentențios Maistrul Jak, roșu-vînăt de mînie.

— Asta-i culmea !... Dumneata ești mai mare aici ? Ce sunt fasoanele astea ? Ce fac toate artistele trebuie să facă și ea. Aici e local de consumație... trebuie să lucreze ca toate celelalte...

Patronul, împăciuitor, lingușitor, îl apucă de braț pe Maistrul Jak, atrăgîndu-l spre clavir, unde îl aștepta o sticlă destupată de coniac veritabil : „Martel — trei stele".

Maistrul, încă enervat, se așeză greoi pe taburet, goli trei pahare de coniac, își aprinse trabucul și începu să plimbe ușor mîinile pe clapele de fildeș.

Îi era prea cald ; își șterse sudoarea de pe frunte și deschise la gît cămașa, care-l strîngea.

Începu din nou să cînte, dar după cîteva note se opri. Scăpase trabucul dintre buze.

Se aplecă, greoi, să-l ridice. Și... nu se mai ridică nici el. Căzuse mototol cu taburetul pe o coastă. Un ofițer sări să-l ajute, credea că-i beat și nu se poate scula.

— Hopa, Maistre ! ce cauți pe jos ! Ori ți-ai pierdut luleaua...

După ce se opinti o dată, ofițerul se opri înfiorat :

— Doctore, vino repede, vezi ce are, pare că i s-a făcut rău...

Toți se grămădiră în jurul lui. Cu mare greutate a putut fi ridicat corpul acela voluminos. Și cînd l-au depus pe clavir, sonoritatea coardelor a vibrat lăuntric cîteva clipe.

Doctorul îi smulse gulerul de la gît și începu să-l pipăie...

— Congestie cerebrală... nu vedeți ce gît scurt are și ce sanguin e ?...

Toți priveau îngroziți, cu răsuflarea pe buze. Chipurile bărbătești vesele, cari surîdeau de-o mulțumire egoistă, deodată înghețară, atinse parcă de aripa morței.

Artistele scînceau, țipau, urlau. Nu mai puteau fi potolite. Le apucase[ră] parcă un acces de isterie molipsitoare. Lola, care se certase cu el cîteva minute mai înainte, se învîrtea zăpăcită, frîngîndu-și mîinile cu disperare.

Atletul, măreț și jovial, sta înțepenit, mut, cu fața contractată, c-un slab suflu de viață în ochii reci de metal — o privire de plumb.

I-a[u] pus gheață la cap. De prisos.

Două cute adînci, care-i prelungeau în jos colțurile gurii, îi făceau o grimasă stranie, dîndu-i o expresie de profund și amar dispreț... pentru lume ?... pentru viață ?... pentru moarte ?...

Așa a rămas, rigid, întins pe clavirul mut, cu masca de cadavru pe chipul lui de mușchetar.

În zori, cînd ziua și-a deschis ochii, el i-a închis... și pentru totdeauna.

CAPITOLUL XVII

Ciuma, holera, vin din Orient. Dacă apucă să intre molima pe poarta Dunărei, nu mai poate fi oprită : ajunge pînă în inima Europei. Mai înainte vreme, navele de mare erau ținute în carantină la gura Dunărei ; acum, ca să nu sufere comerțul maritim, navele sunt controlate, dezinfectate și deratizate — șoarecii sunt jertfiți pentru sănătatea oamenilor.

Comisia Europeană a Dunărei, c-o darnică mînă, a înzestrat Sulina c-o uzină de apă — gratuit — c-un mare lazaret pentru izolare și c-un spital modern pentru marinarii de toate națiile. Dar spitalul e ocupat tot timpul de locuitorii Deltei, că altul nu-i în partea locului.

După îndelungate lupte diplomatice, România cîștigă oarecari drepturi în administrația Comisiunei. Nenea Tomiță, Patriarhul, era primul doctor român numit șef al spitalului C.E.D. și în același timp director al Serviciului Sanitar Român de la gura Dunărei. În dubla sa calitate, avea pe lîngă el un mare stat major de felurite nații : chirurgi, agenți sanitari, interni, intendenți, infirmiere...

În personalul spitalicesc erau și două „nurse"[1], venite din Anglia. Debarcarea lor la gura Dunărei stîrnise la început curiozitatea mahalalei. Domnișoare ? Doamne ? Văduve ? Fete bătrîne ? Călugărițe ? Ajutoare de medic ? Surori de caritate ? În scurt timp lumea a înțeles că erau un fel de infirmiere de bună calitate, primite în toate casele din societatea aleasă.

Miss Doty și *miss* Sibyl.

Englezoaice amîndouă, dar tipuri diferite.

Miss Doty, de 24 ani, părea de 34 — un colos de o viguroasă sănătate ; mînca mușchi crud tocat și bea sifon cu țuică. Lumea îi zicea Huiduma. Avea obrajii îmbujorați, dinții enormi de carnivor robust, ochii albaștri, fără de expresie. Nici o cochetărie. Umbla ori în halat de spital, ori în costum de turism, cu bocanci grei cu talpa de cauciuc. Pleca adesea la vînat în baltă, în tovărășia unui tînăr rigid, flegmatic — consulul englez, cu leafă dublă, ca în colonii. Fără să schimbe nici un cuvînt între ei, mergeau alături, geometric, ca două mașini automate puse în mișcare printr-un resort — nici o vorbă, nici un gest.

Miss Sibyl — de 34 ani, părea de 24 — era fină, mlădioasă. Pielea avea o albeață de sidef, părul de aur, ochii albaștri vii, de-o seninătate cerească. Nu era o frumusețe comună, voluptoasă — poate nici nu era frumoasă — dar avea ceva mai mult decît frumusețe. Avea o atracție, un magnetism uman care te robea de la prima vedere. Avea darul de a citi gîndurile în ochii oamenilor și radia, cu surîsul ei pur, numai bunătate și simpatie.

Miss Sibyl — care știa bine limba franceză, în cîteva luni învățase românește — o luase sub ocrotirea ei pe Evantia, din ziua în care intrase în spital. Înduioșată de soarta nenorocită a negresei, o căuta cu îngrijiri materne.

[1] *Nursă* — guvernantă, dădacă (de la fr. *nurse*); aici cu sensul de infirmieră.

Nenea Tomiță, după fiecare examinare, dădea nemulțumit din cap, fără să spună ceva precis.

O văzuse și doctorul Barbă-Roșie, care se debarcase și ținea locul unui chirurg italian, plecat în concediu.

Într-o zi, în cancelarie, față de *miss* Sibyl, doctorii vorbeau între ei :

— Analiza arată bacili numeroși.

— Mă întreb cum o să suporte sarcina cînd tuberculoza ei pulmonară avansează cu așa repeziciune...

— Trebuie bine supraalimentată.

— De asta am eu grije ! interveni *miss* Sibyl ; dar moralul e foarte scăzut... are o mare suferință sufletească... un fel de nostalgie...

— Cu psihoterapia te lăsăm pe d-ta, care ești specialistă ! zise doctorul c-o blîndă ironie.

— *Cher maître*[1], știu că toți medicii sunt sceptici cînd aud de tratamentul moral. Și într-o limbă franco-română cu accent englezesc, *miss* Sibyl își arătă părerile cu toată convingerea : Viața și moartea nu stau în mîna omului. El ajută numai natura. Dar ce-a făcut medicina contra boalelor nervoase, melancolia, neurastenia ? Influența moralului asupra fizicului e așa de mare, încît psihiatrii abili, azi, înlocuiesc dușurile și morfina cu vorbe bune și sugestii raționale. Încă din antichitate se spunea că boalele sufletești nu se pot combate de medic, ci de filozof.

[1] Scumpe maestre (fr.).

— Nimeni nu poate nega — zise împăciuitor doctorul — că pentru nevricale, tratamentul moral este bun. Depinde de boală și de bolnav. Pe negresa noastră o omoară însă clima, umezeala de aici. O să scriu la București, la „Profilaxie“, s-o internăm într-un sanatoriu : la Bîrnova sau Bisericani... numai dacă ar fi locuri libere, că totdeauna sunt pline.

Miss Sibyl simțise, pe cînd vorbea, că Barbă-Roșie o examina cu priviri ascuțite, deși în tot timpul el nu scosese nici o vorbă.

Cînd doctorii au rămas singuri în cancelarie, Barbă-Roșie începu, cu tonul lui obișnuit :

— Mă rog, ce-i cu englezoaicele astea de care ne împiedicăm la fiecare pas ? În spitalele din țară nu suntem deprinși cu asemenea marfă de lux, importată din Anglia.

— Văd eu că te uiți cam chiorîș la ele, dar ai să te deprinzi. Sunt niște auxiliare excelente. În România nu le avem încă, dar trebuie să le formăm. Orice păreri vei avea despre femei, dar trebuie să recunoști că ele au mai vii și mai puternice sentimentele de afecție, devotament, milă, pentru a face binele aproapelui.

— Eu mă îndoiesc și de sentimentul milei la femei, căci una care în adevăr este miloasă, n-ar putea servi ca soră de caritate. Dacă rezistă la suferințele bolnavilor, dovedește că-i lipsită de milă.

— Ei, asta-i desigur paradoxul vreunui filozof mizantrop ! Fapt e că geniul feminin are monopolul carității.

— De aceea caritatea e butoi fără fund ! întrerupse Barbă-Roșie mușcător.

— Fii drept și recunoaște că cele mai moderne opere sociale și ospitaliere, organizate pentru lupta

împotriva mizeriei, sunt conduse azi de femei instruite, energice și cu mult simț practic. În speță, această *miss* Sibyl este o perlă, un rar exemplar uman. Dacă ai cunoaște-o bine, te-ai înclina cu admirație în fața ei.

— Numai că eu am coloana vertebrală foarte puțin elastică. Și, apoi, cunosc tipul fetei bătrîne din Anglia, unde, după cum se știe, sunt mai multe femei decît bărbați.

— *Miss* Sibyl — reluă nenea Tomiță — este un tip foarte curios. Ea a făcut o școală de infirmiere după ce sfîrșise studiile universitare. A fost logodită c-un lord foarte bogat. A rupt legătura, dezgustată de egoismul lui. A plecat în colonii. A stat cîțiva ani în Indii și Egipt. Aci a venit din Port-Said, adusă de nevasta delegatului englez din Comisia Europeană, o colegă de școală. *Miss* Sibyl e o ființă de o rară distincție sufletească ; are cultură, bunătate și un fel de demnitate britanică. Suflet virginal ; un produs specific al aristocrației engleze. Nici o altă nație și nici o altă pătură socială, nu poate da asemenea exemplare ca fizic și moral. Ia seama, e frumoasă, bogată și totuși își lasă lumea ei, străbate țări și mări, lucrează în spitale, în mijlocul suferinței și mizeriei omenești... Iată, se găsesc în lume și asemenea tipuri...

— Nu pot să mă împac însă, zise Barbă-Roșie, cu nuanța asta de pudoare exagerată pe care o are în ochi. N-o pot socoti în fond decît o ipocrizie...

— Nu uita, dragul meu, ce a spus un moralist : „Ipocrizia este un omagiu adus virtuței“. Caută să cunoști mai bine pe femeia asta ; n-ai să te căiești ; ascultă-mă pe mine ! Și nenea Tomiță, surîzînd blajin în barba lui albă, plecă sprijinit greoi în vechiul lui baston cu țepușă.

Barbă-Roșie rămase intrigat, curios să știe mai mult decît auzise. Se hotărî în gînd să fie mai atent. Era sătul de mamifere de duzină, trase în serie după același șablon. De mult îl chinuia pe el un dor ascuns, să întîlnească și alte viețăți, de-o specie mai rară.

*

Soarele rîdea afară. Vuietul mărei se îngîna cu zgomotul vieței din port.

Evantia sta întinsă ziua și noaptea. Se topea. Nu putea dormi. Număra bătăile ceasornicului de la Palatul C.E.D. Patul o ardea. Asuda cumplit, și noaptea storcea prosoape ude. Visuri urîte o chinuiau. De o sensibilitate exagerată, orice zgomot o zguduia din cap pînă la picioare. Avea senzații nedeslușite și impresia unei căderi. O frică vagă îi copleșise creierul ei de femeie însărcinată.

Își pipăia pîntecele ; simțea mișcările și loviturile dinăuntru, cari o făceau să tresară înspăimîntată. Închidea ochii și se vedea întinsă pe masa de operație... spintecată... sîngele roșu curgea în valuri... copilul mort...

C-un gemăt sfîșietor, deschidea ochii, căutîndu-și salvarea în ochii plini de bunătate ai infirmierei.

Nu se putea supraalimenta ; nu suferea carnea. I s-a[u] adus fructe de sud : portocale, banane și nuci de cocos ; laptele acela dulce și răcoritor îl sugea cu plăcere, ca și în copilărie.

Chinuită de ideea naşterei ce o aștepta, mărturisi toată drama vieței sale. *Miss* Sibyl o mîngîie, încercînd s-o încredințeze că poate să-și refacă viața... că Neagu se va întoarce... că sigur o iubește încă...

— Cum — răspundea ea plîngînd — cum o să se uite la mine, cînd între noi va fi copilul ?... Asta-i grozav !... Să ai un copil de la un om pe care nu l-ai iubit niciodată !...

Pe copilul acesta, care trebuia să vie, simțea că-l urăște din tot sufletul. Ar fi voit să-l distrugă înainte de a veni pe lume, și nu știa ce să facă pentru asta. „Cum, adică nu-i nici un chip ? se întreba iritată. Dar nu-l vreau... nu vreau să am copil !..." striga uneori furioasă, lovindu-se cu pumnii în pîntece, ca o nebună. Cu greu *miss* Sibyl îi potolea violențele, care-i provocau cumplite crize de nervi.

*

Medicii au trecut în cancelarie.

Miss Sibyl a rămas lîngă bolnava extenuată. După ce îi puse un bandaj de alcool pe frunte, ca s-o mai înviorezе, ea se așeză pe un scaun, ca să răsufle o clipă. Era istovită. „Ce încordare de nervi..." Deși obișnuită cu operațiile, niciodată nu avusese așa emoții... „O operație extrem de grea..." A fost nevoie de tăietura cezariană, ca să salveze copilul. Și în minte i se perindau toate fazele, imagini vii și proaspete. Vedea pe nenorocita negresă, cu trupul negru, uscat ca o mumie, diformă, cu pieptul scobit, cu pîntecele bombat, enorm...

Simțea încă groaza prin care a trecut ținînd cornetul de cloroform sub nările bolnavei, cît a stat amețită... „Cum aiura... pînă ce n-a mai dat nici un reflex..."

„...Ce artist e Barbă-Roșie !"

Îi apăru doctorul în strania lui înfățișare, în halatul alb, cu ochii cari sclipeau prin masca lui de chirurg.

„...Cu ce siguranță a trasat linia pe piele cu lama bisturiului... mînuit ca un creion de desen

liniar... Ce mîini abile purtau foarfecele care tăia[u] învelişul peritoneului ! Ce încordare în clipele de aşteptare apăsătoare, cînd a ţîşnit primul scîncet, ca un strigăt de viaţă nouă..."

Îi făcuse o impresie ciudată mica vietate de altă rasă, fetiţa cea neagră, cu ochii albi, care se agita mişcînd degetele şi sugîndu-şi buzele...

Stăpînită de teamă a stat tot timpul cît doctorul a făcut cusătura, pînă ce cloroformul s-a risipit şi bolnava a deschis ochii, pupilele şi-au recăpătat volumul.

„Doctorul e desigur un adevărat artist !" îşi zicea *miss* Sibyl, simţind un fel de dorinţă de a-l vedea, de a-i arăta oarecum toată admiraţia ei acestui om...

Evantia, întinsă, imobilă, nu mai simţea nici o durere. Cu ochii închişi, într-o caldă moleşeală. Deşi se calmase, pe figură îi rămăsese imprimat încă un rictus de suferinţă. Imagini, frînturi de gînduri se înfiripau în mintea ei obosită. Voia să-şi pipăie pîntecele, dar nu avea tăria să mişte mîna. Desigur că a spintecat-o... ştia că a fost adormită... Dar copilul... unde o fi copilul ?... băiat ? fată ? Şi ea începu să privească uşor, curioasă, printre gene.

Miss Sibyl, care se făcea că nu observă, ieşi în vîrful picioarelor şi se întoarse imediat c-un pachet de pînzeturi.

În zăpada albiturilor, o pată neagră - - capul micei negrese cît o nucă de cocos.

Bolnava sta cu ochii închişi. Şi numai cînd auzi un slab scîncet deschise mari ochii cari licăreau umblînd după copil.

Trăsăturile figurei contractate s-au destins.

Un zîmbet palid alunecă pe buzele care începură a tremura.

— Ei, vezi ce drăguţă e fetiţa ta ?

— A... a... mea...

*

O rusoaică zdravănă, care născuse de curînd la spital, alăpta la început copila Evantiei. După cîteva zile, însă, refuză să mai dea sînul unui copil negru, care nu era creştin — copil păgîn, spuneau celelalte femei.

Evantia era aşa de slăbită, că nu putea să-şi facă datoria de mamă. Mica negresă fu hrănită cu biberonul de *miss* Sibyl, care se conformă întocmai tipicului unei cărţi de puericultură.

Copila creştea văzînd cu ochii. Toţi făceau haz de drăguţa negresă — păpuşa de şocolată — privită ca o minune, o ciudăţenie a naturii, un mic animal rar şi drăgălaş.

Evantia, în urma unei emoragii, ajunsese o umbră străvezie. De la „Profilaxia tuberculozei" din Bucureşti venise răspuns că toate sanatoriile sunt pline. Numai după cîteva luni, în primăvară, s-ar putea deschide un loc.

Sentinţa se pronunţase. Doctorii o condamnaseră definitiv. Dar *miss* Sibyl se încăpăţînase cu speranţa că o va putea salva.

Ca să-i dea un balsam mîntuitor vieţei sufleteşti, se întocmise un adevărat complot.

Bolnava fu încredinţată că Barbă-Roşie primise o scrisoare de la Neagu, prin care întreba de ea şi anunţa că se întoarce în ţară, trecînd cu vaporul *Carpaţi* prin Sulina, pe la sfîrşitul lunei.

A doua zi, la vizita obişnuită, nenea Tomiţă găsi bolnava transfigurată. Cu ochii lucitori, vioaie, c-un surîs duios pe buze.

— Mi-i mai bine doctore... încep să cred și eu că pot să mă îndrept dacă o să mă duc la munte... și dacă vine Neagu.

— Da... sigur... dacă o să mergi la munte... mormăi doctorul în barbă, fără să-și descrețească fruntea.

Un suflu de durere îi cuprinse inima. Se grăbi să plece. Pe sală se întîlni cu Barbă-Roșie.

— Ai văzut-o ?... Biata fată !... se apropie de sfîrșit.

— Tocmai, mă duceam s-o văd. Mi s-a spus că e mai bine.

— Mai-binele din urmă... pare remontată din cauza emoției... Moare... asta-i... și nimic nu-i putem face ! sfîrși el brutal, dezolant.

Cînd Barbă-Roșie intră în cameră, bolnava își potrivea părul într-o mică oglindă, pe care o ținuse sub perină. Zîmbind fericită, cu ochii febrili, îi făcu loc doctorului pe pat.

— Ai fost totdeauna drăguț cu mine, spune drept, te rog, ți-a scris Neagu ?

Doctorul se căută prin buzunare.

— Nu-i la mine scrisoarea, dar pot să ți-o spun pe dinafară. Mă întreabă ce face Sirena-Neagră... Dacă nu l-a uitat... Zice că pe la sfîrșitul lunei o să treacă pe aici...

Evantia, ridicată în capul oaselor, asculta, sorbindu-i cuvintele. Scuturată de o tuse seacă, se lăsă iar pe perină, apăsîndu-și inima cu mîna ei uscată.

Ceru să-i tragă patul lîngă fereastră, să poată privi spre mare.

Veniră zile reci și umede. Vîntul din larg sufla cu îndîrjire, mînînd norii cenușii pe deasupra valurilor răscolite.

De cîte ori răsuna un fluier de vapor, ea tresărea înfiorată, ca la o chemare pe care de mult o aștepta. *Miss* Sibyl îi adusese un binoclu. Bucuroasă ca un copil, de o jucărie minunată, privea cu el în depărtare, dar mîinile o dureau ca să-l țină în dreptul ochilor. De cîte ori apărea un penaj de fum în larg, bolnava începea să se agite :

— E un vapor... de unde vine ?

Obrajii i se aprindeau, sîngele năvălea la inimă, își pierdea respirația.

— Trebuie să vie... nu se poate să nu vie... odată și odată tot are să vie...

Mai trăia numai susținută de fantoma iubirei sale.

Urmărea, însuflețită de speranță, mersul fiecărui vapor de cum apărea la orizont pînă ce ancora în port. Cunoștea după culorile pavilionului naționalitatea fiecărui vapor. Într-o dimineață recunoscu tricolorul românesc fluturînd în port. O apucase un tremur nervos. Cu greutate, *miss* Sibyl o potoli și trimise un om să vadă ce vapor românesc sosise în port.

Nu era cel așteptat. Venise vaporul *Bucegi*, nu *Carpați*.

Bolnava căzu cu fața în perne ; plîngînd înăbușit, se întreba în taină : „De ce mă pedepsește Dumnezeu ?“ Același glas adînc din sufletul ei îi repeta chinuitor, cu răutate : „Nu se mai întoarce... n-ai să-l mai vezi niciodată...“

Și zilele treceau.

Epoca negurilor în Deltă sosise.

Vaporii de apă cari se ridicau din mare, de pe Dunăre și din ghiolurile Deltei, rămîneau plutind în atmosferă ceasuri întregi. Fumul vapoarelor îngroșa pîcla grea, apăsătoare.

Soarele rămînea ascuns în perdele de neguri cenușii. Sirene, fluiere, bubuituri se încrucișau repetate la intervale regulate, fără să știi de unde vin. Vapoarele surprinse de ceață pipăiau ca niște orbi, semnalînd de frica abordajului.

Pîcla opacă, umedă, se lăsa jos, învăluind portul într-un fum uniform, împăinjenind vederea și apăsînd respirația. Umezeala pătrundea pînă la oase. Numai suflarea vîntului putea rupe în parte ceața, care se risipea în larg, sau rămînea ca o pînză de păianjen în pădurile de stuf din Deltă.

Cînd lumina difuză înainta treptat, apăreau, ca după o cortină, vapoarele, care bîjbîiau prin neguri ca să-și găsească drumul pentru a intra în port.

Bolnava se înăbușea. Suprafața de respirație se micșora din zi în zi.

De cîte ori se lumina orizontul, ea făcea sforțări ca să poată privi în larg. Bărcile pescarilor, cu pînzele albe, se vedeau ca niște pasări zburînd pe fața apei, în zarea care unea cerul cu marea.

...Nici un vapor...

Enervată, obosită, bolnava se prăbușea în perne. Buzele ei palide tremurau în rugăciuni mute, fierbinți, înăbușite de horcăieli în zguduirea acceselor de tuse. *Miss* Sibyl era veșnic lîngă ea. Îi mîngîia fruntea cu mîna ei fină și moale. Îi aducea eter și gheață.

— Spune, dragă, ce vrei ?

— Vreau să trăiesc... de ce să... și, apucată de un acces de plîns convulsiv, se cramponă, disperată, cu brațele ei uscate de gîtul lui *miss* Sibyl, cătînd parcă la sînul ei salvarea.

— Nu mai plînge, nu te agita așa, că-ți face rău.

Doctoru Barbă-Roșie, chemat, veni în grabă. Nenea Tomiță nu era în oraș. *Miss* Sibyl, înfricoșată, își arunca ochii cu speranță la doctor.

— E prea agitată, nu știu ce să-i fac...

— Să-i facem o injecție. Ia să vedem cum stăm... așa... respiră... încă o dată... culcă-te și învelește bine pieptul.

Și doctorul ridică ușor un colț de plapomă !

Privi cu groază picioarele umflate, păli și începu să tușească forțat, ca să-și ascundă emoția.

— Încearcă să dormi... așa... închide ochii... Și doctorul scoase un carnet din buzunar, făcîndu-se că însemnă ceva.

Era convins de mult că nici o scăpare nu mai există.

Dar în acel moment era cuprins de o suferință sfîșietoare, simțind că în fața lui plutește, ca într-o atmosferă de mister, groaza sfîrșitului fatal.

În cameră se făcuse o tăcere solemnă.

Miss Sibyl își ștergea pe furiș ochii, făcîndu-și de lucru cu niște albituri. Doctorul sta imobil, grav, c-o încruntată întrebare în ochii lui tulburi. „Ce-i de făcut ?... Nimic". Se uita îndurerat la umbra ceea de femeie, un pumn de piele și oase, în care se stîngea ultima pîlpîire a vieței... o vedea așa cum o cunoscuse întîia oară, scînteind de tinerețe și sănătate... în frumusețea ei sălbatică... la plajă, candidă... aproape goală... poleită de soare ca o sculptură antică... Sirena-Neagră era admirată... iubită... adorată...

„Ce viață scurtă și fără de noroc..."

Și simțind că o revoltă neputincioasă îl înăbușe, doctorul, reținîndu-și lacrimile, se ridică încet, apropiindu-se de pat.

Bolnava sta cu ochii închiși. Dormea sau era trează ? Doctorul se aplecă, cu auzul fin, el prinse

ritmul ralurilor[1] din plămîni ; își apropie buzele de fruntea ei palidă, ca de ceară. Muribunda deschise ochii, deveniți catifelați, nările începură a-i tremura și mîna ei mică, uscată, se forța să strîngă mîna enormă a doctorului, care-i mîngîia părul...

— Dormi, Evantia... așa... închide ochii...

Și ea a închis ochii, fără nici o vorbă, fără nici un suspin, ca un copil cuminte.

Doctorul a ieșit în vîrful picioarelor, urmărit de privirea infirmierei. Numai pe sală, el, care se abținuse de rușine, izbucni într-un plîns zguduitor, ca o descărcare nervoasă. Era singur, nu-l vedea nimeni.

Ce noapte oribilă. O bruscă schimbare de vreme. Vîntul trecuse la nord. Suflarea lui înghețase văzduhul ! Primii fiori de iarnă. Cerul era o cupolă neagră, sub care marea se vînzolea în spasmuri. Urlete, mugete, șuierături, bubuituri de tun, dangăte de clopot se amestecau într-un concert sinistru, formidabil. Aerul în luptă cu apa. Marea fierbea ca o căldare în clocot. Vapoarele își dublaseră legăturile la mal. Casele trosneau din temelii, ușile, ferestrele bubuiau, zgîlțîite de furia uraganului, ca în timpul unui bombardament de artilerie grea. Părea că lumea se năruie, că forțele oarbe, haotice ale naturii, erau încăierate într-o luptă înverșunată pentru distrugere totală.

Venise iarna — mînată de crivăț din stepele rusești spre țărmurile Mărei Negre.

. . . .

Prima noapte de iarnă fu ultima noapte a Evantiei pe pămînt.

---

[1] *Ral* — zgomot caracteristic al respirației în afecțiunile bronhiilor sau ale plămînilor.

EPILOG

În cîțiva ani... cîte prefaceri...

Sulina era în agonie...

Gura Dunărei se potmolea...

Unde fusese apă, acum era pămînt...

Bancuri uriașe de nisipuri, aduse de fluviu, creșteau din mare ca niște insule la suprafață, astupînd canalul. Ziua și noaptea se lucra, scurmînd zadarnic fundul mării.

Natura nu se lăsa învinsă.

Vapoarele încărcate nu mai aveau destulă adîncime.

Unele așteptau în radă fără a putea să intre, altele, oprite în port, nu mai puteau să iasă.

Era o jale. Navigația blocată. Comerțul ruinat. Lumea alarmată.

Ce-i de făcut ?

Să înceapă a lucra o altă gură a Dunărei.

Sulina trebuie abandonată.

Populația scădea în fiecare an.

Orașul se golea.

Portul murea.

Doctorul, nenea Tomiță, Patriarhul Deltei, căzu într-o zi deodată, din picioare, cu mîna pe inimă. A închis ochii senin ca totdeauna, murmurînd, ca de obicei, în barba-i albă, același crîmpei de frază, pe care niciodată în viață n-apucase s-o sfîrșească :

„La vie... la vie... c'est la vie...“

Doctorul Barbă-Roșie îi luase locul la spital. Ciudat... omul acesta, mizantrop, misogin, acru, avu parte pe lume de cea mai dulce femeie — se însurase cu *miss* Sibyl, care i-a spulberat toate teoriile lui paradoxale.

Mincu, romantic și sentimental — ironie a soartei — se însurase cu Mița Balot. De altfel, doamna comandor Mery Mincu, fostă cocotă, era apreciată în societate ca o soție model.

Prima iubire a lui Mincu — femeia adorată, centrul universului — trăia singură, izolată, într-o mansardă, la București, predînd lecții de pictură pe mătase.

Angelo Deliu, cuceritorul, îmbătrînise repede. Trăia singur, nefericit, neconsolat. Din trecutu-i glorios, din toate acele aventuri pentru care era invidiat, nici o legătură durabilă, nici o mîngîiere, căci nu iubise niciodată. Numai mecanismul suvenirilor — spunea el cu melancolie — îl mai făcea să vegeteze singuratic pe pămînt.

Mica negresă, copila Evantiei, înfiată de *miss* Sibyl, creștea drăgălașă, cafenie, ca o păpușă de socolată. La început, copiii, mai toți bălani, n-o primeau în jocurile lor. Ea se spăla mereu, ca să devină albă, și adesea plîngea de necaz că n-are bucle blonde și că lumea îi spune „țiganca“.

Stamati Marulis a fost închis și liberat, din lipsă de probe că ar fi pus foc casei. După o lună a fost din nou închis... la casa de nebuni.

Nu era furios. Se credea miliardar. Armator de vapoare. Toată ziua făcea socoteli. În fiecare dimineață, cînd fluiera sirena unei fabrici, o lua la fugă spre poartă, la vaporul lui care-l chema în port.

Conul Tudorachi, vameșul, pensionar, se căina la toți că n-a făcut ca alții, să iasă și el bogat din slujba Vămei.

La cimitirul maritim două morminte erau alături, în partea dreaptă, la ortodocși : a Penelopei și a lui Nicola. Alte două în stînga, la catolici : a Evantiei și a Maistrului Jak.

Lulu, maimuța fără stăpîn, intrase în pensiune. Doctorul Laboratorului de bacteriologie găsi ocazia să facă interesante experiențe, inoculîndu-i o serie de microbi ucigători. Lulu fu sacrificată pe altarul științei, spre folosul omenirei.

*

Două zile a stat Neagu în Sulina.

Venea din Cardiff [1]. Vaporul avea să descarce un caric [2] de cărbuni și să plece în grabă la Constanța.

[1] Unul din cele mai importante porturi comerciale ale Angliei, situat pe țărmul nordic al golfului Bristol.
[2] *Caric* — încărcătura unui vas.

Barbă-Roșie îl pusese în curent cu toate.

De la vapor Neagu plecă întins la cimitir, să vadă mormîntul Evantiei.

Singur, abătut, rătăci două zile pe cheuri și pe plajă. Revăzu cu ochii împăinjeniți locurile cari îi încîntase[ră] odinioară viața.

Parfumul trecutului, forța suvenirilor dau parcă un suflet și locurilor unde ai trăit, ai iubit și ai suferit odată. Un colț de natură, în care și aerul rămîne încărcat de iubire, îți evocă în cîteva clipe trecutul îngropat în regretul și melancolia vîrstei.

Neagu retrăi c-o luciditate uimitoare acele zile de zbucium sufletesc, de fericiri intense, de îndoieli chinuitoare și mute suferinți, cînd viața întreagă atîrna de o himeră.

Ecoul primului amor îl auzea încă. Simțea setea de iubire ca o trebuință sufletească... dar o tristă umbră îi acoperea trecutul. Se căuta, căci nu mai era același. Nu se recunoștea el însuși.

Și cînd sui resemnat scara vaporului, în ora plecărei, părea cu zece ani îmbătrînit. O forță surdă îl încovoiase.

Vaporul în radă, el, de sus, de la comandă, își aruncă ochii pe vasta întindere a Deltei, ca pe o imensă hartă întinsă la picioare.

Între pădurile arămii de stuf și banda de aur a plajei, apărea o pată în zare, ca o insulă de verdeață — cimitirul maritim.

...Acolo, în pămîntul mocirlos al Deltei, rămînea îngropată o parte din viața lui — Evantia...

...O biată plantă exotică... smulsă... transplantată... nu s-a aclimatizat... s-a ofilit... a suferit... a murit...

Fantoma primei lui iubiri avea să-i apese existența...

Și cînd simți că șovăie, copleșit de milă și de regretul unei fericiri pierdute, Neagu se reculese, ca să-și revină, stăpîn pe sine, strigă încordat timonierului de la cîrmă :

— Vino tribord... ia capul la compas !... Sud 8 grade est... așa... drept înainte ! și el își întoarse privirea în altă parte, cătînd țintă spre gura Dunărei, care se pierdea în urmă.

Și deodată îi apăru în minte — ca un verdict al fatalității... moartea Sulinei.

„Da !... orașul acesta e condamnat... orașele au și ele viață și moarte... o așezare omenească, sub ochii noștri, menită să dispară.

Poarta Sulinei se închide complect și pentru totdeauna.

Omul se retrage învins în luptă cu natura.

Încearcă să deschidă o altă gură a fluviului.

Sulina abandonată, dispare ca oraș.

Creată din nevoile navigației, nu are rațiunea de a trăi cînd drumul navigabil se mută în altă parte.

Asemenea Sulinei, un nou oraș de port se va zidi fatal la altă gură a Dunărei.

Sulina va însemna pe hartă un mic sat de pescari, uitat pe țărmul mărei.

Fantoma fostului oraș la poarta Dunărei va apărea poate cîndva în viitor.

Cine știe peste cîte veacuri se va răscoli țărîna acestui mușuroi golit de furnicar ?

Cine știe cîți erudiți pedanți, cu ochelari după urechi, își vor stoarce creierii, ca să reconstituie, din cîteva ciolane sau cioburi dezgropate, o lume dispărută ?

Schelete și cranii descoperite aci, așa de variate, vor încurca știința, vor provoca discuții nesfîrșite

asupra tipului uman care a trăit odată pe malurile acestea.

Sulina, intrată în arheologie, va fi desigur o nouă problemă de rase, pentru care mii de volume se vor înșira în rafturi de biblioteci.

Va putea smulge știința taina trecutului Sulinei? Va ridica măcar un colț din vălul ce va acoperi o lume îngropată, de atîta vreme căzută în uitare?

Va descifra știința, din urme fragmentare, viața ce-a fost aci odinioară? Oraș cosmopolit — Sulina — un mozaic de rase la gura bătrînului Danubiu.

Dar noi ce cunoștinți avem de orașele din Pontul Euxin[1], din vremea cînd Dariu Histaspe[2], care a trecut cu oastea lui pe aci, pe la gurile Istrului[3], rătăcindu-se în țara sciților, în stepele Rusiei de azi?"

Și Neagu se trezi filozofînd, ca de obicei, în lungi carturi de noapte, pe punte, singur sub bolta înstelată.

Se întoarse că controleze cîrma.

Roza magnetică vibra ca o vietate închisă în cutia de sticlă a busolei.

— Așa !... bine ! drept înainte !...

—„...*mai înainte... mai înainte. Mă cheamă glasuri amăgitoare...*"

[1] Denumirea antică a Mării Negre, dată de primii coloniști greci.

[2] Darius, fiul lui Histaspe, rege al perșilor între anii 521—486 î.e.n. Purtînd o campanie împotriva sciților (514—513 î.e.n.), ajunge pînă la gurile Dunării, fapt despre care pomenește Eminescu în *Scrisoarea III*.

[3] Istru, Istros (lat. Ister), numele antic, de origine tracică, al Dunării.

Unde mă duceți visuri deșarte?
Pe cîmp de ape fără cărare...

Și mormăind crîmpeiele de versuri, urma un fel de recitare în cadența pașilor pe puntea de comandă, făcînd kilometri întregi într-un spațiu de opt metri.

...Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați,
Ne succedem generații și ne credem minunați;
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul...

. . . .

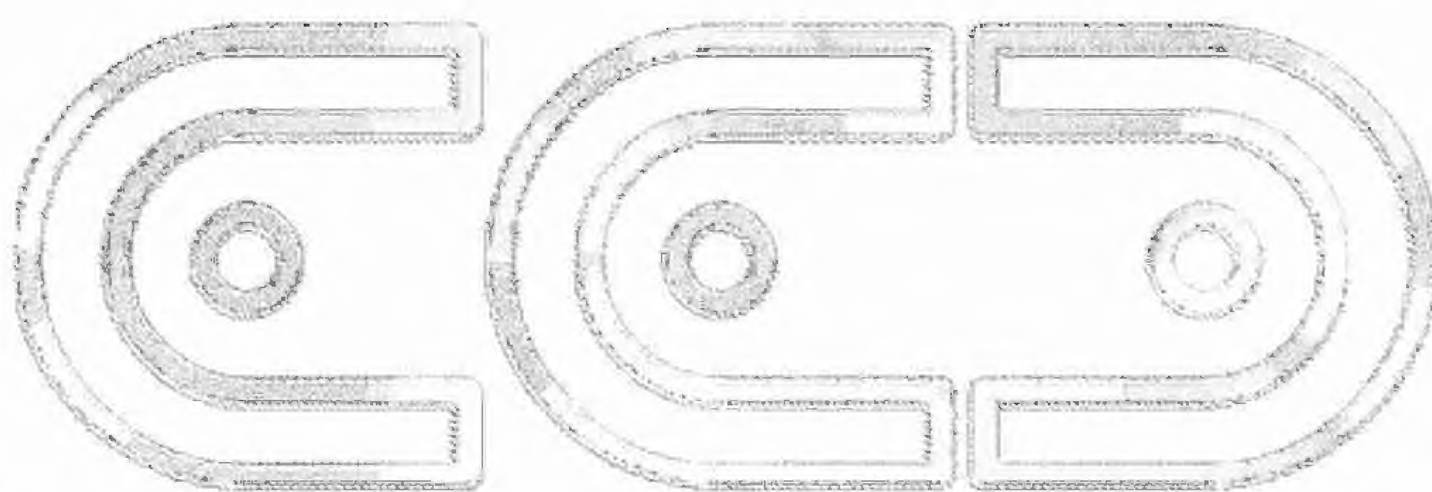
Noi, copii ai lumii mici,
Facem pe pămîntul nostru mușunoaie de furnici.

O dată își mai întoarse el capul înapoi. Țărmul se ștergea în zare: o pată... un punct... un fum... nimic.

SFÎRȘIT

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

de

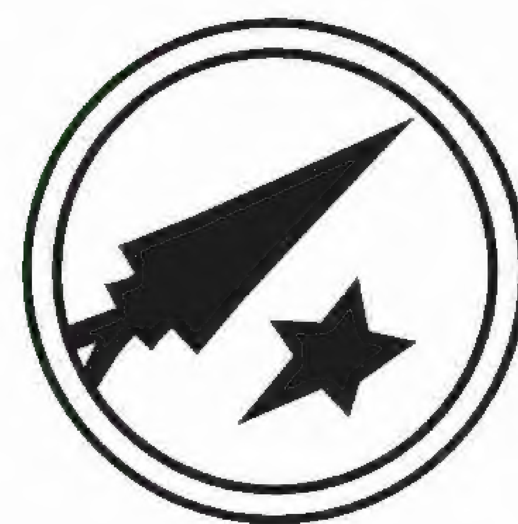

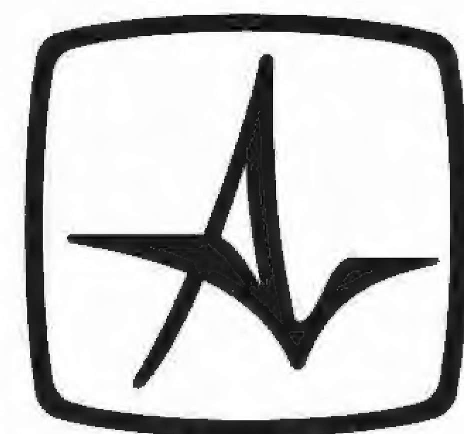
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

